

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi

AZERBAYCAN'DA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SİSTEMİNE İLİŞKİN
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aida ALİYEVA

Danışman: Prof. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN

Elazığ - 2016

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı
Eğitim Yönetimi, Denetimi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı

Aida ALİYEVA'nın hazırlamış olduğu "Azerbaycan'da Öğretmen Yetiştirme Sistemine İlişkin Öğretmen Görüşleri" başlıklı tez, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafındantarihinde yapılan tez savunma sınav sonucunda yüksek lisans tezini oy birliği il/ oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri

İmza

1. Prof. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN (Danışman)
2. Yrd. Doç. Dr. Hasan AYDEMİR
3. Yrd. Doç. Dr. Tuncay Yavuz ÖZDEMİR

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN danışmanlığında hazırlamış olduğun “Azerbaycan’da Öğretmen Yetiştirme Sistemine İlişkin Öğretmen Görüşleri” adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Aida ALİYEVA

...../...../ 2016

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, XX. yüzyılın başlarından günümüze kadar geçen sürede Azerbaycan'ın eğitim sisteminin ve öğretmen yetiştirme modellerinin gelişimini araştırmak, orta öğretim sisteminde çalışan öğretmenlerin Azerbaycan'ın şuan mevcut olan eğitim sistemine ve öğretmen yetiştirme modeline bakışlarını kendi tecrübeleri ışığında tespit etmektir.

Tez çalışmamın belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yazım aşamalarında her zaman destek gördüğüm, bilgi ve tecrübesi ile daha verimli çalışmamı sağlayan değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN'a, Fırat Üniversitesi Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı'daki bütün hocalarıma, maddi ve manevi destekleri ile her zaman yanımda olan değerli aileme teşekkürlerimi sunarım.

Aida ALIYEVA

Elazığ, 2016

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Azerbaycan'da Öğretmen Yetiştirme Sistemine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Aida ALİYEVA

Fırat Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı

Elazığ, 2016, Sayfa: XVII + 150

Bu araştırmanın genel amacı Azerbaycan Cumhuriyeti'nde uygulanan öğretmen yetiştirme sisteminin tarihi gelişimini incelemek, mevcut durumunu teorik açıdan ve ülkenin orta öğretim sisteminde çalışan öğretmenler arasında yapılan araştırma ile belirlemeye yöneliktir. Tez çalışmasında araştırmanın amaçları doğrultusunda birkaç bilimsel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Özellikle Azerbaycan'da XX. yüzyılın başlarından günümüze kadar geçen süre zarfında dört değişik eğitim sistemi ve bu sistemin ihtiyacı olan öğretmen kadrolarının yetiştirilmesinde dört farklı öğretmen yetiştirme modelinden yararlanılmıştır. Bu modellerin kendine özgü özellikleri, bu özellikleri belirleyen ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi, uygulanan eğitim sisteminin yararlı ve zararlı yönleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçlara ulaşılması için gereken kaynakların toplanmasında ve değerlendirilmesinde farklı araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Tez çalışması kronolojik olarak 1830-2016 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemi kendi içinde dört alt döneme ayırmak mümkündür: Çarlık Dönemi (1830-1918), Azerbaycan Halk Cumhuriyeti dönemi (1918-1920), Sovyetler Birliği dönemi (1920-1991) ve Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından günümüze kadar devam eden yeni dönem. Bu dört dönem bir birinden sadece kronolojik açıdan değil, aynı

zamanda araştırma konusunu oluşturan meseleye bakış açısı, amaç ve yöntem olarak da farklıdır.

Tezin birinci bölümünde araştırma problemi, araştırmanın önemi ve amacı, araştırmanın kapsadığı dönem ve başlıca tanımlar yer alıyor. Tez çalışmasının başlıca amacı, Azerbaycan'da uygulanan eğitim sistemi ve öğretmen yetiştirme modellerini araştırmak ve öğretmen görüşleri doğrultusunda Azerbaycan'ın çağdaş eğitim sisteminin durumunu belirlemektir.

Tezin ikinci bölümünü kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar oluşturuyor. İkinci bölümün birinci alt başlığında Azerbaycan'ın Rusya ve İran arasında parçalanmasından sonra (1828) ülkede eğitim sisteminin oluşumu, bu sistemin özellikleri, okulların ihtiyacı olan öğretmenlerin yetiştirilmesinde Çarlık rejiminin uyguladığı sistem araştırılmıştır. Bu bölümde ortaya çıkan sonuç Çarlık rejiminin Azerbaycan'da eğitimin gelişimine ilgisiz olmasına rağmen, sömürü düzeninin ihtiyacı olan kadroların yetiştirilmesinde eğitimin kaçınılmaz olduğu fark etmesi, bu amaçla tarım, sanayi ve petro kimya sektörünün ihtiyacı olan kadroları yetiştirecek okulların açılmasına izin vermesidir.

İkinci bölümün ikinci alt başlığında Çarlık yönetiminin Birinci Dünya Savaşı'nda dağılması ve oluşan boşluktan yararlanarak kurulan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nde eğitimin gelişimi, eğitim reformları ve öğretmen ihtiyacının karşılanması için atılan adımlar araştırılmıştır. Bu dönemde Azerbaycan'ın ilk üniversitesi – Bakü Devlet Üniversitesi kurulmuş ve eğitime başlamıştır.

İkinci bölümün üçüncü alt başlığında 1920 yılında Azerbaycan'da Sovyet yönetiminin kurulması sürecine kısaca değinilmiş, daha sonra ise ülkenin sosyo-politik, ekonomik ve kültürel yaşamında kısa sürede ciddi gelişme sağlayan reformlar incelenmiştir. Azerbaycan halkının topyekun eğitilmiş kitleye dönüşmesi ile sonuçlanan Sovyet eğitim sisteminin kendine özgü özellikleri, artıları ve eksileri öğretmen yetiştirme modeli de dikkate alınarak ortaya konmuştur. Sovyet eğitim sisteminin toplumun okur yazar oranının yüzde yüze ulaşmasında başarı sağladığı, fakat fonksiyonel eğitimin verilmesinde başarısız olmasının kaliteye değil, sayısal çoğunluğa önem vermesinden kaynaklandığı gerçeği tespit edilmiştir.

İkinci bölümün dördüncü alt başlığında 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Azerbaycan'ın eğitim sisteminin genel durumu da ele alınmaktadır. Bu sistemin bir

parçası olan öğretmen yetiştirme sisteminin durumu, Sovyet modelinden farklı yönleri araştırılmıştır. Dünya eğitim sistemine uyum sağlamaya çalışan Azerbaycan'ın eğitim sisteminin başarılarının arttığı bir gerçek olmakla birlikte, halen ciddi olumsuzlukların yaşandığı, kalitenin sayısal göstergeden daha önemli olduğu gerçeğinin anlaşılmasında zorlukların halen devam ettiği araştırmalar sonucunda belirlenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemi belirlenmiştir. Araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin değerlendirilmesi ve analizinin nasıl yapılacağına ilişkin yöntemler bu bölümde ortaya konulmuştur. Katılımcıların Azerbaycan'ın eğitim sistemi ile ilgili, mesleğe ilişkin ve öğretmen yetiştirme sistemi ile ilgili algılarının belirlenmesinde Likert Ölçeği'nden yararlanılmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde Azerbaycan'ın eğitim sistemi ve öğretmen yetiştirme modeli ile bağlı öğretmen görüşlerine başvurulmuştur. Bu bölümde ampirik bilimsel araştırma sürecinde uygulanan seçme, ölçme, anket vs. gibi yöntemlerden yararlanılmıştır. Azerbaycan'ın eğitim sisteminde Sovyetler Birliği'nden kalma bazı olumsuz yönlerin halen devam ettiği gerçeği araştırılan kaynaklarda ağırlıklı olarak tespit edilse de, bu sonuç öğretmen görüşleri ile üst üste düşmemiştir. Bu durum Azerbaycan'ın Gence şehrinde bulunan 49 karma okulda (1-11. sınıflar) çalışan öğretmenler arasından basit rastgele seçme yöntemi ile belirlenen 200 kadar öğretmenle yapılan anket sonucunda belirlenmiştir. Seçme toplusunun oluşturduğu öğretmenler cins, yaş, mesleki kıdem gibi özellikler göz önünde bulundurularak kategorize edilmiş, anket sonuçları bu özellikler dikkate alınmak suretiyle belirlenmiştir. Ortaya çıkan sonuç aslında öğretmenlerin hem ülkedeki eğitim sisteminden, hem de lisans eğitimi gördükleri üniversitelerin öğretmen yetiştirme modellerinden memnun olduklarını göstermektedir.

Bilgisayar yardımı ile öğretmen görüşleri birleştirilmiş ve değerlendirilmiştir. Tez çalışmasında tablo ve şekillerden yararlanılmıştır.

Tez çalışmasının sonuç kısmında ise araştırmacının elde ettiği bilimsel sonuçlar ve öneriler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan'ın eğitim sistemi, Sovyet eğitim sistemi, Öğretmen görüşleri, Öğretmen yetiştirme sistemi, Likert ölçeği

ABSTRACT

Master Thesis

Teachers' opinions regarding the teacher training system in Azerbaijan

Aida ALIYEVA

The University of Firat

The Institute of Educational Science

Department of Education, Administration, Inspection, Planning and Economy

Elazig, 2016, Page: XVII + 150

The overall objective of this research is intended to examine the historical development of the teacher training system applied in the Azerbaijan Republic and to determine its current status theoretically and by empirical studies made between teachers, who work in the secondary education system of the country. In the thesis methods of several scientific investigations have been used for purposes of the research. Especially during the period from the beginning of the XX century to the present time, in Azerbaijan, four different education system and four different models of teaching training have been used in the training of teaching staffs who need this system. Unique features of this model, determining the factors that define and affect these characteristics and the beneficial and detrimental aspects of the administration of the education system have been determined. Different research methods have been used for achieve these objectives in the collection and evaluation of required resources. The methods have been used as quantification (to investigate of the quantitative aspects), the evaluation of the qualitative aspects of archival documents, review periodicals, historical research and comparison. The current status of Azerbaijan's education system, the teachers' opinions about the educational system and teacher training system have been realized using a combination of different methods of empirical research.

This thesis covers the 1830-2016 years in chronological order. This period can be divided into sub-periods in itself: Tsarist Era (1830-1918), the period of the Soviet Union (1920-1991) and a new era since 1991 declared Azerbaijan's independence to the present-day. These four periods differ from one another due to not only a chronological perspective, but also perspective on matters forming the subject of research, purpose and method.

The problem, the importance and the purpose of the research, the period covered by the research, the main definitions are taking place in the first part of the research. The main purpose of the thesis is to research the education system and teacher training models applied in Azerbaijan and to determine the status of modern education system of Azerbaijan in line with teachers' opinions.

The theoretical framework and related researches form the second part of the thesis. In the first sub-heading of the second part of the thesis, after the disintegration of Azerbaijan between Russia and Iran (1828), the formation of the education system in the country, aspects of this system, a system applied by Tsarist regime for training teachers being in need of schools have been investigated. In this part the conclusion is to realize that education is inevitable for the training of staffs who in need of exploitation, for this purpose, to allow the opening of schools educated personnels in need agriculture, industry and petrochemical sectors of Tsarist regime despite of its being indifferent to the development of education in Azerbaijan. In this process, awareness of the importance of education and the fact of various initiatives of Azerbaijani intellectuals and philanthropists for development of public education have been defined in this period.

In the second sub-heading of the second part, the collapse of the Tsarist government in the First World War and the development of education in the Azerbaijan Democratic Republic founded by taking advantage of formed space, educational reforms, steps taken to meet the needs of teachers have been investigated. In this period the first university of Azerbaijan- Baku State University has been established and has began educated.

In the third sub-heading of second part of the thesis, the establishment process of Soviet government in Azerbaijan in 1920 has been mentioned briefly and then reforms have been examined that provide significant development in the country's socio-

political, economic and cultural life in a short period. Unique features, the pros and cons of Soviet education system resulting by turn of Azerbaijan people into educated total mass have been demonstrated taking into account the teacher training model. The fact, providing of Soviet education system one hundred percent success in achieving the community's literacy rate, causing its failure in the delivery of functional training due to give importance of the numerical majority, but not the quality, has been determined.

In the fourth sub-title of the second part of the thesis, the overall situation of education system of Azerbaijan gained independence in 1991, was discussed. The status and different aspects from Soviet model of teacher training system which is part of this system have been investigated. As a result of researches, it has been determined that, the problems is still continued in understanding of the fact which the serious adversities are still experienced, the quality is more important than numerical indicators in addition to increase the success of education system of Azerbaijan trying to adapt to the world of education system.

The method of research has been determined in the third part of the thesis. The model, the universe and samples of the research, data collection tools, data evaluation and methods on how to do the analysis have been presented in this section. Likert Scale has been used to determine the participants' perceptions about Azerbaijan's education system, the profession and teacher training system.

In the fourth part of the thesis, teachers' opinions being in the third part about the education system and teacher training model of Azerbaijan have been consulted. In this part the methods as selecting, measuring, surveys etc. applied in the process of empirical research have been used. The fact was mainly detected in the investigated sources, that some negative aspects of Soviet Unions still continue in Azerbaijan's education system, but this results did not coincide with the ideas of teachers. This situation has been determined as a result of survey with 200 teachers identified with the simple random selection method among 2000 teachers working in 49 mixed schools (1-11th classes) located in Ganja. Teachers forming choosing the society, have been categorized taking into account characteristics suchs as gender, age and seniority, survey results have been defined by taking into account these properties. In fact, the result is indicated teachers' satisfaction from education system of country as well as

teacher training models of their undergraduate universities. In the research work close, open and semi-open types of questions have been used.

Teachers' perceptions have been combined and evaluated with the help of computer. In the thesis tables and figures have been benefited.

At the conclusion of the thesis, the scientific result and suggestions achieved by the researcher have been demonstrated.

Key words: Azerbaijan's education system, Soviet education system, teachers' opinions, Teacher training system, Likert Scale.

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME	I
ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	X
TABLolar LİSTESİ	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XIII
EKLER LİSTESİ	XV
KISALTMALAR	XVI
BİRİNCİ BÖLÜM	1
I. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi	3
1.3. Araştırmanın Amacı (Alt Amaçlar)	4
1.4. Sayıtlılar.....	4
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar.....	5
1.6.1. Öğretmen Yetiştirme Programları	5
1.6.2. Eğitimde Kurikulum Sistemi	6
İKİNCİ BÖLÜM	7
II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Çarlık Rusyası Döneminde Azerbaycan'ın Eğitim Sistemi ve Uygulanan Öğretmen Yetiştirme Modeli	7
2.1.1. Çarlık Döneminde Azerbaycan'ın Sosyo-Kültürel Durumu	7
2.1.2. Çarlık Döneminde Azerbaycan'ın Eğitim Sistemi	10
2.1.3. Çarlık Döneminde Azerbaycan'da Öğretmen İhtiyacının Karşlanması	16
2.2. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Azerbaycan'ın Öğretmen Yetiştirme Modeli.....	18
2.2.1. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Kurulması	18
2.2.2. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Eğitim Politikası ve Sorunlar	23

2.2.3. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Öğretmen İhtiyacının Karşılanması İçin Atılan Adımlar	29
2.2.4. Azerbaycan'da İlk Üniversite – Bakü Devlet Üniversitesi'nin Açılması.....	32
2.3. Sovyetler Birliği Döneminde Azerbaycan'ın Eğitim ve Öğretmen Yetiştirme Sistemleri	34
2.3.1. Azerbaycan'da Sovyet Yönetiminin Kurulması ve Uygulanan Sosyo-kültürel ve Ekonomik Politikalar	34
2.3.3. SSCB Döneminde Azerbaycan'da Halk Eğitimi	41
2.3.4. Genel Temel Eğitim.....	45
2.3.5. SSCB Döneminde Azerbaycan'da Yüksek Öğretim Sistemi	51
2.3.6. Azerbaycan SSC'de Öğretmen Yetiştirmenin “Sovyet Modeli” ve Sorunlar	59
2.4. Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan'da Uygulanan Öğretmen Yetiştirme Modeli	64
2.4.1. Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve Azerbaycan'ın Bağımsızlığını Kazanması ...	64
2.4.2. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Sistemi.....	68
2.4.3. Azerbaycan'ın Yüksek Öğretim Sistemi ve Reform Süreci	73
2.4.4. Azerbaycan'ın Öğretmen Yetiştirme Modeli	81
2.5. İlgili Araştırmalar	84
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	87
III. YÖNTEM.....	87
3.1. Araştırmanın Modeli.....	87
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	87
3.3. Veri Toplama Araçları	89
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	89
3.3.2. Likert Ölçek	89
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	91
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	92
IV. BULGULAR VE YORUMLAR.....	92
4.1. Kişisel Bilgilere Ait Bulgu ve Yorumlar	92
4.2. Araştırmanın Alt Amaçlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar	96
4.2.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	96
4.2.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgu ve Yorumlar	109
4.2.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgu ve Yorumlar	120

4.2.4. Açık Uçlu Soruların Değerlendirilmesi	132
4.2.4.1. Ülkemizin öğretmen yetiştirme sisteminin pozitif ve yetersiz yönleri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?	132
4.2.4.2. Üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin daha kaliteli öğretmen olarak yetiştirilmesi için hangi önerileriniz vardır?	133
4.2.4.3. Çalıştığınız okulda sizi memnun etmeyen nedir? Okulda yönetici olarak çalışsaydınız eğitimin kalitesini yükseltmek için hangi adımları atardınız?	133
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	134
V. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	134
5.1. Sonuçlar	134
5.2. Öneriler	135
KAYNAKÇA.....	136
EKLER	144
ÖZGEÇMİŞ	150

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Azerbaycan’da Resmi ve Özel Üniversiteler ve Öğrenci Sayıları	76
Tablo 2. Araştırma Evrenini Oluşturan İlçelere Göre Öğretmen Dağılımları	87
Tablo 3. Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Öğretmenlerin Okullara Göre Dağılımı	88
Tablo 4. Cinsiyete Göre Öğretmen Yetiştirme Modeline İlişkin Algılar	96
Tablo 5. Medeni duruma göre öğretmen yetiştirme modeline ilişkin algılar	98
Tablo 6. Yaş gruplarına göre öğretmen yetiştirme modeline ilişkin algılar	99
Tablo 7. Eğitim düzeyine göre öğretmen yetiştirme modeli ile ilgili algılar.....	101
Tablo 8. Mesleki kıdem durumuna göre öğretmen yetiştirme modeli ile ilgili algılar .	103
Tablo 9. Eğitim yönetiminde görevin olup olmaması bakımından algılar	105
Tablo 10. Meslekte değiştirilen görev yeri sayısı bakımından öğretmen yetiştirme modeli ile ilgili algıları	106
Tablo 11. Branş ve ilköğretim öğretmenlerinin öğretmen yetiştirme modeline yönelik algıları	108
Tablo 12. Cinsiyete Göre Mesleğe İlişkin Algıları.....	110
Tablo 13. Medeni duruma göre mesleğe ilişkin algıları	111
Tablo 14. Yaşa göre mesleğe ilişkin algıları.....	112
Tablo 15. Eğitim düzeyine göre mesleğe ilişkin algıları	114
Tablo 16. Mesleki kıdeme göre mesleğe ilişkin algıları.....	115
Tablo 17. Eğitim sisteminde görev bakımından mesleğe ilişkin algıları.....	117
Tablo 18. Meslekte değiştirilen görev yeri sayısı bakımından mesleğe ilişkin algıları	118
Tablo 19. Branş ve sınıf öğretmenlerinin mesleğe ilişkin algıları	119
Tablo 20. Cinsiyete Göre Eğitim Sistemiyle İlgili Algıları	121
Tablo 21. Medeni duruma göre eğitim sistemi ile ilgili algıları	122
Tablo 22. Yaşa göre eğitim sistemi ile ilgili algıları.....	123
Tablo 23. Eğitim düzeyinde göre eğitim sistemi ile ilgili algıları	125
Tablo 24. Mesleki kıdeme göre eğitim sistemi ile ilgili algıları.....	126
Tablo 25. Görev değişkenine göre eğitim sistemi ile ilgili algıları	128
Tablo 26. Meslekteki değişen görev yeri sayısına göre eğitim sistemi ile ilgili algıları	129
Tablo 27. Branş ve sınıf öğretmenlerinin eğitim sistemi ile ilgili algıları.....	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Azerbaycan'da ilkokul, orta okul ve liselerde eğitim gören öğrencilerin toplam sayısının yıllara göre dağılımı (bin kişi)	71
Şekil 2. Azerbaycan'da Yüksek Okullarda Öğrenim Gören Öğrenci Sayısının Yıllara Göre Dağılımı (bin kişi).....	74
Şekil 3. Azerbaycan'ın Yüksek Öğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Sayısının Yıllara Göre Dağılımı (bin kişi).....	76
Şekil 4. Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımları (%)	92
Şekil 5. Ankete katılan öğretmenlerin yaş dağılımları	92
Şekil 6. Ankete katılan öğretmenlerin medeni durumu	93
Şekil 7. Ankete katılan öğretmenlerin eğitim durumu.....	93
Şekil 8. Ankete katılan öğretmenlerin mesleki kıdemleri.....	94
Şekil 9. Ankete katılan öğretmenlerin yönetim görevi	94
Şekil 10. Ankete katılan öğretmenlerin meslekte değiştirdiği görev yeri sayısı	95
Şekil 11. Ankete katılan öğretmenlerin branşları	95

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Azərbaycan'da Latin alfabesine geçilmesi aşamasında hazırlanan yeni alfabe projesi.....	144
Ek 2. Anket (Ölçekler).....	145
Ek 3. Orijinallik Raporu.....	149

KISALTMALAR

A.C.: Azerbaycan Cumhuriyeti

a.g.e.: adı geçen eser

a.g.m.: adı geçen makale

ACDA: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Arşivi

ACDEİA: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Edebiyat ve İncenanat Arşivi

ACDSPHA: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Siyasi Partiler ve Toplumsal Hareketler Arşivi

ACDTA: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Tarih Arşivi

ACEBA: Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Arşivi

ACMİKA: Azerbaycan Cumhuriyeti Merkezi İstatistik Kurumu Arşivi

ACMMA: Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi Arşivi

ACMNA: Azerbaycan Cumhuriyeti Medeniyet Nazırlığı Arşivi

ADÜ: Azerbaycan Devlet Üniversitesi

AHC: Azerbaycan Halk Cumhuriyeti

AK(b)P MK: Azerbaycan Komünist (bolşevik) Partisi Merkez Komitesi

AKM: Atatürk Kültür Merkezi

AMDTA: Azerbaycan Milli Dram Tiyatrosu Arşivi

AMEA: Azerbaycan Milli Elmler Akademisi

BM: Birleşmiş Milletler

EYTBSÖRM: En Yeni Tarihin Belgeleri Saklanılan ve Öğrenilen Rusya Merkezi

GCDTA: Gürcistan Cumhuriyeti Devlet Tarih Arşivi

HKS: Halk Komiserleri Sovyeti

İSESCO: Islamic Educational, Scientific and Cultural Organization

KP: Komünist Partisi

MDK: Merkezi Devrim Komitesi

MİK: Merkezi İnkilap Komitesi

RSFSC: Rusya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti

s.: sayfa

SSC: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SSSR: Soyuz Sovyetskiy Sosialistiçeskiy Respublikı

TASİS: The American School In Switzerland

TEMPUS: Trans-European Mobility Programme for University Studies

TSFSC: Transkafkasya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNİCEF: The United Nations Children’s Emergency Fund

UİK(b)P MK: Umum İttifak Komünist (bolşevik) Partisi Merkez Komitesi

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

1991 yılında bağımsızlığını kazanan Azerbaycan bir sosyo-politik düzenden değerine geçmiş, bu sürecin zorluklarını sovyet eğitim sisteminden vazgeçen eğitim düzeni de yaşamıştır. Yeni eğitim sistemine geçiş ciddi sorunlarla birlikte ilerliyor. Eski eğitim sistemi ile yeni eğitim sistemi, bazı alanlarda yeni bilgilerle eski bilgiler, kapalı toplumsal yapının kitlesel eğitim ile açık toplumun liberal eğitimi arasında çelişkiler bulunuyor ve bu nedenle de iki sistem arasında mücadele hala devam ediyor. Günümüzde devletin siyasal sistemi ve ideolojisi eski siyasal sistem ve komünist ideolojinin devamı olmadığından, mevcut eğitim sistemi de sovyet eğitim sisteminin devamı değildir. Araştırmamızda inceleyeceğimiz sovyet eğitim sisteminde kitlesel eğitime verilen önemi, yeni düzende bireysel eğitime verilen önem ikame etmiştir. Sovyet eğitim sisteminde eğitim bireysel kalite üzerine değil, toplumun genel eğitim düzeyinin geliştirilmesi üzerine kurulmuştur.

Azerbaycan'ın hale uygulanmakta olan eğitim sistemi inzibati-amirlik döneminin eğitim sistemi ile liberal-demokrat toplumun eğitim sistemi arasında geçiş dönemini yaşıyor. Yeni eğitim sistemi liberal-demokrat ideya ve değerler, yeni sosyo-ekonomik ilişkiler ve yeni eğitim teknolojileri üzerine kurulmaya çalışılmaktadır. Bir taraftan dünyada yaşanan küresel değişiklikler, gelişmiş ülkelerin sanayi temelli toplumdan teknoloji, bilim-enformasyon temelli toplumlara geçişi, diğer taraftan Azerbaycan'da bağımsız devlet kuruculuğu, ülkenin Avrupa'ya entegre olmaya çalışması, çağdaş toplumsal-politik durum ülkenin eğitim sistemine yeni görevler yüklüyor. Bilim ve teknolojinin etkisi altında hızla değişen toplumda karşıya çıkan sorunları çözmek için eğitim bireylere yeni bilgiler, beceriler ve alışkanlıklar, lokal, küresel ve eleştirel düşünce yapısı aşılmalıdır. Yeni eğitim sisteminin temel amacı Azerbaycan toplumunu "okuyan toplum"dan "öğrenen toplum"a dönüştürmek olmalıdır.

Azerbaycan'ın eğitim sisteminin reforme edilmesinin başarılı bir şekilde devam etmesi, yani sovyet eğitim sisteminin ideolojik-politik kelepçelerinden kurtulup, evrensel eğitim sistemine entegre olması için ilk önce yeni eğitim sisteminin teorisini, felsefesini, devletin eğitim siyasetinin esas yönlerini, faaliyet ilkelerini, eğitimin içeriğini, amaçlarını ve yapısını belirlemesi gerekirdi. Araştırmamızda da göreceğimiz gibi bu sorunlardan bazıları çözüme kavuşmuş, bazıları ise hala çözüm bekliyor. Bu çalışmada Azerbaycan'ın eğitim sisteminin mevcut durumu, uygulanan reformlar, çözüm bekleyen sorunlar, pedagoji kadroların kalitesi ve öğretmenlerin ülkede uygulanan eğitim sistemi ile bağlı bakış açılarını belirlemektir.

Sovyetler Birliği zamanı Azerbaycan'ın eğitim sisteminin amaçları Bakü'de değil, Moskova'da belirleniyordu. Kuşkusuz araştırmada daha geniş bir biçimde yer vereceğimiz gibi bu dönemde eğitimin amacı, mevcut rejimin amaçlarına uygun olarak belirleniyordu. Sovyet döneminde Azerbaycan eğitiminin amacını Prof. Dr. Misir Merdanov şöyle karakterize ediyor: “Şu bir gerçektir ki, geleneksel Azerbaycan eğitim sistemi kısa süre öncesine kadar, belirli ölçüde şimdi bile esasen okur-yazar oranını yükseltmeye yönelik toplumsal ihtiyacı karşılamaya, diplomalı kadrolar hazırlamak misyonunu gerçekleştirilmeye hizmet etmiştir”.

Günümüzde Azerbaycan'ın eğitim sisteminin amacı ise dünya eğitim sistemine entegre bir ortamda, çağdaş demokratik ilkelere dayalı, yeni tarihi misyonun gerçekleşmesine, halkın, ülkenin geleceği olan çocukların, gençlerin zihinsel ve fiziksel gelişimine, entellektüel düzeyinin yükselmesine, toplumu ileriye taşıyacak bireylerin yetiştirilmesine ulaşmak olmuştur.

Sovyet eğitim sistemi forma ve içerik bakımından evrensel eğitim sistemine uzak kalmaktaydı. Fakat eğitimin içeriğinde sosyalist, komünist ideolojik değerler ağırlık taşıyordu. Sovyet eğitiminde liberal ve demokratik değerlerin uygulanması yok denecek kadar azdı. Eğitim sisteminin yönetimi emir-komuta mekanizması üzerine kurulmuştu.

Toplumların gelişimi bilim ve kültürün, halkın entellektüel potansiyelinin geliştirilmesi gibi belirleyici faktörlere bağlıdır. Bu sebeptendir ki, geniş ağ oluşturan Azerbaycan yüksek ve orta öğretim müesseselerinin karşısına konulan tarihi-toplumsal talep yetiştirilen pedagojik kadroların kalitesinin günümüz talepleri doğrultusunda artırılmasıdır.

Azerbaycan'da laik eğitim sisteminin altyapısının modernize edilmesini gerçekleştiren öğretmen kadroları ülkenin üniversitelerinde ve yüksek okullarda yetiştirilmektedir. Son dönemlerde bu alanda stabil sistem oluşmuştur ki, bu sistemde pedagojik enstitüsü ve pedagojik yüksekokullar özel ağırlık taşımaktadır. Yüksekokulların programlarında öğretmenlerin yetiştirilmesinde entellektüel potansiyelinin artırılması ve öğretmen kalitesinin geliştirilmesi dikkate alınmakta ve öğretmen yetiştirilmesinde kalitenin sağlanması açısından ciddi değişikliklerin yapılmasına önem verilmektedir.

Tez çalışmasında tarihi-pedagoji araştırma yapılarak Azerbaycan'da öğretmen yetiştirme modellerinin gelişimi açıklanmış, gelecek gelişimi için tavsiyeler ve öngörüler sunulmuştur. Bu alandaki tüm bilimsel çalışmalara rağmen, Azerbaycan'ın halen uygulanmakta olan eğitim sistemi ve bu sistemde yer alan öğretmenlerin içinde buldukları sisteme ilişkin görüşlerinin yer aldığı kapsamlı araştırma yapılmamıştır.

Araştırmada pedagoji eğitim kurumlarında öğretmenlerin hazırlanması ile ilgili sorunlar, bu kurumların gelişimini zorunlu kılan nedenler incelenmiştir. Kadroların eğitimi ile ilgili literatür, ülkede bulunan öğretmen yetiştiren kurumlarda mevcut durumun önemli yönlerini yansıtan kanıt ve düşüncelerin incelenmesi yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Azerbaycan'ın eğitim sistemine 1990'lı yıllardan başlayarak yeni eğitim terimi dahil olmuştur. Bu terim "Kurikulum" terimidir. Kurikulum eğitimin teorik içeriği, uygulama ve sonuçların ölçümü ile ilgili tüm meseleleri kendinde birleştiren teorik çerçevedir. Kurikulumun temelini eğitim, öğretim, ölçme ve değerlendirme oluşturur. Bu anlayış, çağdaş ders modelinin esas çerçevesi dahilinde derslerin her bir bölümünün amacını, mezmununu, eğitim-öğretim faaliyetini, başarıları, bunların tümünün ölçülmesini ve değerlendirilmesini yansıtmaktadır. Küreselleşen dünyanın enformasyon bolluğu ortamında okulun, eğitimin görevleri de her geçen gün değişmekte ve gelişmektedir. Hızla değişen dünyanın şartlarına ayak uyduran bireylerin yetiştirilmesi okulun görevleri arasında önemli yer kapsamaktadır. Dolayısıyla, aklın, entellektin geliştirilmesi için sadece bilginin öğrenciye verilemsi değil, değerler, beceriler,

serişteler de çocukların gelişiminde önemli niteliklerdir ve Azerbaycan'da uygulanan kurikulum sisteminde eğitimin önemli göstergeleri olarak kabul edilmektedir.

Bu tez çalışması Azerbaycan'da öğretmen yetiştirme modellerini incelemek, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitimin kalitesini ve öğretmenlerin eğitim sistemine bakışlarını ölçmektir. Tez çalışması Azerbaycan'ın öğretmen yetiştirme sistemine ait öğretmen görüşlerini araştırması açısından bu alanda yapılan ilk bilimsel çalışmalardan biri olması açısından da ayrı bir önem taşımaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı (Alt Amaçlar)

Çarlık dönemi (1828-1918), Azerbaycan Halk Cumhuriyeti dönemi (1918-1920), Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti dönemi (1920-1991) ve Azerbaycan Cumhuriyeti döneminde (1991-2015) Azerbaycan'da öğretmen ihtiyacının karşılanmasında yararlanılan modelleri incelemek ve şu anda uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme modeline, öğretmenlik mesleğine ve eğitim sistemine ilişkin öğretmen görüşlerini almaktır. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre öğretmen yetiştirme modeline, öğretmenlik mesleğine ve eğitim sistemine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Öğretmenlerin kıdemlerine göre öğretmen yetiştirme modeline, öğretmenlik mesleğine ve eğitim sistemine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Ülkemizin öğretmen yetiştirme sisteminin pozitif ve yetersiz yönleri ile bağlı düşünceleriniz?
4. Üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin daha kaliteli öğretmen olarak yetiştirilmesi için hangi önerileriniz vardır?
5. Çalıştığımız okulda sizi memnun etmeyen nedir? Okulda yönetici olarak çalışsaydınız eğitimin kalitesini yükseltmek için hangi adımları atardınız?

1.4. Sayıtlar

1. Araştırmada kullanılan ölçekler, elde edilecek bilgileri ölçmek için yeterlidir.
2. Ölçek uygulamalarına katılan branş ve ilk okul öğretmenlerinin tamamı gönüllü olarak araştırmaya katılmıştır ve cevaplarında samimidirler.

3. Alınan sonuçların değerlendirilmesi araştırmaya katılan öğretmenlerin algılarına göre belirlenmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sonunda elde edilecek bulgulara ilişkin genellemeler aşağıda belirtilen sınırlılıklar dahilinde geçerlidir.

1. Bu araştırma 1828-1916 dönemini kapsayan yıllarda Azerbaycan'ın eğitim sisteminin gelişimini ve öğretmen ihtiyacının karşılanmasında kullanılan yöntemlerin araştırılmasını kapsamaktadır.
2. Azerbaycan'ın çağdaş öğretmen yetiştirme sistemi ile bağlı öğretmen görüşlerinin alınması için uygulanan araştırma 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Gence iline bağlı Nizami ve Kepez ilçelerinde bulunan okullar ile sınırlıdır.
3. Azerbaycan'ın öğretmen yetiştirme sistemi ile bağlı öğretmen görüşlerinin alınması için uygulanan araştırmanın sonuçları veri toplama araçları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Öğretmen Yetiştirme Programları

Dünyada eğitim politikalarının uygulayıcısı, eğitim hizmetlerini anlamlı hale getiren, eğitimin hizmetlerinin başlatıcısı, geliştiricisi ve uygulayıcısı olan öğretmenler eğitim sistemlerinin vaz geçilmez temel öğelerinden biridir. Eğitim sisteminin başarısı, bu sistemi işletecek öğretmenlerin ve diğer eğitim personelinin niteliklerine bağlıdır. Hiçbir eğitim modeli, o modeli işletecek personelin niteliğinin üstünde hizmet üretemez. Bundan dolayı dünyanın hemen hemen her yerinde politika yapıcılarını eğitim sistemlerinde uygulanan reformların temeline öğretmenleri yerleştirmiştir. Bu reformlar temel olarak öğretmenlerin yetiştirilmesi, istihdamı, kariyer gelişimi ve mesleki gelişimi gibi bir dizi düzenlemeyi kapsamaktadır.

Etkili ve başarılı bir öğretmen, öğretmenlik davranışlarını kavramış, hedefler doğrultusunda öğretimini biçimlendirebilen, uygun öğretme yaklaşımını seçebilen, öğretimini değerlendiren, bu doğrultuda hedeflerini ve öğretme-öğrenme sürecini yeniden düzenleyebilen kişi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin her öğrencinin kişiliğini ve psikolojisini anlama, sınıf etkinliklerini oluşturma ve yönetme,

etkili iletişim kurma ve teknolojiyi kullanma becerilerine sahip olması da gerekli görülmektedir.

Eğitim politikalarını uygulamaya koyan ve uygulama biçimleri ile bu politikaları etkileyen, eğitim hizmetlerine anlam katan, eğitimi işlevselleştirip ona ruh veren ve eğitimin hizmetlerinin başlatıcısı, geliştiricisi, uygulayıcısı olan öğretmenler eğitim sistemlerinin vaz geçilmez ögesidir. Bundan dolayı politika yapıcıları eğitim sistemlerinde uygulanan reformların temeline öğretmenleri yerleştirmiştir.

1.6.2. Eğitimde Kurikulum Sistemi

Azerbaycan'da eğitim-öğretim sistemi kurikulum eğitim yöntemine dayanmaktadır. Bu sistem eğitim-öğretimin ve idrak sürecinin ve eğitimin yönetiminin aktif yöntemlerinin toplamından oluşmaktadır. Bu sistemi için aşağıdaki özellikler belirleyicidir:

- öğretmen tarafından bilinçli şekilde öğrencilerin görüşlerini belirtecekleri konunun (sorunun) belirlenmesi;
- konunun (sorunun) çözümü süresince öğrencilerin aktif araştırmacı konumlarının desteklenmesi;
- öğrenciler için yeni ve zorunlu bilgilerin özgürce bulunması, benimsenmesi ve bilinçaltına depolanması için ortamın oluşturulması vs.

Yeni sistemin mahiyeti şudur: eğitim öğrencilerin bilincinin sadece yeni bilimsel verilerle (enformasyonla) zenginleştirmek değil, hem de tefekkürün sürekli geliştirilmesi temelinde daha fazla bilginin kendi çabası ile kazanılması ve benimsenilmesi, en önemli beceri ve alışkanlıkların, bireysel özellik ve yeteneklerin kazanılmasına yönelmiştir. Bu zaman öğrenciler öğretmenin gözetiminde, özel olarak belirlenmiş, kolay anlaşılabilir ve akılda kalan, en önemli eğitim verilerinin öğrenilmesi sürecinde kanıt ve olayların neden-sonuç ilişkilerini ortaya çıkarmayı, önemli ve derin genellemeler yapmayı öğrenirler.

Bu eğitim sisteminde öğrenci “keşfeden”, “araştırmacı” konumundadır. Öğrenciler eğitim sürecinin eşit haklı katılımcısıdır ve bu süreçte öğrenci bir araştırmacı olarak görülüyor, bilgiyi aktif arayış ve keşifler sonucunda bulur ve benimser.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Çarlık Rusyası Döneminde Azerbaycan'ın Eğitim Sistemi ve Uygulanan Öğretmen Yetiştirme Modeli

2.1.1. Çarlık Döneminde Azerbaycan'ın Sosyo-Kültürel Durumu

Çarlık Rusyası'nın Güney Kafkasya'da yayılcılık siyasetinin sonucu olarak gerçekleşen I. (1804 – 1813) ve II. (1826 – 1828) Rusya – İran Savaşı Azerbaycan'ın iki devlet arasında parçalanması ile sonuçlandı. Azerbaycan, İran ile Çarlık Rusyası arasında aralıklarla 30 yıla kadar devam eden savaşlardan sonra imzalanan Gülüstan (1813) ve Türkmençay (1828) antlaşmaları ile ikiye bölündü: Kuzey Azerbaycan Rusya, Güney Azerbaycan ise İran yönetimince ilhak edildi (Zülfükarlı, 2007, s. 39-55).

Rusya tarafından işgal edilen Kuzey Azerbaycan'da çarlık rejiminin sömürü düzenine uygun olarak toplumsal yapıyı her açıdan erozyona uğratan sosyo-kültürel politikalar uygulamaya konuldu. Bir taraftan, geleneksel feodal zulmü devam ediyor, diğer taraftan bu zulme çarlık düzeninin esareti, rus memurların keyfiliği ekleniyordu. Yerli taşeronlara ve burjuvaziye güvenen çarlık rejimi, Azerbaycan'da acımasız sömürü siyaseti yürütüyor, milli-özgürlük hareketlerini en ağır yöntemlerle bastırıyor, Azerbaycan dili ve kültürünün gelişmesine engel olmaya çalışıyordu (Azerbaycan Tarihi, 1964, s. 52).

1860'lı yılların başında Rusya'da feodal sömürü düzeninin kaldırılmasından sonra ülke hızla kapitalist üretim biçimine geçmeye başladı, bunun sonucunda da sanayi, ticaret, teknoloji vs. gelişmeye başladı. Bu gelişme kısa sürede Azerbaycan'da da, özellikle sanayi ve petrol şehri olan Bakü'de ciddi biçimde etkisini göstermeye başladı. Azerbaycan giderek Rusya pazarına, buradan dünya pazarına entegre olmaya başladı.

XIX. yüzyılın 50-60'lı yıllarında Azerbaycan ekonomisinin tüm alanları büyüme kaydetmeye başladı. Burada bir konuyu özellikle belirtmek gerekir ki, bu yıllarda

Azerbaycan Rusya imparatorluğu'nun sömürgesiydi. Bu sebeple, ülkenin ekonomik durumu Rusya'nın uyguladığı ekonomik ve sosyal politikalardan asılıydı. Rusya'nın ülke ekonomisinin ihtiyacı doğrultusunda Azerbaycan'da madencilik, ipekçilik, petrol sanayii gibi sektörlerin gelişmesine büyük önem veriyordu. Aynı dönemde tarım sektöründe de önceki dönemlerle kıyaslandığında üretim kapasitesinde ciddi artış yaşanmıştır. Bu durum öncelikle, yeni tarım alanlarının oluşturulması, ormanlık alanların ve meraların tarıma açılması, yüksek verimli tohumlardan yararlanılması, tarım zirai teknik ve teknolojilerin kullanılması ile bağlıydı. Rusya parazlarında Azerbaycan'dan getirilen tarım ürünlerine – ipek, pirinç, yun, kuru meyve vs. talep artıyor, bu durum Azerbaycan'da tarım ürünlerinin hem miktarının, hem de kalitesinin artmasına neden oluyordu. Azerbaycan'da petrol üretimi 1850 yıllarında duraklama dönemine girmiş, üretim giderek aşağı düşmüştü. Genel olarak XIX. yüzyılın 50-60'lı yıllarında Azerbaycan'da petrol üretimi şöyle gerçekleşmiştir: 1850 yılında 260.000 pud (1 pud=16 kilo), 1869 yılında 1.638.900 pud, 1870 yılında 1.704.500 pud (Azerbaycan tarihi, 2007, s. 136).

Azerbaycan'ın işgal edilmesinden sonra, ülkede halk eğitimi müslüman din adamlarının kontrolünde bulunan, bu nedenle dini dünyagörüşün öğretildiği okullara - mollahanelerde veriliyordu. Araştırmalar gösteriyor ki, 1842 yılında Bakü, Guba, Karabağ, Şeki, Şirvan ve Talış bölgelerindeki mescitlerin nezdinde 502 böyle okul, toplam 534 öğretmen ve 5242 öğrenci bulunuyordu. Mescitlerin dışında faaliyet gösteren okullar da mevcuttu, böyle okullar çoğu köyde bulunuyordu. Bu okullarda sosyo-kültürel durumundan asılı olmadan her yaştan erkek çocukları temel eğitim görüyordu. Bazı hallerde kız çocukları için de okullara da rastlanıyordu. 1830'lu yıllarda Bakü'nün kale kısmında bulunan ve kadın din hocalarının çalıştığı iki okulda 25 zengin kız çocuğu eğitim görüyordu (Azerbaycan Tarihi, 2007, s. 136).

1870'li yıllarda Azerbaycan'da şehir statüsüne sahip 10 şehir bulunuyordu. Bu şehirler şunlardı: Bakü, Şamahı, Guba, Şuşa, Yelizavetpol (Gence), Lenkeran, Nahçıvan, Ordubad, Zakatala, Nuha (Şeki) (Azerbaycan Tarihi, 2010, s. 117).

Azerbaycan'ın petrol sanayisinin hızla gelişmesi, bu sektörde çalışan işçilerin durumuna hiç de olumlu yansımıyordu. Sağlık, barınma, eğitim, adil emek hakkı temel ihtiyaçları ve talepleri karşılanmayan işçiler kapitalistlere ve çarlık rejimine karşı

giderek sesleyini yükseltmeye başladılar. 1880'li yıllarda Bakü'de ilk işbirakma ve grev dalgası yaşanmış, bu grevler sonraki yıllarda da devam etmiştir (Yakublu, 1999, s. 11).

Tüm baskı ve sömürü politikalarına rağmen, bir kısım aydın, ileri düşünceli Azerbaycanlı insanlar çağdaş Rus kültürünü öğreniyor, bu kültürden yararlanıyor, faydalı yönlerinin kendi toplumlarında yaygınlaşması için çaba harcıyorlardı. Halkın yaşam kalitesini yükseltmek için daha XIX. yüzyılın ikinci yarısında çağdaş düşünceli Azerbaycan aydınları, yazarları, bilim adamları, özellikle, Mirza Fetali Ahundzade, Hasan Bey Zerdabi büyük işler görmüşler. Azerbaycan dilinde ilk gazete olan "Ekinci"nin basılması, basının, kitap yayınının gelişmesi, Azerbaycan edebiyatının M. F. Axundzade gibi yazarların eserlerinde yansıyan demokratik düşüncenin etkisi edebi dille halkın konuşma dilinin yakınlaşmasına yardım etmiş ve milletin oluşumunun ilk aşamasında milli dilin gelişmesine imkan vermiştir (Azerbaycan Tarihi, 2010, s. 133).

Azerbaycan edebiyatının M. F. Axundzade, Celil Memmedguluzade, Abdurahimbey Hakverdiyev, Necefbey Vezirov, H. Zerdabi gibi birçok ünlü yazarları kültürel yapıyı kendi edebi-kültürel düşünceleri ile zenginleştiriyor, bireysel ve toplumsal özgürlüklerin önündeki engelleri kaldırmaya çalışıyorlardı. Bu yazarların edebi ve köşe yazıları, Azerbaycan tiyatrosunun ve kültür-eğitim sisteminin oluşması, eğitimde, sanatta, müzikte yeniliklerin ortaya konulmasına, halkın milli uyanış dönemine girmesine neden olmuştur.

Azerbaycan aydınlarının halkın kültürel ve eğitim yönünden kalkınması için attıkları tüm adımlar Çarlık yönetimince kuşku ile karşılanıyor ve ciddi engellerle yüzleşiyordu. 1891 yılından 1903 yılına kadar geçen sürede Azerbaycan milli basımına konulan yasak ve ilk kız okulunun açılması için yürütülen mücadele de bu rejimin yaklaşımın kanıtıydı (Babaşlı, 2003, s. 223).

Fakat XX. yüzyılın başlarında yaşanan Rus-Japon Savaşı'ndan Rusya'nın yenilgi ile ayrılması toplumsal gerilime ve devrim sürecinin yaşanmasına neden oldu. Bu süreç diğer bölgelerde olduğu gibi Azerbaycan'da da milli duyguların ve buna bağlı olarak da milli mücadelenin başlamasına neden oldu. Bu süreçte dünyanın en büyük petrol üreticisi olan ve hızla gelişen Bakü'nün özel rolü olmuştur. Bunun dışında, Azerbaycan halkının milli ve kültürel açıdan uyanmasında Rusya ve Türkiye'de eğitim görmüş aydınların da katkıları olmuştur. 1905 yılında Çarlık yönetiminin Azerbaycan'da başlayan milli mücadele azmini kırmak için başlattığı Ermeni-Türk

çatışmalarında Ermenileri her açıdan desteklemesi ve Ermenilerin yaptıkları katliamlar, halkın milli duygularının daha da kabarmasına neden olmuştur.

Halkın mücadele azminin yükselmesi sonucu, birçok alanda geri adım atmak zorunda kalan Çar yönetimi basın üzerinde uyguladığı sansürü hafifletmek zorunda kalmış, bunun sonucunda 1905-1917 yıllarında Azerbaycan'da 63 gazete ve derginin basılması halkın kültürel ve eğitim yönünden gelişmesine katkı sağlamıştır (Bayat, 1998, s. 5). Halkın okuma-yazma oranının sadece %4,5 olmasına rağmen, Türkçülük, İslamcılık, Sosyalizm ve Liberalizm düşüncelerinin yayılması açısından Rusya Müslümanlarının merkezi konumuna gelen Bakü, bunun için milli basına borçludur.

İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde devrim tehlikesi ile karşılaşan Çarlık yönetimi, halkın taleplerinin bir kısmını karşılamak zorunda kaldı. Bu amaçla, 17 Ekim 1905 tarihinde “Ekim Manifestosu” adlı karar yayınladı ve halka vicdan, ifade ve basın özgürlüğü vaadetti. Bu belge, milli-demokratik, toplumsal-kültürel hareketin genişlenmesine, eğitim kurumlarının, okulların çoğalmasına, eğitimin ana dilde ve ücretsiz, toplumsal hak olarak tanınması taleplerinin ileri sürülmesine olanak sağladı. Bunun sonucunda, daha XIX. yüzyılın ikinci yarısından başlayan eğitim hareketi, XX. yüzyılın başlarında daha da güçlendi. Nihayet, uzun süredir mücadele veren aydınların girişimi ile ilk hayır kurumu ve çok sayıda kültür-eğitim vakfı açıldı. İstanbul'dan getirilmiş matbaa milli dilde yayınların çoğalmasına ve yeni açılan “üsuli-cedid” okullarında çalışan Türk öğretmenlerin katkısı ise milli bilincin güçlenmesine neden oldu (Aslan, 2000, s. 43). Bu süreç sadece Bakü ile sınırlı kalmadı, bir süre sonra Azerbaycanın değişik bölgelerine de yayıldı. Böyle okullara 1904 yılında Guba'da açılan “Üsuli-cedid”, iki yıl sonra Ağdaş'ta açılan “Darül-irfan” okulları, “Saadet” isimli kız okulunu örnek olarak gösterebiliriz (Babaşlı, 2003, 225).

2.1.2. Çarlık Döneminde Azerbaycan'ın Eğitim Sistemi

Kuzey Azerbaycan Rusya tarafından işgal edildikten sonra, Çar yönetimi yürüttüğü sömürü politikasına uygun olarak kendisinin politik ve ekonomik konumunu güçlendirmeye hizmet edecek memur ordusu hazırlayacak yeni eğitim sisteminin uygulanması zorunluluğu ile karşılaştı. Bu nedenle, rejimin Kuzey Azerbaycan'daki eğitim politikası Rusya'nın genel sömürü politikasının bir parçasını oluşturmuştur. Rusya'nın emperyalist politikası, işgal edilen bölgelein kontrolde sağlanabilmesi ve

“ruslaştırma” siyasetinin gerçekleştirilmesine yardım edecek yeni okulların Rusça olmasını zorunlu kılıyordu.

Rusya'nın Azerbaycan'ı işgal ettiği dönemde ülkede temel eğitim Müslüman din görevlilerinin kontrolünde bulunuyordu ve mollahanelerde sadece kısıtlı dini eğitim veriliyordu. Bu kurumlarda sınıf ve sosyal tabaka farkı gözetmeksizin tüm yaş gruplarından olan erkek çocuklar eğitim görüyordu. Bu okullarda eğitim sistemi Arap, Fars dillerinin öğretilmesini, Kuran'ın kıraati ve yüzeysel öğretilmesini kapsıyordu. Çarlık rejimi Azerbaycan'ı işgal ettikten bir yıl sonra, 1829 yılında yürürlüğe koyduğu düzenleme ile ülkede daha geniş eğitim programına dayanan yeni tipli okullar açmaya başladı (Azerbaycan Tarihi, 2007, s. 139). Bu düzenleme ülkede eğitim sisteminin göreceli olarak gelişmesine neden oldu.

Tiflis askeri gubernatorunun, aynı zamanda Kafkasya eğitim temsilcisinin önerileri ile bölgedeki Rus ordularının kumandanı, Kafkasya Valisi General Paskeviç tarafından Güney Kafkasya'da ilk Rusça eğitim kurumlarının – taşra okullarının açılması ile bağlı kanun önerisini Çar I Nikola 5 Ağustos 1829'da onaylayarak yürürlüğe koydu. Güney Kafkasya'daki taşra okullarında eğitimin içeriği Merkezi Rusya'daki mahalle okullarının eğitim yapısı ile aynıydı. Bu düzenlemeden sonra 1848, 1853, 1860 ve 1867 yıllarında bölgedeki eğitim sisteminde değişiklikleri kapsayan yeni yasalar yürürlüğe konuldu (Vısoçayşee Utverjdennoe o Zakavkazskix Uçilişax, 1978, s. 3060.).

Çarlık yönetimi Kuzey Azerbaycan'da rusça eğitim veren okullara yerel yöneticilerin, nüfuzlu ailelerin çocuklarını kabul etmekle, hem onları kendi tarafına çekmek, hem de yeni nesilleri “ruslaştırmak” düşüncesinden hareket ederek, bu alanda eksperiment mahiyetli projeleri uygulamaya koymuştu.

Azerbaycan'ın Rusya'nın kontrolüne geçmesinden sonra da XIX. yüzyılda bölgede başlıca eğitim müesseseleri geleneksel milli-dini olullar olmuştur. Köy mescitlerinin nezdinde bulunan okullar yerel halk arasında eğitim yapan temel kurumlardı. Bazı hallerde “mescide gitmek” dedikte, “okula gitmek” anlaşılıyordu (Nebiyev, 1984, 143). Rus hükümeti geleneksel mektepleri sözün gerçek anlamında normal eğitim kurumu saymadığından, onların açılmasını belli bir kanunla yasalastırmaya gerek görmüyordu, sözlü izin vermeyi yeterli görüyordu. Aynı zamanda, dini eğitim veren okulların açılmasına izin veren rejim, bu adımı ile bölgede

yaşanabilecek ayaklanmaları bastırırken, din görevlilerinin yardım almayı amaçlıyordu. Kuzey Azerbaycan'da bu okulların dışında, imam-hatip tipli medreseler de faaliyet gösteriyordu. Bu okullar sadece büyük camilerin nezdinde açılıyor ve yıllık kayıtları bulunuyordu. Medreselerde hem eğitim, hem de barınmak ücretsizdi.

Devlet Müslüman okullarının açılması bir kadar geç, 18 Nisan 1847 tarihinde Şii Müslümanlar için dünyevi eğitim veren okulların açılmasına izin veren karanmanenin onaylanmasından sonra mümkün oldu (Aktı Sobrannie Kavkazskoy Arxeologičeskoy Komissiey, 1984, s. 130). Okulun giderlerinin bir hissesi hazineden, diğer kısmı ise Tiflis Mescidi'nce karşılanacaktı. Aynı yıl 12 Aralık'ta Tiflis'te Şii Müslüman devlet okulu açılmıştı. Sonraki yıllarda Azerbaycan'ın diğer şehirlerinde - Yelizavetpol, Şuşa, Şamahı, Derbend, Bakü, Lenkeran, Nuha ve Zakatala'da da devlet Müslüman okulları açıldı. Fakat okul işinin doğru yapılandırılmaması, öğretmen sayısının çok az olması, okulların hibelerle ayakta kalması, valilerin düşük miktarda hazine yardımına muhtaç olması, öğretmen ücretlerinin düşük olması kısa süre sonra bu okulların kapanmasını kaçınılmaz etti (Aktı Sobrannie Kavkazskoy Arxeologičeskoy Komissiey, 1984, s. 735).

Azerbaycan'da ilk Rusça eğitim veren devlet okulları vilayet okulu, ilkokul ve kız okullarına bölünüyordu. İlk böyle okul, Şuşa vilayet okulu 1860'lı yıllarda açılmıştı ve Güney Kafkasya'nın en büyük okulu sayılıyordu. 1865'te bu okulda 249 öğrenci eğitim alıyordu, bu öğrencilerin çoğunluğunu Müslüman çocukları oluşturuyordu (GCDTA, fon 423, liste 1, iş 32, s.1). Her şeye rağmen şunu söylemek gerekir ki, Çarlık yönetiminin Güney Kafkasya'daki eğitim politikasının temelinde kaliteli öğretmen yetiştirmek yok, kendi sömürü düşenine hizmet edecek memurların hazırlanması duruyordu.

XIX. yüzyılın 60-70'li yıllardan başlayarak eğitim sisteminde Rusça eğitim veren ilkokullar çoğunluğu oluşturmaya başladılar. 13 Mayıs 1872'de yürürlüğe giren Eğitim Genelgesi ile Kuzey Azerbaycan'ın tüm taşra okulları 6 yıllık eğitim veren paralı şehir okullarına dönüştürüldü (Azerbaycan Tarihi, 2007, s. 346).

XIX. yüzyılın son çeyreğinde gelişmekte olan burjuva ekonomisinin vasıflı kadrolara, işçilere, teknisyenlere, tarım sektörünü yeniden yapılandırmaya, yeni ulaşım araçlarını kullanabilen eğitilmiş gençlere talebin giderek artması, Rus hükümetini Kuzey Azerbaycan'da lise ve meslek liselerinin sayısını belli oranda arttırmaya, mevcut okullarda eğitim kalitesini yükseltmeye yönlendirdi. Eğitilmiş elemanlara talebin giderek

artması hükümetin yanı sıra, milli burjuvazini de halk eğitim ağının genişlendirilmesi, yeni toplu eğitim kurumlarının açılması, işçilere ve gelecekte onların yerini alacak çocuklarına eğitim verilmesi işine önem vermeye mecbur bırakırdı.

Kuzey Azerbaycan'daki sanat okulları tarım ürünleri yetiştirmek ve öğrencilere meslek öğretmek alanında önemli işler görüyordu. 1896 yılının 27 Ekim tarihinde Bakü'nün Merdekan bölgesinde ünlü Azerbaycan petrol baronu, hayırsever iş adamı Hacı Zeynelabidin Tağıyev'in açtığı bağcılık okulunun temel amacı eğitim-uygulama yöntemlerinin yardımı ile ülkede yerel tarımı geliştirmek ve bu alanda öğrencileri pratik açıdan yetiştirmektir. Merdekan Bağcılık Okulu'ndan bahseden Bakü valisi 1896 yılında Çar'a yazdığı raporunda şöyle yazıyordu: "Sadece Müslümanların eğitim gördüğü bu okul toplumdaki çok büyük ilgi görüyor ve beklentilerin çok üzerinde öğrenci kayıt yaptırıyor"(Ahmedov, 2006, s. 157-158). Bu ilgi aynı meslek okulunun 1899 yılında Guba'da açılmasına neden oldu. Guba bağcılık okulu 1913 yılında Peterburg'da düzenlenmiş Rusya bağcılık, üzümçülük ve bostancılık fuarında kaliteli meyve koleksiyonuna göre altın madalya kazanmıştır (ACDTA, fon 58, liste 1, iş 21, s. 52).

1880'li yıllardan itibaren Azerbaycan'ın petrol-maden bölgelerinde ve sanayi müesseselerinin bulunduğu yerlerde ilkokullar açıldı. Zengin iş adamları kendi işletmelerinde verimliliği artırmak amacıyla eğitilmiş işçiler hazırlamak için böyle okullara destek veriyorlardı. 1881 yılında Bakü'nün Surahani ilçesinde Bakü Petrol Vakfı'nın açtığı okul Bakü petrol sanayii bölgesinde açılan ilk okuldu. "Nobel Kardeşleri" Şirketi 1884'te Bakü'nün Karaşehir ilçesinde, 1886 yılında ise Balahani ilçesinde birer okul açmıştır. Benzeri okullar 1891 yılında S. M. Şibayev'in şirketi tarafından Akşehir ilçesinde, 1893 ve 1896 yıllarında ise Hazar-Karadeniz Petrol ve Ticaret Şirketi tarafından Surahani ve Balahani'de açılmıştır (Azerbaycan Tarihi, 2007, s. 346).

XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan'da mesleki eğitim veren okulların çoğunluğu Bakü'de bulunuyordu. Bakü'de bu yıllarda teknik işlerin çoğunda vasıfsız elemanlar çalışıyordu. Bu durum ekonomik, gelişmeyi olumsuz etkilemenin yanı sıra, fabrika ve müesseselerin verimliliğini de düşürüyordu. Özellikle petrol sanayiinde mühendislere, teknik elemanlara ciddi ihtiyaç duyuluyordu. Vasıflı işçi kadroları ise orta okullardan karşılanıyordu. Özellikle makineleri kullanabilen teknik eleman ihtiyacı

genel olarak Rusya'da, özellikle Orta Asya ve Güney Kafkasya'da kendini açıkça belli ediyordu (İlkin, 1990).

Bakü'de ilk yeni tipli Rus-Azerbaycan okullarının açılmasına Rusya Halk Eğitimi Bakanlığı tarafından onaylanmış eğitim programına uymak koşuluyla, 27 Eylül 1887 yılında izin verildi (Kaspiy Gazetesi, Sayı 228, 1895). Okul eğitimin içeriği ve yapılandırılması açısından tüm Rusya çapında dikkati çekiyordu. Bu okulun kısa sürede elde ettiği başarıları yüksek değerlendiren Bakü ve Dağıstan vilayetleri halk okulları direktörü hiçbir devlet yardımı olmadan açılan bu okullara halkın yüksek ilgi gösterdiğini belirtiyordu (Memmedov, 1983, s. 38).

Halkın eğitime ilgisinin artmasını dikkate alan Bakü belediye meclisi 1891 yılında Bayırşehir'de iki, 1892 yılında İçerişehir'de ikinci yeni Rus-Azerbaycan okulunun açılması ile bağlı karar kabul etti (ACDTA, fon 309, liste 2, iş 944, s.10). Bakü'nün yanısıra, 1894 yılından Nahçıvan'da, 1901'de Gence'de, 1911'de Lenkeran'da ve Maştağa'da Rus-Azerbaycan okulları eğitim vermeye başladı. XX. yüzyılın başlarında Bakü'de Müslüman kız çocuklarının okuduğu birkaç Rus-Azerbaycan okullarının açılması, o dönem için son derece kaydadeğer olaydı (Tağıyev, 1993, s. 86). 1914 yılına gelindiğinde Bakü'de 12 Rus-Azerbaycan okulu faaliyet gösteriyordu ki, bu okullarda da 2546 öğrenci bulunuyordu. Aynı yılda Azerbaycan'da 25 böyle okul eğitim veriyordu (Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi, 1976). Tüm eksikliğe, ciddi problemlere rağmen, bu okullar Azerbaycan'da toplumun mariflenmesinde, eğitimin yaygınlaşmasında, meslek elemanlarına olan ihtiyacın karşılanmasında olumlu rol oynamıştır.

Azerbaycan'da halıcılığın ve diğer sanat alanlarının geliştirilmesi için Kafkasya'da bedii-sanat okullarının açılması ile bağlı özel komisyon oluşturulmuştu. Komisyon bu amaçla dörd çeşit eğitim kurumu açılması ile bağlı tavsiye karar kabul etmişti. Bu okullar sanat yeksekokulları, sanat okulları. Sanat imalathaneleri ve resim sınıflarıydı. Müesseselerin hepsi tam eğitim verecekti (Kaspiy Gazetesi, 1990, 167).

XX. yüzyılın başlarında Bakü Rusya'nın büyük sanayi ve ekonomik merkezlerinden birine dönüşmüştü. Petrol sanayiinin, gemiciliyin, ticaretin gelişmesi, aynı zamanda ülkede tarım ürünlerine, özellikle pamuk ve ipek ürünlerine olan talebin artmasına bağlı olarak, Bakü'nün yanı sıra Yelizavetpol, Nuha, Şuşa vs. şehirlerde tekstil ve gıda sanayisi müesseseleri açıldı. Bu dönemde eğitimli, uzman elemanlara

olan talep ciddi surette kendini belli ediyordu. Bu da yönetimi istemeyerek de olsa, vilayetlerde Rusça eğitim veren okulların kalitesini artırmak, Rus asıllı olmayan yerel kadroların yetiştirilmesine önem vermek zorunda bırakıyordu. Bu durum, Azerbaycan'da hem okul sayının, hem eğitimin kalitesinin, hem de öğrenci sayısının giderek yükselmesine yardım ediyordu. XX. yüzyıla girilerken, Azerbaycan'da erkek öğrencilerin okuduğu tüm orta okullarda toplam 2366 öğrenci bulunuyordu. Bu öğrencilerin sadece yüzde 9'u (223 öğrenci) Müslüman Azerbaycanlıydı (Azerbaycan Tarihi, 2007, s. 356).

Halk eğitiminin gelişmesi, Çarlık rejiminin uyguladığı birçok engelin aşılması ile mümkün oluyordu. Bu engellerin başında, hükümetin eğitime ayırdığı bütçenin yetersiz olması geliyordu. Şöyle ki, 1902 yılında Bakü vilayetinde eğitime ayrılan bütçe kişi başına sadece 79 kuruş, Yelizavetpol vilayetinde ise 97 kuruştur. Güney Kafkasya'da polis teşkilatının giderleri için hükümet 4.4 milyon Ruble harcadığı halde, halk eğitimi için 1.7 milyon Ruble ayırıyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 158).

XIX. yüzyılın sonlarında Azerbaycan'da erkek çocukların eğitiminin yanı sıra, kız öğrencilerin de dünyevi eğitim görmelerini sağlayacak girişimler sonuç verdi. Bakü vilayetinde bu dönemde 245 okulda 4915 öğrenci eğitim görüyordu ve bu öğrencilerin sadece 64'ü kız öğrenciydi. Yelizavetpol vilayetindeki 268 okulda 4384 öğrencinin sadece 145'i kız öğrenciydi. Bu durum halkın aydın burjuva kesiminin bazı temsilcilerini rahatsız ediyordu. H. Z. Tağıyev başta olmakla bu düşünceye sahip büyük sanayiciler kız çocuklarının eğitim görmeleri için ciddi çaba harcamışlar. Bu süreçte Hacı Zeynelabidin Tağıyev'in hizmetleri özellikle kayda değerdir. Tağıyev'in dinin toplumsal yapıya egemen olduğu bir dönemde, "anaları cahil olan halk kördür" diyerek, kız çocukların eğitim görmesi için kız okulu açması çok büyük adım sayılmaktadır (İsmayıl, 1994, s. 20). Bakü İnşaat-Teknik Okulu ve Bakü Ticaret Okulu'nun, Bakü Marinskaya Kız Gimnaziyası'nın fahri himayedarı olan Tağıyev, Bakü Aleksandrinskaya adını almış ilk Rus-Müslüman eğitim okulunu açmıştı ve okul kendisinin eğitim alanında yaptığı hizmetlerin baş tacı sayılabilir.

9 Ekim 1901'de açılan Aleksandriya Rus-Müslüman Kız Okulu Doğu'da Müslüman kızlarının eğitim gördüğü ilk laik okuldu (Kaspiy Gazetesi, 1901, 219). 20 kişilik okulda ilk sene yoğun talep nedeniyle 35 parasız, 22 paralı olmakla toplam 57 kız eğitim görmeye başladı (AMDTA, fon 309, liste 1, iş 780, s. 137.). Söz konusu okul

dönemine göre halk eğitimi alanında önemli işlev görmüştür. Daha sonraki yıllarda bu okuldan mezun olan kızlar, Azerbaycan'da kadın öğretmen kadrolarının önemli kısmını oluşturmuş, hayatlarını harkın eğitimine ve aydınlanmasına adanmışlardır (Tağıyev, 1961, s. 7).

Tağıyev'in kızlar için açtığı okul Azerbaycan'da kız okullarının açılması için örnek oldu. 1901 yılında Erivan'da, 1902 yılında Gence'de, 1907 yılında Nuha ve Aktaş'ta birer, 1909 yılında ise Bakü'de üç Rus-Azerbaycan kız okulu açıldı. Daha sonra Guba'da, Nahçıvan'da, Akdam'da, Şuşa'da, Şamahı'da, Nuha ve Gence'de yeni kız okulları açıldı (Azerbaycan Tarihi, 2008a, 163-164).

2.1.3. Çarlık Döneminde Azerbaycan'da Öğretmen İhtiyacının Karşlanması

Güney Kafkasya'da eğitim dili Rusça olan okulların sayısının artması, Çarlık yönetimini bu okullar için öğretmen ihtiyacını karşılamak sorununu çözüm arayışlarına itti. Azerbaycan'daki ilkokul ve eğitim dili Rusça olan okullarında ihtiyaç duyulan öğretmen ihtiyacının karşılanmasında alternatifsiz lokomotif işlevi gören Güney Kafkas Öğretmenler Seminariyası 12 Eylül 1876'da Gürcistan'ın Gori şehrinde çalışmaya başladı (Seyidov, 1988, s. 7). "Ekinci" gazetesi bu konu ile bağlı şöyle yazmıştır: "Gence ve Bakü vilayetlerinde köylü çocuklarının eğitim göreceği üçer okul açılmasına hükümet karar vermiştir. Gence vilayetinde bu sene üç okul açılacak, Bakü'de ise daha sonra açılacak. Çünkü bu okullarda derslere girecek öğretmen bulunmamaktadır. Bu sebeple Gori'de bir yüksekokul açılmıştır ki, bu okuldan mezun olacak talebeler öğretmen yapılacaktır" (Ekinci, 1979, s. 174).

1899 yılına kadar geçen dönemde Gori Seminariyası'dan 89 Azerbaycanlı öğrenci mezun olmuştur. Bu öğrencilerden çoğu daha sonra Azerbaycan'da halk eğitiminin ve kültürünün gelişmesine katkı yaptılar. Reşid bey Efendiyev, Mahmud bey Mahmudbeyov, Sultan Mecid Ganizade, Firidun bey Köçerli, Mustafa Mahmudov, Mehdi bey Hacıbababeyov, Sefereli bey Velibeyov, Ali Cabbar Orucaliyev ve ismini sayamadığımız aydınlar Azerbaycan halkının eğitim, bilim, kültür, edebiyat, toplumsal ve politik gelişinde büyük katkı sağlamışlar (Azerbaycan Tarihi, 2007, s. 354).

İlk kurulduğu günden başlayarak, Azerbaycan şubesinin talebeleri giriş sınavlarında başarıları ile seçilmişler. Dönemin kaynaklarından birinde bu konu ile ilgili şöyle bir bilgi bulunuyor: "Çernyayevski'nin talebe bulmak amacıyla yaptığı gezilerde

adaylarla görüşmesi ve onların bilgi düzeyini belirlemeye çalışması sonucunda, Azerbaycanlı Müslümanların, okula kabul olmak için sınavlara hazırlanan Hıristiyan çocuklardan daha iyi düzeyde oldukları tespit edilmiştir” (Tsirkulyar po Upravleniyu Kavkazskim Uçebnim Okrugom, 1879, s. 402.).

Bu seminariyaların müzun faaliyeti sonucunda tahminen 50 yıl boyunca 262 Azerbaycanlı, onlardan 185’i Gori, 63’ü Erivan seminariyasında, 13’ü Tiflis eğitim enstitüsünde, 1 kişi ise Kuzey Kafkasya Seminariyası’nda eğitim almıştı (Tağiyev, 1961, s. 14). Bu öğretmenler sonraki dönemlerde halkın eğitim düzeyinin gelişmesinde ve mili bilincin oluşmasında önemli rol oynamışlardı.

Okullarda branşı Azerbaycan Türkçesi olan öğretmenlere büyük ihtiyaç vardı. Bu ihtiyacı dikkate alan “Neşri-marif” Vakfı’nın yönetim kurulu açıldığı ilk yıllardan başlayarak, bu konuya eğilmiş, özel kurslarda hayli öğretmen yetiştirilmişti (Kaspiy Gazetesi, 1907, 287). Fakat tüm bu çabalar hiç de Türkçe öğretmen sorununu çözemezdi. Bu sebeple, “Neşri-marif” Ocak 1907’de Kafkasya’da ortaokul ve medrese eğitimi almış mezunlar için Bakü’de “Darümuallimin” (seminariya) açmak kararını kesinleştirmiş ve bu doğrultuda Bakü vilayeti ve Dağıstan bölgesi halk okulları müdürlüğüne başvuruda bulunmuştu (ACDTA fon 312, liste 1, iş 2, s.69). Hükümetin izin vermesinden sonra, 1907 yılının Eylül ayına kadar “İslam” öğretmenlik okulu (seminariya) için okul araç ve gereçleri, okulun kütüphanesi için gereken kitaplar alınmış, bu malzemeler için ilk başta vakıf 2000 ruble para harcamıştı (ACDTA fon 46, liste 2, iş 120, s.10). İki yıl eğitim veren okul bu sürede 28 mezun vermiş, fakat ortaya çıkan maliye sıkıntısına tüm girişimlere rağmen çözüm bulunamayınca kapanmıştır. Vakfın Ekim 1909’da maliye zorluğunu aşmak için 900 ruble hibe verimesi ricası ile Bakü şehir meclisine yaptığı başvuruya olumsuz yanıt alması okulun kapanmasında temel etken olmuştur (ACDTA fon 312, liste 1, iş2, s.26). Milli burjuvazi seminariyanın tesis edilmesi için gereken malzemelerin alınması ve okulun giderleri için gereken kaynağı sağlamaya hazırdı. Sadece Bakü burjuvazisi değil, aynı zamanda Yelizavetpol, Nuha ve Şuşa zenginleri de seminariyanın açılmasına mali destek sağlamıştı.

Azərbaycan aydınları uzun süre Gori Seminariyası’nın Türk-Müslüman şubesinin Azerbaycan şehirlerinden birine nakledilmesi veya Azerbaycan’da yeni bir eğitim seminariyasının açılması için mücadele verdi. Nihayet, 1914 yılında Gence’de öğretmenler seminariyası açıldı. İki yıl sonra Azerbaycan’da ikinci bir seminariya Bakü

şehrinde faaliyete başladı. Bu seminariyaların asli görevi eğitim sistemi için gerekli öğretmen kadrolarının hazırlaması işini gerçekleştirmektir. 1914 yılının verilerine göre, Azerbaycan'da halk eğitim sisteminde 2254 öğretmen çalışıyordu, bu öğretmenlerin % 77'si ilkokullarda çalışıyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 165).

Bakü'de 1916 yılının Kasım ayında kız öğretmen seminariyası açılmıştır. Seminariyada eğitim süresi 3 sene olarak belirlenmişti. Bakü'de bulunan çoğu ortaokul bu seminariyada eğitime devam edecek adayları sınavlara hazırladığı için, seminariyaya talebe kabulü bu okulların mezunları hesabına gerçekleşiyordu (ACDTA fon 312, liste 1, iş 279, s. 4).

1918 yılının yazında Gori Seminariyası'nın Azerbaycan şubesinin müdürü Firidun bey Köçerli Azerbaycan Halk Cumhuriyeti hükümetinin ayırdığı mali kaynakla söz konusu seminariyanın Azerbaycan şubesinin malzemelerini trenle Azerbaycan'ın Gazak şehrine nakletmiş ve bu şehirde Gazak Öğretmen Seminariyası açılmıştır (Azerbaydjanskaya Demokratiçeskaya Respublika (1918-1920), 1998, s. 190).

Yukarıda da belirtildiği üzere, XIX. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak, Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazandığı 1918 yılına kadar geçen süre zarfında Güney Kafkasya'nın değişik şehirlerinde açılan öğretmen seminariyelerinden mezun olan öğretmen ve aydınlar halkın kültürel, eğitim ve milli bilincinin yükselmesinde önemli görevler icra etmiştir. H. Z. Tağıyev'in girişimi ile İstanbul'dan davet edilen Cevdet Yınançalp'ın kurduğu "Füyuzat Dar-ul-Muallimin" adlı öğretmen okulunun milli bilincin uyanmasında ve Azerbaycan Türkçesinin İstanbul lehçesine yakınlaşmasında oynadığı rolü de özellikle belirtmek gerekir (Babaşlı, 2003, s. 225).

2.2. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Azerbaycan'ın Öğretmen Yetiştirme Modeli

2.2.1. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Kurulması

Çar Rusyası'nın I Dünya Savaşı'nda askeri, ekonomik kriz içine girmesi, yüzlerle etnik grupun yaşadığı ülkede ciddi toplumsal sorunlara neden oldu. Çar yönetimine karşı başlayan isyan, 25 Ekim 1917 Romanovlar Hanedanı'nın devrilmesi ile sonuçlanan "Ekim Devrimi" adı ile tarihe kayıldı. 25-26 Ekim'de gerçekleşen II

Sovyetler Kurultayı'nda Vladimir İliç Lenin'in liderliğinde Bolşevik Sovyet yönetiminin temeli atıldı (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 2366).

Rusya'da Bolşevik yönetiminin kurulması Güney Kafkasya'da sosyo-politik yapıya ciddi etki yaptı, bölgede yaşayan halklar kendi devletlerini kurmak yönünde çalışmalara başladılar. Bu süreçte Azerbaycan'da iki karşıt görüş ve bu görüşü savunanların politik ve askeri müdadelesi dikkati çekiyor. Bir tarafta bağımsız Azerbaycan devletinin kurulmasını savunanlar, diğer tarafta ise Bolşevik Rusya'sının maşası olan ve Azerbaycan'ın Bolşevik Rusya'nın bir parçası olması için Moskova'nın direktivleri ile hareket eden Bolşevik ve Taşnaksütyuncu Ermeniler (Azerbaycan Tarihi, 2008a, 230).

1917 yılının sonuna gelindiğinde bu iki güç arasında Azerbaycan'nın yönetimini ele geçirmek uğrunda mücadele hızlandı. Rusya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti Halk Komiserleri Sovyeti'ne tabi olmak istemeyen ve Güney Kafkasya'yı anarşik durumdan kurtarmaya çalışan Gürcistan Sosyal Demokrat Partisi, Azerbaycan'ın Müsavat Partisi, radikal sağ Ermenilerin Taşnaksütyun Partisi ve sağcı Eserler'in temsilcilerinin katılımı ile 11 Kasım'da Tiflis'te gerçekleşen toplantıda Rusya Bolşevik yönetiminin bölgede oluşturmak istediği yeni iktidara destek vermeyeceklerini, "Bağımsız Transkafkasya Hükümeti" oluşturmak yönünde karar kabul ettiler. 15 Kasım'da Transkafkasya Komiserliği oluşturuldu. Komiserliğe Gürcü Y. Gegeçgori (Başkan) ve A. Çenkeli, Azerbaycan'dan F. H. Hoyski, M. Y. Caferov, X. Melikaslanov, Ermenilerden T. Ter-Gazaryan, H. Karçikyan, A. Agacanyan, sağcı eserlerden D. Donskoy dahil oldular (Azerbaycan Tarihi, 2010, s. 250).

Yeni devletin yasama meclisi – Müessisler Meclisi'ne seçimler 26 Kasım 1917'de gerçekleşti. Seçimlerden Menşevikler, Müsavatçılar ve Taşnakçılar oyların %73'ünü alarak seçimden zaferle ayrıldılar. Bolşevikler tüm Transkafkasya'da oyların sadece %4.4'ünü kazandılar ve ağır yenilgi aldılar (Hasanlı, 2009, s. 16).

1918 yılının Mayıs ayının sonuna kadar mevcut olan Transkafkaya Federe Devleti'nde kilit mevkilere Gürcüler getirildi. Cürcülerin ve Ermenilerin amacı Osmanlı ile savaşarak, Anadolu'nun doğu vilayetlerini ele geçirmektir. Azerbaycan vekilleri ise tüm baskılara rağmen, Ermeni ve Gürcülerin bu isteklerini engellemeye çalışıyorlardı (Azerbaycan Tarihi, 2010, s. 254). Çıkarları ciddi şekilde çakışan üç devletin bir arada kalması mümkün olmadığı için 26 Mayıs 1918'de Transkafkasya Meclisi son

toplantısını gerçekleştirdi. Toplantıda Gürcü vekiller Transkafkasya Devletinin dağılmasının suçlusunun Müslüman vekiller olduğunu ileri sürerek Gürcistan'ın bağımsızlığını ilan ettiler (Yakublu, 1999, s. 28).

28 Mayıs 1918 tarihinde Transkafkasya Meclisi'nin Azerbaycanlı temsilcileri olağanüstü toplantı yaptılar. Uzun süren müzakerelerden sonra Geçici Milli Meclis oluşturmak kararı alındı. Geçici Milli Meclis'in Başkanlığına Mehmet Emin Resulzade (Müsavat Partisi Başkanı) seçildi. Yürütme Komitesi Başkanlığına Fetali Han Hoyski seçildi (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 259).

28 Mayıs 1918 tarihinde Tiflis'te Azerbaycan Milli şurası (Meclisi) Azerbaycan'ın egenemliği hakta "İstiklal Beyannamesi" kabul etti. Böylece, Azerbaycan devletçiliği tarihinde ilk Anayasa Akiti - "İstiklal Beyannamesi"nin kabul edilmesi ile Azerbaycan devleti Halk Cumhuriyeti biçiminde ilan edildi. 30 Mayıs'ya Azerbaycan'ın bağımsız devlet olması ile bağlı dünyanın siyasi merkezlerine telgrafla bilgi verildi. "İstiklal Beyannamesi"ni kabul eden Milli řura ilk hükümetin kurulmasını tarafsız Fetali Han Hoyski'ye havale etti. İlk hükümeti Müsavat, Müslüman Sosyalist Bloku, "Hümmeť", "İttihat" ve tarafsızlardan oluşan 9 bakan temsil ediyordu (Hasanlı, 2009, s. 74).

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin ilan edilmesine rağmen, ilk hükümet Tifliste çalışmalarına başladı. Bunun sebebi Bakü dahil Azerbaycan topraklarının büyük kısmının Bolşevik Rusya'nın maşası olan Bakü Komiserliği'nin kontrolünde olmasıydı. Aynı dönemde Osmanlı ile AHC hükümetinin Batum Konfransı'nda imzaladıkları antlaşmaya dayanarak Haziran ayında Nuri Paşa'nın önderliğinde ilk Türk askeri birlikleri Azerbaycan'a gelmeye başladı. Nuri Paşa karargah olarak Gence şehrini seçti ve Azerbaycan'ı Bolşevik-Ermeni işgalinden kurtaracak Kafkas İslam Ordusu'nu buraya toplamaya başladı (Azerbaycan Cumhuriyeti, 1998, s. 104).

Nuri Paşa'nın komutasında Bakü istikametinde hücumla hazırlanan Kafkas İslam Ordusu'na 18.000 kadar asker dahil idi. Bunun 6.000 kadarı Türk Ordusu askerlerinden, 12.000 kadarı ise askeri eğitim görmemiş, aslında halk kuvveti adlandırılabilen yerel askeri birliklerden oluşuyordu. 19 Haziran 1918'de tüm Azerbaycan'ı kapsayan askeri olağanüstü hal ilan edildi (Hasanlı, 2009, s. 91).

Gence'de bu gelişmeler yaşanırken, Bakü'de bulunan ve başında Ermeni asıllı Stepen şaumyan'ın bulunduğu Bakü Sovyeti Moskova'dan aldığı direktivle AHC'nın

varlığına son vermek amacıyla Gence'ye 18 bin askerin katılımıyla hücum etmek kararı aldı. 10 Temmuz'da Bakü'den Gence'ye doğru ilerlemeye başlayan Bolşevik kuvvetleri 12 Temmuz'da Gökçay iline yaklaştılar. Kafkas İslam Ordusu ile Bolşevikler arasında iki hafta kadar devam eden çatışmalardan sonra, Türkiye'den gelen ek askeri takviye dengeleri Kafkas İslam Ordusu lehine değiştirdi. Gökçay çatışmalarından zaferle ayrılan Kafkas İslam Ordusu hızla Bakü'ye yaklaştı (Azerbaycan Tarihi, 2010, s. 263). Bakü civarında ve şehirde devam eden çatışmalardan zaferle ayrılan Türk-Müslüman birlikleri Rus, Ermeni ve yardıma gelen İngiliz askeri güçlerine rağmen, 15 Eylül 1815'de Bakü'yü düşman işgalinden kurtardı. 17 Eylül'de AHC hükümeti Bakü'ye taşındı. Çatışmalarda Kafkas İslam Ordusu'nun 4 bin asker ve subayı şehit oldu (İsmayılov, 1993, s. 138).

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle ayrılması, Azerbaycan'da bulunan Türk askeri varlığını da etkiledi. Taraflar arasında varılan ateşkes mütarekesi Osmanlı askerlerinin en kısa sürede Bakü'yü terketmesi, Antanta askerlerinin Bakü'yü işgal etmesine engel olmaması gibi maddeler içeriyordu. Varılan ateşkesten kısa süre sonra Bakü İngiliz güçlerinin denetimine geçti. İngiliz generali Tomson Bakü hariş diğer bölgelerinin AHC'nin kontrolünde olmasını kabul etmiş, Azerbaycan Savunma Bakanlığı'nın ve Genelkurmay Başkanlığı'nın, Azerbaycan'ın aynı zamanda askeri birliklerinin Bakü'den ayrılmasını talep etmişti (Nesibzade, 1996, s. 377).

16 Kasım 1918'de Milli Şura beş ay süren aradan sonra, çalışmalarına yeniden başladı. Azerbaycan hükümeti Parlamento'nun açılması ve ilk seçimlerin gerçekleştirilmesi ile çalışmalarını hızlandırdı. Açılacak ilk Parlamento'da 120 milletvekili bulunacaktı, bu yerlerin 80'i Müslüman Azerbaycanlılara, 21'i Ermenilere, 10 yer ise Ruslara tahsis edilecekti. Yahudi, Alman, Gürcü ve Lehler için ise birer yer ayrılmıştı (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 377). Ülkede yaşayan tüm etnoslara ve cinsiyetine bakılmaksızın tüm vatandaşlara seçim hukuku tanınıyordu. Azerbaycan tüm Doğu'da kadınlara seçim hukuku veren ilk devlet olmuştur. İlk Azərbycan Parlamentinə 120 millət vəkili seçilməsi nəzərdə tutulmuşdu. Lakin sonradan bu sayda Parlament yaratmaq mümkün olmadı.

7 Aralık 1918'de Azerbaycan Parlamentosu ilk kez çalışmalara başladı. Alimerdan Bey Topçubaşı ilk Parlamento Başkanı seçildi (Yakublu, 1999, s. 36).

Hükümetin oluşturulması görevi ise yeniden Hoyski'ye havale edildi. 26 Aralık'ta hükümet oluşturuldu ve Bakü'deki İngiliz valisi Tomson yeni hükümeti tanıdığını ilan etti.

Bu tarihten itibaren İngiliz komutanlığı Bakü'de uyguladığı kısıtlamaları kademeli olarak kaldırmaya başladı: polis, su şebekesi, petrol sanayii, maliye kurumu, basın üzerinde denetim kaldırıldı. Nisan 1919'da Bakü'de İngiliz Valiliği kaldırıldı ve Gence'de bulunan Azerbaycan askeri birlikleri Bakü'ye dahil oldu.

1919 yılının Nisan ayından başlayarak Paris Barış Antlaşması'nın hükümlerine uygun olarak İngiliz askeri varlığı Bakü'yü terketmeye başladı. İngilizlerin Azerbaycan'dan ayrılması milli hükümetin egemenliğini kuvvetlendirmesine rağmen, Bolşevik Rusyası'nın baskılarını attırdı.

Azerbaycan'ın uluslararası alanda tanınmasına rağmen, ülkenin kuzey sınırlarında Bolşevik Rusya gerilim giderek tırmanıyordu. 1920 yılının Ocak ayından itibaren, Bolşevik Moskova'nın baskıları Dış İşleri Komiseri G. Çiçerin üzerinden artmaya başladı. Ocak 1920 tarihinde RSFSC Halk Dışişleri Komiseri Çiçerin radyotelgrafla Azerbaycan hükümetine nota verdi. Nota hem yönetime, hem de Azerbaycan halkına müracaat, aynı zamanda tehdit niteliğindediydi. Notada deniliyordu: "Biz Azerbaycan'ı ve Azerbaycan halkını ne kadar ki, geç değil, Denikin'e karşı mücadeleye sesliyoruz. Azerbaycan devletinin ve onun emekçi sınıflarının çıkarlarının doğru anlaşılması, Azerbaycan'ı bizim teklifimizi kabul etmeye mecbur etmelidir" (ACDA, fon 894, liste 10, iş 106, s.1, 3). Çiçerin Azerbaycan hükümetine gönderdiği notalarda sürekli tahrikedici ve baskıcı dil kullanıyor, ileride gerçekleşecek işgal için bahaneler üretmeye çalışıyordu. Bolşevik yönetiminin bu baskılarının temelinde Bakü petroleri duruyordu. Dünya petrol üretiminde önemli bir yere sahip olan Bakü, yeni kurulan Bolşevik Rusya için hayati önem taşıyordu. Yeni devletin yaşaması ve gelişmesi Bakü'nün işgal edilmesi ile doğrudan bağlıydı. Ankara Hükümeti'nin silah ihtiyacını karşılayan Bolşevik Moskova, Bakü'nün işgalinde Ankara'nın olumsuz yaklaşımını ortadan kaldırmıştı.

Bolşeviklere karşı önemli hissesi Çar ordusunun kalıntılarından oluşan büyük bir ordu toplayan ve Müttefik devletlerin her türlü desteğini arkasına alan General Denikin'in Bolşeviklere yenilmesi 1919 yılının sonunda savaştan kızıl oldunun zaferle ayrılacağına anlaşılmasına sebep oldu. Zor durumda kalan ve Kuzey Kafkasya'daki

mevzilerini kaybederek güneye çekilen Denikin, daha önce kabul etmediği Güney Kafkasya cumhuriyetlerinin bazımsızlığını tanımak zorunda kaldı ve onlardan Bolşeviklere karşı yardım talebinde bulundu (Musayev, 2003, s. 209). Nisan 1920’de eski Çar generali Denikin’in ordusunu hezimete uğratan 11. Kırmızı Ordu Azerbaycan sınırına dayandı. 15 Nisan’da Başbakan Hoyski Çiçerin’e gönderdiği itiraz notasında kırmızı ordunun Azerbaycan sınırında bulunmasının sebepleri ve amaçları ile bağlı bilgi verilmesini talep etti. Fakat Çiçerin bu notaya hiçbir önem vermedi. Aynı günlerde Ermeni A. Mikoyan başta olmakla Bakü Bolşevikleri Azerbaycan halkı adından XI Kırmızı Ordu’yu Azerbaycan’a davet ettiler. Türk hükümetinin daveti ile Azerbaycan’dan geçerek Anadolu’ya gideceklerini beyan eden 11. Kırmızı Ordu 26 Nisan’dan 27 Nisan’a geçen gece Azerbaycan’a dahil oldu ve Bakü’ye doğru ilerlemeye başladı. 27 Nisan 1920 günü Azerbaycan Parlamentosu Bolşeviklerden gelen tehdit karşısında yönetimi onlara bıraktı. Böylece, 23 ay devam eden Azerbaycan Halk Cumhuriyeti son buldu, 28 Nisan 1920’de Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ilan edildi (Halk Gazetesi, Sayı 113, 2015).

Mayıs 1918’den Nisan 1920 tarihine kadar 23 aylık bir sürede mevcut olan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti önemli çalışmalar gerçekleştirdi. Türkçenin resmi dil olarak kabul edilmesi, okulların millileştirilmesi, eğitim dilinin Türkçe olması, Bakü Devlet Üniversitesi’nin açılması gibi adımlar ulus inşasında önemli hamleler olarak kabul edilebilir (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 402).

2.2.2. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin Eğitim Politikası ve Sorunlar

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin kurulması arefesinde ülke sosyo-kültürel açıdan ağır durumda bulunuyordu. Bir kıyaslamada bulunacak olursak, 1914 yılında Azerbaycan’da bulunan toplam 976 okulda 73.100 öğrenci eğitim aldığı halde, 1919-1920 yıllarında bu rakam 666 okul ve 58.000 öğrenci olarak kayıtlara geçmiştir (Narodnoe Obrazovanie v Azerbaydjane - 1920-1927, 1928, s. 14). Bu durum, yeni kurulan devlete eğitim alanında giderek hızlanan çözülme sürecinin karşısının alınması görevini yüklüyordu.

28 Mayıs 1918’de kurulan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin izlediği politikaların merkezinde toprak bütünlüğü ve bağımsızlığın korunması meseleleri bulunsa da, halk eğitiminin yeni milli platformda yapılandırılmasına da özel önem

verilmişti. Cumhuriyet'in eğitim alanındaki çalışmaları eğitimin millileştirilmesi, Türkçe eğitim verilen okulların yaygınlaştırılması, yüksek ve orta öğretim düzeyinde eğitim gören milli kadroların yetiştirilmesine yönelmişti.

Halk eğitiminin düzenlenmesi ve ülkede okul eğitiminin kaidelerinin belirlenmesi amacıyla 30 Haziran 1918 tarihinde Azerbaycan Halk Cumhuriyeti kararı ile Milli Eğitim Bakanlığı kurulmuştur. Bakanlık yüksek öğretim, orta ve ilk okulların millileştirilmesi, milli okulların yaygınlaştırılması çalışmalarını öncelikli hedef olarak belirlemiştir. Eğitimde gerçekleştirilen reformların uygulanmasının denetlenmesi için eğitim müfettişliği şubesi oluşturulmuştur. Değişik kurum ve vakıflara bağlı olarak açılan eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Yerel ve mahalli okullar birleştirilerek "ilk okul" olarak adlandırılmıştır. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde ülkede altı çeşit okul bulunuyordu (Abdullayev, 2005, s. 121-124):

1. Üç-dört yıllık ilk okullar;
2. Beş-altı yıllık ilk okullar;
3. Dört yıllık kız önlisans kolejleri;
4. Altı yıllık erkek okulları;
5. Yedi yıllık milli kız okulları;
6. Ticari, askeri, ekonomi okulları.

1919 yılının başında ülkede 637 ilk okul, 23 devlet orta okulu bulunuyordu. Bu okullardan 6 erkek gimnaziyası Bakü, Gence ve Nuha'da, 4 kız gimnaziyası Bakü'de, 5 "Realnı Okulu" Bakü, Salyan ve Şuşa'da, 4 kız Realnı Okulu" Bakü, Gence ve Şuşa'da faaliyet gösteriyordu. Aynı zamanda, Bakü'de politeknik okul ve ticaret okulu da vardı. Bakü'de bulunan "Realnı Okulu" ile Bakü'nün Balahanı semtinde bulunan kız gimnaziyası birleştirildi ve ilk kez karma eğitime geçildi.

Genel olarak, öğretmen hazırlayan eğitim seminaryaları hariç, 1919-1920 eğitim yılında Azerbaycan'ın orta okullarında 9.611 öğrenci eğitim almış, bu öğrencilerin 3.115'i Müslüman ailelerin çocukları olmuştur (Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Marifçilik).

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin eğitim alanında gerçekleştirdiği ilk icraatlardan biri hükümetin 27 Haziran 1918 tarihli karar ile Azerbaycan (Türk) dilinin devlet dili ilan edilmesi olmuştur (Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Marifçilik). Azerbaycan hükümeti kurulduğu ilk günden itibaren, milli kadroların

yetiştirilmesine, bu amaçla eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasına özel önem vermiştir. Azerbaycan Milli Eğitim Bakanlığı'nın gerçekleştirdiği icraatların başında okulların millileştirilmesi gelmiştir.

Türkçenin resmi dil olarak kabul edilmesi ve okullarda Türkçe eğitime başlanması, eğitim millileştirilmesinin temel kriterleri olmuştur. 1917 yılında kabul edilen millileştirme kararı 18 Ağustos 1918'de daha da geliştirildi ve yasalaştırılmıştı. Söz konusu yasada aşağıdaki hükümler yer almıştır (Kahramanova, 2005, s. 38-42):

a) İlk okullarda resmi dil olan Türkçe (Azerbaycan dili) zorunlu ve derinleştirilmiş şekilde öğretilmekle birlikte, eğitim dili ana dilde (Türkçe) yapılsın;

b) Orta okullarda ve denk okullarda da dersler devlet dili olan Türkçe gerçekleştirilsin. Türk dilinde eğitim yapmayan tüm ilk okullar kapatılsın;

c) Şayet, ilk okul 1. ve 2. sınıflarda Türkçe bilen öğrenci varsa, bu durumda söz konusu sınıflar millileştirilsin. Eğer bu sınıflarda Türkçe bilmeyenler varsa, bu durumda böyle öğrenciler için Türkçe sınıfları ile birlikte, Rusça sınıfları oluşturulsun. 3. ve 4. sınıflar için yoğunlaştırılmış Türkçe eğitim yapılsın ve bu sınıfların 2 yıl içinde tam Türkçe eğitime geçmeleri sağlansın;

d) Rusça eğitim görenlerden oluşan sınıflarda ise okulun sonuna kadar eğitim dili Rusça olmakla birlikte, bu sınıflarda Türkçe ayrıca ders olarak öğretilsin.

AHC'nin halk eğitimi alanında attığı başarılı adımlardan ve gerçekleştirdiği tarihi öneme sahip reformlardan biri olan okulların millileştirilmesi çok zor bir süreçten geçmiştir. "Milli hükümetin eğitimde millileştirme ile bağlı işlerini Başbakan Fetali Han Hoyski'nin imzaladığı "Temel, yüksek temel ve orta eğitim müesseselerinin millileştirilmesi" hakta 28 Ağustos 1918 tarihli kararı daha da genişlendirdi. Bu kararla, tüm ilk okullarda eğitimin sadece ana dilde yapılması kararlaştırılıyor ve resmi dil olan Azerbaycan Türkçesi'nin okullarda öğretilmesi zorunlu hale getirilmiştir (Azerbaydjanskaya Demokratiçeskaya Respublika (1918-1920), 1998, s. 225-226).

AHC hükümeti eğitim kurumlarının millileştirilmesi ile aynı anda, ülkede yaşayan azınlıkların dil ve kültürlerinin korunması ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla, 7 Eylül 1918'de özel kanun kabul etti. Söz konusu kanunda, bir ilk okulda 10 öğrenciden fazla azınlık halklardan olan öğrenci bulunuyorsa, bu öğrencilere kendi ana dili ve ilahiyat derslerinin öğretilmesi öngörülmüştür (Azerbaydjanskaya Demokratiçeskaya Respublika (1918-1920), 1998, s. 228). Bu fakt onu gösteriyor ki,

daha o dönemde insan haklarına, özgürlük ve eşitlik ilkelerine AHC bir demokratik devlet olarak çok büyük önem vermiştir.

Eğitimin millileştirilmesi ile bağlı, genel bir eğitim reformunun yapılması zorunluluğu ortaya çıktı. Yürütülecek reform sürecinin mahiyeti eğitimi ve eğitim kurumlarını yeni şartlara adapte etmekten, kurulan milli devletin korunması ve güçlendirilmesine katkı sağlayacak genç kuşakların yetiştirilmesinden oluşuyordu. Bu amaçla, orta okullarda yeni ders programlarının hazırlanması için komisyonlar kuruldu. Söz konusu komisyonlar tarih ve coğrafya, Azerbaycan dili ve edebiyatı, matematik, ilahiyat derslerinden programlar hazırladılar. Programlardan birinin “Türk Halkları Tarihi” ders programı olmasının sebebi de toplumda yaşanan millileştirme süreci ile ilintiliydi. 1919 yılında söz konusu ders programı ve açıklama notları kullanıma hazır hale getirilmiştir (Azerbaycan Cumhuriyeti (1918-1920), 1998, s. 162-163).

7 Kasım 1919’da Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ve bakan yardımcısı Hamit Bey Şahtatlı’nın Başkanlığı’nda Hükümet Reform Komisyonu oluşturulmuş, bu komisyon kısa sürede çok önemli projeler hazırlamıştır. Genel eğitim alanında reformların gerçekleştirilmesi, milli eğitim programı ve ders kitaplarının hazırlanması amacıyla, hükümetce özel fen komisyonları oluşturulmuştur. Bu komisyonların denetiminde hazırlanan ders kitapları, 1919 yılında basılarak okullara dağıtılmıştır. Bazı kitaplar daha önceki dönemde yayınlansa da, bir kısmı bu dönemde yazılmıştır. Söz konusu kitaplardan bazıları aşağıdakilerdir: Mahmud Mahmudbeyov, Türk Alfabeti ve İlk Kıraat, 1918; Reşid Efendiyev, Türk Kıraati, 1918; Mahmud Mahmudbeyov, Abbas Sehhet, Yeni Mektep, 1918; Hüseyin Cavid, Abdulla Şaiq, Edebiyat Dersleri, 1919; Abdulla Efendiyev, Son Türk Alfabeti, 1919; Türk Ediplerinden örnekler, Derleme, 1919 vs (İsmayılova, 2010, s. 13). 18 Eylül 1919’da AHC Parlamentosu’nun kararı ile halk okulları için Osmanlı’dan ders kitapları almak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı’na 1 milyon Manat kaynak ayrılmıştır.

Eğitimde millileştirme süreci ciddi zorluklar doğurmuştur. Pedagojik kadroların ve öğretmen açığının yüksek düzeyde olması, ders kitaplarının yetersizliğini, acele alınan ve uygulamada sıkıntı doğuran kararlar, yanlışlar ve halkın önemli bir kısmının Rus ve diğer azınlıklardan oluşması, bu azınlıkların AHC’nin varlığına tahammül edememeleri eğitim sürecinde karşılaşılan sorunların başında gelmiştir. Fakat hükümet bu meselede kesin tavır takınmış ve tüm zorluklara rağmen, milli eğitim siyasetini

sürdürmüştür. 1919 yılının sonunda ülkede bulunan tüm okullar, Bakü Politeknik Okulu ve Bakü Kommersiya Okulu, iki erkek ve üç kız ortaokulu (gimnaziya) hariç millileştirilmiştir (Kratie Svedeniya o Deyatelnosti Ministerstva Narodnogo Prosveşeniya za 1919 god, 1990, s. 86-87).

Hükümet Çarlık Rusyası'nın sömürü politikasının ağır sonuçlarını kısa sürede aradan kaldırmak amacıyla Müslüman halkın eğitimine özel önem veriyordu. Eğitim Bakanlığı orta okullar müdürlerine gönderdiği 7 Eylül 1919 tarihli kararda Müslüman öğrencilerin ancak Türkçe eğitim yapılan hazırlık ve ilk okul sınıflarına kaydının yapılması emrediyordu. Eğitim dilinin Rusça olduğu sınıflara Müslüman öğrencilerin kayıt yaptırımlarına istisnai hallerde izin verilecekti (ACDEİA, fon 51, liste 1, iş 2, s. 319, 359). Okullara kayıt sırasında Müslüman öğrencilere bazı kolaylıklar sağlanıyor, bu yolla oransal olarak bu öğrencilerin sayının artırılması amaçlanıyordu. Alınan önlemler sonucunda Müslüman ve Türk öğrencilerin oranı giderek artmaya başlamış, 1914-1915 öğretim yılında Azerbaycan'da okuyan 9643 orta okul öğrencisinin sadece 1137'i Müslüman olduğu halde, 1919-1920 öğretim yılında 9611 öğrencinin 3115'i Müslüman olmuştu (Narodnoe Obrazovanie v Azerbaydjane, 1928, s. 16).

Eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi amacıyla, hükümet okullarının teknik olanaklarının artırılması, okul binaların onarılması, yeni okulların yapılması için kaynak ayırmıştır. Bu doğrultuda Zakatala, Göğçay ve Şuşa vs. şehirlerde yeni okul binaları yapılmıştır. 1918 yılında Şamahı ve Göğçay bölgelerinde kayıtlı 108 okuldan sadece 10'u çalışır durumda olduğu halde, 1919-1920 öğretim yılında bu okulların 70 kadarında eğitim yapılmıştır. Bakü'de ise çalışır durumdaki okulların sayısı ihtiyacı karşılayacak düzeyde olmuştur (Gazeta Azerbaydjan, 1920, 132).

AHC döneminde kızların eğitim sürecine katılımları amacıyla yapılan işler sonuç vermiş, ülkede eğitim gören kız öğrencilerin oranı önceki dönemle kıyaslandığında ciddi oranda yükselmiştir. Örneğin, 1918-1919 öğretim yılında Gence Kız Gimnaziyası'nda sadece 4 Müslüman kız okuduğu halde, bir yıl sonra bu rakam 296'ya yükselmiştir (Nazarli, 1997, s. 127).

Azerbaycan hükümetinin çözüm bulduğu önemli sorunlardan biri de, öğretmenlerin maaş ve geçim sıkıntısı olmuştur. 1919 yılının Eylül ayında Parlamento memurların maaşlarının yeniden düzenlenmesi, belirli sisteme konulması yönünde

kanun kabul etmiştir. Söz konusu kanuna göre, öğretmenlere önemli ayrıcalıklar tanınmıyor, ek ders için ödenilecek ücretler atırılıyordu (ACDEİA, fon 51, liste 4, iş 1, s. 18-19). Yaşlı insanlar ve Türk-Müslüman olmayan vatandaşlar arasında okuma-yazma oranının yükseldilmesi ve devlet dilinin öğretilmesi meseleleri hükümetin gündeminde bulunan önemli bir mesele olmuş, bu doğrultuda Eylül 1919'da halk kursları açılmış ve iş için 351.000 Manat mali kaynak ayrılmıştır (ACDEİA, fon 51, liste 4, iş 1, s. 352).

Her ne kadar AHC hükümeti eğitimde millileştirme sürecine büyük önem veriyorsa da, Rusça eğitimin bir asırdan aşkın bir sürede yapılması, bu dilde eğitimdek kısa sürede tam olarak vazgeçmeyi imkansızlaştırıyordu. Öğrencilerin önemli bir kısmının Rusça konuşuyor olması, Türkçe eğitim verecek öğretmen sayısının yetersiz olması, kısa sürede tam olarak Türkçe eğitime geçmeyi mümkünsüz kılıyordu. Bu sebeplere dayanarak, hükümet Rusça eğitimi yeni kurulan devletin amaçlarına hizmet edecek şekilde yeniden düzenleme yolunu tercih etmiştir (Bakü Devlet Darülfünü'nun Tesisi, 1989, s. 11-17).

Söz konusu dönemde Rusça eğitimin devam ettirilmesini zorunlu kılan önemli etkenlerden biri de mevcut devlet ve arşiv dökümanlarının Rusça olmasıydı. Aynı zamanda daha önceki yıllarda yayınların ders kitaplarının tamamına yakını Rusçaydı. Türkçe kitapların sayısı az olmanın yanı sıra, talep edilen standartlardan çok uzaktı. Özellikle, kimya, tıp, biyoloji, fizik gibi ders alanlarda Azerbaycan Türkçesi ile yazılmış kitap bulunmamaktaydı. Bu nedenle aydın kesimin büyük kısmı da, millileştirme sürecini desteklemekle birlikte, Rusça eğitimden de tam olarak vazgeçilmesine karşı çıkıyorlardı (Ahmedov, 2001, s. 7-15).

Kısacası, mevcut olduğu iki yıllık dönemde eğitimde önemli gelişmeler kaydeden AHC, ülkede eğitim düzeyinin yükseldilmesi için ciddi kaynaklar ayırmıştır. Büyük mali zorluklara rağmen, devletin Milli Eğitim Bakanlığı'na 102 milyon Ruble düzeyinde bütçe ayırmıştır. Bakanlığın geliri ise sadece 2 milyon Ruble civarındaydı. Ülkenin iç ve dış politikada zor süreçten geçtiği bir dönemde eğitim giderleri kısıtlanmamış, Bakü Üniversitesi'nin giderleri 3.5 milyondan 5 milyona çıkarılmış, öğretmenler maaşlarının 1.3 defa arttırılmıştır (Akhmedov, 1990, s. 72).

2.2.3. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Öğretmen İhtiyacının Karşlanması İçin Atılan Adımlar

AHC döneminde milli eğitim politikasının uygulanmasına katkı sağlayacak öğretmenlerin yetersiz olması, önemli sorunlardan birini oluşturuyordu. Bu sorunun çözümü için ilk önce öğretmen yetiştiren yeni seminariyeler açıldı, Osmanlı'dan öğretmenler davet edildi ve hızlandırılmış kurslar tesis edildi. 1918 yılının Eylül ayında Gazah Öğretmenler Semonariyası, 1919 yılının Eylülü'nde ise Bakü'de Erkek Öğretmenler Seminariyası açıldı. Aynı zamanda 1914 yılından çalışmaya başlayan Gəncə Öğretmenler Seminariyası milli temelde yeniden yapılandırıldı. 1919 yılının başlarında Azerbaycan'da 3 öğretmen yetiştiren seminariya bulunuyordu (Mardanov ve Guliyev, 2003, s. 41-42).

Azerbaycan hükümeti eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapmak için öğretmenlerin sayısının ve kalitesinin yükseltilmesine büyük önem vermiştir. Öğretmen ihtiyacının karşılanması için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından her yıl ülkenin değişik noktalarında dört öğretmen seminariyasının açılması kararlaştırılmıştır (ACDA, fon 95, liste 3, iş 1, s. 34.). Bu amaçla ilk başta Gori Öğretmenler Seminariyası'nın Müslüman Şubesi Gazah şehrine taşınmıştır. Müslüman şubesinin tüm kitapları, evrakları ve araç-gereçleri trene yüklenmiş 1 Eylül 1918'de Gazah şehrinin 9 km'liyinde bulunan Ağstafa kasabasına getirilmiştir. Tüm bunlar Gazah'da açılacak seminariyanın yeni müdürü Firudin Bey Köçerli'nin liderliği ve doğrudan katılımı ile gerçekleşmiştir. 17 Eylül'de Gazah Seminariyası'nda dersler başlamış, Azerbaycan'ın önemli aydınları ve öğretmenleri okulda öğretmen olarak çalışmaya başlamışlar (Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Marifçilik).

Eylül 1919'da Bakü'de erkek öğretmen seminariyası açılmıştır. Fakat bu seminariyeler ihtiyacı karşılamak için yeterli değildi. AHC Parlamentosu'nun 19 Temmuz 1919'da kabul ettiği yasa ile Gazah, Nuha, Şuşa, Guba, Zakatala, Salyan, Gence ve Bakü'de öğretmen okulları açmış ve bu okullara devlet bütçesinden 2.390.000 Manat kaynak ayırmıştır (ACDA, fon 895, liste 3, iş 1, s.15). Okulların her birinde bir dönemde 50 öğretmen yetiştiriliyordu. Bu okullarda dersler esasen yurt dışından, özellikle Türkiye'den davet edilen öğretmenler eğitim veriyordu. Teknik eğitimin verilmesi için de çalışmalar yapılıyordu. Gence istasyonunda demiryolu ve telgraf

hizmeti işçileri hazırlayan kurslar açılmıştı. Salyan'da açılacak hidroteknik eğitim müessesesinin projesi hazırlanmıştı (Gazeta Azerbaydjan, 1919, 42).

1919 yılının yazında ülkede ilk ve orta okullarda milli sınıflar için öğretmenler yetiştiren pedagoji kurslar açıldı. Hem erkek, hem de kız kursları Bakü, Gence ve Nuha'da, yalnız erkek kursları ise Şuşa, Gazah, Gusar, Salyan ve Zakatala'da çalışmaya başladı. Bakanlık bir taraftan yüksek, orta ve ilk okullar açıyor, diğer taraftan eğitilmiş kesimin oranını yükseltmek için kurslar düzenliyor, aynı zamanda ders kitaplarının hazırlanması ve tercümesi ile bağlı çeviri ve yayın işlerini düzenliyordu. Yurt dışında eğitim almak konusuna özel önem veren AHC hükümeti, 1 Eylül 1919 tarihinde 100 öğrencinin yabancı üniversitelerde lisans eğitimi görmeleri için karar kabul etti. Söz konusu kararda, devlet bursu ile yurt dışında eğitimini tamamlayacak bu öğrencilerin memlekete döndükten sonra devletin atayacağı kurumlarda dört yıl mecburi hizmet yapmaları zorunlu hale getiriliyordu (Azerbaydjanskaya Demokratiçeskaya Respublika, 1998, s. 100).

1 Eylül 1919'da Bakü Üniversitesi'nin tesis olunması hakta karar kabul eden hükümet, ülkede her alanda ihtiyaç duyulan uzman kadroların yetiştirilmesi için operativ kararlar kabul ederek bunları uygulamaya koymuştur. Bu doğrultuda, Ziraat Enstitüsü'nün kurulması ile bağlı kanun kabul edilmiştir (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 397).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın karşısında duran önemli sorunlardan biri de ilk okullar için öğretmen ihtiyacının karşılanmasıydı. 1919 yılının başlarında ülkede 673 ilk okul bulunuyordu (Akhmedov, 2001, s. 88). Hükümet, çok büyük boyutlarda bulunan öğretmen açığının kapatılması için ülkenin önemli şehirlerinde kısa süreli hızlandırılmış pedagojik kurslar açmıştı. Fakat bu kursların çok kısa süreli olması, buradan mezun olan öğretmenlerin bilgi düzeyini ve mesleki yeterliliğini ciddi surette olumsuz etkiliyordu. Dolayısıyla bu öğretmenlerin okullarda çalışmaya başlaması ile kalite düzeyi aşağı düşmeye başlamıştır. İlk okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak için açılan bu kurslar beklentileri karşılayamadığı için bir süre sonra kapatıldı. Bu kursların yerine 1919 yılında devletin maliyeleştirdiği 15 yüksek okul açılmıştır (AHC Ansiklopedisi, 2005, s. 13).

Azerbaycan'da öğretmen ihtiyacının karşılanması için atılan önemli adımlardan biri de Eğitim (Pedagojik) Enstitüsü'nün açılması teşebbüsü olmuştur. Azerbaycan

Gazetesi'nin 29 Nisan 1919 tarihli sayısında "Pedagojik Enstitüsü'nün açılmasına dair" haberde, Milli Eğitim Bakanlığı'nca projesi hazırlanan ve 4 yıllık eğitim süresi öngörülen enstitünün 1919-1920 Akademik yılında açılması düşünülüyordu (Azerbaycan Gazetesi, 1919, 64). Haberde enstitüde eğitimin harçsız olacağı, fakat mezunların 4 sene zorunlu hizmete tabi tutulacağı belirtiliyordu. Pedagojik Enstitü'nün 1921 açılması ile lisans eğitimi ilk okul öğretmen ihtiyacı sorunu giderek çözüme kavuşmuştur.

1919 yılının yazında orta ve ilk okullara öğretmen yetiştiren kısasürelî kurslar açıldı. Hem erkek, hem de kadın öğretmen adaylarının eğitim gördüğü bu kurslar Bakü, Gence ve Nuha'da, Şuşa'da, Gazah'da, Gusar'da, Salyan'da ve Zakatala'da açılmıştı. Bu kursların her birinde 50 öğretmen adayı eğitim görmüştür. Bu adayların tamamı kursu bitirdikten sonra öğretmen olarak çalışmaya başlamışlar. 1919-1920 eğitim-öğretim yılında Eğitim Bakanlığı tarafından Göğçay'da Realni Rus Okulu'nun yanı sıra, Öğretmen Seminariyası'nın Bakü'de kız, Nuha'da erkek ve kız, Şuşa'da erkek okulunun açılması ile bağlı yasa tasarısı parlamentoya sunulmuştur. Bu yasa tasarılarından birincisi parlamentodan geçmiş, diğerleri ise kabul edilmemiştir (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 395).

Azerbaycan'da bu dönemde eğitim gelişmesinde Osmanlı'dan davet edilen öğretmenlerin de büyük katkısı olmuştur. AHC ile Osmanlı Devleti arasında 4 Haziran 1918 tarihinde imzalanan Batum Antlaşması'da iki devlet arasında eğitim alanında işbirliği de öngörülüyordu. 28 Ekim 1918'de Azerbaycan Cumhuriyeti'nin hükümet yetkilileri İstanbul'da – Osmanlı Devleti'nin Eğitim Bakanlığı'nda temaslarda bulundular (ACDA, fon 894, liste 10, iş 150, s.13-14). Görüşmelerde Azerbaycan tarafı Türkiye'den 50 öğretmen isteğinde bulunmuş, 1919 yılının Ekim ayında bu öğretmenler Azerbaycan'a gelip göreve başlamışlardı (Azerbaycan Tarihi, 2010, s. 271). Davet olunmuş öğretmenler halk eğitiminin yapılandırılması işi ile uğraşmış, ders kitapları, ders programlarının hazırlanmasında yer almış, millileştirilmiş okullarda öğretmenlik yapmışlar (Axmedov, 1969, s. 39-43). Azerbaycan Türkçesi ile ders kitaplarının yazılması ve basılması için özel komisyon oluşturulmuş ve Türkiye'den de ders kitapları getirilmiştir.

Kısacası, kurulduktan bir yıl sonra, yani 1919 yılında Azerbaycan'da 23 devlet yüksek öğretim kurumu açılmıştı: 6 erkek yüksek okulu, 4 kadın yüksek okulu, 5 Realni

Rus okulu, 3 öğretmen seminariyası, 3 “Aya Nina” kız okulu, politeknik okul ve ticaret okulu. Bakü Kadın Öğretmen Seminariyası erkek öğretmen ihtiyacının yüksek olması sebebiyle, erkek öğretmen seminariyasına dönüştürülmüş, bu okulda eğitim gören 40 öğrenci için yurt imkanı sağlanmıştır (Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Marifçilik, <http://www.azadliq.info/12354.html>).

2.2.4. Azerbaycan’da İlk Üniversite – Bakü Devlet Üniversitesi’nin Açılması

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti yönetiminin karşısında duran önemli meselelerden biri yüksek eğitilmiş milli kadroların yetiştirilmesiydi. Bu amaçla Bakü Devlet Darülfünunu (Üniversitesi), Ziraat Enstitüsü ve Devlet Konservatuarı gibi yüksek öğretim kurumlarının açılması yönünde hükümet ciddi şekilde çaba harcamıştır. Fakat yeni kurulan devletin mali olanakları bu üç projenin kısa sürede gerçekleştirilmesine müsait değildi. Bu nedenle projelerden sadece birinin – Bakü Devlet Üniversitesi’nin açılması mümkün oldu.

12 Ağustos 1919’da AHC Parlamentosu’nda ülkede ilk üniversitenin tesis edilmesi ile ilgili yasa tasarisının ilk müzakeresi yapıldı. V. İ. Razumovski bu konuda şöyle yazıyor: “bu gelişme, Resulzade’nin sayesinde, Onun çalışkanlığı, eğitime desteği ile mümkün oldu” (Atakişiyev, 1991, s. 85). Bu konu ile ilgili belgelerden de anlaşılıyor ki, 1 Eylül 1919’da kabul edilmiş yasaya göre, Bakü’de tarih-edebiyat ve tıp fakülteleri olan devlet üniversitesi tesis edilmişti (Azerbaydjanskaya Demokratiçeskaya Respublika (1918-1920), 1998, s. 101-103). Üniversite’de dersler 15 Kasım 1919’da başlamıştı. Azerbaycan tarihinde ilk üniversite açılmış, Avrupa ve Asya’nın birleştiği noktada yeni bir çağdaş atılım gerçekleştirilmiştir. Bu konuda detaylı çalışma yapan V. İ. Razumovski bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklıyor: “Biz kendimizi bu büyük tarihi olayın iştirakçısı olduğumuz için çok mutli hissediyor” (Bakü Devlet Darülfünü’nun Tesisi, 1989, s. 25).

“Bakü Devlet Darülfünunu Hakta” Kanun ve Darülfunun’un beş bölüm, 72 maddeden oluşan tüzüğü detaylı tartışmalardan sonra AHC Parlamentosu’nda kabul edilmiştir. Üniversitenin mütevelli heyeti ise Darülfünün Rektörü olarak oybirliği ile V. İ. Razumovski’yi seçmişti (<http://www.azadliq.info/12354.html>). Tarih-Edebiyat Fakültesi’nin Dekanı ünlü tarihçi-yazar Prof. Dr. N.A.Dubrovski seçilmiş, Tıp

Fakültesi'nin Dekanı görevine ise İ. İ. Şirokogorov atanmıştı. İ. İ. Şirokogorov'un olmadığı zamanlarda ise bu görevi geçici olarak Prof. Dr. A. M. Levin yürütmüştür.

Üniversite'nin Tarih-Edebiyat Fakültesi'nde "Osmanlı Edebiyatı" ile bağlı dersleri Mehmet Emin Resulzade ve Milli Eğitim Bakanı R. Kaplanov okutmuştur. Azerbaycan Dili'nin grameri dersini M. A. Şahtahtlı öğretiyor, "Türk dili" dersini ise M. R. Mirzayev yürütüyordu. Üniversite'ye geçici görev yapmak için Moskova Üniversitesi'nden, Rostov, Yekaterinoslav, Kharkov ve Rusya'nın diğer şehirlerinde bulunan üniversitelerden ünlü bilim adamları, profesörler davet edilmişti (ACDA, fon 51, liste 6, iş 1, s.1-3.).

1919-1920 Akademik Yılı'nda Bakü Devlet Üniversitesi'nde 1094 öğrenci eğitim alıyordu (Bakü Devlet Darülfünü'nun Tesisi, 1989). Belgeler gösteriyor ki, üniversitenin öğrenci kontenjanı sadece ekreklerden oluşmamış, her iki cinsin temsilcileri burada eğitim almışlar. Üniversite'ye kabul olmak için tek bir koşul bulunuyordu, bu koşul orta öğretim kademesini bitirmektir. Üniversite'ye dersleri dinlemek ve uygulama derslerinde yer almak için isteğe bağlı olarak vatandaşlar "özgür dinleyici" statüsünde kabul ediliyorlardı. Öğrencilerin ve özgür dinleyicilerin ödedikleri ücretler 500 Manat kadardı (Aliyeva, 2010, s. 72).

İlginç noktalardan biri, Tarih-Edebiyat Fakültesi'nin 509 öğrencisinden sadece 12'si Müslüman Azerbaycan vatandaşıydı. Tıp Fakültesi'ne 10 kız öğrencinin kabul olması, ülkede kadın doktorlara büyük ihtiyaç duyulduğu bir dönemde önemli bir olay olarak kabul edilmiştir (Azerbaycan Tarihi, 2008a, 398).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu dönemde AHC hükümeti tüm Azerbaycan vatandaşları için hukuk eşitliği ilkesine uygun olarak tüm olanakların sağlanmasına azami gayret ediyordu. Bakü Devlet Üniversitesi'nin ilk öğretmen kontenjanının büyük çoğunluğunun Rus kökenli bilim adamlarından oluşması bu isteğin göstergesidir (Cavadov, 1999, s. 34). Daha sonraki dönemlerde Bakü Devlet Üniversitesi Azerbaycan'ın gelişmesinde önemli rol oynayan kardoların yetiştirilmesinde müstesna hizmetler vermiştir.

2.3. Sovyetler Birliği Döneminde Azerbaycan'ın Eğitim ve Öğretmen Yetiştirme Sistemleri

2.3.1. Azerbaycan'da Sovyet Yönetiminin Kurulması ve Uygulanan Sosyo-kültürel ve Ekonomik Politikalar

27 Nisan 1920 tarihinde Azerbaycan Halk Cumhuriyeti hükümeti yönetimi Bolşeviklere devretmek zorunda kaldı ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti son buldu (Azerbaycan Tarihi, 2010, s. 279). 28 Nisan'da AK(b)P MK Azerbaycan Geçici Devrim Komitesi'ni Azerbaycan'ın yüksek siyasi iktidarı ilan etti. Devrim Komitesi ilk müracaatında XI. Bolşevik ordusuna karşı silahlı mükavemet gösterileceği taktirde ciddi karşılık verileceğini beyan etti. Fakat ilk günlerde ne halk, ne de milli ordu tarafından XI. Ordu'ya karşı ciddi bir direnç gösterilmemiştir. Yeni kurulan Bolşevik yönetimin üyeleri aşağıda yer alan Bolşeviklerden oluşuyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 8):

N. Nerimanov - HKS-nin Başkanı ve Harici İşler Komiseri (Vekili); Ç. Yıldırım - Halk Askeri Deniz İşleri Komiseri; H. H. Sultanov – Halk İç İşleri Komiseri; A. H. Qarayev - Halk Çalışma ve Adalet Komiseri; G. M. Musabeyov – Halk Ziraat, Ticaret, Sanayi ve Gıda Komiseri; M. D. Hüseyinov - Halk Maliye Komiseri; D. H. Bünyadzade - Halk Eğitim ve Devlet Denetimi Komiseri; C. Vezirov - Halk Posta, Telgraf ve Yollar Komiseri; A. E. Alimov - Halk Sağlık ve Himaye Komiseri.

İlk başta Bolşevikler “Bağımsız Sovyet Azerbaycanı” sloganını kullanmaya başlıyorlar. Kamuoyunda kendi aleyhlerine algı oluşmasını onlemek için resmi söylemlerinde bu yöntemden yararlanıyorlardı. Fakat, bu durum uzun sürmüyor, Moskova tarafından kademeli olarak Azerbaycan'ın bağımsızlığı ortadan kaldırılıyor. Önce TSFSC'ni (Kasım 1922), daha sonra ise SSCB'nin (Aralık 1922) kurulması ile Azerbaycan'ın egemenliği ve formal bağımsızlığı sona eriyor (Azerbaycan Sovyet Rejimi Ortamında).

Bolşeviklerin yönetime gelmesinin ilk günlerinden itibaren ciddi totalitar uygulamalar başladı. Halkın adından konuşan Bolşevikler yeni kurulmakta olan devleti “proleter diktası” olarak lanse etseler de, asıl gerçek ise bu yönetim yek partinin total yönetimiydi. Komünistler kendileri dışında hiçbir siyasi partinin, hareketin mevcudiyetine tahammül etmiyor, “İttihad”, “Müsavat”, “Ahrar” vs. partiler kapatılıyor. AHC yöneticilerinin büyük bir bölümü hapsediliyor, kurşuna diziliyor, başarabilenler ise ülkeden kaçıyorlar (Azerbaycan Tarihi, 2010, s. 282-283).

Azerbaycan’da sovyet yönetiminin kurulmasından sonraki ilk yıllarda sosyo-ekonomik reformlar yapıldı: toprak, petrol sanayii, Hazar Denizi Ticaret Donanması, balıkçılık ve diğer sanayi müesseseleri kamulaştırıldı. Hiçbir zorunluluk olmadığı halde 1920 yılının yazından 1921 yılının baharına kadar askeri olağanüstü hal uygulandı. 1922 yılının baharından itibaren ise Azerbaycan’da yeni ekonomi politiği uygulanmaya başladı (Azerbaycan Sovyet Rejimi Ortamında). Alınan ekonomik önlemler sonucunda petrol hasılatı iki kat arttı, tarımda canlanma gerçekleşti, tarım alanları iki katına çıkarıldı, köylerde sosyal tabakalaşma hızlandı. Zengin ve orta sınıf köylülerin sayısı arttı. 1920’li yılların ikinci yarısından başlayarak Azerbaycan’da yeni ekonomik model – “Sovyet ekonomik modeli” benimsendi ve uygulamaya kondu. Bu modelin temel özelliği sanayinin ve ticaretin devletin elinde toplanması, tarıma yararlı toprakların ise kamulaştırılarak kollektif tarım uygulamasına geçilmesidir. Kısa sürede Azerbaycan petrolünün üretim kapasitesi hızla yükseldi, bu üretim nedeniyle SSCB petrol üretimine göre dünyada ikinci oldu. Petrol üretiminin artması, petrol sanayisinin gelişmesine ve 1928-1929 yıllarında yıllık üretimin 76 milyon tona ulaşmasında neden olmuştur (15 Let Neftyanoy Promışlennosti Sovetskogo Azerbaydjana, 1935, s. 76).

Kollektifleştirme sürecinden zengin köylüler, özellikle köy ağaları daha çok zarar çekmiş, “köy ağalığı” bir sosyal kategori olarak yok edilmiştir, yüz binlerce köy ağası ve zengin köylü aileleri idam edilmiş veya Sibiryaya sürgün edilmiştir. Zorla kollektifleştirme sürecine karşı Azerbaycan’da büyük halk isyanları başlamıştır. 1930 yılında Şeki-Zakatala, Nahçıvan, Şemkir, Cebraıl vs. bölgelerde köylü isyanları gerçekleşmiştir. Sürece karşı mücadele eden binlerle köy ağası ve zengin köylü eşkiya birlikleri oluşturarak gerilla mücadelesi başlatmıştır. Kollektifleştirme döneminde 400’den fazla bu tip eşkiya birlikleri olmuştur. Tüm bunlara rağmen, Azerbaycan’da kollektifleştirme süreci tamamlanmış, 1937 yılına gelindiğinde Azerbaycan’da köylülerin topraklarının %86,5’i, tarım arazilerinin ise %93,5’i köylü kollektiflerinde birleştirilmiştir (Azerbaycan Sovyet Rejimi Ortamında).

Sovyet yönetiminin uyguladığı reformlar sanayi müesseselerinin ve tarım alanlarının kamulaştırılması ile sınırlı kalmamış, yeni yönetim güçlü toplumsal destek sağlamak amacıyla toplumsal yapının tüm alanlarını kapsayan reform süreci başlatmıştır. Sosyalist toplumsal yapının oluşturulması için atılması gereken en önemli adımlardan biri “kültürel devrim”di. Burada amaç sosyalizm, bolşevizm ideolojisine

sadik nesiller yetiştirilmesine hizmet eden kültürel dönüşüm sürecinin başlatılması ve başarıya oluşmasıydı. Bu yıllarda kültürel açıdan geri kalan taşra için bu süreç çok büyük önem taşıyordu.

XX. yüzyılın 20-30'lu yıllarında Azerbaycan'da gerçek anlamda medeni devrim yaşanmıştır. Azerbaycan'da çağdaş eğitim sistemi kuruldu, bilim, edebiyat ve sanat alanlarında ciddi ilerlemeler kaydedildi. Azerbaycan kültürel gelişme hızı bakımından dünyanın lider devletleri sırasına yükseldi. Tüm bunlar sovyet yönetiminin Azerbaycan'a getirdiği önemli gelişmelerdi.

Azerbaycan'da kültürel hayatın yenilenmesi sürecinde medeni-marif müesseseleri, özellikle kulüpler önemli yer tutuyordu. Şehir ve köylerde işçi, köylü ve kadın kulüpleri ağı her yıl daha da genişleniyordu. 1932 yılında bu kulüplerin sayısı 228'e ulaşmıştı (Ekonomiko-statistiçeskiy Byulleten Azerbaydjana, 1933, s. 40). Kıyaslama açısından aşağıkıda yer alan rakamlar önemlidir. 1922 yılından Azerbaycan'da 90 kadar kulüp olduğu halde, bu rakam 1940 yılında 1633'e ulaşmıştır (Azerbaycan Sovyet Rejimi Ortamında).

Medeni-eğitim sisteminde çeşitli dernek ve kulüpler çalışıyor, ülkenin iç ve dış durumu ile bağlı tartışmalar yapılıyor, gazeteler yayınlıyor, kulüp üyelerinin katılımı ile konser, görüş ve geceler düzenleniyordu (Şark Kadını Dergisi, 1932, s. 9). Bu kulüpler insanların yaşamını büyük ölçüde etkileyerek, sovyet ideolojisini benimsemeleri için düşünülmüş şekilde faaliyet gösteriyorlardı.

Sovyet döneminde köylerde medeni-siyasal propoganda çalışmaları da durmaksızın devam ettirilmiş, yoksul ve orta gelir düzeyine sahip kitlelerin kültürel ve siyasal çalışma merkezleri oluşturulmuştu. Köylüler kültürel gelişmeye giderek daha çok yönelmiş, medeni-eğitim kurumlarının etkinliklerine daha çok katılmış, hatta kendi maddi olanakları ile 500 kadar okuma merkezi yapmışlardı (ACDA, fon 796, liste 16, iş 677, s.11-16.).

Medeni devrim ve siyasi eğitim açısından kütüphaneler önemli işleve sahipti. 1923 yılında Azerbaycan Devlet Kütüphanesi kuruldu. 1932-1933 yıllarında ülkede 135 kütüphane çalışıyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 287). 1940 yılında ise toplamda 3 milyon kitab bulunan 1383 kütüphane bulunuyordu (Azerbaycan Sovyet Rejimi Ortamında). İşçiler içinde teknik-üretim yöntemlerinin yer aldığı literatürün yer aldığı özel sendika kütüphaneleri büyük önem taşıyordu.

Sendikalar köylerde kütüphanelerin kurulması işine ciddi destek veriyorlardı. 23 Nisan 1933'te Azerbaycan Sendikaları Birliği kolhoz ve sovhozlarda gezici kütüphanelerin kurulması ile bağlı özel karar kabul etmiştir. Azerbaycan HKS ve MİK'in kütüphane işi ile bağlı 4 Haziran 1935 tarihli kararına uygun olarak tüm ülkede geniş kütüphane ağı oluşturulmaya başlandı (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 288). Köylere kültürel gelişmenin hızlanmasına desteğin artırılması, köylerde medeni-eğitim objelerinin kurulmasının gerekliliğini dikkate alarak, 1936 yılında Azerbaycan SSC Komünist Partisi "Köyde siyasal-eğitim işi hakkında" karar kabul etti (EYTBSÖRM, fon 1, liste 235, iş 794, s.56). Bu kararın ülkede köy halkına medeni hizmetin daha yüksek düzeyde gösterilmesinde büyük katkısı olmuştur.

1930'li yıllardan başlayarak müzelerin de kapsamı hızla genişlenmeye başladı. 1940 yılında müzelerin sayısı 22'ye yükselmişti (Azerbaycan Sovyet Rejimi Ortamında). 1937 yılında müzeleri ziyaret edenlerin miktarı ülke genelinde 121 bine, 1940 yılında ise 480 bine ulaşmıştır (ACMSİA, f.1, siy.3, i.68, s.30).

Sovyet yönetiminin toplumsal destek kazanmasında önemli işlev yapan alanlar arasında basın-yayın kurumları, radyolar önemli yer tutmuştur. İnsanların yaşamının siyasallaşması ve kontrol altında tutulması, sovyet ideolojisinin düşünceye empoze edilmesi sürecinde Komünist Partisi basın, yayın, radyo vs. kitle iletişim araçlarından hem geniş şekilde yararlanmış, hem de bu araçları sıkı denetim altında tutmuştur.

1934 yılında R. Ahundov'un yönetmenliğinde V. İ. Lenin'in altı ciltlik seçkin eserlerinin Azerbaycan diline çevrilmiş basımı yapıldı. 1933-1490 yıllarını kapsayan dönemde K.Marks ve F. Engels'in 23 eseri, Lenin'in ise 77 eseri büyük tirajlarla yayınlanmıştır. 1934 yılında Baküde ve taşrada altı matbaa faaliyet gösteriyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 288).

Gazete ve dergiler devletin resmi siyasetinin, komünist ideolojisinin yaygınlaşması, yeni insan tipinin – "Sovyet insanı"nın oluşturulmasında güçlü propoganda aracı olarak kullanılıyordu. Azerbaycan'da yeni gazeteler – "Vışka" (1928), "Hazar Bolşeviki" (1930), "Muallime Yardım" dergisi basılmaya başlanmıştı. 1939 yılına gelindiğinde Azerbaycan'da yayınlanan gazetelerin sayısı 80'i buluyordu. Birçok müessese, kolhoz ve sovhozların çoktirajlı gazeteleri yayınlanıyordu. Köylülere hizmet veren ilçe gazetelerinin de sayısı artmıştı. 1937 yılında 834 bin tirajla 45 dergi

basılıyordu (Kulturnoe Stroitelstvo SSSR, 1961, s. 159). İşçi-köylü gazeteciler hareketi 1934 yılında 18 bin gazeteciyi kapsıyordu.

1924 yılında Bakü'de ilk radyo vericisi yapıldı. 1926 yılında Azerbaycan'da ilk defa olarak radyo yayınları başladı (Azerbaycan Sovyet Rejimi Ortamında. <http://kayzen.az/blog/Az.html>). Azerbaycan'da yirmi ili kapsayan bu yayınların başlaması halkın yaşamına önemli yenilik getirdi. 1940 yılının sonlarında Azerbaycan'da 100 bin kadar radyo yayını alıcısı bulunuyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008a, 288).

Sovyet döneminde Azerbaycan halkının ekonomik, politik ve sosyo-kültürel açıdan dönüşüm yaşamasında sovyet edebiyat kuramı ve onun örnekleri önemli rol oynamıştır. Bu edebiyatın en önemli temsilcileri Samet Vurgun, Süleyman Rüstem, Resul Rza, Sabit Rahman, Mehmet Sait Ordubadi, Cafer Cabbarlı, Osman Sarıvelli, Ahmed Cemil, Mirvarid Dilbazi, Nigar Refibeyli, Süleyman Rahimov, Mehdi Hüseyin, Ali Veliyev, Mir Celal, Ebülhasan vb. ünlü yazar ve şairler olarak kendi sosyalist sözlemleri barındıran edebi yapıtları ile öne çıkmışlar (Azerbaycan Sovyet Rejimi Ortamında).

Sovyet döneminde tiyatro ve sinema, milli müzik, ressamlık gibi sanat dalları da önceki dönemlerle kıyaslanamayacak kadar hızla gelişmiştir. Bu dönemde Devlet Akademi Dram Tiyatrosu (1924), Azerbaycan Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu (1924), Genç Seyirciler Tiyatrosu (1928), Azerbaycan Kukla Tiyatrosu (1930), Azerbaycan Devlet Rus Dram Tiyatrosu (1937) kurulmuştur ki, 1940 yılında ülkedeki tiyatroların sayısı 18'e ulaşmıştır. Bu rakam sonraki dönemlerde artarak devam etmiş, tiyatro ve kültür merkezleri tüm şehirlere yayılmıştır (Kulturnoe Stroitelstvo Azerbaydjanskoy SSR, 1961, s. 159).

2.3.2. Alfabe Devrimi

Uygulanan ve toplumsal yapının tüm katmanlarını kapsayan kültürel devrim süreci özellikle, eğitim, harf, sanat, edebiyat, medya vs. gibi alanları kapsıyordu. Alfabe değişikliği ve Azerbaycan dilinin yeniden yapılandırılması süreci büyük çelişkiler barındıran ve çok karmaşık bir süreç olarak Azerbaycan tarihinde yerini almıştır. Sovyet yönetimi yıllarında Azerbaycan alfabetinin on yıllık bir sürede iki kez değiştirilmesi (1929 ve 1939 yıllarında) buna bariz örnektir. Bu alfabe değişiklikleri Azerbaycan'da

halkın kitlesel geriliğine, halkın tarihi kökünden, bilimsel ve edebi kaynaklarından uzaklaşmasına neden olmuştur.

XIX. yüzyıldan başlayarak Mirza Fetali Ahundov'un başlattığı, 1920 yılına kadar aydın şahısların mücadele verdiği yeni alfabe düşüncesi Sovyet yönetiminin ilk günlerinden başlayarak, devlet tarafından öncelikli mesele olarak gündeme alınmıştır. Böylece ilk defa Sovyet döneminde alfabe değişikliği düşüncesi hayal olmaktan çıkarak gerçeğe dönüşmüştür. 30 Aralık 1921 ve 6 Ocak 1922 tarihlerinde Azerbaycan aydınlarının alfabe değişikliği ile bağlı yaptığı toplantılarda iki düşünce öne çıktı: Latin alfabesi temelinde yeni Azerbaycan alfabesinin oluşturulması ve Arap alfabesinin geliştirilmesini savunan reformcu yaklaşım (Hacıyev, 2012, s. 354). Reformculardan farklı olarak Latinçiler yeni alfabe projesini sundular ve 1922 yılının Mayıs'ından Azerbaycan Halk Komiserleri Sovyeti'ne bağlı "Yeni Türk Alfabesi Komisyonu" Latin alfabesine geçilmesi yönünde çalışmalara başladı.

22 Eylül 1922'de Latin alfabesi ile "Yeni Yol" gazetesi yayınlanmaya başlıyor ve söz konusu gazetenin 14 Ekim 1922 tarihli sayısında yeni Azerbaycan alfabesinin harfleri yayınlanıyor (Ek 1). Daha resmi olarak kabul edilmemesine rağmen, 1923 yılında yeni alfabenin kullanım alanı resmi kurumları kapsayacak ölçekte genişlendiriliyor, 1924-1925 eğitim-öğretim yılından başlayarak ilkokulların birinci sınıflarında dersler bu alfabe ile yapılmaya başlıyor (Hacıyev, 2012, s. 355).

Azerbaycan MDK ve Azerbaycan SSC HKS 1928 yılının 21 Temmuz günü "Azerbaycan'da yeni Türk Alfabesi'nin zorunlu ve kesin olarak uygulanması" ile bağlı karar kabul ediyor (ACMSİA, fon 1, liste 13, i. 240, s.16). Emekçiler bu olayı büyük mutlulukla karşıladılar, çünkü toplumsal geriliğin ancak okur-yazar oranını yükseltmekle ortadan kaldırılabilineceğine inanıyorlardı. Azerbaycan MDK'nin 11 Ekim 1929 tarihli IV. oturumunda Azerbaycan MDK ve HKS'nin 21 Temmuz 1928 tarihli kararını onayladı ve bu kararın uygulanması için özel komisyon oluşturuldu. Komisyonun üyeleri aşağıdaki şahıslardı: S. Ağamalıoğlu, Q. Musabeyov, A. H. Garayev, A. Memmedov, İ. Konuşkin, G. Hüseyinov, K. İşkova ve M. Guliyev (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 284).

1 Ocak 1929 tarihine kadar Azerbaycan SSC'nin yeni alfabeğe geçtiği resmen ilan edildi. Hükümetin "Azerbaycan'ın bütün işçileri ve köylülerine" müracaatında yeni alfabenin yürürlüğe konulması ile toplumsal cehaletin aradan kaldırılması işinin önemli

derecede kolaylaşacağı, toplumun eğitim düzeyinin yükselmesine büyük katkı sağlayacağı belirtiliyordu (Karyagii, 1941, s. 116). Azerbaycan'da latin alfabesine geçilmesinden sonra, Özbekistan, Kazakistan ve diğer SSCB ülkelerinde bu alfabaya geçildi. Büyük Sovyet-Rus şairi M.Gorki Azerbaycan'ın bu işte önyak olduğunu belirterek şöyle yazıyordu: “Azerbaycan halkı tüm Doğu halklarının gözü önünde önemli adımlar atmış ve alfabesini yenilemekle tüm halklara geleceğin yolunu göstermiştir” (Vneşnyaya Torgovlya SSSR za 20 let (1918-1937), 1939, s. 49).

Azerbaycan halkının dil yapısına uygun hale getirilmiş yeni Latin alfabesi Haziran 1932'de kabul edildi (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 286). Fakat 1930'lu yılların başında dikkatle hazırlanmış ve birçok özellikleri itibarile güncel hale getirilmiş Latin alfabesi maalesef kısa süre sonra uygulamadan kaldırıldı. 1930'lu yılların ortalarında Merkezi yönetimin diktesi sonucunda, Sovyetler Birliği'nin Latin alfabesini kabul etmiş diğer cumhuriyetlerinde olduğu gibi, Azerbaycan'da da Rus-Kiril yazı grafiğine geçilmesi yolunda süreç başlatıldı. Kiril alfabesine geçilmesine hiçbir zorunluluk olmadığı halde, böyle bir geçidin diretilmesinin tek nedeni birlik devletlerinde “ruslaştırma” ve asimilasyon politikasının hızlandırılması ve derinleştirilmesiydi. Yeni kurulan devlette yaşayan yüzden fazla halkın ve etnosun entegrasyonu ve işbirliğini geliştirmek açısından Rus dili ve Rus alfabesine geçilmesinin olumlu yönleri inkar edilemez bir gerçekliktir. Fakat, maalesef, bu objektif gereksinimden “büyük şovnist milliyetçilik” yandaşları milli dillerin gelişimine zıt olarak “ruslaştırma” aracı gibi yararlanıyorlardı. Mart 1938'de Sovyetler Birliği K(b)P ve SSCB HKS gayri-rus okullarında Rusçanın zorunlu ders olarak öğretilmesi yönünde karar kabul ettiler (Komünist Gazetesi, 11 Nisan 1938.). Bu kararı takiben birlik cumhuriyetleri kararın ülkelerinde uygulanmas yönünde yasama meclislerinde bu yönde yasalar çıkarmaya başladılar. Azerbaycan SSC Yüksek Sovyeti (Parlamento) Temmuz 1939'da Latin alfabesinin Kiril alfabesi ile değiştirilmesi yönünde karar kabul etti (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 286-287).

1940 yılının 1 Ocak tarihinde Kiril alfabesi tek alfabe olarak Azerbaycan'da kullanılmaya başlandı. Azerbaycan dilinin ses yapısına uygun olan tüm harfler olduğu gibi kabul edilmiş, uygun gelmeyen sesler için önceki alfabede bulunan harfler (örneğin, ə, ö, h) buraya aktarılmış; bazı sesler için ise yapay harfler çizilmişti (к-к, ğ-ғ, с-ч, ü-ү). Bu zaman Rus alfabesinde bulunan çiftsesli harfler (я-ya, ё-yo, ю-yu, е-ye)

olduğu gibi kabul edilmişti. Daha sonraki dönemde Azerbaycan alfabesi üzerinde bir kaç defa değiştirmeler yapılmış, çift sesler ve Latin harfleri tek sesli harfler ve Kiril harfleri ile değiştirilmiştir (Hacıyev, 2012, s. 354).

Böylece, kısa sürede (10 yıl) Azerbaycan'da iki kez alfabe değyişikliği yapılmış, bu şekilde Azerbaycan halkının Rus költürüne, Rusçaya, Rus bilimine uygunlaşması kolaylaşmıştır.

2.3.3. SSCB Döneminde Azerbaycan'da Halk Eğitimi

Ekim Devrimi öncesi Rusya'da halk eğitimi sistemi mevcut durumu ve gelişim hızına göre Azrupa'nın çoğu ülkesinden geri kalıyordu, Çarlık yönetimi diğer kapitalist ülkelerde olduğu gibi zengin çocuklarının eğitim ve öğretimine öncelik veriyor, halk kitlelerinin çağdaş eğitim olanaklarına ulaşmasına engel oluyordu. İmparatorlukta bulunan tüm okulların paralı olması bu yukarıda söylenenleri destekler nitelikteki faktlerden biridir.

Azerbaycan'da sovyet yönetiminin kurulmasından sonraki dönemde, yani 1920-90 yıllarını kapsayan dönemde ülkede 5000 kadar 11 yıllık eğitim veren okul, 100'den fazla yüksek okul, 15'den fazla Yüksek Öğretim Kurumu eğitim sistemine dahil edilmiş ve halkın eğitimi için faaliyette bulunmuştur. İlk defa SSCB'de halk eğitiminin temelleri 1919 yılında kabul edilmiş Komünist Partisi'nin programında yer almıştır. Daha sonra bu konu SSCB Anayasalarına dahil edilmiştir. Sovyet Anayasası'nın halk eğitimi ile bağlı hükümlerine dayanarak SSCB'de halk eğitimi sistemini geliştirilmesi ile bağlı "Genel eğitim ve mesleki eğitim reformu" yasası yürürlüğe konulmuştur (Aliyeva, 2004, s. 20). Yasada aşağıkıda yer alan temel düzenlemeler bulunuyordu.

- SSCB'de tüm eğitim sistemi yaşamla, komünist düzenin kurulması ile sıkı bir şekilde bağlı olacak;
- SSCB'de eğitim kurumları devletin kontrolünde bulunacaktır;
- SSCB'de okullar her kese açık tek tip okullar olacaktır;
- Tüm halkların dilediği dilde eğitim almak hukuku bulunuyor;
- Eğitim laiktir;
- Kadınlar ve erkekler eşit eğitim hukukuna sahipler;
- Çocuk ve gençlerin yanı sıra, yaşlıların da eğitim hukuku bulunuyor;

Azerbaycan SSC’de halk eğitimi yukarıda yer alan müddealara uygun olarak yapılandırılmıştır. SSCB’de ve Azerbaycan’da halk eğitimi aşağıda yer alan şekilde yapılandırılmıştı (Aliyeva, 2004, s .20-21):

- kreşler (1-6 yaş);
- ilk okullar (4 yıl);
- natamam orta okullar (5 yıl);
- orta okullar (2 yıl);
- özel ve yardımcı okullar (fiziki ve akli bakımdan kusurlu çocuklar için özel okullar);
- işçi ve köylü gençler için akşam ve dışarıdan orta eğitim kurumları;
- uzmanlık gerektiren alanlarda çalışan işçi kadroları hazırlayan teknik-meslek okulları;
- 9 yıllık meslek okullarını tamamlayanlar için 1 ve 2 yıllık yüksek mesleki eğitim;
- 9 yıllık eğitim sonraki için geçerli olan ve eğitim süresi 2.5-3 yıl olan yüksekokullar;
- 11 yıllık eğitim sistemini tamamlayanlar için 1.5-2 yıllık yüksekokullar;
- 11 yıllık eğitim süresini tamamlayanlar için eğitim süresi 4-6 yıl olan yüksek öğretim kurumları: enstitüler, üniversiteler, konservatuarlar, akademiler (örneğin, Ziraat Akademisi, Tıp Akademisi, Askeri Akademi vs.);
- bilim alanında çalışacak kadroların hazırlanması için yüksek öğretim kurumları ve bilimsel araştırma enstitüleri nezdinde 3 yıllık eğitim veren aspirantura (burada eğitimini tamamlayanlar doktora adı almak için tez çalışması yapmak hakkı kazanıyorlardı).

Demokrasinin mevcut olduğu ülkelerde eğitim demokratik temeller üzerine kuruludur. Böyle ülkelerde okul kilseden ayrılarak laik yapıya kavuşmuştur. Kadınlara da erkeklerle eşit düzeyde eğitim hakkı tanındı. Okul yaşına gelmiş çocukların tümü için 7-8 yıllık bir dönemi kapsayan zorunlu eğitim uygulanmaya başlandı. Yaşlılar arasında okur yazar oranını arttırmak için akşam okulları kuruldu. Herkesin orta ve yüksek eğitim kurumlarında eğitim-öğrenim görmeleri sağlandı.

Sovyet rejiminin ilk yıllarından başlayarak AHC döneminde olduğu gibi, halkın gerikalmışlığını ortadan kaldırmak için geniş çaplı seferberlik ilan edildi. Bu süreç iki

koldan ilerlemiştir: bir taraftan, okullar açılmış, çocuklar zorunlu eğitime tabi tutulmuş; ikinci taraftan, akşam okulları, kütüphaneler, kulüpler, çeşitli kültür kurumlarının nezdinde işçi ve köylülere – genc ve yaşlı nesle alfabe dersleri düzenlenmiş, okur-yazarlılık oranı hızla yükseltilmiştir (Hacıyev, 2012, s. 338).

Bu süreci anlatan bir yazıya dönemin dergilerinin birinde rastlamak mümkündür Yazıda şöyle deniliyor (Yeni Mektep Dergisi, 1925, s. 3):

“Bugün mektep hususunda babam bana şöyle söyledi: Azizim! Görüyorum ki, dersler sana zor geliyor: benim isteyimle ferahla okula giymeye devam ediyorsun. Fakat, hala okula gitme konusunda sende gereken isteği görmüyorum. Sözlerimi iyi dinle... Şimdi, azizim, herkes okuyor: işçiler, ameleler sabahtan akşamadek çalıştıktan sonra akşam okuluna gidiyor, zamanında okumayıp cahil kalan fakir kızları haftanın altı gününü çalışıyor, Cuma günlerinde okula gidiyorlar. Şimdi hatta körler ve sağırlar da kendilerine özel okullara gidiyorlar. Bunun dışında hapishanelerdeki mahbuslar, kırlalardaki askerler de okuma yazma öğreniyorlar. Her sabah sen okula giden zaman şehrimizde kaç bin senin gibi öğrenci okula gidiyor... oğlum, sen büyük eğitim ordusunun bir askeri, bir neferisin. Bu büyük ordu kan dökmeye, memleketleri işgal etmeye gitmiyor. Bu ordu bilim ve bilgi santanatına ulaşmaya gidiyor. Herbir askerin silahı olduğu gibi senin de silahın var, kitaplar, defter ve kalem senin silahındır; bu ordu için savaş alanı okuldur; savaştığı düşman ise cehalettir. Çalış, oğlum, arkadaşların ile birlikte cehaleti yok et, marifete sahip ol”.

Bu yazıda, bir yandan, çocukları eğitime heveslendirme amacı güdüyor, cehalet karanlığından çıkmak için propoganda yapılıyor, diğer taraftan ise dönemin eğitim manzarası doğru yansıtılıyor. Gazetelerde muntazam olarak eğitim kurslarının teşkili ile bağlı ilanlar yer alıyordu (Yeni Yol Gazetesi, Sayı, 1, 6, 7, 8, Ekim-Kasım 1922). Bu süreç halkın okur-yazar düzeyini, kültürel düzeyini, teknolojik kalkınmayı yükseltmenin yanı sıra, edebi dilin gelişimine de güçlü etki etmiştir. Bu şekilde edebi dilin nüfus dairesi genişleniyor: halkın eğitim durumu yükseldikçe basın, edebiyata ilgi artıyor, bu süreç halka bilimsel, siyasal, kültürel, pedagojik alanlarda bilgi vermekle, aynı zamanda konuşma dilinin gelişmesine de katkı sağlıyor. Böylece, mahalli konuşma tarzı ile edebi dil arasında aktif çatışma başlıyor.

Medeni-eğitim hareketi ile bağlı diğer bir husus ise edebi dilin derinlemesine incelenmesini zorunlu kılıyordu – ana dilin öğretilmesi, bu dilin gramer yapısının analizi ve incelenmesini zorunlu kılıyordu. Azerbaycan dili önemli derslerden biri olarak okullarda öğretiliyordu. Azerbaycan dilinin doğru öğretilmesi için bu dilin gramerinin yazılması son derece önemliydi. Dönemin ünlü dilbilimcisi B.Çobanzade'nin biraz duygusal bir biçimde söylediği gibi, “şimdiye kadar yalnız şairlere gerekli olan dil bundan böyle tüm öğretmenlere ve her türlü ihtisas adamlarına pek lüzumlu ve gayet zeruri bir vasıta haline geliyor” (Yeni Mektep Dergisi, 1925, s. 3).

Yazar dilin iki türlü öğretildiğini söylüyor: birincisi, doğal şekilde - ana-babadan – “ana dili”; ikincisi, bilinçli şekilde, - eğitim yolu ile. Sovyet yönetimi yıllarında kitlesel düzeyde öğretilen Azerbaycan dili bilinçli öğretilmek düzeyine ulaşmıştır (Hacıyev, 2012, s. 338).

Okur-yazarlığın yükselmesi sürecinde gereken çalışma düzeninin sağlanması için 17 Mayıs 1929’da “Sebatsızlığı lağvetmek işi hakkında” kabul edilmiş parti kararında birlik cumhuriyetlerinde cehaletin aradan kaldırılması kültürel gelişmenin temel ve en önemli işlevi olarak belirtilmiştir (VK(b)P, 1931, s. 342).

Cumhuriyet Vakfı ile birlikte Bakü ve ilçelerinde cehaleti ortadan kaldırmak için gruplar oluşturuldu. Bakü’nün Surahanı ilçesinde 20 böyle grup oluşmuştu. Bibi-Heybet ilçesinde 29 okuma yazma öğreten kurs açılmıştı (Yeni Yol Gazetesi, Sayı 9, 27 Kasım 1928). Maden işçileri Sendikası’nın oluşturduğu derneklere 5285 okuma yazma bilmeyen, 6 bin zayıf bilen işçi kayıt yapmış ve okuma yazma eğitimi almıştı (Gazeta Vışka, Sayı 34, 6 Ağustos 1929). İşçilerin eğitime olan ilgisi son derece yüksek olmuştur. Köylülerde ilk başlarda mevcut olan ilgisizlik, giderek olumlu yönde değişmiştir. Özellikle “Ziraat Kooperatifleri” üyeleri olan köylüler okuma yazma eğitimi veren kurslara yönlendiriliyordu (ACDA, fon 96, liste 16, iş 33, s.57).

Alınan önlemler sonucunda 1928-1930 yıllarında 212.836 kişi okur yazar hale gelmiştir. Bu durum Azerbaycan halkının yüzde yüzünün okur yazar haline geldiği son noktaya kadar devam etmiştir. Bunun yanı sıra 1930 yılından başlayarak, okuma yazma öğreten kurslarda siyasi-ideolojik içerikli dersler de öğretilmeye başladı. Bunun amacı Sovyet düzenine karşı halkın bilincenmesini sağlamak, parti politikalarını anlatmaktır. Bu şekilde başat “siyaset ve ideoloji” halk kitlelerinin bilinç altına yerleştirilmekte, halkın “sosyalizm”in destekçisi gibi terbiyelendirilmesi sağlanmaktaydı.

1930 yılına kadar Azerbaycan’da yaygın şekilde sürdürülen halk eğitimi sonucunda 980 bin kişi okur yazar hale gelmişti ki, oransal olarak bu halkın yüzde 50,9’luk kısmına denk geliyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008a, 278). Fakat bu oran hükümetin beklentilerini karşılamadağı için 1933 yılında yeni bir eğitim seferberliği başlatıldı. Bu süreçte üniversite öğrencileri aktif görev aldılar. Sürece katılan 1320 öğrenci ilçe, kolhoz, sovhozlarda 30.100 kişinin okur yazar hale getirilmelerini kendi üzerlerine göturdüler (Gazeta Bakinskiy Raboçiy, Sayı 154, 23 Haziran 1933). Sovyet tarım sisteminin teknolojik üretim sistemine geçmesi köylülerin eğitilmiş hale gelmesini

zorunlu kılıyordu, çünkü tarım teknolojilerinin kullanılmasını öğrenmek için öncelikle temel eğitimin verilmesi gerekiyordu. Sanayi müesseselerinde de durum köylerden farksızdı. 1933 yılına gelindiğinde petrol sanayiinde çalışan işçilerin yüzde 25’lik kısmı hala okuma ve yazma bilmiyordu (Oçerki İstorii Raboçego Klassa Azerbaydjanskoy SSR, 1974, s. 242). Bu nedenle “medeni asker”ler, ülkede işçi sınıfının lokomotivi sayılan petrol işçilerinin okur yazar hale gelmeleri için yardım süreci başlattılar.

16 Ocak 1936’da UİK(b)P MK ve SSCB Halk Komiserleri Sovyeti’nin “savadsız ve azsavadlıların eğitim işi hakkında” kararı 50 yaş altında olan işçilerin okur yazar hale gelmelerinin iki yılda tamamlanmasını öngörüyordu (Gazeta Pravda, 27 Şubat 1936). Bu karara uygun olarak Azerbaycan Komünist Partisi Şubat 1936’da bir karar alıyor ve okur yazar olmayan 310 bin kişinin bu sürece katılmaları öngörülüyor (ACDSPTHA, fon 1, liste 74, iş 411, s.239). Bu amaçla açılan kurslarda kursiyerlere hem alfabe öğretiliyor, hem de mesleki eğitim veriliyordu. Ayrıca ilkokul düzeyinde öğretilen dersler de öğretiliyordu.

Karşıya konulan amaca ulaşmak için öğretmenler büyük çaba harcamıştır. Bu amaçla onlar dernekler açmış, yaylalarda hayvançılıkla uğraşan köylülerin okur yazar eğitimine katılmaları sağlanmıştı. Sadece 1940 yılında yaylalarda öğretmenlerin yardımıyla 23.175 kişi okuma ve yazma öğrenmişti (ACDA, fon 294, iş 42, liste 1, iş 417, s.4). Böylece, 1939 yılında ülke nüfusunun yüzde 73,8’lik kısmı okur yazar hale gelmişti (Azerbaycan Tarihi, 2008a, 279). Bu oran şehirlerde ortalama yüzde 83,2, köylerde ise yüzde 66,8 düzeyinde olmuştur. En etkili gelişme ise kadınlar arasında gerçekleşti. 1926 yılında Azerbaycan kadınlarının sadece yüzde 3,1’lik kısmı okur yazar olduğu halde, bu oran 1939 yılında yüzde 54,7’e yükselmiştir (ACMİKA, fon 3 , liste 3, iş 24, s.90-91).

2.3.4. Genel Temel Eğitim

Sovyet yönetiminin başlaması ile Azerbaycan’da geniş okul ağı kurulmaya başlanmış, ders kitaplar ve gereçleri ile techiz etmek alanında gerekli önlemler alınmıştır. Yeni eğitim müfredatı ve programlar hazırlanmış, ana dilde eğitim için ders kitaplarının basılmasına başlanmıştır. Bu amaçla Halk Eğitim Komiserliği nezdinde Haziran 1921’de Neşriyat şubesi açılmıştır. 1924 yılında bu şubenin yerine Azerbaycan

Devlet Neşriyatı – “Azərneşr” tesis edilmiştir. Sonuçta 1920-1921 eğitim yılından başlayarak Azerbaycan SSC’de Halk Eğitim Komiserliği tarafından ders kitaplarının düzenli bir şekilde basılmasına başlanmıştır (Azerbaycan Eğitimi, 2016).

Halk Eğitim Komiseri Ruhulla Ahundov 1927 yılının Kasımı’nda AK(b)P’nin 8. kurultayında şöyle beyan etmiştir: “Düşünüyoruz ki, partimizin genel zorunlu parasız eğitim gündeme getirmek zamanı gelmiştir” (VIII. Syezd AK(b)P, 1928, s. 5). Halk Eğitim Komiserliği’nin genel temel eğitime geçilmesi ile bağlı taslağı Azerbaycan MİK’in 3. oturumunda (Şubat 1928) onaylanmıştır. Taslak metinde 1927-28 eğitim döneminden itibaren on yıllık sürede genel temel eğitimin gerçekleştirilmesi öngörülüyordu. Baküde ve maden-fabrikaların bulunduğu ilçelerde, Salyan vilayetinde pilot bölge olarak 1928 yılının sonbaharında genel temel eğitime geçildi (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 280).

29 Ağustos 1930 tarihinde Azerbaycan Halk Komiserleri Sovyeti genel zorunlu temel eğitime başlanması ile ilgili karar kabul etti (Jurnal SU Azerbaydjana, 1930, s. 541-547). 1930-31 eğitim-öğretim yılından itibaren ülkenin tüm bölgelerinde beş yıllık temel ilkökul düzeyinde 8, 9, 10 yaşlı çocuklar için genel zorunlu temel eğitime geçilmesi öngörülüyordu. Fakat ülke genelinde tam kapasite ile zorunlu temel eğitime geçilmesi 1932-1933 öğretim yılında mümkün olmuştur. Böylece, bu tarihten itibaren Azerbaycan’da temel zorunlu genel parasız eğitim düzenine geçilmiş, bu amaçla hükümet 22 milyon 508 bin Ruble kaynak ayırmış ve G. Musabeyov’un başkanlığında yürütme komitesi oluşturulmuştur Genel temel eğitime geçilmesi halk arasında olumlu karşılanmış, halkın katılımı ile sadece 1928-1932 yıllarını kapsayan beş yıllık dönemde ülkede 214 yeni okul yapılmıştır (ACMNA, fon 136, iş 9, s.1).

Azerbaycan’da genel eğitim uygulamasına geçilmesine rağmen, ülkede ciddi öğretmen açığı bulunmaktaydı, bunun dışında kızların okullara gelmesi ile ilgili bazı sıkıntılar devam etmekteydi. Kız öğrencilerin okula ilgisizliyinin temel nedeni eğitimin karma usulle yapılması, ilk başlarda velilerin buna olumsuz yaklaşması olmuş ki, bu yüzden ilk yıllarda kız öğrencilerin derslerine ancak kadın öğretmenler girmiştir (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 280-281).

Yeni açılan okulları gerekli öğretmen kadroları ile temin etmek amacıyla bazı illerde öğretmen hazırlayan yüksekokullar açıldı. Şuşa, Gence ve Şeki’de öğretmen hazırlayan yaz okulları düzenlendi (ACDA, fon 1119, liste1, iş4, s.17-21, 22-27, 51-52).

Azerbaycan'da genel eğitimin uygulanması sürecinde bazı olumsuz hallere de rastlanmıştır. Yeni devlete değişik nedenlerle olumsuz yaklaşan bazı kesimler etki altına aldıkları bazı şahısların yardımı ile okullarda derslerin yapılmasını engellemeye çalışıyor, köylüleri kışkırtarak çocuklarını okullara göndermemeyi sağlıyor, öğretmenlere karşı psikolojik saldırı ve fiziki şiddet uyguluyor, hatta bazı hallarda öğretmenlerin öldürülmesi ile sonuçlanan saldırılar düzenliyorlardı (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 280-281). Bu gibi hallerin karşısını almak amacıyla hükümet bazı hukuiki önlemler almak zorunda kalmıştı. Bu olumsuz hallere rağmen halkın büyük çoğunluğu genel zorunlu temel eğitime geçilmesini olumlu karşılamıştır. Halkın eğitime bakışını olumlu yönde pekiştirmek amacıyla velilerin okulları ziyaret etmeleri için kampanya başlatılmıştır.

Sonraki dönemlerde Azerbaycan'da genel zorunlu temel eğitim daha büyük ilgi görmüş ve toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenilmiştir. Devletin eğitime ayırdığı kaynak artırılmıştır. 1937 yılında eğitim giderlerine 320.377.000 Ruble, 1940 yılında ise 484.900.000 Ruble kaynak ayrılmıştı (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 281). Yürütme komiteleri ve köy meclisleri parti, sendikalar, sanayi ve tarım müesseseleri ve sosyal birlikler eğitim seferberliğine büyük destek vermiş, 1930-1935 yıllarında Azerbaycan'da 408.090 öğrencinin eğitim alacağı 336 yeni okul yapılmış ki, bu okulların 260'ı köy okullarıydı. Azerbaycan Pedagoji Enstitüsü, Azerbaycan Devlet Üniversitesi ve pedagoji yüksekokullarda öğretmen kadroların yetiştirilmesi süreci hızlandırılmıştı. 1936-1937 eğitim yılında artık ülkede 15.137 öğretmen bulunuyordu (ACMSİA, fon 1, liste 3, iş 18, s. 154).

Eğitimi yaygınlaştırmak eğitim-öğretim sisteminin doğru yapılandırılması, eğitim yöntemlerinin geliştirilmesi, okul programları ve kitapların kalitesinin artırılması ile doğrudan bağlantılıdır. Sovyet döneminde eğitim yöntemlerinin belirlenmesi zamanı öğrencilerin eğitiminin humanistleştirilmesine, demokratik ilkelere zarar veren bazı ciddi sapmalara yol verilmişti. Öğrencilerin devletin belirli ihtiyacı göz önünde bulundurularak yetiştirilmesi eğitimin bazı ilkelerinin arka plana atılmasına neden olmuştu. 1932 tarihli "Temel ve orta okullarda rejim ve eğitim programları hakkında" ve 1933 tarihli "Temel ve orta okullar için ders kitapları hakkında" kararlarda bilimleri öğrenen vatandaşların yetiştirilmesinin kesin çizgilerine uygun gelen stabil program ve kitapların hazırlanması talep edilmekteydi. 1932-1933 eğitim

öğretim yılının başlarında Azerbaycan'da ilkokullar, yedi yıllık okullar, fabrikalar ve köy okulları için özel eğitim müfredatı uygulamaya konulmuştu (Gazeta Molodoy Raboçiy, 27 Eylül 1932).

Azerbaycan dilinde yeni ders kitaplarının hazırlanması içinde de ciddi ideolojik sapmalara yol verilmiştir. Okul müfredatı ve kitaplardan milli mentaliteye uygun kısımlar çıkarılmış, milli manevi değerler kaldırılmıştı. Ders programları ve kitaplar ancak “sosyalist ideolojiye” sadık olan genç nesil yetiştirmek amacına uygun hale getirilmişti. Yeni düzenlemeler sosyalizm kuruculuğu ve “beynelmilel” terbiye anlayışlarının uzlaştırılması işine hizmet ediyordu. ÜİK(b)P MK ve SSCB HKS'nin 16 Mayıs 1934 tarihli kararı da bu amaca hizmet ediyordu. Söz konusu kararda okullarda tarih ve coğrafyanın derslerinin öğretilmesine özel önem verilmesi kaydediliyordu. Bu dersler partinin tam kontrolünde bulunacaktı ve “yeni insan” – sosyalizmin kurucusunun, her şeyden önce “SSCB vatandaşı” tipinin oluşturulması için bu derslerden ideolojik araç gibi yararlanılacaktı. Milli tarih ise fiili olarak programlardan çıkarılmış veya kısaltılmış, yada “SSCB Tarihi” dersine bölüm olarak eklenmişti. En esas ise Azerbaycan halkının tarihi geçmişi ciddi surette sahteleştirilmiş, özellikle Rus işgalleri ve Ermenilerin törettikleri 1905 ve 1918 katliamları programdan çıkarılmış ve değiştirilmişti.

1930'li yılların sonlarında hükümet öğretmenlerin genel bilgi düzeyinin yükseldilmesine, onların daha çok parti eğitimi almasına, “ideoloji” düşüncesinin düzeyine dikkat yetirmeye başladı. En “sadık öğretmen kadrolarını” belirlemek amacıyla 1936 yılından itibaren öğretmenlerin denetime tabi tutulması süreci başlatıldı. Bu süreç, kuşkusuz ki, kalitesiz öğretmenlerin okullardan uzaklaştırılması amacına hizmet ediyordu. Fakat, en esas bu önlem aynı zamanda geçmişte değişik partilerin üyeleri olan veya “halk düşmanı” ilan edilen şahısların yakın akrabaları olan öğretmenleri okullardan uzaklaştırmak amacı taşıyordu. 1937 yılı tüm SSCB'de olduğu gibi Azerbaycan'da da “rejim düşmanları”na karşı hapis ve idamların en yüksek düzeye ulaştığı yıl olarak tarihe geçmiştir. 1937-1938 öğretim yılında 16.392 öğretmenden 2.525'i denetimden geçememişti (Muallim Gazetesi, Sayı 7, 23 Kasım 1938). Komünist ideolojinin öğretmenler arasında benimsenilmesi düzeyinin aşağı olması gerçeği yönetimi bazı önlemler almaya itmiştir. Bu amaçla 30 Aralık 1938-12 Ocak 1939 tarihleri arasında tüm bölgelerde öğretmenler arasında ideoloji çalışma yapılmış,

Haziran 1941'de öğretmenlerin ideolojiyi beminseme düzeyleri ile bağlı AK(b)P MK'da oturum yapılmıştı (Gazeta Bakinskiy Raboçiy, 1 Haziran 1941). Öğretmenler üzerinde siyasi baskıların artmasına rağmen, onlar görevlerini vicdanla ve şerefle yapmış, halkın eğitim düzeyinin yükselmesi için büyük çaba harcamışlar ki, bunun sonucunda da Azerbaycan'da okur yazar düzeyi yüzde yüze ulaşmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması savaşa katılan tüm devletlerde olduğu gibi SSCB'nin üyesi olan Azerbaycan'da da eğitim sistemini ciddi şekilde etkiledi. Bu dönemde eğitimin gelişiminde ciddi zorluklarla karşılaşıldı. Öğretmenlerin iş düzeni bozuldu, erkek öğretmenlerin büyük bir bölümü cebheye gönderildi, okullar askeri hizmete tahsis edildi ki, tüm bu ve benzeri uygulamalar eğitim sisteminin çökmesine neden oldu. 1949 yılından yedi senelik zorunlu eğitime geçilmesi işi hızlandırıldı ve süreç 1950'li yılların sonlarında tamamlandı (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 122).

Tüm olumsuzluklara rağmen sovyet dönemi Azerbaycan tarihinin belli bir kısmını kapsıyor ve büyük çelişkilere rağmen bazı alanlarda, aynı zamanda da eğitim alanında ciddi ilerlemelerin olduğu muhakkaktır ve bu duruma objektif yaklaşmak gerekiyor. Sovyetler Birliği döneminde halkın eğitim düzeyi yüzde yüze ulaşmıştır. Eğitim genel, eşit ve parasız olmuş, kitlesel özellik taşımış, kademeli olarak 11 yıllık laik eğitim sistemine geçilmiştir. Sovyet yönetimi kurulduktan sadece 10 yıl sonra zorunlu temel eğitime geçilmiş, 1935-1958 yıllarında yedi yıllık eğitim zorunlu hale getirilmiş, 1959-1966 döneminde sekiz yıllık, sonraki dönemlerde ise tüm orta öğretim zorunlu hale getirilmiştir (Azerbaycan Eğitimi, 2016). Bu toplumsal kalkınma açısından son derece büyük bir başarıdır. Eğitim alan öğrencilerin sayısı da bu başarıyı onaylamaktadır. Araştırmalar gösteriyor ki, 1940-1941 öğretim yılında ülkede artık 3.575 okul bulunduğu halde, bu rakam 1970'li yıllarda 4.195'e yükselmiştir. Öğrencilerin sayısı ise 1920 yılında 79.402 kişi olduğu halde, 1960'lı yılların sonunda 1.444 bine ulaşmıştır (Narodnoe Xozyaystvo Azerbaydjanskoy SSR k 50 Letiyu SSSR, 1972, s. 246-247).

Gençlerin ve yaşlıların çalışma hayatından ayrılmadan orta öğrenimlerini tamamlamaları için 1970-1971 öğretim yılında 772 ortaöğretim kurumu bulunuyordu. Bu okullarda 1960'lı yılların sonunda 88 bin kadar işçi eğitim almıştır (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 121).

1969 yılında Azerbaycan SSC’de Haydar Aliyev’in yönetime gelmesi ile 70’li yıllardan başlayarak toplumsal yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi eğitimde de ciddi gelişme kaydedilmiştir. Bu gelişme nitelikli eğitim kalitesi, yapılan yeni okulların sayısı, eğitim kurumları ağının genişlenmesi gibi alanlarda hissedilmiştir. Kreşlerin, okulların teknik olanakları, araç-gerek kapasitesi arttırmış, eğitimin kalitesi yükselmiştir. 1970-1980’li yıllarda ülkede 101.000 kişilik kreş ve okul öncesi eğitim müessesesi inşa edilerek kullanıma açılmıştır. Böyle okulların sayısı 1990 yılında 2185’e ulaşmıştır (Narodnoe Obrazovanie i Kultura v Azerbaydjanskoy Respublike, 1992, s. 24). Aynı dönemde ülkede 703.000 öğrenci kapasiteli 1.058 tam orta öğretim okulu (I-XI. sınıf) inşa edilerek eğitime açılmıştır. 1990-1991 eğitim yılında Azerbaycan’da toplam 4.356 tam orta öğretim okulu bulunuyordu (Bağımsız Azerbaycan, 2001, s. 138). Bu okullarda her yıl ortalama 1.4 milyon kadar öğrenci eğitim görüyordu. Söz konusu okullarda çalışan öğretmen sayısı ise 1970 yılında 73.000 olduğu halde, 1990 yılında 132.000’e ulaşmıştır. Bu öğretmenlerin %80’den fazlası lisans eğitimi almış öğretmenlerdi (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegiyası’nın 1990 Yılına ait Belgeleri, 1991, s. 49).

70-80’li yıllarda ülkede gerçekleşen yeni okulların yapılması hamlesi ortaöğretimde eğitimin kalitesinin yükselmesine neden olmuştur. Fakat bu dönemde orta öğretimde en önemli sorunlardan biri öğrencilerin ders kitapları ile bağlı olmuştur. Süreci olumsuz yönde ilerletmek ve eğitimin kalitesini yükseltmek, eğitimin yukarı kademelerine olan ilgiyi arttırmak amacıyla, KP MK ve SSCB Bakanlar Kurulu “Öğrencilere ders kitaplarının parasız verilmesi hakkında” 24 Kasım 1977’de karar kabul etti. Bu kararı takiben Azerbaycan KP MK ve Azerbaycan SSC Bakanlar Kurulu Mayıs 1978’te yerel çapta uygulanacak benzer kararları kabul ederek yürürlüğe koydular (Azerbaycan Eğitimi, 2016). Ders kitaplarının öğrencilere ücretsiz verilmesi Sovyetler Birliği’nin dağıldığı 1991-1992 öğretim yılına kadar devam etmiştir. Azerbaycan’ın bağımsızlığının bir yılı dolmadan 18 Mayıs 1992’de bu uygulama durdurulmuş, daha sonraki yıllarda ise uygulama yeniden başlatılmıştır.

Azerbaycan’ın çağdaş eğitim-öğretim sistemi evrim yolu ile oluşmuştur. Sovyet eğitim sisteminin temelinde kurulan Azerbaycan eğitim sistemi, on yıllar devam eden süreçte gelişerek, yüksek düzeye ulaşmıştır. 1991 yılında bağımsızlığını yeniden

kazanana kadar geçen süre zarfında dünyanın çoğu ülkesi için sorun oluşturan eğitim meselesi, Azerbaycan'da çözümünü bulmuştur. Şöyle ki (Askerov, 2003, s. 39):

- halkın tamamı çeşitli düzeylerde eğitim sürecine tabi tutulmuştur;
- kadın ve erkeklerin oranı eğitimin tüm kademelerinde yüksek düzeyde olmuştur;
- ister orta öğretimde, isterse de yüksek öğretimde disiplin yüksek düzeyde olmuştur;
- okullar, öğrenciler ders kitapları ve diğer gereçlerle temin edilmiştir;
- uluslararası bilim olimpiyatlarında Azerbaycanlı öğrenciler yüksek başarı kazanmışlar;
- başarısız olarak sınıfta kalanların oranı son derece düşük olmuştur;
- eğitim dışında kalmak kanunla yasaklanmıştır.

Sovyet eğitim sistemi evrensel eğitim sisteminin ilkelerine uygun olarak oluşturulmasına rağmen, kendine özgü niteliklere sahipti. Sovyet eğitim sisteminin felsefi temeli ve bu temelde yer alan önemli ilke, halka eğitim vermek, okur yazar oranını yükseltmek, yeni sovyet devletinin ihtiyacı olan eğitilmiş, sovyet ideolojisini benimsemiş kadroları yetiştirmektir. Yani, toplumun eğitim düzeyini yükseltirken, öncelik bireye değil, halka verilmiştir. Eğitime sıcak bakmayanların oranının yüzde yüze yakın olduğu bir ülkede Sovyet yönetimi zorunlu bir şekilde halkı eğitim sürecine tabi tutmuş, okulların sayısını hızla yaygınlaştırmıştır. Bu teorik yaklaşım, pratik açıdan da sonuç vermiş, kısa sürede sovyet eğitim sistemi diğer bazı devletler için örnek eğitim sistemine dönüşmüştür.

2.3.5. SSCB Döneminde Azerbaycan'da Yüksek Öğretim Sistemi

Azerbaycan'ın yeni sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gelişim sürecine girmesi toplumsal yapının tüm alanlarında yüksek ihtisaslı kadroların hazırlanmasını gerektiriyordu. Yüksek öğretim kurumları ve yüksek okullarda milli kadrolar son derece kısıtlıydı. 1929 yılından başlayarak ülkede, özellikle işçi ve köylüler arasından seçilecek adaylardan yeni yüksek ihtisaslı kadroların hazırlanması işine start verildi. Komünist Partisi yüksek öğretim kurumlarında, teknik okullarda ve yüksek okullarda desteğini arttırmak amacıyla, kendi "sosyalist aydın"ını hazırlamak amacını karşıya koymuştu.

Azerbaycan'da aynı zamanda, işçi ve köylüler arasından özel kontenjanla öğrenciler kabul ediliyor, bu zaman yerel halkın temsilcilerine, parti, sovyet ve sendika eğitimine tabi tutulmuş adaylara öncelik tanınmıyor, bu adaylara her türlü destek sağlanıyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 295).

Bu amaç doğrultusunda Azerbaycan'da yüksek öğretim sisteminin yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesi süreci başladı. Yukarıda belirttiğimiz üzere Sovyetler Birliği'ne dahil olmadan önce Azerbaycan'da sadece bir üniversite bulunuyordu - Bakü Üniversitesi. Yeni hükümet için ise öncelik sanayi ve tarım sektörünün gelişimi olduğu için, öncelik bu alanların ihtiyacı olan kadroları hazırlayacak enstitülere verilmişti. Azerbaycan'ın en önemli sanayi alanı petrol sanayi olduğu için, bu alanın ihtiyacı olan kadrolara ciddi ihtiyaç vardı. Tek teknik yüksek öğretim kurumu olan Azerbaycan Politeknik Enstitüsü (şimdiki Azerbaycan Teknik Üniversitesi) 1921-1929 yıllarında toplam 71 mühendis yetiştirmişti. Bu son derece düşük bir rakamdı ve petrol sanayinin hedeflenen gelişini karşılayacak düzeyde değildi. Bu nedenle AHK Sovyeti 19 Temmuz 1930'da "Azerbaycan SSC yüksek öğretim kurumlarının yeniden yapılandırılması ve bölgelere yayılması, bu kurumların ilgili sanayi kurumlarına ve halk komiserliklerinin emrine verilmesi" ile bağlı karar kabul ediyor (ACDA, fon 411, liste 8, iş. 1, s.163). Politeknik Enstitüsü'nün Teknoloji Fakültesi'nden iki yeni fakülte Petrol ve Maden Fakültesi ve Jeoloji Fakültesi oluşturuldu. Mühendis-inşaat Fakültesi ise İnşaat Enstitüsü'ne dönüştürüldü, aynı zamanda Otomobil Yolları Fakültesi oluşturuldu (Azerbaydjanskiy Politekniçeskiy İstitut, 1957, s.5). Politeknik Enstitüsü Petrol Enstitüsüne dönüştürüldü. 1929 yılında ise Politeknik Enstitüsü'nün Ziraat Fakültesi Gence şehrine taşındı ve Ziraat Enstitüsü'ne gönüştürüldü (Azerbaycan Sovyet Rejimi Ortamında).

Azerbaycan Devlet Üniversitesi de ciddi değişiklik yaşadı. ADÜ'nün nezdinden birkaç bağımsız enstitüsü ayrıldı. Tıp Fakültesi Azerbaycan Tıp Enstitüsü'ne, Eğitim Fakültesi ise Azerbaycan Pedagoji Enstitüsü'ne dönüştürüldü, Hukuk Fakültesi nezdinde Sovyet Kuruculuğu ve Hukuk Enstitüsü, İktisat Fakültesi nezdinde ise Kooperativ-Ticari Enstitüsü kuruldu. 1930 yılında ADÜ geçici olarak kapatıldı (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 296).

1930-1931 Akademik yılının başlarında yukarıda belirtilen bağımsız enstitülerin yanı sıra, ülkede pamuk sanayi, kooperativ-ticari, diş hekimliyi, otomobil taşımacılığı

alanlarına gereken uzman kadroların yetiştirilmesi işini gerçekleştirecek yeni enstitüler açılmıştır. Bakü’de Sanayi Akademisi, Kırmızı Profesörler Enstitüsü ve Transkafkasya Beden Eğitimi Enstitüsü’nün şubesi açılmıştır. Böylece, 1932-1933 Akademik yılında ülkede on bin öğrencinin öğretim göreceği 15 yüksek öğretim kurumu faaliyete başlamıştır (Ekonomiko-Statistiçeskiy Byulleten Azerbaydjana, 1933, s.39-40). HKS’nin kararı ile bu kurumlar ilgili sanayi, tarım, ticaret, eğitim ve hizmet kurumlarına havale ediliyor, bu müesseseler öğrencilerin pratik becerilerini attırmakta tecrübe olanağı sağlamayı taahhüt ediyorlardı. Şöyle ki, Azerbaycan Petrol Enstitüsü “İttifakpetrol” ve “Azerpetrol”un, Tıp Enstitüsü Halk Sağlık Komiserliği’nin, Ziraat Enstitüsü ise Azerbaycan Halk Toprak Komiserliği’nin denetimine bırakılıyordu (ACDA, fon 411, liste 8, iş 1, s. 53). Böyle bir uygulama çok büyük önem taşıyordu, bunun nedeni yüksek öğretim kurumlarının maddi olanaklarının güçlenmesine, ülkenin kalkınması için gerekli olan değişik branşlarda uzmanların yetiştirilmesinin pratik açıdan desteklenmesine olanak sağlıyordu.

Yüksek öğretim kurumlarına ve yüksekokullara öğrencilerin katılımının sağlanması için Bükü, Gence vs. şehirlerde bulunan işçi fakülteleri önemli rol oynamıştır. 1920-1921 akademik döneminde Bakü işçi fakültelerinde eğitim alanlar içinde işçiler %41, memurlar %56.5’lik kısmı oluşturuyordu, bu oranları 1929-1930 akademik döneminde %80-%20, 1931-1932 akademik yılında ise %90-%10 olarak gerçekleşmiştir (Neft Kadroları Uğrunda Gazetesi, Sayı 4, 30 Nisan 1958). Üniversiteleri “proleterleştirmek” amacıyla sanayide çalışan işçiler için hazırlık kursları açılmıştı. Devlet bu öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamayı kendi üzerine götürmüş, 1520 kadar öğrenci devlet ve değişik sanayi kuruluşlarının burs olanaklarından yararlanarak eğitimini tamamlamıştır. Böylece, artık 1932 yılına gelindiğinde Azerbaycan’ın yüksek öğretim kurumlarının ve yüksek okulların öğrenci kontenjanının yaklaşık %70’ini işçiler oluşturuyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 297).

Sovyet yönetiminin ilk yıllarından başlayarak yükseköğretimde Müslüman Azerbaycan vatandaşlarının oranı giderek yükselmiştir. 1928-1929 akademik yılında tıp fakültesinde eğitim gören 535 öğrencinin 171’i (%32), 1932 yılında Tıp Enstitüsü öğrencilerinin 1147’si (%73,6) Müslüman Azerbaycan vatandaşıydı. 1930-1931 akademik yılında yüksek öğrenim görmeye hak kazanan 2792 öğrencinin 1567’si (%56,1) Müslüman Azerbaycan vatandaşıydı (Obzor Deyatelnosti Pravitelstva za 1929 i

1930 gg, 1931, s. 22). Genel olarak bu yıllarda tüm yükseköğretimde eğitim alan Müslüman Azerbaycanlı öğrencilerin oranı %27,3'ten %50,5'e, Müslüman kız öğrencilerin oranı ise 149'dan 838'e yükselmişti. Bu rakamlar Sovyetler Birliği'nin eğitime verdiği önemin göstergesi olmanın yanı sıra, Müslüman halk arasında eğitime olan ilginin kısa sürede hızla yükseldiğini de açıkça göstermektedir.

1930 yılında yüksek öğretim kurumlarında ve yüksekokullarda bilim adamlarının yetiştirilmesi ve Azerbaycanlı öğretmen sayısının artırılmasına olanak sağlayan yüksek lisans ve doktora kademesine geçildi. Bu tarihten başlayarak Tıp Enstitüsü'nde ve Petrol Enstitüsü'nde dersler bazı sınıflardan Azerbaycan Türkçesi ile yapılmaya başlandı. Yüksekokulların yeniden yapılandırılması süreci başladı ve tamamlandı. N. Nerimanov'un adını taşıyan yüksekokulun birkaç şubesi ciddi ihtiyaç duyulan nitelikli kadroların yetiştirilmesini sağlayan bağımsız kurumlara dönüştürüldü. Gence'de yeni teknik yüksekokul açıldı. Bakü'de elektrik-inşaat, sanayi, sanayi-ekonomi, kooperatif ve eğitim yüksekokulu açıldı (Kratkiy Otçet o vıpolnenii Bakinskim Sovetom Direktiv XVII Bakinskoy Partkonferensii, 1929, s.35). Azerbaycan'dan SSCB'nin değişik üniversitelerine ve enstitülerine öğrenim amacıyla gönderilenlerin sayısı her yıl artarak devam ediyordu. Örneğin, 1929-30 yılından 149 öğrenci, 1930-31 yılından 492 öğrenci SSCB'nin değişik üniversitelerine eğitim almaları için gönderilmiştir (Gazeta Bakinskiy Raboçiy, Sayı 115, 8 Mayıs 1931).

1932 yılına gelindiğinde ekonominin değişik alanlarında 50 binden fazla üniversite mezunu uzman görev yapıyordu (ACDA, fon 379, liste 1, iş 83, s.142, 305).

Sovyet eğitim sisteminin önemli özelliklerinden biri teori ile pratiğin iç içe geçmesiydi. Üniversite eğitiminin kuramsal açıdan kalite kontrolüne büyük önem veren Sovyet yönetimi, üniversitelerde alınan soyut bilginin, hem üniversite laboratuvarlarında, özellikle de sanayi ve tarım müesseselerinde pratik açıdan pekiştirilmesi üzerinde titizlikle duruyordu. SSCB MİK'nin 19 Eylül 1932 tarihli "Yükseköğretimde rejim ve ders içerikleri haktâ" kararı buna bariz örnektir (Vıssşaya Şkola, 1948). Söz konusu kararda öğrencilere verilen teorik bilginin öğrencilerin üretim tecrübesi ile pekiştirilmesi, nitelikli uzman kadroların hazırlanması amacıyla yükseköğretim kurumlarının bilgili adaylarla buluşturulması, eğitimin kalitesinin yükseldiğinin kaçınılmazlığı belirtiliyordu.

1933 yılında plan-iktisat, maliye-iktisat, sovyet kalkınması ve hukuk, sosyalist mühasibesi enstitüleri birleştirildi ve K. Marks adına Sosyal-İktisat Enstitüsü ismini aldı (şimdiki Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi).

Tarım sektörüne dahil olan alanların ihtiyaç duyduğu nitelikli kadroların yetiştirilmesi görevini yapan yükseköğretim kurumlarında ciddi yapılandırma işlemi gerçekleştirildi. 1933 yılında Gence’de pamukçuluk, toprağın meliorasiya ve baytarlık-zooteknik enstitülerinin birleştirilmesi ile Azerbaycan Ziraat Enstitüsü kuruldu (Gazeta Bakinskiy Raboçiy, Sayı 326, 27 Aralık 1933). Bu enstitüsü Azerbaycan’da sovyet tipli tarım sektörünün oluşturulmasında ve bu alanda ihtiyaç duyulan nitelikli kadroları yetiştiren tek yükseköğretim kurumu özelliği taşıyordu.

Kömünist Partisi’nin 1931 yılının Nisan ayında kabul ettiği “Üniversitelerin Amaçlı Yapılandırılması Hakkında” ve 19 Eylül 1932 tarihli kararlarına dayanarak, ikinci beşyillik program döneminde üniversite eğitiminin kalitesinin artırılmasına yönelik olarak ülkenin değişik şehirlerinde üniversitelerin yeniden açılması süreci başladı. 4 Kasım 1934’te bünyesinde Fizik-matematik, Kimya, Biyoloji ve Tarix fakültelerini barındıran ADÜ yeniden eğitim sistemine dahil oldu. 1935 yılından başlayarak yukarıda belirtilen dört fakülteye ek olarak, Coğrafya, Edebiyat vs. fakülteler sürece dahil oldu. 1934 yılında ADÜ öğrencisi olmaya hak kazanmış 218 öğrenciden 127’si Azerbaycan vatandaşıydı (Komünist Gazetesi, Sayı 314, 4 Kasım 1934).

Sovyet döneminin 30 yılında Azerbaycan’da ister yükseköğretim, isterse de orta öğretim kademesinde karşılaşılan en ciddi problemlerden biri önemli bilim dallarına ait gereken literatürün ve ders kitaplarının bulunmamasıydı. Bu nedenle her iki kademe bulunan okulların “proleterleştirilmesinin” hızlandırılması için ana dilinde yazılmış ders kitapları ve kaynakların oluşturulmasına ciddi ihtiyaç bulunuyordu. Tek tip ders kitaplarının hazırlanması ilk dönem için gerekli uygulama olsa da, sonraki yıllarda eğitimin kalitesinin yükselmesinin karşısını almış, eğitimin demokratik ilkelerinin çiğnenmesine neden olmuştur. 1936 yılında yürürlüğe giren yeni SSCB Anayasası’na uygun olarak, durum değişmeye başladı. Anayasada “sosyalizmin zaferi” sonucunda toplumsal yapıda köklü değişikliklerin yaşandığını belirtmek için SSCB HKS ve MİK’nin 29 Aralık 1935 tarihli “Öğrenci seçme ve yerleştirme hakkında” yeni karar kabul edildi ve bu kararla yürürlükte olan bazı uygulamalar kaldırıldı. SSCB’de artık “sosyalist toplum”un temeli atılmıştır, birlik 20 yılını geride bırakmıştı, fakat ana

dilinde ders kitapları hala yayınlanmamıştı. Bu konu daha sonraki yıllarda da birkaç defa Komünist Parti'nin gündemine gelmiştir (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 299).

Azerbaycan'da, tüm birlik ülkelerinde olduğu gibi, 1941 yılına kadar yüksek öğretim kurumlarında ister ders müfredatın ve ders içeriklerinin, isterse de disiplin meselesinin geliştirilmesi için aralıksız çalışmalar yapılmıştır. Bu müesseselerin yönetim yapıları geliştirilmiş, bazı enstitüler kapatılmış, bazıları birleştirilmiş, yeni fakülteler açılmış, bölümlerin sayıları ülkenin talepleri doğrultusunda sürekli düzenlenmiştir. 1940-1941 akademik yılında Azerbaycan'da 14,6 bin öğrencinin eğitim gördüğü 16 yükseköğretim müessesesi ve 17,4 bin öğrencinin bulunduğu 91 yüksekokul bulunuyordu (Narodnoe Xozyaystvo Azerbaydjanskoy SSR za 60 Let, 1980, s. 285).

Yükseköğretimin tüm alanlarında, özellikle de toplumbilimlerde, Azerbaycan tarihi ve edebiyat dersleri "Stalinizm" ideolojisi üzerinde yoğunlaşmış, tüm bölümlerde derslerin ağırlıklı olarak Rusça yapılması adi hal almıştı. Rusça tüm birlik ülkelerinin yükseköğretim kurumlarında zorunlu ders olarak 1938-1939 akademik yılından başlayarak eğitim programına eklenmiştir (Vısşaya Obrazovanie v SSSR, 1961, s. 69).

Ocak 1941'de Azerbaycan'da 47.8 bin kişi lisans eğitimi almış insan bulunuyordu. Bunların sadece %39.6'sı etnik Azerbaycanlılardı. Bu oranda ağırlıklı olarak öğretmenler ve mühendisler yer alıyordu (14.5 bin kişi). Ülkede bu tarihte 27.7 bin kişi yüksekokul mezunu bulunuyordu. Bu kategoride yine büyük çoğunluğu 14.3 binle öğretmenler ve kültür-eğitim alanında çalışanlar oluşturuyordu. İkinci sırada doktor ve teknisyenler yer alıyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008a, s. 300).

Bu dönemde eğitim alanının gelişmesi için atılan temel adımlar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Azerbaycan'ın eğitim sisteminin hızla gelişmesine yardım etti.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda Azerbaycan'da yükseköğretim daha hızlı gelişmiştir. 1945 yılında Tiyatro Enstitüsü (1968 yılında Sanat Enstitüsü ismini almıştır), 1947 yılında Yabancı Diller Enstitüsü, 1950 yılında Politeknik Enstitüsü öğretim faaliyetine başlamıştır. Faaliyetini 1941 yılında durdurmuş İktisat Enstitüsü 1951 yılında yeniden çalışmaya başlamıştır. 1952 yılında Rus dili ve Edebiyatı Enstitüsü açılmış, bu enstitü 1959 yılında Yabancı Diller Enstitüsü'ne birleştirilmiştir (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 123). 1945-46 yıllarında ülkede 17 yükseköğretim kurumu olduğu halde, 1950-51 akademik yılında bu kurumların sayısı 20 olmuştur (Kulturnoe Stroitelstvo Azerbaydjanskoy SSR, 1961, s. 66-67).

1945-46 yıllarında ADÜ'nün filoloji fakültesinde gazetecilik bölümü, tarih fakültesinde ise felsefe bölümü açıldı. Sonraki yıllarda bu üniversitede Şarkşinaslık Fakültesi kuruldu. 1947-1948 yılının başlarında Filoloji Fakültesi'nin nezdinde Mantık ve Psikoloji bölümleri açıldı. ADÜ Azerbaycan'ın en büyük yükseköğretim kurumuna dönüştü. Söz konusu üniversitede 1945 yılında 1212 öğrenci eğitim aldığı halde, bu rakam 1950 yılında 2565'e yükselmiştir (Alimirzoev, 1969, s. 158).

1948 yılının Eylül ayında Azerbaycan Pedagoji Enstitüsü'nün Dil ve Edebiyat Fakültesi'nin Rusça Bölümü ayrıca bir fakülteye dönüştürüldü. 1950 yılında Coğrafya Fakültesi nezdinde Beden Eğitimi bölümü açıldı (Rzayev, 1966, s. 138).

Üniversite ve enstitülerin mali olanakları ve eğitim kalitesi 1950'li yıllardan itibaren sürekli yükselmiş, bu kurumların savaş yıllarında hastane, silah deposu, silah üretimi vs. ayrılan binaları, öğrenci yurtları tekrar kendilerine iade edilmiştir. Tıp Enstitüsü, Pedagoji Enstitüsü ve Politeknik Enstitüsü için yeni binalar inşa edilmiştir (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 124).

Ülkenin yükseköğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin sayısı 1945-1946 akademik yılında 19.6 bin olduğu halde, 1950-1951 akademik yılında 28.6 bine yükselmiştir. Öğrencilerin %68.1'ini Azerbaycan vatandaşların oluşturmuştur (Kulturnoe Stroitelstvo Azerbaydjanskoy SSR, 1961, s. 66, 74). Bunun dışında, yüzlerce Azerbaycanlı öğrenci Sovyetler Birliği'nin diğer cumhuriyetlerinde, özellikle Rusya ve Ukrayna'da eğitim alıyorlardı. 1950 yılında sadece Moskova ve Leningrad üniversitelerinde 800'den fazla Azerbaycanlı öğrenci eğitim alıyordu (Bakinskiy Raboçiy Gazetesi. Sayı 6/14, 14 Haziran 1951).

1970-1971 akademik yılında öğrencilerin bir kısmı hem yükseköğrenim görüyor, hem de çalışma hayatına devam ediyorlardı. Böyle öğrencilerin sayısı aynı yıl 53 bin kadardı. Yükseköğretim sisteminde 1950 yılında 2000 öğretmen, 1970 yılında ise 5000 öğretmen çalışmaktaydı. 1970 yılında Azerbaycan üniversite ve enstitülerinde 500'den fazla profesör, 1140'dan fazla doçent çalışıyordu (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Arşivi, 1970 yılı İçin Hazırlanan Hesabat, s. 201).

Azerbaycan'da yükseköğretim kurumlarının yanısıra, çok sayıda yüksek okul çeşitli alanlarda ihtiyaç duyulan kadroların hazırlanması sürecinde yer almıştır. Sanayi, inşaat, ulaşım, ziraat için gereken kadroların yetiştirilmesine özel önem veriliyordu. 1970-1971 akademik yılında ülkede ortalama 71 öğrencinin eğitim aldığı 79 yüksek

okul bulunuyordu (Narodnoe Khozyaystvo Azerbaydjanskoy SSR k 70 Letiyu Velikogo Oktyabrya, 1987, s. 207).

Eğitimin gelişimi halkın kültürel düzeyinin artmasına neden olmuştu. 1959 yılında 10 yaştan yukarı her 1000 kişiden 400'ünün, 1970 yılında ise 471'inin lisans eğitimi bulunuyordu (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 124).

1970-80'li yıllarda Azerbaycan'da yüksek öğretim sisteminin gelişimi devam etmiştir. Bu tarihten itibaren ülkede yeni enstitüler ve fakülteler açılmıştır. 1971 yılında Pedagoji Diller Enstitüsü nezdende Rus Dili ve Edebiyatı Enstitüsü (şimdiki Bakü Slavyan Üniversitesi) ve Pedagoji Yabancı Diller Enstitüsü (şimdiki Azerbaycan Yabancı Diller Üniversitesi) açılmıştır. Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsü'nün himayesinde 1972'de Nahçıvan, 1973'de Hankendi Pedagoji Enstitüleri, 1976'da İnşaat Mühendisleri Enstitüsü, 1981 yılında Gence Teknoloji Enstitüsü (şimdiki Azerbaycan Teknoloji Üniversitesi) eğitim faaliyetine başlamıştır. 80'li yılların sonlarında ülkede 17 üniversite ve enstitüsü bulunuyordu (Narodnoe Obrazovanie i Kultura v Azerbaydjansoy Respublike, 1992, s.86.).

1980'li yılların sonlarında Azerbaycan'ın yükseköğretim kurumlarında 8.5 bin öğretmen çalışıyordu, bu öğretmenlerden 612'si akademik ve profesör, 3.021 doçent çalışıyordu. Enstitülerde otomatik direksiyon sistemi, elektroteknik, biyokimya, radyoteknik gibi sanayinin ve teknolojik gelişimin gerektirdiği yeni alanlarda ihtiyaç duyulan kadrolar yetiştirilmeye başlanmıştı (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 171).

Yükseköğretim kurumlarında her yıl 100 binden fazla öğrenci lisans eğitimi alıyor, 5 yıl olan eğitim sürecinden sonra ortalama 17-18 bin gence diploma veriliyor ve işle temin edilerek çalışacağı kuruma gönderiliyordu (Narodnoe Obrazovanie i Kultura v Azerbaydjansoy Respublike, 1992, s.109).

Azerbaycan Devlet Üniversitesi özellikle Azerbaycan dilinin, tarihinin ve kültürünün araştırılmasında, genç nesle öğretilmesinde, geliştirilmesinde, gençlerin milli değerlere bağlılığının kuvvetlenmesinde, özgürlük düşüncesinin yaygınlaşmasında önemli işlev görmüştür.

Azerbaycan için SSCB'nin yüksek öğretim kurumlarında da yüksek öğrenim görmüş kadrolar yetiştiriliyordu. Önceki yıllarda her yıl bu öğrencilerin sayısı ortalama 40-50 kişi olduğu halde, 1969 yılında Haydar Aliyev'in yönetime gelmesinden sonra bu rakam hızla yükselmiştir. 1970-80'li yıllarda SSCB'nin 50'den fazla şehrinde 135

üniversitete ve 105 askeri okulda 17 binden fazla öğrenci eğitim almıştır (Gafarov, 1999, s. 195).

Sovyet eğitim sistemi eğitimin dikey gelişimine, yani kalitesinin yükselmesine fazla dikkat yetirmemiştir. ABD'nin bir üniversitesinde çalışan Nobel ödülüne aday bilim adamlarının sayısı tüm Sovyet ülkelerinden daha fazlaydı (Askerov, 2003, s. 40). Yani, sovyet eğitim sisteminde eğitim kurumlarının sayısı, eğitime katılan öğrencilerin, öğretmen ve bilim adamlarının sayısı sürekli yükselmesine rağmen, kalite gelişmiş Batılı devletlerle kıyaslandığında çok aşağı olmuştur.

Sovyet eğitim sistemi biçimsel ve içerik bakımından evrensel eğitim sistemine uygundu. Fakat, eğitimin içeriğinde sosyalist, komünist söylemler bulunuyordu.

Sovyet eğitiminde liberal ve demokratik değerlerin yeri yoktu. Üniversite rektörlerinin üzerinde ciddi bürokratik denetim bulunuyordu. Sovyet döneminde eğitimin gelişiminde toplumun rolü yok denecek kadar düşüktü.

2.3.6. Azerbaycan SSC'de Öğretmen Yetiştirme'nin "Sovyet Modeli" ve Sorunlar

Sovyet eğitim düzeni kitlesel eğitimsizliğin ortadan kaldırılmasında önemli işlev görmüş bir sistem olmuştur. Halkın tamamı okur yazar düzeniye ulaşmış, üniversite eğitimi almış bireylerin sayısı son derece yüksek olmuş, değerli bilim adamları ve uzman kadrolar yetiştirmiştir. Fakat, maalesef, yeteri kadar bilgisi olmayan bireyler de çeşitli yöntemlerle diploma almayı başarmışlar. Sovyet eğitim düzenine bu ve benzeri olumsuzluklar gölge düşürmüştür. Belki de, SSCB'nin dağılmasına bu faktör önemli etki etmiştir.

Sovyetler Birliği döneminde eğitimin yatay gelişimi öncelik taşımış, devletin siyasi amaçlarından birine dönüşmüştür. Bu sistemde eğitime katılanların sayısı, eğitimin kalitesinden daha önemli olmuştur. Sovyet devletinin kitle halinde halkın eğitime katılmasını sağlamasının temeli nedeni bu devletin ideoloji misyonundan kaynaklanmış, işçi ve köylü sınıfının her bir bireyinin eğitim almasına olanak sağlamıştır.

Orta öğretimde "depersonallaşma" düşüncesi günümüz Azerbaycan eğitiminde yaşanan tüm sorunların temel nedenlerinden biridir (Askerov, 2003, s. 40). Sovyet sisteminin mahiyetinden doğan kusurlar, problemler Azerbaycan'ın eğitim sisteminde fazla olmuştur. Önemli kusurlardan biri eğitimin içeriği ile bağlıydı. Orta öğretimin

amacı “orta sovyet bireyi” yetiştirmekti. Bu eğitimde millilik az, kozmopolitizm fazlaydı. Eğitimde geleneksellik yoktu.

Sovyet döneminde Eğitim Bakanlığı çalışmalarında genel olarak atama ve mali konulardan yetkilere sahipti. Eğitimin içeriği, mahiyeti gibi stratejik konularda hiçbir yetkisi bulunmuyordu. Bu konular doğrudan Moskova tarafından belirleniyordu.

Sovyet eğitim düzenini tümüyle başarısız göstermek doğru olmayacaktır. Çünkü bu eğitim sistemi sayesinde Sovyetler Birliği’nde okur yazar oranı 70 yıl sonunda yüzde yüze ulaşmıştır. Halbuki bu oran 1920’lerde yüzde 10’un altında olmuştur. Orta öğrenimin parasız ve zorunlu olması, gençlerin üçte birinin lisans eğitimi alması, nüfusun her 10 binine düşen lisans öğrencisi miktarının 176 (1982) kişi olması Sovyetler döneminde eğitim alanında kazanılan başarılarıdır. 1980’lerin sonlarında yaşı 15’den yukarı olan her 1000 kişiden 129’u lisans, 146’sı yüksek okul, 425’i lise, 190’ı orta okul mezunuydu (Bağımsız Azerbaycan 10. Yıl, 2001, s. 135).

Bu başarının temel nedenlerinden biri, Sovyet eğitim sisteminde öğretmen ve bilim adamlarının toplumda sosyal statü ve rolünün yüksek değere sahip olmasıydı. Bu durum Sovyetler Birliği dağılana kadar devam etmiştir. Halk, saygı duyduğu insanlara, eğitilmiş insanlara hitap ederken “öğretmen” diye hitap ederdi. Azerbaycan’da Sovyetler Birliği’nin en yüksek madalyası olan “Lenin Madalyası” ilk defa bir öğretmene verilmiştir ki, bu durum devletin ve halkın öğretmene olan bakışını yansıtmaktadır (Askerov, 2003, 40).

SSCB’nin ilk döneminde öğretmen maaşları yüksekti, okullarda yönetimde adaletin sağlanması, Rusya eğitim sisteminin devrimden önceki başarılı yönlerinin sağlanması, başarılı öğrencilere altın ve gümüş madalyalar verilmesi, üniversite öğrencilerine bursların verilmesi eğitim düzenini verimli kılıyordu, eğitim kurumları sorunsuz olarak çalışmasını sürdürüyordu.

Öğretmen ve bilim adamlarının kusursuz, verimli çalışması için tüm olanaklar sağlanıyordu. Üniversitelerde bilimsel gelişmeler, özellikle teorik açıdan öğrencilere öğretiliyor, bu eğitim ortamında yetişen öğretmenler okullarda bu bilgileri yeni nesle öğretiyorlardı. Bu nedenle, bilim ve eğitim müesseseleri bir çeşit mabet olarak kabul ediliyorlardı.

Sadece Bakü Devlet Üniversitesi’nde 250 profesör, 700’den fazla bilim doktoru olmakla, toplamda 1250 bilim adamı 17 fakültede 110’dan fazla bölümde eğitim

sürecine katılıyorlardı. Kıyaslama için belirtelim ki, 1921 yılında Azerbaycan'da yüksek öğrenim görmüş kişilerin sayısı sadece 62 olmuştur (Askerov, 2003, s. 40).

Tüm üniversite ve enstitülerin devletin kendileri için ayırdığı öğrenci kontenjanını doldurmak için sınav düzenliyor, adaylar bir yılda sadece bir kurumun sınavına katılıyor, sözel ve yazılı olarak yapılan bu sınavlarda başarılı olan adaylar yüksek öğrenim hakkı kazanıyorlardı. Bu sınav sistemi 1970'li yıllara kadar başarılı olsa da, giderek yönetim kademelerinde bulunanların çocuklarının rüşvet, baskı ve "referans"la çoğunluğu oluşturduğu bir yapıya dönüşmüş, işçi ve köylülerin düzeninde bu kesimin çocukları prestijli bölümlere giremez hale gelmişler (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 174).

Bilim tutarlı bir şekilde, bir düzende sorunların bulunmasından değil, bulunmamasından rahatsız olmak gerektiğini kanıtıyor. Çünkü çözülmüş sorunlar, çözülmesi zorunlu olan diğer sorunların oluşmasına neden oluyor, bu durum gelişimi kaçınılmaz kılıyor. Sorunlar ne kadar geniş ölçekte çözüme kavuşursa, gelişim daha hızlı oluyor; en önemlisi sorunları görmek ve çözmeye çalışmaktır. Diğer önemli şart ise sorunları ve kusurları görmek, dile getirmek, saklamamak, dikkate almaktır.

Azerbaycan hem bugünkü gelişim düzeyine, hem de başarısızlıklarına göre kendi eğitim düzenine borçludur. Son 100 yılda Azerbaycan'ın karşılaştığı sorunların ve kazandığı başarıların temel nedenlerinden biri eğitim sistemi ile bağlıdır.

Sovyet dönemi Azerbaycan eğitim düzeninin en kusurlu tarafı yüksek öğretime girişi kontrol altında tutmasıydı. Devletin verdiği diploma kaliteli eğitimin göstergesi değildi. Eğitim sisteminin merkezinde öğretmen değil, öğrenci duruyordu. Rektörlerin, Komünist Partisi temsilcilerinin, dekanların sık sık söyledikleri "kötü öğrenci yoktur, kötü öğretmen vardır" deyimini, belki de eğitimde kaliteyi düşüren temel nedenlerin başında geliyordu. Hiçbir bilimadamı "kötü öğretmen" olarak anılmamak için, derslerinde başarılı olan veya olmayan tüm öğrencilere sınavlardan geçer not veriyorlardı. Bu bakış açısı öğrencilerin çeşitli yöntemlerle eğitimden kaçınmalarına, rüşvet, nüfuzlu memurların aracılığı ile sınavlardan "başarılı" olmalarına neden oluyordu. Sonuçta bu durum Sovyet düzeninin giderek yozlaşmasına, bir kısım parti yöneticisinin ve bürokratik kontrolüne girmesine, yönetimin bu kişilerin akraba ve çocuklarına geçmesine neden oluyordu.

Sovyet dönemi Azerbaycan eğitimindeki kusurları iki kısma bölmek mümkündür: temel sorunlar ve ikincil (türev) sorunlar.

Temel sorunlar eğitimin teorik prensiplerinden uzaklaşıldığı için oluşmuştu. İ. Kruçev'in iktidarı yıllarında bilim adamlarının, öğretmenlerin toplumdaki saygınlığı azalmış, bunun karşılığında ziraat mühendisi gibi branşların saygınlığı yükselmişti. Bu durum bilim adamlarının ve öğretmenlerin maaşlara yansımış, olumsuz tablo bilim adamlarını ve öğretmenleri rüşvet almaya yöneltmişti. Bunun sonucunda Sovyet eğitiminin kalitesi giderek aşağı inmiş, toplumda manevi yozlaşma süreci başlamıştır. Öğretmen alay konusu olmuş, geçinemeyen öğretmen öğrenci ve velilerden rüşvet almaya yönelmiştir. Bu durum eğitimin tüm kademelerinde giderek rutin hal almış, rüşvet ve adam kayırmacılık sıradanlaşmıştır (Askerov, 2003, s. 44).

1960'lı yıllardan başlayarak eğitimde ortaya çıkan sorunlardan biri de devletin eğitim için ayırdığı kaynakların verimsiz ve az verimli harcanmasıydı. Edebiyatı tarihten, matematiği fizikten, tümceyi objeden ayıramayanlar lise diploması almakla kalmamış, lisans diplomasının da sahibi olmuş, bu yolla diploma alanlar aynı yöntemle devletin en üst kademelerine yükselmişler. On yıl yabancı dil ve Rusça dersleri olduğu halde, liseyi bitiren öğrencilerin büyük çoğunluğu bu dillerden hiç birini temel düzeyde bile bilmiyorlardı. Bu durum yüksek öğretim düzeyi için de geçerliydi. Bu durumu diğer dersler için de söylemek mümkündür. Bu olumsuz tablo 1960'lı yıllardan başlayarak, 1991 yılına, yani Sovyetler Birliği dağılına kadar artarak devam etmiş, devletin dağılmasında önemli etken olmuştur.

Azerbaycan'ın sovyet eğitim sistemi için kalite tüm dönemlerde hep geride olmuş, eğitim sürecine katılanların sayısı daha çok dikkat merkezinde olmuştur. Prof. S. Y. Kharçenko'nun belirttiği gibi, eğitim insan faaliyetinin öyle bir alanıdır ki, burada miktar kaliteyi artırmıyor, tam tersi azaltıyor. Sovyet eğitim sisteminde kalite hiçbir önem taşımamıştır. Ne orta öğretim sınavları, ne de yüksek öğretim sınavları amacına hizmet etmiyor, bilgi düzeyinin belirlenmesinde rüşvet gibi faktörler belirleyici oluyor ve formal karakter taşıyordu.

Azerbaycan SSC'nin eğitim düzeninin önemli sorunlarında bir diğeri pedagoji kadrolarının yetiştirilmesi ile bağlıydı. Toplumda öğretmenin sosyal statüsünün aşağı düzeyde olması sonucunda pedagoji enstitüleri daha çok liseyi düşük notlarla bitiren öğrenciler tercih ediyorlardı. Zayıf öğrenci kitlesi zayıf bilgili öğretmen oluyor, bu

öğretmenler de ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim gören öğrencilerin eğitim kalitesine olumsuz etki ediyorlardı. Bu sorun günümüzde de geçerliliğini korumakta, son yıllarda üniversite giriş sınavlarına katılan öğrencilerin sınav sonuçlarında başarı ortalaması her yıl aşağı düşmektedir. Maalesef, bu sorun hala çözümünü beklemektedir.

Yukarıda belirtilen kuruslardan çok sayıda ilincil sorunlar doğmuştur. Bu sorunların başında eğitime rüşvetin bulaşmasıdır. Rüşvet – yetkili şahsın (memurun) kendi görev yetkisi dahilinde rüşvet verenin yararına gördüğü işin karşılığında aldığı para, değerli eşya, hediye, mülk vs. şeylerdir. Yetkili kişi rüşvet alarak devletin ve toplumsal çıkarı kendi çıkarına kurban ediyor. Devlet zayıflıyor, vatandaşın devlete inamı zayıflıyor, bunun sonucunda kazanan rüşveti veren ve alan, kaybeden ise koskoca devlet ve tüm toplum oluyor.

Gözlemler rüşvet alan öğretmenin öğrencilerin okula gelmesinde, başarılı olmasında istekli olmadığını kanıtlıyor, bunun nedeni rüşvet almak için nedenlerin oluşmasını istemesidir. Böyle öğretmenler dersi zorlu hale getiriyor, ilk derslerden başlayarak başarılı öğrencilere düşük not vermekle, öğrencilerde korku hissi oluşturuyor. Rüşvetin ve yolsuzluğun devlete verdiği zararı hiçbir yabancı kuvvet veremez.

Sovyetler Birliğin döneminde rüşvet yüksek öğretimde yolsuzluk düzeyine yükselmiştir. Yolsuzluk çok yıkıcı bir hastalıktır. Bu hastalık bir ağ görünümündedir. Aşağı kademede yer alan memurlar rüşvet alıyor, bu rüşvetin büyük bir kısmını üst düzey memurlara aktarıyorlardı. Bu süreçte karşılaşılan engeller ne pahasına olursa olsun, mahvediliyor, bu hastalıkla mücadele etmekle yükümlü kurumlar kendi görevlerini yapmadıkları için rüşvet yaygınlaşarak devam ediyordu.

Sovyet eğitim sisteminin diğer önemli sorunlarından biri yabancı dil eğitiminde başarısız olmasıydı. Çok büyük mali kanyak, öğretmen ordusu ayrılmasına rağmen, sadece lise mezunları değil, üniversite mezunları, doktorasını tamamlayanlar, doçentler ve hatta profesörlerin büyük çoğunluğu hiçbir yabancı dil bilmiyorlardı. Bu durum dünyanın gelişmiş devletlerinde rastlanılmayan bir durumdur.

Bu hastalıkların karşısının alınmasının en kolay ve adaletli yolu, bilgi birikimi kısıtlı olan ve haketmeyen kişileri eğitimin yukarı kademelerine bırakmamaktır. Eğitimin üst kademelerine geçiş için ciddi ve şeffaf sınav sistemi uygulamak çıkış yollarından biri sayılabilir. Eğitimde yol verilen hatalar, haketmeyen kişilerin adaletsiz

yöntemlerle hakedenlerin hakkını gaspetmesi, toplumsal yapının diğer kademelerinde daha ciddi sorunlar doğurmaktadır. Dördüncü sınıf düzeyinde bilgisi olmayan öğrenciyi beşinci sınıfa, sekizinci sınıf düzeyinde bilgisi olmayan öğrenciyi dokuzuncu sınıfa, on birinci sınıf düzeyinde bilgisi olmayana üniversiteye kabul etmek hakedenlerin hakkının çiğnenmesi ve toplumsal sorunlara neden olmaktadır. Böyle oldukça eğitim sistemi hastalıklı bir yapıya dönüşüyor ve bundan kurtulması çok zor oluyor.

Sovyetler Birliği yıkılmaya yaklaştıkça eğitim sistemindeki sorunlar da artıyordu. Kaynak yetersizliği açıkça belli oluyordu. Bu durum eğitimin kalitesini aşağı düşürüyor, kalitesiz eğitim sisteminden diploma alan mezunlar çalıştıkları kurumlarda kalitenin yükselmesine hiçbir katkı sağlayamıyorlardı. Toplumsal yapının tüm alanlarında yaşanan çöküşün temel nedeninin eğitim sisteminden kaynaklandığı gerçeğini anlamayan Sovyet yöneticileri, devletin dağılmasından bu nedenler kadar sorumludur.

2.4. Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan'da Uygulanan Öğretmen Yetiştirme Modeli

2.4.1. Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve Azerbaycan'ın Bağımsızlığını Kazanması

SSCB'de devam eden bürokratik amirlik rejimi Komünist Partisi'nin yönetim ve yönlendirme rolünü değiştirdi, bunun sonucunda parti sosyo-ekonomik, toplumsal-kültürel, yönetim sorunlarını çözmek gücünü kaybetmeye başladı. "Perestroyka" gibi acele alınmış önlemlerle çokuluslu Sovyet devletini olası iflastan kurtarmak çok da kolay deyildi (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 226).

Azerbaycan SSC Yüksek Sovyeti'nin oturumu, 18 Mayıs 1991'de Danışma Kurulu'nda varılan anlaşma gereği, muhalefetin engeli ile karşılaşmadan cumhurbaşkanı görevini tesis etti ve Ayaz Mutallibov Azerbaycan'ın ilk cumhurbaşkanı seçildi (ACMMA, fon 2941, liste 1, iş 49, s. 78).

Yeni oluşan Mutallibov yönetimi konumunu kuvvetlendirmek için muhalefete bazı ödünler vermek zorunda kaldı. Milletvekili seçimlerinde muhalefete milletvekili kontenjanı vaad edildi. 21 Mayıs tarihli Cumhurbaşkanı Fermanı ile 28 Mayıs, yani 1918 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin ilan olunduğu gün "Azerbaycan Devletinin Dirçeliş Günü" ilan edildi (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 226). Aynı gün demokratik güçler Azerbaycan Cumhuriyeti'nin üçrenkli bayrağını geçmiş Azerbaycan

Parlamentosu'nun binası üzerinde yeniden göndere çektiler. Sovyet hükümetinin Azerbaycan'da olağanüstü durum ilan etmesine rağmen, Bakü'de, Gence'de ve ülkenin diğer şehirlerinde 28 Mayıs dolayısıyla gösteriler, yürüşler düzenlendi (AMEA Tarih Enstitüsü'nün Bilim Arşivi, fon 1, liste 19, iş 8953, s. 92).

Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti'nin halkın talebi ile 30 Ağustos 1991'de saat 13:30'da yapılan olağanüstü oturumunda Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devlet egemenliğinin yeniden tesis edilmesi ile ilgili bildirme – “Bağımsızlık Bildirgesi” kabul edildi (Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti'nin Bülleteni, 1991, s.10).

- “Bağımsızlık Bildirgesi”nde şöyle yazıyordu: “Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Yüksek Sovyeti halkın yüksek devlet çıkarlarını dikkate alarak ve onun iradesini ifade ederek;

- 1918 yılından 1920 yılına kadar Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dünya birliği tarafından tanınan bağımsız devlet gibi mevcut olduğunu belirterek;

- Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ve halkın çıkarlarına zıt olmayan uluslararası antlaşmaları, sözleşmeleri vs. belgeleri kabul ederek;

- SSCB'ye dahil tüm devletlerle dostluk ilişkilerini bundan sonra da devam ettirmek istediğini arzu ederek;

- Dünya birliğinin üyesi olan devletlerle eşit düzeyde ilişkiler kurmaya hazır olduğunu belirterek;

- Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının BM'nin tüzüğünde, diğer uluslararası belgelerde ve antlaşmalarda belirlenmiş ilkelere uygun surette dünya birliğinin üyesi olan devletler ve BM tarafından tanınmasını umut ederek Azerbaycan Cumhuriyeti'nin egemenliğinin berpa olduğunu ilan ediyor” (Hayat Gazetesi, 3 Eylül 1991).

5 Eylül 1991'de SSCB halk temsilcilerinin 5. oturumunda geçiş döneminin yönetimi ile ilgili Anayasal İlkeler belirledi ve kendi yetkisini yüksek görevli yöneticilerden oluşan SSCB Devlet Şurası'na ve kısa süre sonra oluşturulacağı kararlaştırılan SSCB Yüksek Sovyeti'ne devretti (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 234). Fakat ülkede, aynı zamanda Azerbaycan'da bu kararın uygulanmasına karşı ciddi halk direnişi başladı. Azerbaycan yönetiminin Sovyet rejimi ile işbirliği içine girmesi halkın öfkelerini daha da arttırdı.

8 Eylül'de Azerbaycan'da yeni cumhurbaşkanı seçimleri yapıldı. Demokratik güçler bu seçimleri boykot ettiler ve katılmadılar. Seçimlerin ülke genelinde yapılmasına rağmen, Nahçıvan'da yapılmadı. Seçimler sonucunda A.Mutallibov yeniden cumhurbaşkanı seçildi (Azadlık Gazetesi, 13 Eylül 1991). Halkın sevgisini kazanmak için cumhurbaşkanı Mutallibov'un girişimi ile 14 Eylül 1991'de fiili olarak etkisini kaybetmiş Azerbaycan Komünist Partisi 33. Olağanüstü Kurultayı'nı yaptı ve burada alınan kararlar kapandığını ilan etti (Hayat Gazetesi, 17 Eylül 1991).

3 Ekim 1991 tarihinde Cumhurbaşkanı ve demokratik cephenin (Halk Cebhesi) liderlerinin görüşünde Milli Şura oluşturulması ile ilgili anlaşma sağlandı (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 235). Haydar Aliyev yukarıda adı geçen iki tarafın da halka, demokrasiye karşı yönelmiş bu anlaşmasının aleyhine olduğunu ilan etti. Azerbaycan Halk Cebhesi'nin yeni kurulacak Milli Şura'ya Aliyev'in de katılması çağrısına olumsuz yanıt verdi (Azadlık Gazetesi, 11 Kasım 1991).

Yüksek Sovyet'in 8 Ekim 1991 tarihli oturumunda "Cumhuriyetin ekonomik ve sosyo-politik yaşamını normalleştirmek için ek önlemler" ile ilgili yasa kabul edildi, bu yasa ile cumhurbaşkanına ek yetkiler verildi. Muhalefet bu yetkileri tanıdığını ilan etti. Böylece Yüksek Sovyet'in yasama yetkisine ek olarak, cumhurbaşkanı da Anayasa'da değişiklikler etmek yetkisi elde etti (Hayat Gazetesi, 9 Ekim 1991).

Mutallibov ilçelerde yönetimi güçlendirmek adına devlet, iktidar, yönetim biçimini ve faaliyetini geliştirmek amacıyla 18 Ekim'de illerde, şehirlerde, şehirlere bağlı ilçelere yeni, kendine yakın memurlar atadı. Ülkede başkanlık sistemi oluşturuldu. "Devlet katibi" ve "Devlet müşaviri" görevleri tesis edildi. Tofik İsmayılov ilk Devlet katibi olarak atandı (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 236). Fakat, ne bu önlemler, ne de halkın durumunu iyileştirmeye yönelik sosyal ödünler A. Mütallibov'un toplumsal konumunu güçlendirmeye yetmedi.

Sovyet Emperyalizmi'nin gücünü toplayarak eski kudretine yeniden kavuşacağını umut eden Azerbaycan yönetimi Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Egemenliği Kanunu'nun kabul edilmesini bir hayli erteledi (Aliyev, 2000).

Nihayet, 18 Ekim 1991'de Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Yüksek Sovyeti'nin oturumunda "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Egemenliği Hakkında Anayasa Akiti" oy birliği ile kabul edildi (Hayat Gazetesi, 19 Aralık 1991).

Anayasa Akiti'nde Azerbaycan devletinin bağımsız, egemen, unitar ve laik devlet olduğu belirtiliyordu. SSCB'nin Azerbaycan topraklarındaki tüm menkul ve gayri menkul emlakları Azerbaycan Cumhuriyeti'nin envanterine dahil oluyordu. Politik, ekonomik, kültürel yaşamını kendi tarihi ve milli geleneklerine, evrensel değerlere uygun geliştirmek Azerbaycan halkının ayrılmaz, inkar edilemez ve bölünmez hukukudur. Azerbaycan halkı Azerbaycan'da ve yurt dışında yaşayan, Azerbaycan devletine, onun yasalarına tabi olan tüm Azerbaycan vatandaşlarından oluşuyor. Siyasal egemenlik halka mahsustur, bu egemen yönetim parlamento, yürütme erki ve mahkeme erki, genel, doğrudan, gizli, eşit oyverme yolu ile seçilmiş temsilciler aracılığıyla gerçekleşiyor. Devletin ülkesi ve sınırları dokunulmazdır. Doğal kaynaklar Azerbaycan Cumhuriyeti'ne aittir. Ekonomik faaliyet piyasa düzeni ve özgür ekonomik girişimciliğe dayanıyor. Yasayla belirlenmiş durumların dışında, zorla çalıştırılmak yasaktır. Emekçilerin yasayla belirlenmiş tatil hakları bulunuyor. Anayasa Akiti'nde vatandaşların seçilmek ve seçmek hakkı, siyasal parti ve yasal örgüt kurmak ve üye olmak hakkı, cumhuriyeti savunmak, yasalara tabi olmak görevleri belirlenmiştir (ACMMA, fon 2941, liste 1, iş 264, s. 31, 33, 36).

Fakat, Azerbaycan hükümeti hala Sovyet devletinin yeniden toparlanarak eski gücüne kavuşacağına inanıyordu, bu nedenle kabul edilen Anayasa Akiti'nin referenduma sunulması bilinçli şekilde öteleniyordu (Aliyev, 2000).

29 Aralık 1991'de Azerbaycan'da umumhalk oylaması yapıldı. Referandum kağıdında sadece bir soru bulunuyordu: "Siz Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Egenemliği Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti'nin kabul ettiği Anayasa Akiti'ni destekliyor musunuz?" Oy kullanma hakkı olan seçmenlerin %95'den fazlası referandumda oy kullandı. Azerbaycan halkı büyük yüzde ile ülkenin bağımsızlığını desteklediğini ilan etti (Halk Gazetesi, 8 Ocak 1992).

27 Mayıs 1992 tarihinde Milli Meclis Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Milli Marşı'nı, 23 Şubat 1993'te ise üç renkli daire şeklinde kalkan üzerinde, içinde alev bulunan sekiz köşeli devlet armasını onayladı (Aliyev, 2008).

SSCB'nin dağılması, totaliter yönetimin yeniden onarılmasını destekleyen güçlerin tüm çabalarına rağmen, halkların haklı mücadelesi sonuç verdi, çok sayıda halkın yaşadığı "sovyet açık hava hapishanesi" son buldu. Tarih, XX. yüzyılda Azerbaycan halkına ikinci kez bağımsız devlet kurmak imkanı sağladı. Azerbaycan

Cumhuriyeti'nin devlet bağımsızlığı ilan edildi. Fakat, halk bağımsız devletini kurmak, onu korumak, geliştirmek, güçlendirmek ve savunmak için çok ağır kayıplar vermek zorunda kaldı.

2.4.2. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Sistemi

Azerbaycan'da eğitim sistemi ayrı ayrı kademelerden oluşan bir tam şekilde çalışmaktadır ve tüm eğitim kurumları arasında karşılıklı bağlılık, bütünlük ve süreklilik mevcuttur. Bu ilişki eğitimin değişik kademeleri arasında daha aydın bir şekilde kendini belli ediyor ve eğitimi sisteminin sürekliliğini sağlıyor. Kesintisiz eğitim sistemi tüm eğitim kurumlarını, yüksek okul ve üniversiteleri kapsıyor. Kesintisiz eğitim – eğitim sisteminin bir kademesinden diğerine hiçbir engel olmaksızın geçiş olanağına ve tüm vatandaşların yaşamı boyunca kendisini geliştirmek hakkına sahip olması anlamına geliyor (Efendi, 2010, s. 13-14).

Bağımsızlığın ilk yıllarında uzun süren Sovyet eğitim sisteminden kurtulan Azerbaycan'ın eğitim sistemi bir süre geçiş dönemini yaşamıştır. Ekonomik, politik ve manevi açıdan karmaşık ve çelişkili bir dönemden geçen ülke, çok büyük zorluklar karşısında kalmıştı. Bu çöküş ve toparlanma döneminin en büyük olumsuz etkisi eğitim sisteminde yaşanmıştır. Eğitime yeteri kadar kaynak ayrılması olanaksız hale gelmişti. Bunun nedeni tüm ekonomik sektörlerin çöküş dönemini yaşaması, bütçeye yeteri kadar kaynağın dahil olmaması, Dağlık Karabağ sorunu nedeni ile bütçenin büyük kısmının savaşa harcanmasıydı. İşgal olunmuş topraklarda yüzlerce eğitim kurumu, 855 kreş, 693 tam orta öğretim okulu, 85 müzik okulu, 4 yüksek okul, 1 yüksek öğretim kurumu Ermeni işgali altına düşmüş ve dağıtılmıştı (Azerbaycan Cumhuriyeti 1991-2001, 2001, s.197-198). 1990'lı yılların başlarında ülkede hüküm süren kaos ortamı nedeniyle dağıtılmış, malzemeleri talan edilmişti. Maaş alamadığı gerekçesi ile binlerle öğretmen eğitim sisteminden uzaklaşmıştı (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 335).

Dolayısıyla, bağımsızlığına yeni kavuşan Azerbaycan devletinin karşısında ciddi bir sorun duruyordu: kendi eğitim sistemini yeniden kurmak, okullardan sovyet zihniyetinin kötü izlerini silmek, çağdaş, demokratik eğitime geçmek. Kısa süre sonra milli eğitimin yeniden yapılandırılması süreci başladı.

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev 2000 yılının 13 Haziran tarihinde “Azerbaycan Cumhuriyeti’nde Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi Hakkında” Ferman imzaladı (Cumhuriyet Gazetesi, 14 Haziran 2000). Eğitim-öğretim sürecinin kalite bakımından geliştirilmesini hızlandırmak amacıyla devlet okulu veya özel okul olmasına bakmaksızın, tüm eğitim kurumlarının kontrolü Milli Eğitim Bakanlığı’na bırakıldı. Azerbaycan Öğretmen Kadrolarının İhtisasının Arttırılması ve Yeniden Hazırlanması Enstitüsü’nün yerine Azerbaycan Öğretmenler Enstitüsü ve bu enstitünün bölgelerde şubeleri açıldı. Eğitim Problemleri Bilimsel-Metodik Merkezi ile Azerbaycan Bilimsel-Araştırma Pedagojik Enstitüsü’nün birleştirilmesi ile Eğitim Problemleri Enstitüsü ve Eğitim Teknolojileri Merkezi oluşturuldu (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 336).

2000 yılına gelindiğinde ülkede 111 bin çocuğun bulunduğu 1790 okul öncesi eğitim kurumu çalışıyordu (Bağımsız Azerbaycan 10.Yıl, 2001, s.135). Aynı yılın Kasımı’nda Bakü’nün Ahmedli kasabasında Uluslararası “Sos Kinderdof İnternational” Örgütü tarafından oluşturulmuş 12 evden oluşan “çocuk köyü” kullanıma verildi. Bu merkez, 1999 yılından oluşturulan “Sos Çocuk Köyleri Azerbaycan Birliği”nin verimli çalışmasının sonucuydu (Azerbaycan Cumhuriyeti 1991-2001, 2001, s. 271).

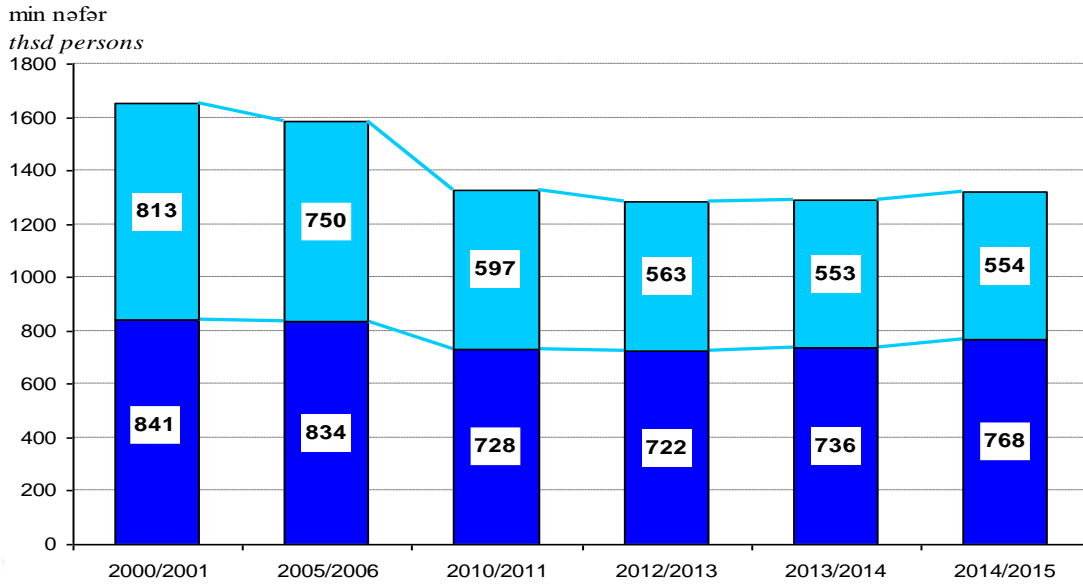
Okul, Sovyet eğitim sisteminin olumlu yanlarını korumakla birlikte, çağdaş Avrupa eğitim teknolojilerini de daha fazla oranda eğitim sürecine katma yolunda adımlar atmaya başlamıştı. 40 kadar yabancı devletin, aynı zamanda ABD, İngiltere, Almanya, Japonya, Türkiye ve İsrail’in eğitim sistemleri, öğretim yöntemleri ve teknolojileri, yönetim biçimleri incelendi ve kullanılmaya başlandı. Bazı ülkelerle bağımsızlığın ilk yılından itibaren doğrudan öğrenci değişimi anlaşmaları imzalandı ve uygulamaya kondu (Eğitim Gazetesi, Sayı 1, 2000).

Azerbaycan Cumhuriyeti yüksek öğretim alanında eğitim belgelerinin ve akademik adların mütekabiliyet esasında tanınması ile bağlı UNESCO’nun 1979 tarihli Paris Antlaşması’na, 1983 tarihli Bangkok Bölgesel Antlaşması’na, aynı zamanda Avrupa bölgesinde yüksek öğretim alanında branşların tanınması ile bağlı 1997 tarihli Lizbon Antlaşması’na katıldı. Azerbaycan eğitim sistemi UNESCO, UNİCEF, İSESCO, Avrupa Eğitim Fonu, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği gibi saygın uluslararası örgütlerin eğitim programlarına katılan kurumlarla, Açık Toplum Enstitüsü vs. hükümet dışı örgütlerle işbirliğini geliştirdi (Bahşaliyev, 2011, s. 18). Her yıl yüz kadar eğitimci Soros Fonu’nun desteği ile çağdaş eğitim teknolojileri ile tanışmak için yabancı ülkelere

gönderildi. 1998 yılından ülkede söz konusu fonun “Adım-adım”, “İngilizce”, “Debat”, “Vatandaş eğitimi” programları yürürlüğe girmiş ve çok sayıda öğretmen bu programlara katılmışlar. Azerbaycan’ın üniversiteleri AB’nin maliyeleştirdiği TEMPUS-TASİS programına katılmışlar. 2003 yılına dek bu program çerçevesinde ülkenin üniversitelerine aktarılan mali kaynakların toplamı 3.370.000 Avro olmuştur (Azerbaycan Muallimi Gazetesi, 20-26 Aralık 2002).

Orta okullar için orjinal ders kitapları, yeni ders araç gereçleri, ders içerikleri hazırlanmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 30 Aralık 2000). Bilim adamları ve öğretmenlerin çabası sonucunda kısa sürede ortaöğretim için yeni “Azerbaycan Tarihi”, “Edebiyat”, “Azerbaycan Dili”, “Coğrafya” vs. yeni ders kitapları basıldı. Bu kitaplara öncelik verilmesinin nedeni Sovyetler Birliği döneminde söz konusu derslerin kitapları Azerbaycan halkının milli bilincini, düşünce tarzını bozmaya yönelik ve tarihi, edebiyatı ile olan bağlarını koparmaya yönelik çok sayıda sahte bilgiler içermesiydi. Yüksek öğretim kurumları için ilk defa “Azerbaycan Tarihi” ders kitabı yayınlandı. Doğa bilimleri alanında bazı yeni ders kitapları yayınlandı. Yeni ders kitaplarının en büyük özelliği biçimsel olarak Avrupa standartlarına uygun yayınlanmasıdır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı’nın 2000 Yılı Belgeleri, 2001, s. 87).

2000-2001 ders yılında ülkede 4.548 devlet tam orta öğretim okulu bulunuyordu. Bu okullarda 1.654.000 öğrenci eğitim görüyor, bu öğrencilerin eğitimi ile 165.000 öğretmen uğraşıyordu. Orta öğretim kurumları sisteminde de bazı reformları dikati çekmektedir. “Lise”, “Gimnaziya” ismi ile yeni tipli okullar açıldı. Özel yeteneğe sahip çocuklar için 225 okul (bu okulların 7’si gimnaziya ve 33’ü lise) açıldı. Söz konusu okullarda 84.000 öğrenci eğitim görüyordu (Bağımsız Azerbaycan 10.Yıl, 2001, s.138). Bakü’de ve bölgelerde özel Türk liseleri, yine Bakü’de Atatürk Lisesi, “Bakü Türk Lisesi”, Turgut Ozal Bakü ve Sumgayıt Türk Liseleri ve birkaç şehirde bu liselerin şubeleri eğitim sistemine katıldı. Eylül 2001’de Azerbaycanda ilk defa “Bakü Özel Genel Eğitim Merkezi” açıldı (Halk Gazetesi, 4 Eylül 2001).

Şekil 1. Azerbaycan’da ilkokul, orta okul ve liselerde eğitim gören öğrencilerin toplam sayısının yıllara göre dağılımı (bin kişi)

Kaynak: A. C. Devlet İstatistik Kurumu, <http://www.stat.gov.az/source/education/>

Azerbaycan’da 18.000 kadar çocuğun eğitim aldığı 38 kimsesiz çocuk merkezi ve okulu bulunuyordu. 1998 yılında Cemşit Nahçivanski Askeri Kimsesiz Çocuklar Okulu’nun Nahçıvan Şubesi açıldı (Bağımsız Azerbaycan 10.Yıl, 2001, s. 136).

4 Ekim 2002’de Cumhurbaşkanı H. Aliyev “Azerbaycan Cumhuriyeti genel eğitim okullarının olanaklarını iyileştirmek hakkında” karar yayınladı. 2003-2007 döneminde okul binalarının yapımı, onarımı, okulların yeni eğitim araç ve gereçlerine olan ihtiyaçlarının karşılanması için çalışma başlatıldı (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 337).

Genç neslin genel kültür, siyasal bilincinin gelişmesine dikkat atılmıştır. Bu amaçla 1997’den başlayarak yüksek ve orta öğretim kademelerinde uygulanan “Haydar Aliyev Okulları” özel önem taşımaya başlamıştır. Bu okullarda gençlere Azerbaycan’ın bağımsızlığı, egenemliği, kalkınması sürecinde H. Aliyev’in uyguladığı politikannın önemi öğretilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegiyanın 1999 Yılı Belgeleri, 2000, s. 52).

Ülkede mülteci ve zorunlu göç edenlerin eğitim alması için uygun olanaklar sağlanmıştır. 2000-2001 ders yılında bu kategoriden olan çocuklar için yaşadıkları ilçelerde 616 tam kapasiteli okul, 35 okul öncesi kurum, 12 teknik meslek lisesi, 8

yüksek okul, 1 üniversite, 234 kreş bulunuyordu (Eğitim Gazetesi, Sayı 1, 2000). BM'nin Mülteciler Yüksek Komiserliği hattı ile çadır kentlerinde yüzlerce geçici sınıf odası kurulmuş, binlerce öğrenci ders gereçleri ile temin edilmiştir. UNİCEF'in yardımı ile söz konusu çocuklar için 14 ilçede 35 Çocuk Gelişim Merkezi oluşturulmuştur. Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi ve diğer kurumlar mülteciler için yapılan okulların, bu okullarda eğitim alan öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında aktif görev almışlar. Bu okullarda 130.000 öğrencinin eğitimi ile 20.000 kadar öğretmen uğraşmıştır (Azerbaycan Muallimi Gazetesi, 20-26 Aralık 2002).

Eğitim alanında önemli gelişmenin yanı sıra, ciddi eksiklikler ve sorunlar da mevcuttur. Okullarda, özellikle yüksek öğretim kurumlarında eğitimle bağdaşmayan olumsuz gelişmeler hızla yaygınlaşıyordu. Özel okullarda eğitimin kalitesi arka plana itilmişti (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegiyanın 1999 Yılı Belgeleri, 2000, s. 32).

2001 yılında ülkede 2 milyon 901 bin kişi, lise, 694 bin kişi yüksek okul, 612 bin kişi ise lisan eğitimi almıştı. Yaşı 15'in üzerinde olan her bin kişiye 908 eğitimli, 108 lisans eğitimli, 122 yüksek okul mezunu, 511 lise mezunu ve 158 orta okul mezunu bulunuyordu (Bağımsız Azerbaycan 10. yıl, 2001, .s 135).

2003 yılından itibaren, tüm ülkede hız kazanan kalkınma hamlesi eğitim alanında da ciddi değişikliklerin yaşanmasına büyük katkı sağlamıştır. Bu tarihten itibaren eğitime ayrılan kaynak 2 milyar Manat'a, bu sektöre yatırılan yatırımların toplamı ise 300 milyon Manat'a ulaşmıştır. Aynı zamanda, eğitimin kalitesinin yükseltilmesi doğrultusunda cumhurbaşkanı tarafından birkaç devlet programı ve kararlar alınarak uygulanmıştır. Şöyle ki, ülkede tüm öğrenciler için ulaşılabilecek ve güncel talepler doğrultusunda oluşturulan okul öncesi eğitim hizmetlerinin verilmesini sağlayacak mali-teknik, yapısal-hukuki ve öğretim-metodik ortamın oluşturulması ve bu doğrultuda okul öncesi eğitim sisteminin yüksek sosyo-ekonomik verimlilik şartlarını karşılaması amacıyla "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Okul Öncesi Eğitimin Geliştirilmesi" (2007-2010) Devlet Programı imzalanmıştır. Bu programın yanı sıra, "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Yeni Genel öğretim Okullarının İnşası, Mevcut Okulların Ciddi Onarım ve Çağdaş Eğitim Gereçleri ile Donatılması" (2003-2007), "Okul Yapımı" (2008-2013), "Okulların Ciddi Onarımı" (2008-2013) ve "Genel Öğretim Okullarının araç gereç İhtiyacının Karşılanması" (2008-2013) kalkınma

programlarının imzalanması bu alanda altyapı sorununun çözülmesi açısından büyük katkı sağlamıştır (Hudiyev, Azerbaycan'ın Çağdaş Eğitim Sistemi. 2013).

2.4.3. Azerbaycan'ın Yüksek Öğretim Sistemi ve Reform Süreci

Azerbaycan 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra diğer alanlardan olduğu gibi eğitimde de köklü reformlar süreci başlattı. Eğitim sisteminde yapılan önemli reformlardan biri 1992 yılından itibaren üniversitelere ve yüksek okullara giriş sınavlarının test yöntemi ile yapılması olmuştur. Sovyet mirası olan ve rüşvetin sıradanlaştığı bir yöntem olan yazılı sınav yönteminin kaldırılması halkın devlete ve eğitim sistemine olan güveni çok büyük oranda arttırmıştır. Asıl amaç giriş sınavları zamanı yaşanan olumsuz hallerin karşısının alınmasıydı. Üniversiteye giriş yöntemi giderek gelişmiş, üniversite adaylarının sınavlara alışmalarını kolaylaştırmak için yılda birkaç kez tekrarlanan deneme sınavları yapılmaya başlanmıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegyanın 2000 Yılı Belgeleri, 2001, s. 88).

1993-1994 akademik yılından başlayarak ilk kez Azerbaycan'ın devlet üniversite ve yüksek okullarında yüksek düzeyde harç paraları uygulanmaya başladı (Halk Gazetesi, 24 Mayıs 1994). Günümüzde bu harç paraları ortalama 1.500-2.500 Azerbaycan Manatı düzeyindedir (Azerbaycan Üniversitelerinin En Pahalı Bölümleri Hangilerdir? 2015).

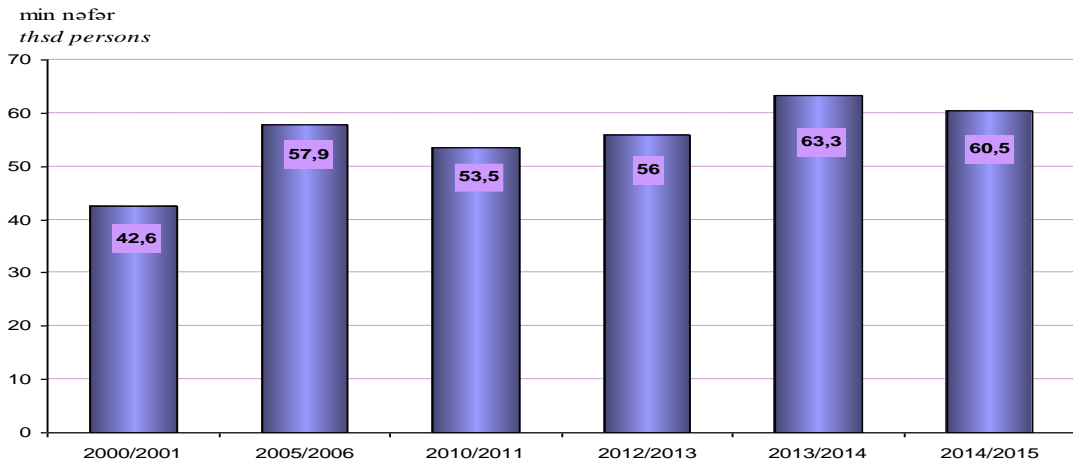
1993 yılından başlayarak, ülkenin üniversitelerinde (sanat, kültür, tıp, beden eğitim branşları dışında) çokkademeli yüksek öğretime – dört yıllık lisans ve iki yıllık yüksek lisans sistemi uygulanmaya başladı. 1997 yılında ilk kez yüksek lisans eğitimine başlandı (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı'nın 1997-98 Dönemi İçin Genel Raporu, 1998, s.67-68). 1997 yılında yüksek öğretimin lisans kademesinde ilk mezunlar verildi, bundan sonra yüksek lisans eğitime devam etmek isteyenler için ülkede ilk kez yüksek lisans giriş sınavları yapıldı. Böylece ilk defa Azerbaycan'da yüksek lisans eğitim süreci başlamış oldu.

1990'lı yılların ilk yarısında ülkedeki sosyo-ekonomik gerilemenin mantıksal sonucu olarak yüksek okullarda eğitim gören öğrencilerin sayısı da iki defa azalarak 30.000 kişiye, teknik yüksek okullardaki öğrencilerin sayısı iki defa azalarak 43.000 kişiye inmiştir. 2000-2001 ders yılında ülkede 68 (4'ü özel) yüksek okulda 41.2 bin kadar öğrenci eğitim almıştır. Bu öğrencilerin eğitimine 8.3 bin öğretmen katılmıştır.

109 sanat okulunda 25.000 öğrenci 115 dalda sanat eğitimi alıyordu (Eğitim Gazetesi, Sayı 1, 2000).

Sovyet eğitim sisteminden modern ve dünya standartlarına uygun eğitim sistemine geçiş sürecinin başlaması 1990'lı yılların ortalarına denk geliyor. Bu yönde ilk önemli adım 1993 yılında ülkede daha önce uygulanan biraşamalı 5 yıllık yüksek öğretimden, iki aşamalı (lisans ve yüksek lisans) yüksek öğretime geçilmekle atıldı. Aynı yıl ilk defa ülkenin 23 üniversitesinde lisans programlarına giriş sınavı yapıldı. Kısa sürede lisans eğitiminin içeriğinde daha önceki dönemle kıyasla ciddi değişiklikler yapıldı. Eğitim süreci gelişmiş ülkelerin üniversitelerine uygunlaştırıldı, eğitimde kredi sistemine geçildi (Azerbaycan'da Eğitim Reformları. 2015).

Azerbaycan'ın yüksek okul ağı yeniden kuriliyor, yüksek okul düzeyinde eğitim veren kolejler açılıyordu. Ağustos 2002'de Bakü Kommersiya, İnşaat, Ali Bayramlı Sanayi, Ağdam, Gence, Şamahı, Lenkeran, Şuşa Ziraat Yüksek Okulları kapatıldı. Bakü Devlet Ekonomi ve Humanitar, Bakü Devlet Sosyal-İktisat, Bakü Devlet İletişim ve Ulaşım kolejleri açıldı. Taşrada kapatılan yüksek okulların yerine Sumgayıt Devlet Teknik, Sabirabad, Ağdam, Guba, Şamahı, Tovuz ve Gazah Devlet Sosyal-İktisat, Lenkeran, Ağdaş Devlet Humanitar, Göyçay, Berde ve Zakatala Devlet İdari ve Teknoloji, Nahçıvan ve Şeki Devlet Teknik kolejleri eğitim sistemine katılmıştır (Azerbaycan Tarihi, 2008b, 338).

Şekil 2. Azerbaycan'da Yüksek Okullarda Öğrenim Gören Öğrenci Sayısının Yıllara Göre Dağılımı (bin kişi)

Kaynak: A.C. Devlet İstatistik Kurumu. <http://www.stat.gov.az/source/education/>

Azerbaycan Ekonomisi ve İşletme Enstitüsü, Lenkeran Devlet Üniversitesi açıldı. Azerbaycan Devlet Petrokimya Enstitüsü, Azerbaycan Ziraat Enstitüsü, Azerbaycan Devlet Konservatuarı akademiye dönüştürüldü. 1996 yılında Bakü Denizcilik Okulu Deniz Akademisi'ne dönüştürüldü, Polis Okulu da Polis Akademisi adını aldı. Bakü'de bulunan Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsü - Pedagoji Üniversitesi, Politeknik Enstitüsü – Azerbaycan Teknik Üniversitesi, Tıp Enstitüsü - Tıp Üniversitesi, Bakü Yüksek Parti Okulu – Sosyal İdari ve Siyaset Bilimi Enstitüsü olarak yeniden yapılandırıldı. 1999 yılında Sosyal İdari ve Siyaset Bilimi Enstitüsü Cumhurbaşkanı'na Bağlı Kamu Yönetimi Akademisi'ne dönüştürüldü. 1998 yılında Milli Güvenlik Bakanlığı'nın kendi akademisi oluşturuldu (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegiyanın 2000 Yılı Belgeleri, 2001, s. 83). Sivil Havacılık Akademisi eğitim sistemine katıldı. 2001 yılında Azerbaycan Milli Konservatuarı çalışmaya başladı.

Cumhurbaşkanı'nın 13 Haziran 2000 tarihli kararına dayanarak Azerbaycan'ın eğitim sisteminde büyük nüfuzu olan ve uluslararası alanda kabul gören Bakü Devlet Üniversitesi'ne Azerbaycan Devlet Pertol Akademisi'ne ve Azerbaycan Ziraat Akademisi'ne özerk yönetim ve mali bağımsızlık tanındı (Eğitim Gazetesi, Sayı 1, 2000). 2002 yılında Azerbaycan Devlet İktisat Enstitüsü, Bakü Kommersiya Enstitüsü, Azerbaycan Kooperasiya Enstitüsü'nün ve Bakü Kooperativ Yüksek Okulu'nun yerine Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi açıldı. Azerbaycan İnşaat Mühendisleri Üniversitesi Azerbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi olarak yapılandırıldı. Azerbaycan Sanayi Enstitüsü temelinde Sumgayıt Devlet Üniversitesi, Azerbaycan Devlet Pedagoji Rus Dili ve Edebiyatı Enstitüsü'nün profili genişlendirilerek Bakü Slavyan Üniversitesi, Gence Devlet Pedagoji Üniversitesi'nin profili genişlendirilerek Gence Devlet Üniversitesi, Azerbaycan Teknoloji Enstitüsü'nün profili genişlendirilerek Azerbaycan Teknoloji Üniversitesi oluşturuldu. Azerbaycan Ressamlık Akademisi ve onun nezdinde Sanat Koleji, Azerbaycan Milli Konservatuarı ve onun nezdinde Müzik Koleji tesis edildi (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 339).

Azerbaycan'da Sovyet döneminde kesinlikle yasak olan özel üniversiteler hızla yüksek öğretim sistemine katılmıştır. “Batı”, “Biznes”, “Asya”, “Hazar”, “Tefekkür”, “Azerbaycan”, “Odlar Yurdu”, “Uluslararası İlişkiler” “Yüksek Toplumsal-Politik Kolej” ve diğer özel yüksek öğretim kurumları bağımsızlığın ilk yıllarından başlayarak

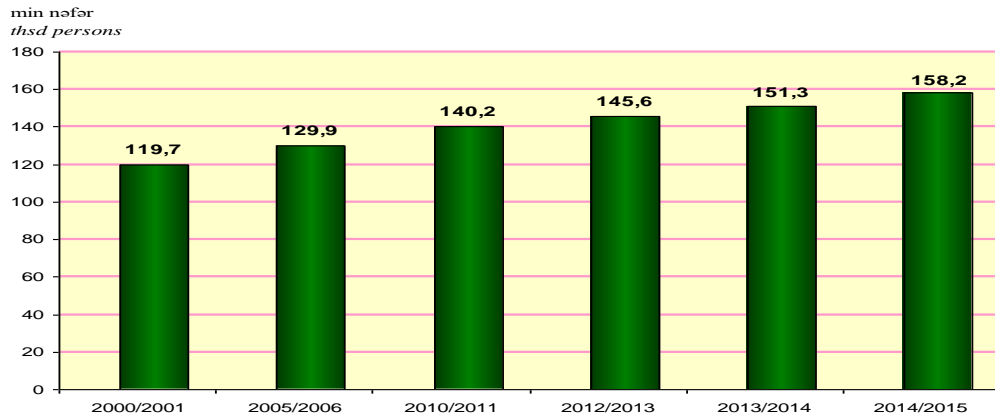
ülkenin eğitim sistemine katılmışlar. Genel olarak, ülkenin değişik şehir ve kasabalarında 121 özel yüksek öğretim kurumu bulunuyordu. Fakat bu kurumlardan sadece 18'i devlet lisansı almıştı (Eğitim Gazetesi, Sayı 1, 2000). Sonraki yıllarda önceleri lisans verilen kurumlardan bazılarının da çeşitli sebeplerle lisansları iptal edilmişti.

Tablo 1. Azerbaycan'da Resmi ve Özel Üniversiteler ve Öğrenci Sayıları

	1991/1992	2000/2001	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	
Üniversitelerin Sayısı	18	47	51	51	52	52	53
Üniversite Öğrencilerinin Toplamı	107945	119683	140241	143146	145584	151274	158212
10.000 Kişiye Göre Üniversite Öğrencisi	147	147	154	155	158	160	167

Kaynak: A.C. İstatistik Kurumu. <http://www.stat.gov.az/source/education/>

2000-2001 ders yılında ülkede 43 yüksek öğretim kurumu eğitim vermekte, bu kurumlarda 120 binden fazla öğrenci bulunuyordu. 25 devlet yüksek öğretim kurumunda 91.000'den fazla (bu öğrencilerin 38.000'i harç paraları ödemekle), 18 özel üniversitede ise 28.7 binden fazla öğrenci eğitim görüyordu. Devlet üniversitelerinde 22.135 öğretmen bulunuyordu. Özel üniversitelerde 5.000'den fazla öğretim elemanı çalışıyordu (Bağımsız Azerbaycan 10 Yıl, 2001, s.158, 160-161).

Şekil 3. Azerbaycan'ın Yüksek Öğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Sayısının Yıllara Göre Dağılımı (bin kişi)

Kaynak: A.C. İstatistik Kurumu. <http://www.stat.gov.az/source/education/>

Eğitim kurumlarında yeni ekonomik sistem, piyasa ekonomisi ile bağlı uygulamalı bilim dallarının, yabancı dillerin, bilgisayar kullanımına dikkat atılmış, uluslararası ilişkiler, uluslararası hukuk, siyaset bilimi, menecment, marketing gibi alanlar üzere lisans eğitiminin verilmesine başlanılmıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegiyanın 1999 Yılı Belgeleri, 2000, s. 26-27).

1998 yılının 30 Mart'ında Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in kararı ile Eğitimde Reformlar İçin Devlet Komisyonu oluşturuldu. Dünya Bankası, ulusal ve yabancı uzmanların yardımı ile Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Reformu Programı hazırlandı ve 15 Haziran 1999'da onaylandı (Eğitim Gazetesi, Özel Sayısı, 2000, s. 2). Söz konusu programda Azerbaycan milli eğitim sisteminin stratejisi ve teorik yapısı belirlenmiştir. Bu belgede eğitimin yönetilmesinde yeni ilkelerin uygulanması, eğitimin çağdaş standartlara dayandırılması, dünya eğitim sistemine adapte olması, ciddi bir biçimde geliştirilmesi öngörülüyordu. Dünya Bankası bu programın gerçekleştirilmesine yardım için 35 yıllık bir süre zarfını kapsayan 5 milyon dolar kredi ayırmıştır. Çocukların ve gençlerin milli vatanseverlik ruhunda terbiye edilmesinin araç ve yollarını belirleyen "2000-2005 yılları Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Sistemi'nde Terbiye Programı" geliştirildi ve uygulamaya konuldu (Azerbaycan Tarihi, 2008b, s. 336).

Söz konusu program temelinde diğer kademelerde olduğu gibi, yüksek öğrenimde de yapısal reformlar yapılmış, kurumların sayısı yeniden belirlenmiş, bilim adamlarının yetiştirilmesi ile bağlı yeni düzenlemeler yapılmıştır. Üniversitelere bazı özerklikler tanınmış, çok sayıda yetkiler verilmiştir. Üniversiteler senatoların, devlet denklik kurulunun üyelerinin, kendi iç yapılarının belirlenmesi, Devlet eğitim standartlarına uygun olarak kendi ders içeriklerinin hazırlanması ve benzeri konularda serbest hareket etme ve karar alma yetkileri ile donatıldılar. Buna ek olarak, 6 üniversiteye daha geniş yetkilerle donatılan özerklik verilmiş, bu üniversiteler kendi çalışmalarını özyönetim ilkeleri çerçevesinde kurmaya başlamışlar. Söz konusu üniversitelerin devlet bütçesinden maliyeleştirilmesi için eğitim yasasına 2001 yılından itibaren ayrıca madde eklenmiştir.

Azerbaycan yüksek öğretim sistemini daha da geliştirmek için uluslararası kuruluşlarla da aktif işbirliği içine girmiştir. 1990'lı yılların sonlarından itibaren Dünya Bankası ile Azerbaycan arasında ülkede eğitim reformlarının gerçekleştirilmesi için

anlaşma sağlanmıştır. Dünya Bankası'na bağlı Uluslararası Kalkınma Ajansı ile Azerbaycan hükümeti arasında 1998 yılında gereken reformların uygulanması için kredi anlaşması imzalanmıştır (Eğitim Reformu Projesi. 1999-2003). Anlaşma sonrası H. Aliyev'in talimatı ile ülkenin eğitim sisteminde reformların gerçekleştirilmesi için özel Devlet Komisyonu oluşturulmuştur. Söz konusu komisyonun görevi Dünya Bankası'nın ayırdığı kredi ile eğitim sisteminde reform projesi hazırlamaktır. İşbirliğinin ilk aşaması 2003 yılına kadar devam etmiş, bu tarihten itibaren ise işbirliğinin ikinci aşaması başlamıştır. Taraflar arasında 2003 yılında imzalanan yeni anlaşmada 2004-2009 yıllarını kapsayan dönemde gerçekleştirilecek Eğitim Sektörünün Geliştirilmesi Projesi üzerinde uzlaşma sağlanmıştır. Dünya Bankası ve Azerbaycan hükümetinin ortak maliyeleştireceği bu proje eğitimde yönetimin geliştirilmesi ve okulların mali ve tenkin olanaklarının artırılması, öğretmenlerin yetiştirilmesi, yeni ders programlarının (kurikulum) hazırlanması, ders kitaplarının kalitesinin yükseltilmesi vs. konuları kapsıyordu. Azerbaycan eğitim reformlarının gerçekleştirilmesinde Dünya Bankası ile işbirliğini devam ettirerek eğitim sektörünün gelişimi ile bağlı 2009-2014 dönemini kapsayan ikinci projenin gerçekleştirilmesine devam etmiştir. Dünya Bankası ile işbirliği kapsamında gerçekleştirilen eğitim reformları sonucunda şimdiye kadar elde edilen sonuçlar arasında genel eğitim sisteminde yeni derslik siyasetinin uygulanması, bu siyasetin uygulanması için bağımsız kurum olan Derslikleri Değerlendirme Komisyonu'nun kurulması, genel eğitimin yeni milli değerlendirme sisteminin kabul edilmesi, kesintisiz öğretmen hazırlığı için yeni konseptin kabul edilmesi gösterilebilir.

Yüksek öğrenim alanında reformlar ise genel olarak Avrupa Birliği, Avrupa Komisyonu vs. Avrupa örgütleri ile işbirliği kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu alandaki reformlarda Azerbaycan'ın Bologna sürecine katılımı özel önem taşıyor. Avrupa'da yegane yüksek öğrenim mekanının oluşturulmasını öngören ve 1999 yılında başlayan sürece Azerbaycan 2005 yılında katılmıştır. Azerbaycan'ın Bologna sürecine katılması ülkede Avrupa standartlarına uygun ve uyumlu yüksek öğretime ulaşmak için ciddi adımların atılmasını zorunlu kılmıştır (Azerbaycan'da Eğitim Reformları. 2015). 2005 yılından itibaren bu yönde çalışmalar devam etmektedir. Bologna Bildirisi'nin öngörülerini gerçekleştirmek için 2006-2010 yıllarını kapsayan Önlemler Paketi onaylanmıştır. Yüksek öğretimde en önemli reform süreci 22 Mayıs 2009 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından onaylanarak yürürlüğe konulan

devlet programı ile başlamıştır. “2009-2013 Yıllarında Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Yüksek Öğretim Sisteminde Reformlar Devlet Programı”nın temel amacı ülkenin yüksek öğretiminin Avrupa eğitim sistemine entegrasyonu, eğitimin içeriğinin ve amacının Bologna sürecinin ilkelerine uygun kurulması, rekabet yeteneğinin artırılması, ülke ekonomisinin gelişmesine paralel olarak yüksek ihtisaslı kadrolara duyulan ihtiyacın karşılanması, vatandaşların günün taleplerine uygun üniversite eğitimi alması için olanakların sağlanması için ekonomik ve sosyal açıdan verimli yüksek öğretim sisteminin oluşturulmasıdır. Azerbaycan’da eğitim reformlarının genişlendirilmesi ve dünya standartlarına uyumlu hale getirilmesi için yeni yasal zeminin oluşturulması da önemli ve zorunlu çalışmalar arasında yer almıştır. Bu amaçla Haziran 2009’da “Eğitim Hakkında” yeni yasa halkın da katıldığı tartışmalardan sonra parlamentoda kabul edilerek yürürlüğe konmuştur.

Azerbaycan ülke dahilinde yüksek öğretim standartlarını geliştirmek amacıyla ciddi reform süreci uygulamanın yanı sıra, gençlerin yurt dışında eğitim almaları yönünde bazı adımlar atmıştır. Petrol gelirlerinin insan kaynaklarının geliştirilmesine aktarılması stratejisine uygun olarak hükümet gençlerin dünyanın değişik üniversitelerinde eğitim almalarını sağlamak için büyük miktarda mali kaynak ayırmış, bu amaçla devlet programı kabul edilmiştir. 2002-2003 ders yılında dünyanın ondan fazla ülkesinde 882 Azerbaycanlı öğrenci üniversite eğitimi alıyordu. Azerbaycan’ın üniversitelerinde 2.100 yabancı öğrenci eğitim almıştır (Azerbaycan Muallimi Gazetesi, 20-26 Aralık 2002).

Azerbaycan Cumhurbaşkanı’nın 16 Nisan 2007’de yayınladığı kararla onayladığı “2007–2015 yıllarında Azerbaycan Gençlerinin Yurt Dışında Eğitimi Devlet Programı”nın temel amaçları şunlardır: yurd dışında devlet kaynakları ile eğitim için gönderilen Azerbaycan gençlerinin yüksek öğrenimin tüm kademeleri üzere yıllık sayısının 2015 yılında 1000 kişi, toplam sayısının ise 2007-2015 döneminde 5000 kişiyi bulması hedeflenmiş ve bu rakamlara ulaşılmıştır. Söz konusu program Devlet Petrol Fonu’nun ayırdığı kaynaklar hesabına maliyeleştirilmiştir. Programın onaylanmasından sonra fon tarafından her yıl gençlerin yurt dışında devlet desteği ile eğitim görmesine 10 milyon Manat kaynak ayrılmıştır. 2012 yılında bu kaynak 15 milyon Manat’a ulaşmıştır. Söz konusu program kapsamında Azerbaycan gençleri Avustralya, Güney Kore, Çin, Malezya, Singapur, ABD, Almanya, Fransa, Hollanda, Norveç, İsveç, Finlandiya,

İtalya, Belçika, İngiltere, Türkiye vs. ülkelerde lisans, yüksek lisans, doktora eğitimlerini tamamlamışlar.

Azerbaycan eğitimde sistemli reformlar başlatmakla birlikte, eğitime devlet tarafından ayrılan harçamaların miktarını da ülkedeki genel ekonomik kalkınmaya uygun olarak birkaç kez arttırmıştır. Eğitime devlet bütçesinden ayrılan harçlamaların hızla artması 2005 yılından başlamıştır ve 3 defadan çok artmıştır. Şöyle ki, 2006 yılında eğitim harcamaları 480 milyon Manat olduğu halde, 2011 yılında bu harcamalar 1 milyar Manat'a ulaşmıştır. Bu, genel bütçe harcamalarının % 8.2'sini oluşturmuştur. Devlet bütçesinden eğitime ayrılan mali kaynakların önemli kısmı yeni okul binalarının yapımına, eğitim altyapısının yenilenmesine harcanmıştır.

Kısacası, Azerbaycan'ın eğitim sisteminin modernleştirilmesi aşağıda yer alan temel konuları kapsamaktadır (Askerov, 2003, s. 64):

- Yeni eğitim sisteminin felsefesinin, teorik esasının belirlenmesi, liberal ve demokratik değerlerin eğitime adapte edilmesi. Eğitimde eski prensiplerin bazılarında vazgeçilmesi, yeni prensiplerin kabul edilmesi;

- Eğitim sisteminin mali yapısının geliştirilmesi;

- Eğitimde özel sektörün payının artırılması;

- Öğretmen yetiştirilmesi sisteminin piyasa koşullarına uygun hale getirilmesi;

- Eğitimin içeriğinin, eğitim programlarının ve eğitim planlarının geliştirilmesi;

- Eğitimin yapısının ve yönetiminin geliştirilmesi;

- Bilginin doğru değerlendirilmesi ve kalite kontrol mekanizminin oluşturulması

vs.

Bu sürecin başarılı bir şekilde devam etmesi için ilk başta eğitim sisteminin felsefi temeli, yani teorik altyapısı doğru oluşturulmalıdır. Bundan sonra toplum bazlı eğitimden, birey ve kalite odaklı eğitime geçmek gerekir. Dolayısıyla, günümüzde Azerbaycan eğitimi bu yönde, yani nicel eğitim göstergelerinin önemli olmadığı nitel göstergelerin daha önemli olduğu bir yapıya bürünmektedir.

Azerbaycan'da eğitimin gelişimi, çocukların ve gençlerin dünya standartlarına uygun eğitim görmelerinin sağlanması, yüksek ihtisaslı kadroların yetiştirilmesi, petrol gelirlerini entellektin, insan kaynaklarının geliştirilmesine harcanması stratejisinin amacını oluşturuyor. Eğitim harcamaları Azerbaycan'ın uzundönem gelişmesi için

önemli kaynak oluşturuyor ve bu yatırımlar ilerki dönemlerde ülkenin toplumsal kalkınmasına ciddi katkı sağlayacaktır.

2.4.4. Azerbaycan'ın Öğretmen Yetiştirme Modeli

Toplumun gelişimi bilim ve kültürün, halkın entellektüel potansiyelinin oluşturulması gibi önemli etkenlere bağlıdır. Bu nedenle, Azerbaycan yüksek öğretim kurumlarının en önemli görevlerinden biri, toplumun gelişmesinde belirleyici unsur olan eğitim sistemini yüksek kaliteli öğretmen kadroları ile temin etmektir (Narimanov, 1973, s. 319).

Azərbaycan'ın eğitim yapısında gerçekleştirilen reformlar ülke eğitiminin içeriği, yapısı ve yönetimi gibi önemli konuları kapsamakla, sistemli bir biçimde uygulanmaktadır. Bu reformların bir kısmı olarak, 2008-2009 ders yılından başlayarak orta öğretim kurumlarının I-IV. sınıflarında derslerin kurikulum yöntemi ile yapılması oluşturmuştur. Bu tarihe kadar geçen süre zarfında karşılaşılan olumsuz örneklerin çokluğu öğretmen yetiştirilmesi yönteminde köklü değişikliklerin yapılmasının kaçılmaz olduğunu kanıtlamıştır. Bu gerçeklik “Kesintisiz Öğretmen Hazırlığı Konsepti ve Stratejisi” belgesinde de detaylı bir şekilde yansıtılmıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Kesintisiz Pedagoji Eğitim ve Öğretmen Hazırlığının Konsepti ve Stratejisi. 25.06.2007).

Öğretmenlerin yetiştirilmesi eğitim sisteminin temelini oluşturuyor. Azerbaycan'da öğretmen ihtiyacının karşılanması yönünde eğitim ve humanitar yüksek okullar, pedagoji üniversiteler ve enstitüler, diğer üniversitelerin eğitim fakülteleri eğitim vermektedir. Öğretmen ihtiyacının karşılanmasında bu kurumlar ister Sovyet döneminde, isterse de bağımsızlıktan sonraki dönemde büyük başarılar kazanmışlar. Son dönemlerde şöyle bir algı oluşmuştur: söz konusu kurumlar çoğu zaman öğrencilere pratik beceriler, mesleki eğitim öğretmenlerden ziyade, daha fazla pedagoji, psikoloji ve metodoloji teorik bilgiler aşılamaaktalar. Çok yetersiz olan uygulama derslerinden de çoğu zaman yeteri düzeyde verim alınamıyor. Teori ile pratiğin organik bir biçimde vahdet oluşturması, derslerin öğretmen odaklı değil, öğrenci odaklı yapılmasına, öğrencilerin kavrama ve düşünce yeteneğinin, yenilikçilik ve girişimcilik özelliklerinin gelişmesine katkı sağlıyor.

Azerbaycan'da laik eğitim sisteminin yeniden kurulması ve geliştirilmesini gerçekleştiren öğretmen kadroları ülkenin üniversite ve yüksek okullarında yetiştiriliyor. Son dönemlerde bu alanda çalışan bir düzen oluşturulmuş, bu sistemde pedagoji üniversiteler ve pedagoji yüksek okullar büyük önem taşımaktadır. Azerbaycan eğitim sisteminin ihtiyacı olan öğretmenlerin yetiştirilmesi sürecinde temel amaç yüksek kaliteli ve profesyonel öğretmenlerin hazırlanması, Sovyet döneminden farklı olarak nicel değil, nitel unsurlara daha çok ağırlık verilmesidir. Kaliteli pedagoji eğitim günümüzde yaşamın tüm alanlarında insanın kendini gerçekleştirmesinin güvencesidir (Mardanov, 2009, s. 282).

Günümüzde Azerbaycan'da öğretmen kadrolarının eğitiminde aşağıda belirtilen hususlara dikkat edilmesi son derece önemlidir (Celilzade, Öğretmen Hazırlığı İnteraktif Pedagogikaya Esaslanmalı. 2014):

- a. Mesleki alanın genel ilkeleri;
- b. Meslek alanları;
- c. İnnovasyonlar.

Dünya tecrübesi şunu gösteriyor, öğretmenin beceri ve mesleki kalitesinin yükseltilmesinde aktif eğitim yöntemlerinden verimli yararlanmakla mümkündür. Bu nedenle, Azerbaycan eğitiminde başalı ile gerçekleştirilen eğitim içeriği ve yöntemleri, eğitici ortam, puanlama sistemini kapsayan model dünya tecrübesine dayanmalı, ülkenin koşulları dikkate alınarak kombine edilmelidir.

Üniversitelerin eğitim fakülteleri, geleceğin öğretmenlerinin yetiştirilmesi sürecini günümüzün talepleri doğrultusunda gerçekleştirmek için emek piyasasının isteklerine uygun olarak kendi eğitim yöntemlerini sürekli geliştirmeleri, bilgiyi yeni kuşaklara yeni eğitim teknolojileri aracılığı ile aktaracak kadroları hazırlamaları gerekir. Bu bakımdan öğretmenin beceri ve uzmanlık düzeyi ile bağlı olan tüm bilimsel, teorik, pratik ve yöntemsel ilkelerin araştırılması güncel sorun olarak araştırılmalıdır.

Azerbaycan'ın öğretmen yetiştirme modeli ve süreci halen günün taleplerini karşılayacak düzeyde bulunmamaktadır. Eğitim uzmanları bu alanda yaşanan değişiklikleri eğitim paradigmasına geçiş olarak değerlendirmekteler. Azerbaycan'da öğretmen hazırlığı amacıyla uygulanan model tam olarak değişmelidir. Bu görüş Azerbaycan Parlamentosu'nun Bilim ve Eğitim Komisyonu'nun Başkan Yardımcısı Bahtiyar Aliyev Azerbaycan Öğretmenlerinin XIV. Kurultayı'nda yaptığı konuşmada

dile getirmiştir. Milletvekili, ülkede yeni talepler doğrultusunda modern üniversiteler açılmalı, bu üniversitelerde rekabete dayalı eğitim süreçleri ve içerikleri uygulanmalı, mezun olan kadrolar çalıştıkları tüm kurumları ileri taşınmalıdır. Devlet ve özel üniversite olmasına bakılmaksızın, tüm üniversitelerde harç paraları iptal edilmeli, bu kurumlara mali ve yapısal özerklik tanınmalıdır. Aynı zamanda, öğretmenin toplumda kaybolan nüfuzunu arttırmak için öğretmene memur statüsü verilmelidir (Aliyev, Azerbaycan'da Öğretmen Hazırlığı Sisteminin Tam Değiştirilmesi Gerekir. 2015).

Eğitimde başarı ile yapılan reformlar eğitim sürecinin eğitim teknolojilerinin uygulanması ile gerçekleştirilmesi, üniversitelerde öğrencilerin idrak yeteneğinin geliştirilmesi ve mantığının güçlendirilmesine müsait ortam oluşturan bağımsız araştırmacılık fonksiyonunun icrasına hizmet etmelidir. Günümüzde Azerbaycan'da hala Sovyet döneminde olduğu gibi eğitim fakültelerinde dersler klasik yöntemle, öğretmenlerin aktif, öğrencilerin passif konumda bulunduğu konu anlatımı şeklinde yapılmaktadır. Çağdaş eğitim yöntem ve teknolojilerinden yeteri düzeyde yararlanılmamakta, öğrencileri daha fazla araştırmaya iten yöntemlerden yararlanılmamakta, öğrencilerin faal bir şekilde derslere katılmasını sağlayan metodlardan yararlanılmamaktadır (Halilov, Öğretmen Hazırlığı Yeni Aşamada. 2016).

Yapılan gözlemler eğitim fakültelerinde eğitim gören öğrencilerin öğretmenlik mesleğinin taleplerine uygun yetiştirilmesine eğitimin temel amacı olarak yaklaşılmıyor (Mardanov, 2000). Eğitim sisteminin dinamik bir biçimde gelişmesinde pedagojik uzmanlık düzeyi temel belirleyici unsurdur. Uzman öğretmenin yetişmesi sadece eğitim sistemine bağlı değil, aynı zamanda öğrencilerin kapasitelerinin düzeyi ile bağlıdır. Buraya aşağıda belirtilen yetenekler dahildir (Halilov, Öğretmen Hazırlığı Yeni Aşamada. 2016):

- Öğrencilerde gelecek meslekleri ile bağlı düşüncenin oluşturulması;
- Eğitim yöntem ve teknolojilerinin verimli kullanılmasına önem verilmesi;
- Pedagojik sürecin yönetilmesi becerisinin aşılması.

İleri düzey teknolojilere dayalı altyapıya sahip eğitim sisteminin oluşturulması için 5 temel stratejik yönde geniş çaplı önlemlerin alınması "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitimin Geliştirilmesi Devlet Stratejisi"nde yer almıştır. Bu önlemler aşağıdakilerdir (Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitimin Geliştirilmesi Devlet Stratejisi. 24.10.2013):

- Beceriye dayalı birey odaklı eğitim içeriğinin oluşturulması;
- Eğitim alanında insan kaynaklarının günün talepleri doğrultusunda yeniden oluşturulması;
- Eğitimde sonuca göre sorumlu, şeffaf ve verimli yönetim mekanizmalarının kurulması;
- Günün talepleri doğrultusunda ve yaşam boyu eğitimi destekleyen eğitim altyapısının oluşturulması;
- Azerbaycan'da ekonomik açıdan dayanıklı ve dünyanın lider eğitim sistemlerinin düzeyine uygun eğitim sisteminin maliyeleştirilmesi modelinin kurulması.

Eğitim fakültelerinde öğretim üyeleri eğitim sürecini belirlerken, öğrencilerin gözlem, bilimsel bilgi toplama yeteneğinin gelişmesine, elde edilen bilgilerin teorik açıdan incelemelerine, özgür düşünmek ve çalışmak yeteneklerinin gelişmesine katkı sağlamayı düşünmelidir. Yani, eğitim süresinde canlı seyir, abstrakt tefekkür ve pratiğin vahdeti sağlanmalıdır (Halilov, Öğretmen Hazırlığı Yeni Aşamada. 2016).

Yukarıda belirtildiği gibi, bağımsızlığını yeni kazanan Azerbaycan'da günümüzde öğretmenlerin üzerine büyük sorumluluk düşüyor, fakat bu kadar kutsal bir görevi taşıyan öğretmenlerin hakları son derece kısıtlı, maaşları yetersiz, sağlık sigortalarından yoksun bulunmaktalar. Azerbaycan'da onlarla üniversite, enstitü ve yüksek okulda öğretmen yetiştirilmektedir. Her yıl bu eğitim kurumlarından binlerce öğrenci mezun olmakta ve öğretmen adayı olarak topluma katılmaktalar. Fakat bu öğretmen adaylarının büyük bir kısmı iş bulamamaktalar. Bu durumun oluşmasında etkili olan etkenler arasında mezun olan öğretmen adaylarının günün talepleri doğrultusunda kaliteli üniversite eğitimi almamış olmalarıdır. Bu sorunun çözümü yönünde son yıllarda hükümet ciddi adımlar atmış, bazı eğitim fakülteleri, öğretmen yetiştiren enstitüler ve yüksek okullar taşıdıkları misyonu tamamladıkları gerekçesiyle kapatılmışlar (Öğretmen Enstitüsü'nün 4 Şubesi Kapatıldı, 2016).

2.5. İlgili Araştırmalar

Mısır Mardanov'un 2577 sayfadan oluşan dörd ciltlik "Azerbaycan Eğitim Tarihi" eseri (2011-2012) Azerbaycan'ın eğitim sisteminin tarihi gelişimini geniş bir biçimde yansıtmakta, değişik dönemlerde ülkenin eğitim sisteminin durumunu ve

sorunlarını bilimsel açıdan yolumlaması bakımından da dikkat çekmektedir. Şimdiye kadar Azerbaycan'ın eğitim tarihinin farklı yönleri araştırılmış, fakat ilk defa bu eserde tüm tarihi aşamaları kapsamı açısından daha sistemli bir çalışma olarak öne çıkmaktadır.

Eserde yer alan yeni belgeler, arşiv belgeleri, resimler, eski okulların tarihi ile ilgili bilgiler, Gori Öğretmenler Seminariyası'nın Azerbaycan şubesinin mezunlarının ve Bolşevik diktasının kurulması arefesinde yaşamış 400 kadar Azerbaycan öğretmen ve aydınının isimleri toplanmış liste Azerbaycan'ın milli eğitim tarihinin karanlık sayfalarının gün yüzüne çıkarılması bakımından önemli sayılmaktadır. Eser Azerbaycan'da 70 yıllık sovyet eğitiminin objektif gelişimi yansıtmakta, farklı dönemlerde gerçekleştirilen reformları geniş biçimde incelemektedir.

Eserin üçüncü ve dördüncü ciltlerinde bağımsızlıktan sonra Azerbaycan'ın eğitim sisteminin durumu incelenmiştir. Yeni dönemde bireyin gelişiminde eğitimi yeri, eğitim alanlar için eşit olanakların sağlanması, enformasyon-komünikasyon teknolojilerin uygulanması, eğitimin yönetiminde demokratik değerlerin önemi, eğitimin tüm aşamaları için yeni kurikulum ve öğretmen hazırlıkları, öğretmenlerin kalite düzeyinin yükseltilmesi, Avrupa eğitim mekanına uyum açısından yüksek öğretimde reformların yapılması, öğrencilerin başarılarının doğru not sistemi ile değerlendirilmesi gibi meselelere yer verilmiştir.

Sovyet döneminin yüksek öğretim sisteminin sorunlarının araştırılması ile ilgili yapılan çalışmalar sırasına M. N. Salahov "1945-1980 Döneminde Azerbaycan'ın Yüksek Öğretim Sistemi (1990), T. M. Bahşeliyev (1980), F. Ş. Memmedgulyeva (1983), T. S. Kerimova (1987) ve diğerlerinin eserleri dahildir. Azerbaycan Cumhuriyeti yüksek öğretim kurumlarının geçmiş sovyet ülkeleri için, aynı zamanda Asya ve Afrika'nın bazı ülkeleri için yüksek ihtisaslı kadroların yetiştirilmesi alanında uluslararası ilişkileri H. A. Hacıyeva (1966), Z. H. Serdarov (1982), E. M. Hüseyinova (1975), Ş. C. Şükürov (1985) ve diğerlerinin eserlerinde araştırılmıştır.

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonraki dönemde ülkenin yüksek öğretim sisteminin yeniden kurulması ve geliştirilmesi, eğitim sisteminin teorik ve pratik sorunları, dünya ve Avrupa eğitim mekanına uyum sorunları ile ilgili çalışmalar hızlanmıştır. Bu bakımdan, öncelikle, İ. H. Zeynalov'un "Azerbaycan'ın sosyo-ekonomik gelişimi – XX. Yüzyılın II. Döneminde" (2004), M. C. Mardanov'un

“Azerbaycan Eğitimi: Dün, Bugün ve Yarın” (2006), H. H. Şerifov’un “Eğitim Yöntemleri, Öngörü ve Uzmanlık” (2006), A. Z. Mehrabov ve A. A. Aliyev’in “Azerbaycan’da Eğitimin Sosyal-psikolojik Sorunları ve Etkileyen Unsurlar” (2001), E. N. Abbaszade ve H. M. Ahmedov’un (2003) araştırmalarının özellikle belirtilmesi gerekir. Ayrıca Ş. Askerov’un “Eğitimimiz: Dün, Bugün, Yarın” isimli çalışması (2003), genel olarak eğitimin birey ve toplum açısından önemi, eğitime bilimsel yaklaşımlar, Azerbaycan’da eğitimin tarihi gelişimi, sovyet dönemi ve günümüzde Azerbaycan eğitim sistemlerinin yapısal ve ideolojik sorunları, bu sorunların çözülmesi için önerilerin yer aldığı çok kapsamlı bir çalışma olması bakımından son derece önemli sayılabilir.

Liberal toplumsal gelişme modelini benimseyen Azerbaycan’da orta ve yüksek öğretim sisteminde özel okul ve üniversitelerin sayı giderek artmaktadır. Özel üniversitelerin oluşması, gelişim süreci ve perspektivleri H. İsaanlı’nın “Azerbaycan Özel Yüksek Öğretim Kurumları’na Öğrenci Kabulü Hakkında” (2003), A. Z. Mehrabov’un “Çokaşamalı Eğitim Sisteminde Kadro Hazırlığının Bazı Sorunları” (2001) gibi çalışmalar bu konuda başvurulacak kaynaklar sırasına dahildir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nicel ve nitel verilerin birlikte kullanıldığı karma yöntem yaklaşımı kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmada süresince, bilimsel sosyolojik empirik araştırma yapılırken kullanılan bazı yöntemlerden komple yararlanılmıştır. Yapılan araştırmanın objektiv reallığı tam olarak yansıtması için nicel ve nitel yöntemlerden yararlanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırma, 2015-2016 öğretim yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Gence şehrinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma evrenini Azerbaycan'ın Gence şehrinde bulunan karma (ilkolul, orta okul, lise) okullar oluşturmaktadır. Gence iline bağlı Kepez ve Nizami ilçelerinde bulunan Eğitim Bakanlığı'na bağlı 49 resmi okulda görev yapan 3500 kadar ilk ve orta okul öğretmen bulunmaktadır. Araştırma örneklemini Gence şehrindeki bulunan 49 okul arasından basit rastgele yöntemle seçilmiş 20 okulda çalışan 1597 öğretmen arasından yine aynı yöntemle belirlenmiş 200 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Tablo 1'de araştırma evreni verilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Evrenini Oluşturan İlçelere Göre Öğretmen Dağılımları

Yerleşim Yeri	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı
Kepez İlçesi	22	1576
Nizami İlçesi	27	1912
Toplam	49	3488

Tablo 2'de görüldüğü gibi araştırmanın evrenini, Gence iline bağlı olan Nizami ve Kepez ilçelerinde bulunan 49 okul ve bu okullarda çalışan toplam 3488 öğretmen oluşturmaktadır.

Örneklem seçiminde, sosyolojik araştırmalarda kullanılan seçme yönteminden yararlanılmıştır. Sosyal bilimlerde araştırmaların pratik açıdan tüm objeleri, ayrı ayrı bireylerin belirli toplamları ve çoğunluğundan oluşmaktadır. Eğer araştırmanın gidişatı zamanı bu araştırma objesini oluşturan tüm bireylerle bağlı enformasyondan yararlanılıyorsa, böyle araştırma kitle araştırması olarak kabul edilmektedir. Bu yöntemle alınan bilgiler daha güvenlidir, fakat çoğu zaman araştırmalarda kitle yönteminden yararlanılmamaktadır. Bunun nedeni kitle ile yapılan anketlerin daha masraflı olması, daha yorucu olması, daha çok zaman gerektirmesi ve daha çok mali kaynak talep etmesidir. Bu nedenle sosyolojik araştırmalarda anketlerin uygulanacağı kişiler seçme yöntemi ile belirlenmektedir (Guliyev, 1995, s. 233-234).

Söz konusu araştırmada da anket uygulanan öğretmenler basit rastgele seçme yönteminden yararlanılarak belirlenmiştir. (Rüstemov, 1997, s. 49). Genellikle sosyolojik araştırmalarda bir kaç seçme yönteminden yararlanılmaktadır. Bu araştırmada da ayrı ayrı kümelerin (okulların) belirlenmesi, seçilen okullarda çalışan öğretmenlerin seçilmesi, her bir okulda çalışan öğretmenlerin belirlenmesinde basit rastgele (seçkisiz) seçme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bundan dolayı araştırma evrenini oluşturan 49 okul arasından belirlenen 20 okulda çalışan 1597 öğretmen arasından basit rastgele yöntemle seçilmiş 200 öğretmene ulaşılmıştır. Ulaşılan öğretmen sayısı seçilmiş okullardan çalışan öğretmenlerin % 12'lik kısmını oluşturmaktadır.

Tablo 3. Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğretmenlerin Okullara Göre Dağılımı

Sıra	İlçe	Kurum	Öğretmen sayısı	Yapılan Anketler
1	KEPEZ	7 Sayılı Okul	53	6
2	KEPEZ	10 Sayılı Okul	45	8
3	KEPEZ	19 Sayılı Okul	83	9
4	KEPEZ	24 Sayılı Okul	86	12
5	KEPEZ	25 Sayılı Okul	123	14
6	KEPEZ	28 Sayılı Okul	67	8
7	KEPEZ	30 Sayılı Okul	92	11
8	KEPEZ	39 Sayılı Okul	65	9
9	KEPEZ	44 Sayılı Okul	98	16

Tablo 3'ün devamı

10	KEPEZ	46 Sayılı Okul	66	7
11	NİZAMİ	1 Sayılı Okul	83	10
12	NİZAMİ	5 Sayılı Okul	87	10
13	NİZAMİ	6 Sayılı Okul	76	9
14	NİZAMİ	11 Sayılı Okul	55	7
15	NİZAMİ	12 Sayılı Okul	81	10
16	NİZAMİ	14 Sayılı Okul	105	15
17	NİZAMİ	16 Sayılı Okul	66	9
18	NİZAMİ	18 Sayılı Okul	81	8
19	NİZAMİ	27 Sayılı Okul	127	15
20	NİZAMİ	34 Sayılı Okul	58	7
	TOPLAM	20 Okul	1.597	200

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu araştırmanın verileri anket kullanılarak toplanmıştır. Anket yapmak için her şeyden önce, anket oluşturmak gerekir, bu anketin yardımı ile gereken bilgileri elde etmek mümkündür. Anket belirli tarzda yapısal açıdan oluşturulmuş ve her biri araştırmanın temel amaç ve görevleri ile mantıksal açıdan ilişkili olan sorular yığındır (Rüstemov, 1997, s. 58-59).

Anketin oluşturulması süreci, aslında araştırmanın temel hipotezlerini soru diline dönüştürmektir. Anket soruları, genellikle üç özelliğe göre bir birinden ayrılmaktadır: 1) içerik açısından; 2) yapısal açıdan; 3) işlevsel açıdan (Hasanov, 2010, 135).

Anketin ilk bölümünde kişisel bilgi formu bulunmaktadır. Bu kısımda katılımcının yaşı, cinsiyeti, mesleki kariyeri, çalıştığı okul, çalışma yıllarının sayısı vs. gibi kişisel bilgilerin yer alacağı sorular bulunmaktadır.

3.3.2. Likert Ölçek

İlkesel olarak sosyal objelerin hem nicel, hem de nitel özellikleri ölçelebilir. Nicel özelliklerin (yaş, maaş, eğitim yıllarının miktarı vs.) ölçülmesi göreceli olarak

daha kolaydır. Bu özellikler genel kabul gören ölçeklere sahipler: yaş veya eğitim düzeyi için bir yıl, maaşın belirlenmesi için 1 manat, ailenin büyüklüğünün belirlenmesi için 1 kişi vs. (Tatarova, 2010, s. 71).

Nitel özelliklerin (sosyal mensupluk, insanların düşüncesi vs.) ölçülmesi için genel kabul görmüş ölçekler bulunmamaktadır. Bu ölçekleri genel olarak araştırmacı öğrenilen sosyal nesnenin (birey, grup, aile vs.) doğası ve araştırmanın hipotezlerine uygun olarak kendisi belirlemektedir.

Katılımcıların Azerbaycan'ın eğitim sistemi ile ilgili, mesleğe ilişkin ve öğretmen yetiştirme sistemi ile ilgili algılarının belirlenmesinde Likert Ölçeği'nden yararlanılmıştır. Likert Ölçeği sosyolojik araştırmalarda kullanılan ölçekler arasında ilk sırada bulunmaktadır. Yapılan araştırmaların %60'ında ölçek olarak Likert Ölçeği'nden yararlanılmaktadır. Söz konusu ölçekte aşağıda belirtilen beşli likert kullanılıyor: (Guliyev, 1995, s. 220).

- Kesinlikle Evet
- Evet
- Kısmen
- Hayır
- Kesinlikle hayır

Araştırmada, katılımcılara yukarıda belirtilen ölçeğin kullanıldığı sorular yöneltilerek, onların görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Bu tip sorularda katılımcılar kendi düşüncelerini tam yansıtmazsa bile, cevap şıklarından birini seçmek zorunda kalıyorlar. Bu durum söz konusu soruların, dolayısıyla katılımcıların görüşlerinin eksik tarafını oluşturuyor.

Araştırmada ayrıca katılımcılara 3 tane açık uçlu soru yöneltilmiştir. Burada öğretmenler hiçbir ölçeğe bağlı kalmadan soruları diledikleri gibi cevaplama özgürlüğüne sahip olmuşlardır. Bu sorunların en büyük eksikliği değerlendirme aşamasında karşılaşılan büyük engeller ve zaman kaybıdır (Guliyev, 1995, s. 289-290).

Araştırmada anketler katılımcılarla yüz yüze görüşme yöntemi ile yapılmıştır. Her bir katılımcı ile yüz yüze görüşerek anketlerin doldurulmasını sağlanmış ve doldurulan anketler anında geri alınmıştır. Bu durum anketlerin güvenilirliğini ve etki altında kalınmadan doldurulmasını sağlama amacına yöneliktir.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Anketlerin geri dönüşünden sonra, araştırmanın bilimsel açıdan sonucunun ortaya konulmasında son aşama olan verilerin analizi aşamasına geçilmiştir. Bu amaçla öncelikle veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve sonuçlar paket istatistik programı yardımı ile incelenerek, yaş, cinsiyet, mesleki kıdem gibi değişkenlere göre yüzdeler alınmıştır. Daha sonra bu veriler ışığında sonuçların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Öğretmen görüşlerinin alındığı nicel verilere ilişkin sonuçlar istatistik paket programı ile değerlendirilmiş, açık uçlu sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda araştırmacı kendi yorumlarıyla ortaya çıkan sonuçları ortaya koymuştur.

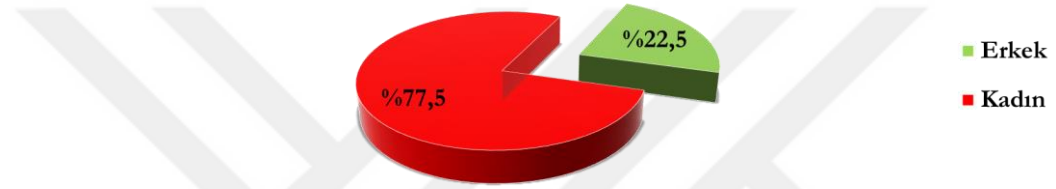

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR VE YORUMLAR

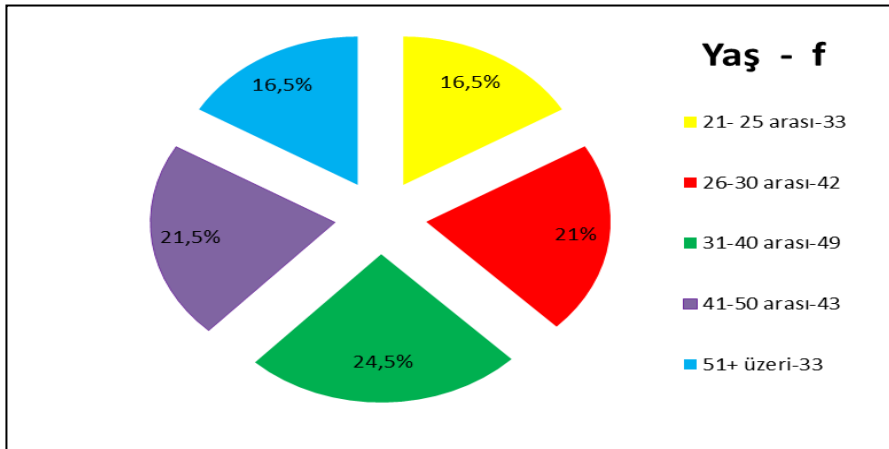
4.1. Kişisel Bilgilere Ait Bulgu ve Yorumlar

Anketin bu kısmı kapalı soru çeşitlerinden oluşmaktadır. Bu sorularda öğretmenlerin yaş, mesleki kıdem, meslekteki yılı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu, yönetim görevi ve branşlarına göre dağılımı, aşağıdaki tablolarda verilmiştir:

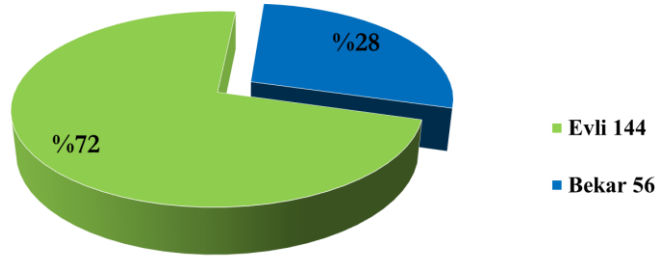
Şekil 4. Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımları(%)

Şekil 4'ten de anlaşıldığı gibi, her bir okulda rastgele seçme yöntemi ile belirlenen katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğunu kadın öğretmenler oluşturmaktadır. Aslında bu tablo günümüzde Azerbaycan okullarında çalışan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kadın öğretmenlerin olduğu gerçeğini yansıtmaktadır.

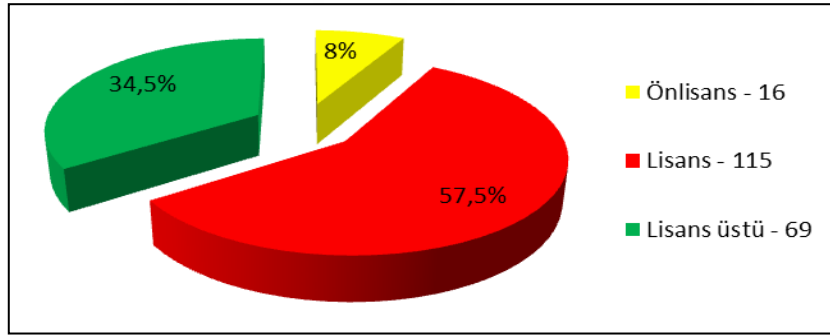
Şekil 5. Ankete katılan öğretmenlerin yaş dağılımları

Şekil 5’te, ankete katılan öğretmenlerin yaş grupları yer alıyor. Katılımcı öğretmenlerin çoğunluğunun 31-40 arasında olduğu görülmektedir. Bu grubu 26-30 yaş arası öğretmenler ile 41-50 yaş arası öğretmenlerin oluşturduğu yaş grubu takip etmektedir.

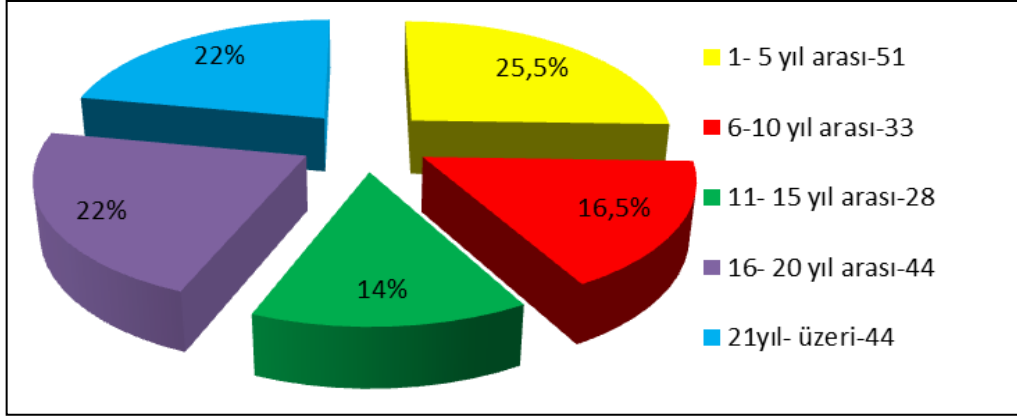
Şekil 6. Ankete katılan öğretmenlerin medeni durumu

Şekil 6’yı incelediğimizde, katılımcıların % 72 ’sinin medeni durumunun evli olduğu görülmektedir.

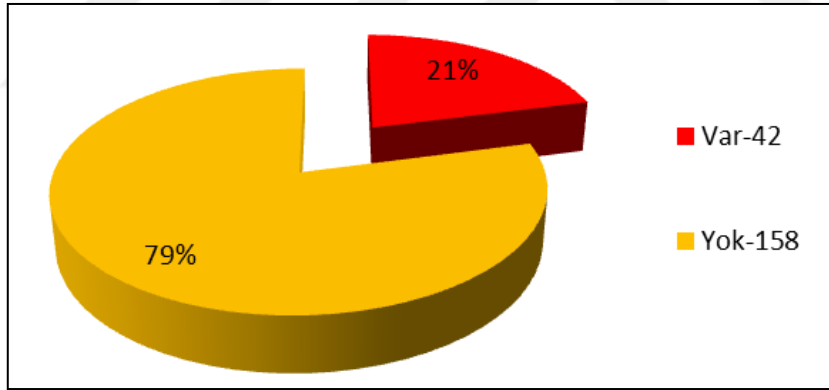
Şekil 7. Ankete katılan öğretmenlerin eğitim durumu

Şekil 7 incelendiğinde, ankete katılan öğretmenlerin %57,5’inin lisans eğitimi aldıkları görülmektedir.

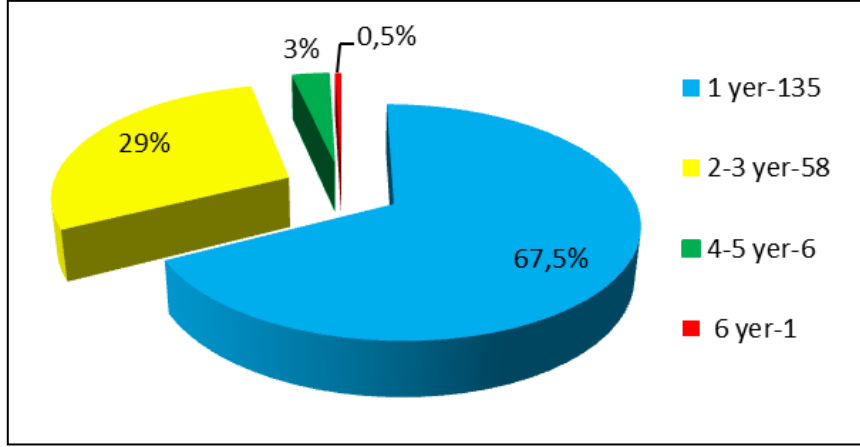
Şekil 8. Ankete katılan öğretmenlerin mesleki kıdemleri

Şekil 8’de ankete katılan öğretmenlerin mesleki kıdem dökümü yansımaktadır. Katılımcı öğretmenlerin çoğunluğu 1-5 yıl, 16-20 yıl ve 21 yıl üzeri mesleki kıdeme sahipler.

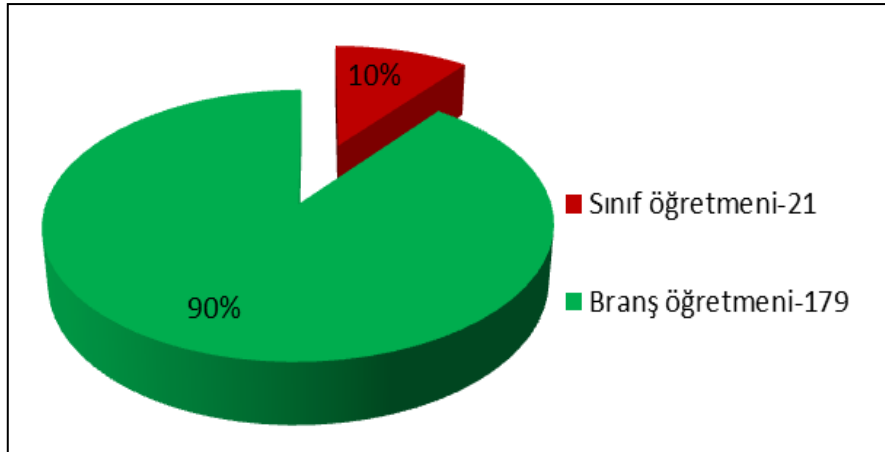
Şekil 9. Ankete katılan öğretmenlerin yönetim görevi

Şekil 9 incelendiğinde, katılımcıların %79’nun çalıştıkları okullarda hiçbir yönetici görevlerinin bulunmadığı anlaşılıyor.

Şekil 10. Ankete katılan öğretmenlerin meslekte değiştirdiği görev yeri sayısı

Şekil 10 incelendiğinde, katılımcı öğretmenlerin % 67.5'nin halen çalıştıkları ilk görev yerlerinde mesleki yaşamlarına devam ettikleri görülüyor. İkinci veya üçüncü görev yeri olarak çalışan öğretmenlerin oranı ise %29 olarak belirlenmiştir. Bu durum Azerbaycan'da öğretmenlerin sık sık çalıştıkları okulları değiştirmedikleri anlamına gelmektedir.

Şekil 11. Ankete katılan öğretmenlerin branşları

Şekil 11 incelendiğinde, katılımcılar arasında branş öğretmenlerinin %89,5'lik oran ile çoğunlukta olduğu görülmektedir.

4.2. Araştırmanın Alt Amaçlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

4.2.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Azerbaycan’da öğretmen ihtiyacının karşılanmasında şu anda uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşlerin frekans ve yüzde değerleri Tablo 4-11’de verilmiştir.

Tablo 4’te cinsiyete göre öğretmenlerin şu anda uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 4. Cinsiyete Göre Öğretmen Yetiştirme Modeline İlişkin Algılar

Sorular	Cinsiyet	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1 Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitede derslerin kaliteli teşkili için anfiler ve laboratuvar olanakları sizi memnun ediyor muydu?	Kadın	20	12.9	21	13.5	49	31.6	39	25.2	26	16.8
	Erkek	3	6.7	13	28.9	8	17.8	13	28.9	8	17.8
2 Lisans eğitimi aldığınız üniversitenin lisanöncesi eğitim kurumları ile ilişkisi ve eğitim stajından memnun kaldınız mı?	Kadın	13	8.4	12	7.7	23	14.8	65	42	42	27
	Erkek	2	4.5	6	13.3	10	22.2	16	35.6	11	24.5
3 Lisans öğrencilerinin pedagojik staj sürecinin ayarlanması ve bu amaçla ayrılan sürenin miktarı ve staj süreci kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesine uygun mudur?	Kadın	10	6.5	12	7.74	34	21.9	60	38.7	39	25.2
	Erkek	6	13.3	5	11.1	9	20	17	37.8	8	17.8
4 Tercih ettiğiniz bölümle bağlı aldığınız derslerin içeriği ve bu derslere ayrılan saatlerin miktarı yeterli miydi?	Kadın	23	14.8	9	5.8	19	12.2	52	33.5	52	33.5
	Erkek	11	24.4	8	17.8	5	11.1	13	28.9	8	17.8
5 Aldığınız lisans eğitimi okullarda bir öğretmen gibi çalışmanıza beklediğiniz katkıyı sağladı mı?	Kadın	16	10.3	5	3.2	13	8.5	45	29.0	76	49.0
	Erkek	9	20.0	6	13.3	2	4.5	12	26.7	16	35.5
6 Lisans eğitimi aldığınız üniversitede derslerin ve hocaların kalitesi sizi memnun etti mi?	Kadın	7	4.5	4	2.5	34	22.0	47	30.3	63	40.7
	Erkek	1	2.2	4	8.9	15	33.4	11	24.4	14	31.1

Tablo 4'ün devamı

7	Üniversitede pedagojik stajların uygulanma kaidesi ve staj süreci geleceğin öğretmeni gibi sizi memnun etti mi?	Kadın	13	8.4	15	9.7	28	18.0	52	35.6	47	30.3
		Erkek	5	11.1	2	4.4	11	24.5	14	31.1	13	28.9
8	Üniversitede ayrı ayrı derslerin teorik ve pratik kısımları için belirlenen saatlerin miktarı sizce yeterli miydi?	Kadın	14	9.0	17	11.0	30	19.4	51	32.9	43	27.7
		Erkek	6	13.3	4	8.9	8	17.8	19	42.2	8	17.8
9	“Azerbaycanın öğretmen yetiştirme sistemi”nin günümüz taleplerine uygun eğitim kadrolarının hazırlanmasında yeteri olduğunu düşünüyor musunuz?	Kadın	16	10.3	12	7.7	39	25.2	53	34.2	35	22.6
		Erkek	3	6.7	6	13.3	12	26.7	14	31.1	10	22.2
10	Genel olarak, çağdaş eğitim, çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile bağlı bilgi ve becerilere sahip olmanızda eğitim aldığınız üniversitenin olanaklarını ve katkıları sizce yeterli mi?	Kadın	17	11.0	14	9.0	42	27.0	48	31.0	34	22.0
		Erkek	9	20.0	6	13.3	9	20.0	15	33.4	6	13.3
11	Yürürlükte olan “öğretmen yetiştirme sistemi” sizce çağdaş eğitim bilgisinin ve öncül eğitim tecrübenin öğrenilmesine katkı sağlıyor mu?	Kadın	13	8.4	13	8.4	34	22.0	67	43.2	28	18.0
		Erkek	6	13.3	8	17.8	7	15.6	17	37.8	7	15.5
12	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitelerde hocaların profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor muydu?	Kadın	5	2.2	9	5.8	25	16.1	59	38.1	57	36.8
		Erkek	1	2.2	2	4.4	10	22.2	16	35.6	16	35.6

Öğretmen yetiştirme modeline ilişkin algılar incelenerek her bir soru kendi içinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda örneğin “Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitede derslerin kaliteli teşkili için anfiler ve labaratuvar olanakları sizi memnun ediyor muydu?” sorusuna kadın öğretmenler $f=49$ ile kısmen düzeyinde görüş bildirirken, erkek öğretmenler $f=13$ ile evet ve $f=13$ ile hayır düzeyinde eşit görüş bildirmişlerdir.

Tablo 5'te medeni duruma göre öğretmenlerin şu anda uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 5. Medeni duruma göre öğretmen yetiştirme modeline ilişkin algılar

A	Sorular	Medeni durum	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitede derslerin kaliteli teşkili için anfiler ve labaratuvar olanakları sizi memnun ediyor muydu?	Evli	14	9,7	13	9,0	46	31,9	43	29,9	28	19,5
		Bekar	9	16,1	21	37,5	11	19,6	9	16,1	6	10,7
2	Lisans eğitimi aldığımız üniversitenin lisanöncesi eğitim kurumları ile ilişkisi ve eğitim stajından memnun kaldınız mı?	Evli	9	6,2	7	4,8	22	15,3	63	43,8	43	29,9
		Bekar	6	10,7	11	19,7	11	19,6	18	32,1	10	17,9
3	Lisans öğrencilerinin pedagojik staj sürecinin ayarlanması ve bu amaçla ayrılan sürenin miktarı ve staj süreci kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesine uygun mudur?	Evli	8	5,6	12	8,3	25	17,4	65	45,1	34	23,6
		Bekar	8	14,3	5	8,9	18	32,1	12	21,4	13	23,3
4	Tercih ettiğiniz bölümle bağlı aldığımız derslerin içeriği ve bu derslere ayrılan saatlerin miktarı yeterli miydi?	Evli	21	14,6	11	7,6	21	14,6	47	32,6	44	30,6
		Bekar	13	23,2	6	10,7	3	5,4	18	32,1	16	28,6
5	Aldığımız lisans eğitimi okullarda bir öğretmen gibi çalışmanıza beklediğiniz katkıyı sağladı mı?	Evli	13	9,0	8	5,6	11	7,6	42	29,2	70	48,6
		Bekar	12	21,4	3	5,4	4	7,1	15	26,8	22	39,3
6	Lisans eğitimi aldığımız üniversitede derslerin ve hocaların kalitesi sizi memnun etti mi?	Evli	3	2,1	2	1,4	31	21,5	44	30,6	64	44,4
		Bekar	5	9,0	6	10,7	18	32,1	14	25,0	13	23,2
7	Üniversitede pedagojik stajların uygulanma kaidesi ve staj süreci geleceğin öğretmeni gibi sizi memnun etti mi?	Evli	4	2,8	12	8,3	29	20,1	53	36,8	46	32,0
		Bekar	14	25,0	5	8,9	10	17,9	13	23,2	14	25,0
8	Üniversitede ayrı ayrı derslerin teorik ve pratik kısımları için belirlenen saatlerin miktarı sizce yeterli miydi?	Evli	9	6,3	14	9,7	30	20,8	54	37,5	37	25,7
		Bekar	11	19,6	7	12,5	8	14,3	16	28,6	14	25,0
9	“Azerbaycanın öğretmen yetiştirme sistemi”nin günümüz taleplerine uygun eğitim kadrolarının hazırlanmasında yeteri olduğunu düşünüyor musunuz?	Evli	9	6,2	8	5,6	41	28,5	56	38,9	30	20,8
		Bekar	10	17,9	10	17,9	10	17,9	11	19,6	15	26,7
10	Genel olarak, çağdaş eğitim, çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile bağlı bilgi ve becerilere sahip olmanızda eğitim aldığımız üniversitenin olanaklarını ve katkıları sizce yeterli mi?	Evli	13	9,0	8	5,6	38	26,4	51	35,4	34	23,6
		Bekar	13	23,2	12	21,5	13	23,2	12	21,4	6	10,7
11	Yürürlükte olan “öğretmen yetiştirme sistemi” sizce çağdaş eğitim bilgisinin ve öncül eğitim tecrübenin öğrenilmesine katkı sağlıyor mu?	Evli	5	3,5	11	7,6	32	22,2	69	47,9	27	18,8
		Bekar	14	25,0	10	17,8	9	16,1	15	26,8	8	14,3
12	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitelerde hocaların profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor muydu?	Evli	2	1,4	4	2,8	18	12,5	58	40,3	62	43,0
		Bekar	4	7,1	7	12,5	17	30,4	17	30,4	11	19,6

Tablo 5’te medeni durum bazında öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Bu kategoride dikkat çeken husus evli öğretmenlerin bekarlara oranla daha yüksek frekans ve yüzde ile kesinlikle ve hayır düzeyinde görüş bildirirdikleri dikkati çekmektedir.

Tablo 6’te yaşa göre öğretmenlerin şu anda uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 6. Yaş gruplarına göre öğretmen yetiştirme modeline ilişkin algılar

A	Sorular	Yaş grupları	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitede derslerin kaliteli teşkili için anfiler ve labaratuvar olanakları sizi memnun ediyor muydu?	21-25	4	12,1	18	54,6	7	21,2	3	9,1	1	3,0
		26-30	6	14,3	6	14,3	15	35,7	6	14,3	9	21,5
		31-40	9	18,4	3	6,1	20	40,8	12	24,3	5	10,2
		41-50	2	4,7	6	14	6	14	21	49	8	18,6
		50+	2	6,1	1	3,0	9	27,3	10	30,3	11	33,3
2	Lisans eğitimi aldığımız üniversitenin lisanöncesi eğitim kurumları ile ilişkisi ve eğitim stajından memnun kaldınız mı?	21-25	5	15,6	9	27,3	7	21,2	10	30,3	2	6,1
		26-30	3	7,1	4	9,5	5	11,9	16	38,1	14	33,3
		31-40	5	10,2	1	2,0	10	20,4	19	38,8	14	28,6
		41-50	2	4,6	1	2,3	7	16,3	20	46,5	13	30,2
		50+	0	0,0	3	9,1	4	12,1	16	48,5	10	30,3
3	Lisans öğrencilerinin pedagojik staj sürecinin ayarlanması ve bu amaçla ayrılan sürenin miktarı ve staj süreci kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesine uygun mudur?	21-25	6	18,2	6	18,2	12	36,4	2	6,1	7	21,2
		26-30	2	4,8	2	4,8	9	21,4	15	35,7	14	33,3
		31-40	3	6,1	3	6,1	8	16,3	27	55,1	8	16,3
		41-50	2	4,6	2	4,6	7	16,3	22	51,2	10	23,3
		50+	3	9,1	4	12,1	7	21,2	11	33,3	8	24,2
4	Tercih ettiğiniz bölümle bağlı aldığınız derslerin içeriği ve bu derslere ayrılan saatlerin miktarı yeterli miydi?	21-25	8	24,2	8	24,2	1	3,1	8	24,2	8	24,2
		26-30	8	19,1	0	0,0	6	14,3	16	38,1	12	28,6
		31-40	6	12,2	2	4,1	6	12,2	22	44,9	13	26,5
		41-50	6	14	3	7	10	23,3	10	23,3	14	32,6
		50+	6	18,2	4	12,1	1	3,0	9	27,3	13	39,4
5	Aldığınız lisans eğitimi okullarda bir öğretmen gibi çalışmanıza beklediğiniz katkıyı sağladı mı?	21-25	11	33,3	5	15,1	3	9,1	9	27,3	5	15,1
		26-30	3	7,1	1	2,4	1	2,4	15	35,7	22	52,9
		31-40	4	8,2	1	2,0	6	12,2	14	28,6	24	49
		41-50	0	0,00	1	2,3	4	9,3	12	27,9	26	60,5
		50+	7	21,2	3	9,1	1	3,0	7	21,2	15	45,5

Tablo 6'nın devamı

6	Lisans eğitimi aldığımız üniversitede derslerin ve hocaların kalitesi sizi memnun etti mi?	21-25	3	9,1	6	18,2	14	42,4	8	24,2	2	6,1
		26-30	2	4,8	1	2,7	9	21,4	10	23,8	20	47,6
		31-40	1	2,04	1	2,04	15	30,6	15	30,6	17	34,7
		41-50	1	2,3	0	0,0	7	16,3	11	25,6	24	55,8
		50+	1	3,0	0	0,0	4	12,1	14	42,4	14	42,4
7	Üniversitede pedagojik stajların uygulanma kaidesi ve staj süreci geleceğin öğretmeni gibi sizi memnun etti mi?	21-25	9	27,3	5	15,1	10	30,3	3	9,1	6	18,2
		26-30	3	7,1	2	4,8	5	12	18	42,9	14	33,3
		31-40	3	6,1	4	8,2	13	26,5	14	28,6	15	30,6
		41-50	1	2,3	1	2,3	8	18,6	19	44,2	14	32,6
		50+	2	6,1	5	15,1	3	9,1	12	36,4	11	33,3
8	Üniversitede ayrı ayrı derslerin teorik ve pratik kısımları için belirlenen saatlerin miktarı sizce yeterli miydi?	21-25	7	21,2	7	21,2	5	15,1	7	21,2	7	21,2
		26-30	2	4,8	3	7,1	14	33,3	13	30,9	10	23,8
		31-40	5	10,2	5	10,2	6	12,2	19	38,8	14	28,6
		41-50	5	11,6	2	4,6	6	13,9	20	46,5	10	23,3
		50+	1	3,1	4	12,1	7	21,2	11	33,3	10	30,3
9	“Azerbaycanın öğretmen yetiştirme sistemi”nin günümüz taleplerine uygun eğitim kadrolarının hazırlanmasında yeteri olduğunu düşünüyor musunuz?	21-25	7	21,2	10	30,3	8	24,2	1	3,03	7	21,2
		26-30	2	4,8	3	7,1	9	21,4	18	42,9	10	23,8
		31-40	3	6,1	3	6,1	14	28,6	16	32,6	13	26,5
		41-50	2	4,6	0	0,0	17	39,5	18	41,9	6	13,9
		50+	5	15,1	2	6,1	3	9,1	14	42,4	9	27,3
10	Genel olarak, çağdaş eğitim, çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile bağlı bilgi ve becerilere sahip olmanızda eğitim aldığımız üniversitenin olanaklarını ve katkıları sizce yeterli mi?	21-25	12	36,4	11	33,3	4	12,1	3	9,1	3	9,1
		26-30	5	11,9	2	4,8	10	23,8	16	38,1	9	21,4
		31-40	3	6,1	2	4,1	17	34,7	15	30,6	12	24,5
		41-50	0	0,0	2	4,6	15	34,9	19	44,2	7	16,3
		50+	6	18,2	3	9,1	5	15,1	10	30,3	9	27,3
11	Yürürlükte olan “öğretmen yetiştirme sistemi” sizce çağdaş eğitim bilgisinin ve öncül eğitim tecrübenin öğrenilmesine katkı sağlıyor mu?	21-25	8	24,24	12	36,4	6	18,2	4	12,1	3	9,1
		26-30	4	9,5	1	2,40	8	19,0	21	50,0	8	19,1
		31-40	2	4,1	3	6,1	8	16,3	25	51,0	11	22,5
		41-50	0	0,0	2	4,6	13	30,3	22	51,2	6	13,9
		50+	5	15,1	3	9,1	6	18,2	12	36,4	7	21,2
12	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitelerde hocaların profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor muydu?	21-25	2	6,1	6	18,2	15	45,4	7	21,2	3	9,1
		26-30	0	0,0	2	4,76	5	12	17	40,5	18	42,9
		31-40	3	6,1	1	2,0	3	6,1	23	46,9	19	38,8
		41-50	0	0,0	0	0,0	6	13,9	20	46,5	17	39,5
		50+	1	3,0	2	6,1	6	18,2	8	24,2	16	48,5

Tablo 6’da yaş bazında öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Bu kategoride dikkat çeken husus yaş arttıkça öğretmenlerin kesinlikle evet düzeyinde görüş bildirdikleri görülmesi olmuştur. Örneğin, “Aldığınız lisans eğitimi okullarda bir öğretmen gibi çalışmanıza beklediğiniz katkıyı sağladı mı?” sorusuna 20-25 yaş grubu f=5 ile, 26-30 yaş grubu öğretmenler f=22 ile, 31-40 grubu

öğretmenler f=24 ile, 41-50 yaş grubu f=26 ile, 51 ve üzeri yaş grubu ise f=15 (%45) ile kesinlikle evet düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 7’de eğitim durumuna göre öğretmenlerin şu anda uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 7. Eğitim düzeyine göre öğretmen yetiştirme modeli ile ilgili algılar

A	Sorular	Eğitim durumu	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitede derslerin kaliteli teşkili için anfiler ve laboratuvar olanakları sizi memnun ediyor muydu?	önlisans	5	31,25	1	6,25	6	37,50	1	6,25	3	18,75
		lisans	13	11,30	21	18,26	34	29,57	31	26,96	16	13,91
		lisansüstü	5	7,25	12	17,39	17	24,64	20	28,99	15	21,74
2	Lisans eğitimi aldığınız üniversitenin lisanöncesi eğitim kurumları ile ilişkisi ve eğitim stajından memnun kaldınız mı?	önlisans	0	0,00	1	6,25	3	18,75	4	25,00	8	50,00
		lisans	13	11,30	15	13,04	21	18,26	37	32,17	29	25,22
		lisansüstü	2	2,90	2	2,90	9	13,04	40	57,97	16	23,19
3	Lisans öğrencilerinin pedagojik staj sürecinin ayarlanması ve bu amaçla ayrılan sürenin miktarı ve staj süreci kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesine uygun mudur?	önlisans	1	6,25	0	0,00	2	12,50	9	56,25	4	25,00
		lisans	12	10,43	12	10,43	28	24,35	42	36,52	21	18,26
		lisansüstü	3	4,35	5	7,25	13	18,84	26	37,68	22	31,88
4	Tercih ettiğiniz bölümle bağlı aldığınız derslerin içeriği ve bu derslere ayrılan saatlerin miktarı yeterli miydi?	önlisans	0	0,00	1	6,25	0	0,00	8	50,00	7	43,75
		lisans	24	20,87	10	8,70	15	13,04	38	33,04	28	24,35
		lisansüstü	10	14,49	6	8,70	9	13,04	19	27,54	25	36,23
5	Aldığınız lisans eğitimi okullarda bir öğretmen gibi çalışmanıza beklediğiniz katkıyı sağladı mı?	önlisans	2	12,50	1	6,25	1	6,25	0	0,00	12	75,00
		lisans	16	13,91	7	6,09	13	11,30	33	28,70	46	40,00
		lisansüstü	7	10,14	3	4,35	1	1,45	24	34,78	34	49,28
6	Lisans eğitimi aldığınız üniversitede derslerin ve hocaların kalitesi sizi memnun etti mi?	önlisans	1	6,25	0	0,00	3	18,75	5	31,25	7	43,75
		lisans	7	6,09	5	4,35	29	25,22	28	24,35	46	40,00
		lisansüstü	0	0,00	3	4,35	17	24,64	25	36,23	24	34,78
7	Üniversitede pedagojik stajların uygulanma kaidesi ve staj süreci geleceğin öğretmeni gibi sizi memnun etti mi?	önlisans	1	6,25	2	12,50	2	12,50	8	50,00	3	18,75
		lisans	14	12,17	10	8,70	27	23,48	34	29,57	30	26,09
		lisansüstü	3	4,35	5	7,25	10	14,49	24	34,78	27	39,13
8	Üniversitede ayrı ayrı derslerin teorik ve pratik kısımları için belirlenen saatlerin miktarı sizce yeterli miydi?	önlisans	1	6,25	2	12,50	3	18,75	5	31,25	5	31,25
		lisans	14	12,17	11	9,57	23	20,00	38	33,04	29	25,22
		lisansüstü	5	7,25	8	11,59	12	17,39	27	39,13	17	24,64

Tablo 7'nin devamı

9	“Azerbaycanın öğretmen yetiştirme sistemi”nin günümüz taleplerine uygun eğitim kadrolarının hazırlanmasında yeteri olduğunu düşünüyor musunuz?	önlisans	0	0,00	3	18,75	3	18,75	5	31,25	5	31,25
		lisans	12	10,43	11	9,57	36	31,30	38	33,04	18	15,65
		lisansüstü	7	10,14	4	5,80	12	17,39	24	34,78	22	31,88
10	Genel olarak, çağdaş eğitim, çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile bağlı bilgi ve becerilere sahip olmanızda eğitim aldığınız üniversitenin olanaklarını ve katkıları sizce yeterli mi?	önlisans	2	12,50	0	0,00	3	18,75	4	25,00	7	43,75
		lisans	19	16,52	12	10,43	32	27,83	36	31,30	16	13,91
		lisansüstü	5	7,25	8	11,59	16	23,19	23	33,33	17	24,64
11	Yürürlükte olan “öğretmen yetiştirme sistemi” sizce çağdaş eğitim bilgisinin ve öncül eğitim tecrübenin öğrenilmesine katkı sağlıyor mu?	önlisans	1	6,25	0	0,00	2	12,50	10	62,50	3	18,75
		lisans	13	11,30	13	11,30	28	24,35	45	39,13	16	13,91
		lisansüstü	5	7,25	8	11,59	11	15,94	29	42,03	16	23,19
12	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitelerde hocaların profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor muydu?	önlisans	0	0,00	2	12,50	3	18,75	3	18,75	8	50,00
		lisans	4	3,48	8	6,96	23	20,00	46	40,00	34	29,57
		lisansüstü	2	2,90	1	1,45	9	13,04	26	37,68	31	44,93

Tablo 7’de eğitim düzeyi bazında öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Eğitim düzeyi yükseldikçe kesinlikle hayır ve hayır düzeyinde görüşlerin oranı yükselmektedir. Örneğin, “Yürürlükte olan “öğretmen yetiştirme sistemi” sizce çağdaş eğitim bilgisinin ve öncül eğitim tecrübenin öğrenilmesine katkı sağlıyor mu?” sorusuna önlisans diplomalı öğretmenlerden sadece biri f=1 kesinlikle hayır yanıtını verdiği halde, lisans diplomalı katılımcılar f=13 ile, lisansüstü diplomalı öğretmenler ise f=5 ile kesinlikle hayır düzeyinde görüş belirtmiştir.

Tablo 8’de mesleki kıdeme göre öğretmenlerin şu anda uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 8. Mesleki kıdem durumuna göre öğretmen yetiştirme modeli ile ilgili algılar

A	Sorular	Mesleki Kıdem	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitede derslerin kaliteli teşkili için anfiler ve laboratuvar olanakları sizi memnun ediyor muydu?	1-5	6	11,76	20	39,22	11	21,57	6	11,76	8	15,69
		6-10	6	18,18	5	15,15	12	36,36	7	21,21	3	9,09
		11-15	5	17,86	2	7,14	8	28,57	9	32,14	4	14,29
		16-20	5	11,36	4	9,09	15	34,09	12	27,27	8	18,18
		21+	1	2,27	3	6,82	11	25,00	18	40,91	11	25,00
2	Lisans eğitimi aldığınız üniversitenin lisanöncesi eğitim kurumları ile ilişkisi ve eğitim stajından memnun kaldınız mı?	1-5	6	11,76	11	21,57	11	21,57	13	25,49	10	19,61
		6-10	3	9,09	2	6,06	4	12,12	15	45,45	9	27,27
		11-15	4	14,29	1	3,57	2	7,14	11	39,29	10	35,71
		16-20	2	4,55	1	2,27	8	18,18	23	52,27	10	22,73
		21+	0	0,00	3	6,82	8	18,18	19	43,18	14	31,82
3	Lisans öğrencilerinin pedagojik staj sürecinin ayarlanması ve bu amaçla ayrılan sürenin miktarı ve staj süreci kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesine uygun mudur?	1-5	7	13,73	7	13,73	16	31,37	6	11,76	15	29,41
		6-10	2	6,06	1	3,03	8	24,24	15	45,45	7	21,21
		11-15	2	7,14	2	7,14	2	7,14	17	60,71	5	17,86
		16-20	3	6,82	2	4,55	6	13,64	23	52,27	10	22,73
		21+	2	4,55	5	11,36	11	25,00	16	36,36	10	22,73
4	Tercih ettiğiniz bölümle bağlı aldığınız derslerin içeriği ve bu derslere ayrılan saatlerin miktarı yeterli miydi?	1-5	12	23,53	8	15,69	3	5,88	13	25,49	15	29,41
		6-10	4	12,12	0	0,00	7	21,21	14	42,42	8	24,24
		11-15	3	10,71	2	7,14	3	10,71	14	50,00	6	21,43
		16-20	5	11,36	2	4,55	4	9,09	14	31,82	19	43,18
		21+	10	22,73	5	11,36	7	15,91	10	22,73	12	27,27
5	Aldığınız lisans eğitimi okullarda bir öğretmen gibi çalışmanıza beklediğiniz katkıyı sağladı mı?	1-5	11	21,57	5	9,80	3	5,88	14	27,45	18	35,29
		6-10	3	9,09	1	3,03	4	12,12	12	36,36	13	39,39
		11-15	2	7,14	1	3,57	3	10,71	9	32,14	13	46,43
		16-20	4	9,09	1	2,27	4	9,09	10	22,73	25	56,82
		21+	5	11,36	3	6,82	1	2,27	12	27,27	23	52,27
6	Lisans eğitimi aldığınız üniversitede derslerin ve hocaların kalitesi sizi memnun etti mi?	1-5	4	7,84	7	13,73	18	35,29	10	19,61	12	23,53
		6-10	1	3,03	0	0,00	8	24,24	11	33,33	13	39,39
		11-15	0	0,00	1	3,57	7	25,00	9	32,14	11	39,29
		16-20	2	4,55	0	0,00	9	20,45	11	25,00	22	50,00
		21+	1	2,27	0	0,00	7	15,91	17	38,64	19	43,18
7	Üniversitede pedagojik stajların uygulanma kaidesi ve staj süreci geleceğin öğretmeni gibi sizi memnun etti mi?	1-5	12	23,53	5	9,80	11	21,57	10	19,61	13	25,49
		6-10	0	0,00	4	12,12	6	18,18	15	45,45	8	24,24
		11-15	2	7,14	1	3,57	6	21,43	10	35,71	9	32,14
		16-20	2	4,55	2	4,55	11	25,00	12	27,27	17	38,64
		21+	2	4,55	5	11,36	5	11,36	19	43,18	13	29,55

Tablo 8'in devamı

8	Üniversitede ayrı ayrı derslerin teorik ve pratik kısımları için belirlenen saatlerin miktarı sizce yeterli miydi?	1-5	7	13,73	11	21,57	10	19,61	11	21,57	12	23,53
		6-10	2	6,06	3	9,09	9	27,27	12	36,36	7	21,21
		11-15	3	10,71	1	3,57	5	17,86	14	50,00	5	17,86
		16-20	3	6,82	0	0,00	6	13,64	19	43,18	16	36,36
		21+	5	11,36	6	13,64	8	18,18	14	31,82	11	25,00
9	“Azerbaycanın öğretmen yetiştirme sistemi”nin günümüz taleplerine uygun eğitim kadrolarının hazırlanmasında yeteri olduğunu düşünüyor musunuz?	1-5	9	17,65	11	21,57	13	25,49	9	17,65	9	17,65
		6-10	1	3,03	2	6,06	7	21,21	14	42,42	9	27,27
		11-15	2	7,14	2	7,14	6	21,43	9	32,14	9	32,14
		16-20	3	6,82	1	2,27	14	31,82	16	36,36	10	22,73
		21+	4	9,09	2	4,55	11	25,00	19	43,18	8	18,18
10	Genel olarak, çağdaş eğitim, çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile bağlı bilgi ve becerilere sahip olmanızda eğitim aldığınız üniversitenin olanaklarını ve katkıları sizce yeterli mi?	1-5	13	25,49	12	23,53	9	17,65	11	21,57	6	11,76
		6-10	5	15,15	1	3,03	10	30,30	10	30,30	7	21,21
		11-15	2	7,14	1	3,57	6	21,43	12	42,86	7	25,00
		16-20	3	6,82	1	2,27	15	34,09	15	34,09	10	22,73
		21+	3	6,82	5	11,36	11	25,00	15	34,09	10	22,73
11	Yürürlükte olan “öğretmen yetiştirme sistemi” sizce çağdaş eğitim bilgisinin ve öncül eğitim tecrübenin öğrenilmesine katkı sağlıyor mu?	1-5	9	17,65	12	23,53	9	17,65	13	25,49	8	15,69
		6-10	4	12,12	2	6,06	7	21,21	16	48,48	4	12,12
		11-15	1	3,23	1	3,23	4	12,90	16	51,61	9	29,03
		16-20	2	4,55	1	2,27	10	22,73	24	54,55	7	15,91
		21+	3	6,82	5	11,36	11	25,00	15	34,09	10	22,73
12	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitelerde hocaların profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor muydu?	1-5	2	3,92	8	15,69	19	37,25	11	21,57	11	21,57
		6-10	0	0,00	0	0,00	2	6,06	18	54,55	13	39,39
		11-15	3	10,71	1	3,57	1	3,57	13	46,43	10	35,71
		16-20	1	2,27	0	0,00	5	11,36	19	43,18	19	43,18
		21+	0	0,00	2	4,55	8	18,18	14	31,82	20	45,45

Tablo 8’de mesleki kıdem bazında öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Mesleki kıdem yükseldikçe öğretmenlerin evet ve kesinlikle evet düzeyinde görüş bildirdikleri görülüyor. Örneğin, “Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitelerde hocaların profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor muydu?” sorusuna 1-5 yıl kıdemli katılımcılar %21.5 oranında, 6-10 yıl kıdemli öğretmenler %39 oranında, 11-15 yıl kıdemli öğretmenler %35.7 ile, 16-20 yıl kıdemli katılımcılar %43 oranında, 21 ve üzeri mesleki kıdemli öğretmenler ise %45.5 düzeyinde kesinlikle evet düzeyinde görüş belirtmişlerdir.

Tablo 9’da yönetimde göreve göre öğretmenlerin şu anda uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 9. Eğitim yönetiminde görevin olup olmaması bakımından algılar

A	Sorular	Yönetim Görevi	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitede derslerin kaliteli teşkili için anfiler ve laboratuvar olanakları sizi memnun ediyor muydu?	Var	4	9,52	2	4,76	12	28,57	11	26,19	13	30,95
		Yok	19	12,03	32	20,25	45	28,48	41	25,95	21	13,29
2	Lisans eğitimi aldığınız üniversitenin lisanöncesi eğitim kurumları ile ilişkisi ve eğitim stajından memnun kaldınız mı?	Var	1	2,38	3	7,14	6	14,29	17	40,48	15	35,71
		Yok	14	8,86	15	9,49	27	17,09	64	40,51	38	24,05
3	Lisans öğrencilerinin pedagojik staj sürecinin ayarlanması ve bu amaçla ayrılan sürenin miktarı ve staj süreci kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesine uygun mudur?	Var	3	5,45	5	9,09	20	36,36	14	25,45	13	23,64
		Yok	13	8,23	17	10,76	38	24,05	57	36,08	33	20,89
4	Tercih ettiğiniz bölümle bağlı aldığınız derslerin içeriği ve bu derslere ayrılan saatlerin miktarı yeterli miydi?	Var	3	7,14	2	4,76	8	19,05	16	38,10	13	30,95
		Yok	31	19,62	15	9,49	16	10,13	49	31,01	47	29,75
5	Aldığınız lisans eğitimi okullarda bir öğretmen gibi çalışmanıza beklediğiniz katkıyı sağladı mı?	Var	2	4,76	1	2,38	2	4,76	12	28,57	25	59,52
		Yok	23	14,56	10	6,33	13	8,23	45	28,48	67	42,41
6	Lisans eğitimi aldığınız üniversitede derslerin ve hocaların kalitesi sizi memnun etti mi?	Var	1	2,38	0	0,00	12	28,57	13	30,95	16	38,10
		Yok	7	4,43	8	5,06	37	23,42	45	28,48	61	38,61
7	Üniversitede pedagojik stajların uygulanma kaidesi ve staj süreci geleceğin öğretmeni gibi sizi memnun etti mi?	Var	1	2,38	3	7,14	8	19,05	14	33,33	16	38,10
		Yok	17	10,76	14	8,86	31	19,62	52	32,91	44	27,85
8	Üniversitede ayrı ayrı derslerin teorik ve pratik kısımları için belirlenen saatlerin miktarı sizce yeterli miydi?	Var	0	0,00	4	9,52	6	14,29	20	47,62	12	28,57
		Yok	20	12,66	17	10,76	32	20,25	50	31,65	39	24,68
9	“Azerbaycanın öğretmen yetiştirme sistemi”nin günümüz taleplerine uygun eğitim kadrolarının hazırlanmasında yeteri olduğunu düşünüyor musunuz?	Var	0	0,00	4	9,52	13	30,95	15	35,71	10	23,81
		Yok	19	12,03	14	8,86	38	24,05	52	32,91	35	22,15
10	Genel olarak, çağdaş eğitim, çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile bağlı bilgi ve becerilere sahip olmanızda eğitim aldığınız üniversitenin olanaklarını ve katkıları sizce yeterli mi?	Var	2	4,76	3	7,14	10	23,81	17	40,48	10	23,81
		Yok	24	15,19	17	10,76	41	25,95	46	29,11	30	18,99
11	Yürürlükte olan “öğretmen yetiştirme sistemi” sizce çağdaş eğitim bilgisinin ve öncül eğitim tecrübenin öğrenilmesine katkı sağlıyor mu?	Var	0	0,00	3	7,14	7	16,67	23	54,76	9	21,43
		Yok	19	12,03	18	11,39	34	21,52	61	38,61	26	16,46
12	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitelerde hocaların profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor muydu?	Var	0	0,00	3	7,14	2	4,76	16	38,10	21	50,00
		Yok	6	3,80	8	5,06	33	20,89	59	37,34	52	32,91

Tablo 9’da okul yönetiminde görev bakımından öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Bu kritere göre değerlendirmede dikkat çeken husus, yönetici pozisyonunda bulunan katılımcıların çok az bir kısmı kesinlikle hayır ve hayır yanıtı verdiği halde, yönetimde yer almayanlarda bu oranın keskin bir şekilde yükselmesidir. Örneğin, “Üniversitede ayrı ayrı derslerin teorik ve pratik kısımları için belirlenen saatlerin miktarı sizce yeterli miydi?” sorusuna kesinlikle hayır yanıtı verenlerin f=20 tamamı yönetici pozisyonu bulunmayan katılımcılar olmuştur

Tablo 10’da meslekte değiştirilen görev yeri sayısına göre öğretmenlerin şu anda uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 10. Meslekte değiştirilen görev yeri sayısı bakımından öğretmen yetiştirme modeli ile ilgili algıları

A	Sorular	Meslekte Görev Yeri Sayısı	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitede derslerin kaliteli teşkili için anfiler ve labaratuvar olanakları sizi memnun ediyor muydu?	1	18	13,3	28	20,7	31	23,0	34	25,2	24	17,8
		2-3	4	6,9	5	8,62	24	41,4	17	29,3	8	13,8
		4-5	1	16,7	1	16,7	2	33,3	1	16,7	1	16,7
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
2	Lisans eğitimi aldığımız üniversitenin lisanöncesi eğitim kurumları ile ilişkisi ve eğitim stajından memnun kaldığımız mı?	1	13	9,6	16	11,8	22	16,3	49	36,3	35	25,9
		2-3	2	3,4	2	3,4	8	13,8	30	51,7	16	27,6
		4-5	0	0,0	0	0,0	2	33,3	2	33,3	2	33,3
		6+	0	0,0	0	0,0	1	100	0	0,0	0	0,0
3	Lisans öğrencilerinin pedagojik staj sürecinin ayarlanması ve bu amaçla ayrılan sürenin miktarı ve staj süreci kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesine uygun mudur?	1	11	8,1	14	10,4	31	23,0	45	33,3	34	25,2
		2-3	4	6,9	3	5,2	10	17,2	30	51,7	11	19,2
		4-5	0	0,0	0	0,0	2	33,3	2	33,3	2	33,3
		6+	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
4	Tercih ettiğimiz bölümle bağlı aldığımız derslerin içeriği ve bu derslere ayrılan saatlerin miktarı yeterli miydi?	1	26	19,3	13	9,6	13	9,6	47	34,8	36	26,7
		2-3	6	10,4	4	6,9	9	15,5	18	31,0	21	36,2
		4-5	1	16,7	0	0,0	2	33,3	0	0,0	3	50,0
		6+	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
5	Aldığımız lisans eğitimi okullarda bir öğretmen gibi çalışmanıza beklediğiniz katkıyı sağladı mı?	1	20	14,8	11	8,1	11	8,1	34	25,2	59	43,7
		2-3	3	5,2	0	0,0	4	6,9	23	39,7	28	48,3
		4-5	1	16,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	5	83,3
		6+	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Tablo 10'un devamı

6	Lisans eğitimi aldığınız üniversitede derslerin ve hocaların kalitesi sizi memnun etti mi?	1	6	4,4	6	4,4	35	25,9	39	28,9	49	36,3
		2-3	1	1,7	2	3,4	13	22,4	18	31,0	24	41,4
		4-5	1	16,7	0	0,0	1	16,7	1	16,7	3	50,0
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
7	Üniversitede pedagojik stajların uygulanma kaidesi ve staj süreci geleceğin öğretmeni gibi sizi memnun etti mi?	1	10	7,4	15	11,1	28	20,7	44	32,6	38	28,1
		2-3	7	12,1	2	3,4	10	17,2	21	36,2	18	31,0
		4-5	1	16,7	0	0,0	1	16,7	1	16,7	3	50,0
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
8	Üniversitede ayrı ayrı derslerin teorik ve pratik kısımları için belirlenen saatlerin miktarı sizce yeterli miydi?	1	16	11,8	17	12,6	25	18,5	43	31,8	34	25,2
		2-3	3	5,2	4	6,9	11	19,0	27	46,5	13	22,4
		4-5	1	16,7	0	0,0	2	33,3	0	0,0	3	50,0
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
9	“Azerbaycanın öğretmen yetiştirme sistemi”nin günümüz taleplerine uygun eğitim kadrolarının hazırlanmasında yeteri olduğunu düşünüyor musunuz?	1	11	8,2	16	11,8	32	23,7	48	35,6	28	20,7
		2-3	7	12,1	2	3,4	18	31,0	17	29,3	14	24,1
		4-5	1	16,7	0	0,0	1	16,7	2	33,3	2	33,3
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
10	Genel olarak, çağdaş eğitim, çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile bağlı bilgi ve becerilere sahip olmanızda eğitim aldığınız üniversitenin olanaklarını ve katkıları sizce yeterli mi?	1	20	14,8	16	11,8	31	23,0	41	30,4	27	20,0
		2-3	6	10,4	2	3,4	20	34,5	20	34,5	10	17,2
		4-5	0	0,0	2	33,3	0	0,0	2	33,3	2	33,3
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
11	Yürürlükte olan “öğretmen yetiştirme sistemi” sizce çağdaş eğitim bilgisinin ve öncül eğitim tecrübenin öğrenilmesine katkı sağlıyor mu?	1	15	11,1	15	11,1	28	20,7	59	43,7	18	13,3
		2-3	4	6,9	4	6,9	13	22,4	23	39,7	14	24,1
		4-5	0	0,0	2	33,3	0	0,0	2	33,3	2	33,3
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
12	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitelerde hocaların profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor muydu?	1	4	3,0	8	5,9	29	21,5	45	33,3	49	36,3
		2-3	2	3,4	3	5,2	6	10,3	28	48,3	19	32,8
		4-5	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	33,3	4	66,7
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100

Tablo 10'da meslekte görev yeri sayısı baz alınarak öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Bu kritere göre değerlendirmede dikkat çeken husus, meslekte görev yerlerinin sayısı arttıkça sorulara olumsuz yanıt verenlerin oranı azalmakta, olumlu yanıtların oranı ise yükselmektedir. Örneğin, “Lisans eğitimi aldığınız üniversitede derslerin ve hocaların kalitesi sizi memnun etti mi?” sorusuna ilk görev yerinde çalışan öğretmenler $f=6$ ile, 2-3 görev yerinde çalışanlar $f=1$ ile, 4-5 görev yerinde çalışanlar $f=1$ ile, 6 ve üzeri görev yerinde çalışanlar ise $f=0$ ile kesinlikle hayır yanıtı verdiği halde, kesinlikle evet yönünde oran 6 ve üzeri görev yerinde çalışanlarda bu oran yüzde yüze ulaşmıştır.

Tablo 11’de branşa göre öğretmenlerin şu anda uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 11. Branş ve ilkököl öğretmenlerinin öğretmen yetiştirme modeline yönelik algıları

A	Sorular	Branş	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitede derslerin kaliteli teşkili için anfiler ve laboratuvar olanak-ları sizi memnun ediyor muydu?	Branş	20	11,2	32	17,9	52	29,0	43	24,0	32	17,9
		İlkokul	3	14,3	2	9,5	5	23,8	9	42,9	2	9,5
2	Lisans eğitimi aldığınız üniversitenin lisanöncesi eğitim kurumları ile ilişkisi ve eğitim stajından memnun kaldınız mı?	Branş	15	8,4	17	9,5	29	16,2	72	40,2	46	25,7
		İlkokul	0	0,0	1	4,8	4	19,0	9	42,9	7	33,3
3	Lisans öğrencilerinin pedagojik staj sürecinin ayarlanması ve bu amaçla ayrılan sürenin miktarı ve staj süreci kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesine uygun mudur?	Branş	15	8,4	15	8,4	39	21,8	69	38,5	41	22,9
		İlkokul	1	4,8	2	9,5	4	19,0	8	38,1	6	28,6
4	Tercih ettiğiniz bölümle bağlı aldığınız derslerin içeriği ve bu derslere ayrılan saatlerin miktarı yeterli miydi?	Branş	31	17,3	16	8,9	20	11,2	60	33,5	52	29,0
		İlkokul	3	14,3	1	4,8	4	19,0	5	23,8	8	38,1
5	Aldığınız lisans eğitimi okullarda bir öğretmen gibi çalışmanıza beklediğiniz katkıyı sağladı mı?	Branş	24	13,4	11	6,1	14	7,8	52	29,0	78	43,6
		İlkokul	1	4,8	0	0,0	1	4,8	5	23,8	14	66,7
6	Lisans eğitimi aldığınız üniversitede derslerin ve hocaların kalitesi sizi memnun etti mi?	Branş	7	3,9	8	4,5	46	25,7	53	29,6	65	36,3
		İlkokul	1	4,8	0	0,0	3	14,3	5	23,8	12	57,1
7	Üniversitede pedagojik stajların uygulanma kaidesi ve staj süreci geleceğin öğretmeni gibi sizi memnun etti mi?	Branş	16	8,9	17	9,5	34	19	58	32,4	54	30,2
		İlkokul	2	9,5	0	0,0	5	23,8	8	38,1	6	28,6
8	Üniversitede ayrı ayrı derslerin teorik ve pratik kısımları için belirlenen saatlerin miktarı sizce yeterli miydi?	Branş	16	8,9	21	11,7	35	19,5	61	34,1	46	25,7
		İlkokul	4	19,1	0	0,0	3	14,3	9	42,9	5	23,8
9	“Azerbaycanın öğretmen yetiştirme sistemi”nin günümüz taleplerine uygun eğitim kadrolarının hazırlanmasında yeteri olduğunu düşünüyor musunuz?	Branş	17	9,5	17	9,5	44	24,6	59	33	42	23,5
		İlkokul	2	9,5	1	4,8	7	33,3	8	38,1	3	14,3

Tablo 11'in devamı

10	Genel olarak, çağdaş eğitim, çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile bağlı bilgi ve becerilere sahip olmanızda eğitim aldığınız üniversitenin olanaklarını ve katkıları sizce yeterli mi?	Branş	25	14	18	10,1	44	24,6	55	30,7	37	20,7
		İlkokul	1	4,8	2	9,5	7	33,3	8	38,1	3	14,3
11	Yürürlükte olan “öğretmen yetiştirme sistemi” sizce çağdaş eğitim bilgisinin ve öncül eğitim tecrübenin öğrenilmesine katkı sağlıyor mu?	Branş	18	10,1	18	10,1	34	19	76	42,5	33	18,4
		İlkokul	1	4,8	3	14,3	7	33,3	8	38,1	2	9,5
12	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitelerde hocaların profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyormuydu?	Branş	6	3,4	10	5,6	32	17,9	64	35,7	67	37,4
		İlkokul	0	0,0	1	4,8	3	14,3	11	52,4	6	28,6

Tablo 11’de ilkokul veya branş öğretmenliği bazında öğretmen yetiştirme modeline ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Bu kriteriyaya göre değerlendirmede dikkat çeken husus, branş öğretmenlerinin olumsuz görüş oranı, ilkokul öğretmenlerine göre göreceli olarak daha yüksektir. Örneğin, “Tercih ettiğiniz bölümle bağlı aldığınız derslerin içeriği ve bu derslere ayrılan saatlerin miktarı yeterli miydi?” sorusuna branş öğretmenleri f=31 ile kesinlikle hayır yanıtı verdiği halde, bu oran ilkokul öğretmenlerinde f=3 düzeyine gerilemiştir.

4.2.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Azerbaycan’da öğretmenlerin mesleğe ilişkin algılarının frekans ve yüzde değerleri Tablo 12-19’da verilmiştir.

Tablo 12’de cinsiyete göre öğretmenlerin mesleklerine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 12. Cinsiyete Göre Mesleğe İlişkin Algıları

	Sorular	Cinsiyet	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Mesleğinizi severek yapıyor musunuz?	Kadın	3	2.0	1	0.7	13	8.4	23	14.8	115	74.1
		Erkek	1	2.2	1	2.2	5	11.1	8	17.8	30	66.7
2	Derslerde aktif eğitim yöntemlerinden yararlanıyor musunuz?	Kadın	5	2.2	5	3.2	17	11.0	40	25.8	88	56.8
		Erkek	3	6.7	4	8.8	7	15.6	9	20.0	22	48.9
3	Ders süresince multimedia materyallerinden yararlanıyor musunuz?	Kadın	16	10.3	10	6.4	24	15.5	51	32.9	54	34.9
		Erkek	6	13.3	6	13.3	7	15.6	12	26.7	14	31.1
4	Okulunuzda çalışan diğer öğretmenlerin profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor mu?	Kadın	2	1.3	6	3.9	44	28.4	51	32.9	52	33.5
		Erkek	1	2.2	3	6.7	14	31.1	6	13.3	21	46.7
5	Sizce çalıştığınız okullarda öğrenciler öğretmenlerinden memnun mu?	Kadın	3	1.9	2	1.3	40	25.9	59	38.0	51	32.9
		Erkek	0	0.0	3	6.7	15	33.3	11	24.4	16	35.6
6	Mesleğe yeni katılan öğretmenlerin, eski öğretmenlerden daha bilgili olduklarını düşünüyor musunuz?	Kadın	18	11.6	17	11.0	53	34.2	28	18.0	38	25.2
		Erkek	4	8.9	5	11.1	8	17.8	8	17.8	20	44.4
7	İş arkadaşlarınızla entelektüel anlamda düşünce alışverişi yapıyor musunuz?	Kadın	11	7.1	3	1.9	17	11.0	37	23.9	87	56.1
		Erkek	0	0.0	4	8.9	6	13.3	13	28.9	22	48.9
8	Mesleğinin toplumun gelişmesine önemli katkıların olduğunu düşünüyor musunuz?	Kadın	6	3.8	14	9.1	135	87.1	0	0.0	0	0.0
		Erkek	1	2.2	1	2.2	1	2.2	5	11.1	37	82.2
9	Mesleğinin, toplumda en güvenilen meslekler arasında olduğunu düşünüyor musunuz?	Kadın	4	2.6	2	1.3	12	7.7	22	14.2	115	74.2
		Erkek	2	4.4	2	4.4	3	6.7	9	20.0	29	64.5
10	Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?	Kadın	5	3.2	5	3.2	18	11.6	46	29.7	81	52.3
		Erkek	3	6.7	1	2.2	9	20.0	12	26.7	20	44.4

Tablo 12’de cinsiyet bazında mesleğe ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Bu kritere göre değerlendirmede dikkat çeken husus, kadın öğretmenlerin kesinlikle hayır ve hayır oranı, erkek öğretmenlerle kıyasla göreceli olarak daha yüksektir. Fakat genel olarak hem kadın, hem de erkek öğretmenlerin bu alt amaca ilişkin olumlu görüşlerinin oranı daha yüksektir. Örneğin, “Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?” sorusuna f=5 kadın, f=3 erkek öğretmen kesinlikle hayır yanıtı verdiği

halde, soruya kesinlikle evet yanıtı veren kadın öğretmenlerin sayısı f=81, erkek öğretmenlerin sayısı ise f=20 olmuştur.

Tablo 13'te medeni duruma göre öğretmenlerin mesleklerine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 13. Medeni duruma göre mesleğe ilişkin algıları

A	Sorular	Medeni durum	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
			1	Mesleğinizi severek yapıyor musunuz?	Evli	3	2,1	2	1,4	6	4,2	24
		Bekar	1	1,8	0	0,0	12	21,4	7	12,5	36	64,3
2	Derslerde aktif eğitim yöntemlerinden yararlanıyormusunuz?	Evli	4	2,8	5	3,5	15	10,4	31	21,5	89	61,8
		Bekar	4	7,1	4	7,1	9	16,1	18	32,1	21	37,5
3	Ders süresince multimedia materyallerinden yararlanıyor musunuz?	Evli	18	12,5	9	6,2	20	13,9	48	33,3	49	34,0
		Bekar	4	7,1	7	12,5	11	19,6	15	26,8	19	33,9
4	Okulunuzda çalışan diğer öğretmenlerin profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor mu?	Evli	3	2,1	6	4,2	32	22,2	42	29,2	61	42,4
		Bekar	0	0,0	3	5,4	26	46,4	15	26,8	12	21,4
5	Sizce çalıştığınız okullarda öğrenciler öğretmenlerinden memnun mu?	Evli	2	1,4	4	2,8	28	19,4	54	37,5	56	38,9
		Bekar	1	1,8	1	1,8	27	48,2	16	28,6	11	19,6
6	Mesleğe yeni katılan öğretmenlerin, eski öğretmenlerden daha bilgili olduklarını düşünüyor musunuz?	Evli	16	11,1	16	11,1	46	31,9	28	19,4	38	26,4
		Bekar	6	10,7	6	10,7	15	26,8	8	14,3	21	37,5
7	İş arkadaşlarınızla entelektüel anlamda düşünce alışverişi yapıyor musunuz?	Evli	9	6,2	2	1,4	18	12,5	35	24,3	80	55,6
		Bekar	2	3,6	5	8,9	5	8,9	15	26,8	29	51,8
8	Mesleğinizin toplumun gelişmesine önemli katkıların olduğunu düşünüyor musunuz?	Evli	1	0,7	0	0,0	5	3,5	14	9,7	124	86,1
		Bekar	0	0,0	1	1,8	2	3,6	5	8,9	48	85,7
9	Mesleğinin, toplumda en güvenilir meslekler arasında olduğunu düşünüyor musunuz?	Evli	3	2,1	1	0,7	10	6,9	22	15,3	108	75,0
		Bekar	3	5,4	3	5,4	5	8,9	9	16,1	36	64,3
10	Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?	Evli	4	2,8	4	2,8	15	10,4	41	28,5	80	55,6
		Bekar	4	7,1	2	3,6	12	21,4	17	30,4	21	37,5

Tablo 13'te medeni duruma göre mesleğe ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Medeni durum baz alınarak yapılan değerlendirmede bazı sorularda cevaplar eşit oranda, bazı sorularda ise farklılıklar dikkati çekmektedir. Örneğin, "Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?" sorusuna f=4 evli ve f=4 bekar

öğretmen kesinlikle hayır, f=4 evli ve f=2 bekar hayır, f=15 evli ve f=12 bekar öğretmen kısmen cevabı verdiği halde, bu soruya evet ve kesinlikle evet yanıtı veren evli ve bekar öğretmenlerin yüzdesi ile farklılık göstermektedir.

Tablo 14'te yaşa göre öğretmenlerin mesleklerine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 14. Yaşa göre mesleğe ilişkin algıları

B	Sorular	Yaş grupları	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Mesleğinizi severek yapıyor musunuz?	21-25	1	3,03	0	0,00	11	33,33	4	12,12	17	51,52
		26-30	0	0,00	0	0,00	1	2,38	6	14,29	35	83,33
		31-40	0	0,00	0	0,00	3	6,12	9	18,37	37	75,51
		41-50	2	4,65	2	4,65	1	2,33	7	16,28	31	72,09
		50+	1	3,03	0	0,00	2	6,06	5	15,15	25	75,76
2	Derslerde aktif eğitim yöntemlerinden yararlanıyor musunuz?	21-25	3	9,09	6	18,2	4	12,12	13	39,39	7	21,21
		26-30	2	4,76	0	0,00	4	9,52	12	28,57	24	57,14
		31-40	1	2,04	0	0,00	8	16,33	10	20,41	30	61,22
		41-50	2	4,65	3	6,98	3	6,98	5	11,63	30	69,77
		50+	0	0,00	0	0,00	5	15,15	9	27,27	19	57,58
3	Ders süresince multimedia materyallerinden yararlanıyor musunuz?	21-25	4	12,12	8	24,2	7	21,21	8	24,24	6	18,18
		26-30	6	14,29	1	2,38	7	16,67	12	28,57	16	38,10
		31-40	6	12,24	4	8,16	7	14,29	16	32,65	16	32,65
		41-50	2	4,65	3	6,98	4	9,30	14	32,56	20	46,51
		50+	4	12,12	0	0,00	6	18,18	13	39,39	10	30,30
4	Okulunuzda çalışan diğer öğretmenlerin profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor mu?	21-25	0	0,00	6	18,2	18	54,55	4	12,12	5	15,15
		26-30	1	2,38	1	2,38	7	16,67	16	38,10	17	40,48
		31-40	0	0,00	1	2,04	14	28,57	17	34,69	17	34,69
		41-50	1	2,33	1	2,33	12	27,91	9	20,93	20	46,51
		50+	1	3,03	0	0,00	7	21,21	11	33,33	14	42,42
5	Sizce çalıştığımız okullarda öğrenciler öğretmenlerinden memnun mu?	21-25	0	0,00	2	6,06	20	60,61	5	15,15	6	18,18
		26-30	2	4,76	0	0,00	9	21,43	17	40,48	14	33,33
		31-40	1	2,00	2	4,00	14	28,00	18	36,00	15	30,00
		41-50	0	0,00	1	2,33	7	16,28	16	37,21	19	44,19
		50+	0	0,00	1	3,03	5	15,15	14	42,42	13	39,39
6	Mesleğe yeni katılan öğretmenlerin, eski öğretmenlerden daha bilgili olduklarını düşünüyor musunuz?	21-25	2	6,06	6	18,2	10	30,30	3	9,09	12	36,36
		26-30	5	11,90	1	2,38	11	26,19	8	19,05	17	40,48
		31-40	5	10,20	7	14,3	12	24,49	14	28,57	11	22,45
		41-50	6	13,95	3	6,98	19	44,19	3	6,98	12	27,91
		50+	4	12,12	5	15,1	9	27,27	8	24,24	7	21,21

Tablo 14'ün devamı

7	İş arkadaşlarınızla entelektüel anlamda düşünce alışverişi yapıyor musunuz?	21-25	1	3,03	5	15,1	7	21,21	6	18,18	14	42,42
		26-30	3	7,14	0	0,00	4	9,52	13	30,95	22	52,38
		31-40	3	6,12	0	0,00	4	8,16	18	36,73	24	48,98
		41-50	2	4,65	1	2,33	6	13,95	6	13,95	28	65,12
		50+	2	6,06	1	3,03	2	6,06	7	21,21	21	63,64
8	Mesleğinizin toplumun gelişmesine önemli katkılarının olduğunu düşünüyor musunuz?	21-25	0	0,00	1	3,03	2	6,06	1	3,03	29	87,88
		26-30	0	0,00	0	0,00	12	22,64	4	7,55	37	69,81
		31-40	0	0,00	0	0,00	1	2,08	6	12,50	41	85,42
		41-50	0	0,00	0	0,00	1	2,33	3	6,98	39	90,70
		50+	1	3,03	0	0,00	1	3,03	5	15,15	26	78,79
9	Mesleğinin, toplumda en güvenilen meslekler arasında olduğunu düşünüyor musunuz?	21-25	3	9,09	3	9,09	3	9,09	3	9,09	21	63,64
		26-30	1	2,38	0	0,00	3	7,14	10	23,81	28	66,67
		31-40	0	0,00	0	0,00	1	2,04	7	14,29	41	83,67
		41-50	2	4,65	0	0,00	5	11,63	4	9,30	32	74,42
		50+	0	0,00	1	3,03	3	9,09	7	21,21	22	66,67
10	Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?	21-25	4	12,12	3	9,09	8	24,24	8	24,24	10	30,30
		26-30	1	2,38	1	2,38	5	11,90	15	35,71	20	47,62
		31-40	1	2,04	0	0,00	6	12,24	13	26,53	29	59,18
		41-50	1	2,33	1	2,33	5	11,63	12	27,91	24	55,81
		50+	1	3,03	1	3,03	3	9,09	10	30,30	18	54,55

Tablo 14'de yaşa göre mesleğe ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Bu göstergeye göre dikkat çeken husus, öğretmenlerin sorulara verdiği yanıtlarda yüzde olarak kesinlikle hayır ve hayır yanıtının düşük olmasıdır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu mesleğe ilişkin olumlu görüş belirtmişlerdir. Örneğin, “Mesleğinizi severek yapıyor musunuz?” sorusuna sadece f=6 öğretmen kesinlikle hayır ve hayır yanıtı verdiği halde, f=176 öğretmen evet ve kesinlikle evet yanıtı vermişlerdir.

Tablo 15'te eğitim düzeyine göre öğretmenlerin mesleklerine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 15. Eğitim düzeyine göre mesleğe ilişkin algıları

B	Sorular	Eğitim durumu	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Mesleğinizi severek yapıyor musunuz?	önlisans	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	6,2	15	93,7
		lisans	3	2,6	2	1,7	16	13,9	20	17,4	74	64,3
		lisansüstü	1	1,4	0	0,0	2	2,9	10	14,5	56	81,2
2	Derslerde aktif eğitim yöntemlerinden yararlanıyor musunuz?	önlisans	1	6,2	0	0,0	1	6,2	1	6,3	13	81,2
		lisans	5	4,3	7	6,1	16	13,9	27	23,5	60	52,2
		lisansüstü	2	2,9	2	2,9	7	10,1	21	30,4	37	53,6
3	Ders süresince multimedia materyallerinden yararlanıyor musunuz?	önlisans	2	12,5	1	6,2	1	6,2	6	37,5	6	37,5
		lisans	10	8,7	13	11,3	21	18,3	39	33,9	32	27,8
		lisansüstü	10	14,5	2	2,9	9	13,0	18	26,1	30	43,5
4	Okulunuzda çalışan diğer öğretmenlerin profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor mu?	önlisans	0	0,0	0	0,0	3	18,7	4	25,0	9	56,2
		lisans	0	0,0	8	67,0	36	31,3	39	33,9	32	27,8
		lisansüstü	3	4,3	1	1,4	19	27,5	14	20,3	32	46,4
5	Sizce çalıştığımız okullarda öğrenciler öğretmenlerinden memnun mu?	önlisans	0	0,0	0	0,0	3	18,7	2	12,5	11	68,7
		lisans	2	1,7	3	2,6	37	32,2	40	34,8	33	28,7
		lisansüstü	1	1,4	2	2,9	15	21,7	28	40,6	23	33,3
6	Mesleğe yeni katılan öğretmenlerin, eski öğretmenlerden daha bilgili olduklarını düşünüyor musunuz?	önlisans	0	0,0	1	6,2	6	37,5	2	12,5	7	43,7
		lisans	13	11,3	14	12,2	40	34,8	19	16,5	29	25,2
		lisansüstü	9	13,0	7	10,1	15	21,7	15	21,7	23	33,3
7	İş arkadaşlarınızla entelektüel anlamda düşünce alışverişi yapıyor musunuz?	önlisans	0	0,0	1	6,2	0	0,0	3	18,7	12	75,0
		lisans	8	7,0	4	3,5	15	13,0	28	24,3	60	52,2
		lisansüstü	3	4,3	2	2,9	8	11,6	19	27,5	37	53,6
8	Mesleğinizin toplumun gelişmesine önemli katkılarının olduğunu düşünüyor musunuz?	önlisans	0	0,0	0	0,0	1	6,2	0	0,0	15	93,7
		lisans	0	0,0	1	0,9	4	3,5	13	11,3	97	84,3
		lisansüstü	1	1,4	0	0,0	2	2,9	6	8,7	60	87,0
9	Mesleğinin, toplumda en güvenilen meslekler arasında olduğunu düşünüyor musunuz?	önlisans	0	0,0	0	0,0	1	6,2	1	6,2	14	87,5
		lisans	4	3,5	3	2,6	9	7,8	17	14,8	82	71,3
		lisansüstü	2	2,9	1	1,4	5	7,2	13	18,8	48	69,6
10	Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?	önlisans	1	6,2	0	0,0	1	6,2	2	12,5	12	75,0
		lisans	5	4,3	4	3,5	18	15,6	35	30,4	53	46,1
		lisansüstü	2	2,9	2	2,9	8	11,6	21	30,4	36	52,2

Tablo 15'te eğitim düzeyi baz alınarak mesleğe ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Eğitim durumuna göre değerlendirmede dikkat çeken husus, lisans

diplomalı öğretmenlerin olumsuz yanıtlarının yüzdesi, önlisans ve lisansüstü öğretmenlere göre daha yüksek olmasıdır. Örneğin, “Mesleğinin, toplumda en güvenilen meslekler arasında olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna önlisans diplomalı hiçbir öğretmen kesinlikle hayır yanıtı vermemiştir, bu sayı lisansüstü öğretmenlerde f=2 olduğu halde, lisans diplomalı öğretmenlerin ise f=4’ü soruya kesinlikle hayır yanıtı vermiştir.

Tablo 16’da mesleki kıdeme göre öğretmenlerin mesleklerine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 16. Mesleki kıdeme göre mesleğe ilişkin algıları

A	Sorular	Mesleki Kıdem	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Mesleğinizi severek yapıyor musunuz?	1-5	1	1,96	0	0,00	12	23,53	4	7,84	34	66,67
		6-10	0	0,00	0	0,00	0	0,00	8	24,24	25	75,76
		11-15	0	0,00	0	0,00	2	7,14	6	21,43	20	71,43
		16-20	2	4,55	1	2,27	1	2,27	6	13,64	34	77,27
		21+	1	2,27	1	2,27	3	6,82	7	15,91	32	72,73
2	Derslerde aktif eğitim yöntemlerinden yararlanıyor musunuz?	1-5	4	7,84	6	11,8	5	9,80	18	35,29	18	35,29
		6-10	1	3,03	0	0,00	5	15,15	9	27,27	18	54,55
		11-15	0	0,00	0	0,00	4	14,29	6	21,43	18	64,29
		16-20	2	4,55	2	4,55	4	9,09	8	18,18	28	63,64
		21+	1	2,27	1	2,27	6	13,64	8	18,18	28	63,64
3	Ders süresince multimedia materyallerinden yararlanıyor musunuz?	1-5	5	9,80	9	17,6	11	21,57	15	29,41	11	21,57
		6-10	6	18,2	0	0,00	4	12,12	9	27,27	14	42,42
		11-15	2	7,14	4	14,3	3	10,71	10	35,71	9	32,14
		16-20	4	9,09	2	4,55	6	13,64	16	36,36	16	36,36
		21+	5	11,4	1	2,27	7	15,91	13	29,55	18	40,91
4	Okulunuzda çalışan diğer öğretmenlerin profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor mu?	1-5	0	0,00	7	13,7	22	43,14	10	19,61	12	23,53
		6-10	1	3,03	1	3,03	5	15,15	15	45,45	11	33,33
		11-15	0	0,00	0	0,00	9	32,14	6	21,43	13	46,43
		16-20	0	0,00	0	0,00	12	27,27	12	27,27	20	45,45
		21+	2	4,55	1	2,27	10	22,73	14	31,82	17	38,64
5	Sizce çalıştığımız okullarda öğrenciler öğretmenlerinden memnun mu?	1-5	2	3,92	2	3,92	24	47,06	14	27,45	9	17,65
		6-10	0	0,00	1	3,03	6	18,18	13	39,39	13	39,39
		11-15	1	3,57	0	0,00	9	32,14	11	39,29	7	25,00
		16-20	0	0,00	0	0,00	8	18,18	16	36,36	20	45,45
		21+	0	0,00	2	4,55	8	18,18	16	36,36	18	40,91

Tablo 16'nın devamı

6	Mesleğe yeni katılan öğretmenlerin, eski öğretmenlerden daha bilgili olduklarını düşünüyor musunuz?	1-5	5	9,80	6	11,8	16	31,37	3	5,88	21	41,18
		6-10	3	9,09	2	6,06	8	24,24	12	36,36	8	24,24
		11-15	2	7,14	6	21,4	8	28,57	3	10,71	9	32,14
		16-20	5	11,4	2	4,55	14	31,82	11	25,00	12	27,27
		21+	7	15,9	6	13,6	15	34,09	7	15,91	9	20,45
7	İş arkadaşlarımızla entelektüel anlamda düşünce alışverişi yapıyor musunuz?	1-5	3	5,88	5	9,80	9	17,65	11	21,57	23	45,10
		6-10	1	3,03	0	0,00	3	9,09	12	36,36	17	51,52
		11-15	2	7,14	0	0,00	1	3,57	12	42,86	13	46,43
		16-20	1	2,27	0	0,00	4	9,09	9	20,45	30	68,18
		21+	4	9,09	2	4,55	6	13,64	6	13,64	26	59,09
8	Mesleğinizin toplumun gelişmesine önemli katkılarının olduğunu düşünüyor musunuz?	1-5	0	0,00	1	1,96	3	5,88	1	1,96	46	90,20
		6-10	0	0,00	0	0,00	0	0,00	6	18,18	27	81,82
		11-15	0	0,00	0	0,00	0	0,00	5	17,86	23	82,14
		16-20	0	0,00	0	0,00	2	4,55	2	4,55	40	90,91
		21+	1	2,27	0	0,00	2	4,55	5	11,36	36	81,82
9	Mesleğinin, toplumda en güvenilen meslekler arasında olduğunu düşünüyor musunuz?	1-5	3	5,88	3	5,88	4	7,84	6	11,76	35	68,63
		6-10	1	3,03	0	0,00	3	9,09	10	30,30	19	57,58
		11-15	0	0,00	0	0,00	1	3,57	3	10,71	24	85,71
		16-20	2	4,55	0	0,00	1	2,27	7	15,91	34	77,27
		21+	0	0,00	1	2,27	6	13,64	5	11,36	32	72,73
10	Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?	1-5	4	7,84	3	5,88	10	19,61	12	23,53	22	43,14
		6-10	1	3,03	1	3,03	5	15,15	13	39,39	13	39,39
		11-15	0	0,00	0	0,00	3	10,71	11	39,29	14	50,00
		16-20	1	2,27	0	0,00	5	11,36	11	25,00	27	61,36
		21+	2	4,55	2	4,55	4	9,09	11	25,00	25	56,82

Tablo 16'da mesleki kıdem bazında mesleğe ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Mesleki kıdeme göre değerlendirmede dikkat çeken husus, kıdem yükseldikçe kesinlikle evet yanıtının oransal olarak yükselmesidir. Örneğin, "Derslerde aktif eğitim yöntemlerinden yararlanıyor musunuz?" sorusuna 1-5 yıl öğretmenlik yapanların %35'i kesinlikle evet yanıtı verdiği halde, bu oran 21 yıl ve üzeri öğretmenlerde %64'e yaklaşmıştır.

Tablo 17'de yönetimde göreve göre öğretmenlerin mesleklerine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 17. Eğitim sisteminde görev bakımından mesleğe ilişkin algıları

B	Sorular	Yönetim Görevi	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Mesleğinizi severek yapıyor musunuz?	Var	1	2,38	0	0,00	1	2,38	8	19,0	32	76,2
		Yok	3	1,90	2	1,27	17	10,8	23	14,6	113	71,5
2	Derslerde aktif eğitim yöntemlerinden yararlanıyor musunuz?	Var	1	2,38	0	0,00	4	9,52	4	9,52	33	78,6
		Yok	7	4,43	9	5,70	20	12,7	45	28,5	77	48,7
3	Ders süresince multimedia materyallerinden yararlanıyor musunuz?	Var	4	9,52	4	9,52	4	9,52	7	16,7	23	54,8
		Yok	18	11,4	12	7,59	27	17,1	56	35,4	45	28,5
4	Okulunuzda çalışan diğer öğretmenlerin profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor mu?	Var	0	0,00	1	2,38	12	28,6	13	30,9	16	38,1
		Yok	3	1,90	8	5,06	46	29,1	44	27,8	57	36,1
5	Sizce çalıştığınız okullarda öğrenciler öğretmenlerinden memnun mu?	Var	1	2,38	1	2,38	10	23,8	18	42,9	12	28,6
		Yok	2	1,27	4	2,53	45	28,5	52	32,9	55	34,8
6	Mesleğe yeni katılan öğretmenlerin, eski öğretmenlerden daha bilgili olduklarını düşünüyor musunuz?	Var	3	7,14	4	9,52	13	30,9	7	16,7	15	35,7
		Yok	19	12,0	18	11,4	48	30,4	29	18,4	44	27,8
7	İş arkadaşlarınızla entelektüel anlamda düşünce alışverişi yapıyor musunuz?	Var	1	2,38	0	0,00	9	21,4	9	21,4	23	54,8
		Yok	10	6,33	7	4,43	14	8,86	41	25,9	86	54,4
8	Mesleğinizin toplumun gelişmesine önemli katkılarının olduğunu düşünüyor musunuz?	Var	0	0,00	0	0,00	1	2,38	0	0,00	41	97,6
		Yok	1	0,63	1	0,63	6	3,80	19	12,0	131	82,9
9	Mesleğinin, toplumda en güvenilen meslekler arasında olduğunu düşünüyor musunuz?	Var	0	0,00	0	0,00	1	2,38	7	16,7	34	80,9
		Yok	6	3,80	4	2,53	14	8,86	24	15,2	110	69,6
10	Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?	Var	0	0,00	0	0,00	2	4,76	13	30,9	27	64,3
		Yok	8	5,06	6	3,80	25	15,8	45	28,5	74	46,8

Tablo 17’de okul yöneticiliği bakımından mesleğe ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Yöneticilik görevi bulunan ve bulunmayan öğretmenlerin sorulara yanıtlarında dikkat çeken temel husus yönetici olmayan öğretmenlerin olumsuz görüşlerinin yöneticilik görevi bulunan öğretmenlere oranla daha yüksek olmasıdır. Tüm sorularda bu husus dikkati çekmektedir. Örneğin, “İş arkadaşlarınızla entelektüel

anlamda düşünce alışverişi yapıyor musunuz?” sorusuna yöneticilik görevi bulunan sadece f=1 öğretmen kesinlikle hayır yanıtı verdiği halde, yönetici olmayan öğretmenlerde f=10’u bu yanıtı vermiştir.

Tablo 18’de meslekte görev yeri sıyrısına göre öğretmenlerin mesleklerine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 18. Meslekte değiştirilen görev yeri sayısı bakımından mesleğe ilişkin algıları

B	Sorular	Meslekte Görev Yeri Sayısı	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Mesleğinizi severek yapıyor musunuz?	1	3	2,22	1	0,74	14	10,37	24	17,78	93	68,89
		2-3	1	1,72	1	1,72	4	6,90	4	6,90	48	82,76
		4-5	0	0,00	0	0,00	0	0,00	3	50,00	3	50,00
		6+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100,0
2	Derslerde aktif eğitim yöntemlerinden yararlanıyor musunuz?	1	6	4,44	7	5,19	13	9,63	40	29,63	69	51,11
		2-3	2	3,45	2	3,45	9	15,52	9	15,52	36	62,07
		4-5	0	0,00	0	0,00	2	33,33	0	0,00	4	66,67
		6+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100,0
3	Ders süresince multimedia materyallerinden yararlanıyor musunuz?	1	17	12,6	12	8,89	19	14,07	46	34,07	41	30,37
		2-3	5	8,62	4	6,90	10	17,24	15	25,86	24	41,38
		4-5	0	0,00	0	0,00	2	33,33	2	33,33	2	33,33
		6+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100,0
4	Okulunuzda çalışan diğer öğretmenlerin profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor mu?	1	1	0,74	7	5,19	38	28,15	39	28,89	50	37,04
		2-3	1	1,72	2	3,45	19	32,76	16	27,59	20	34,48
		4-5	1	16,7	0	0,00	1	16,67	2	33,33	2	33,33
		6+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100,0
5	Sizce çalıştığınız okullarda öğrenciler öğretmenlerinden memnun mu?	1	0	0,00	3	2,22	41	30,37	47	34,81	44	32,59
		2-3	3	5,17	2	3,45	10	17,24	23	39,66	20	34,48
		4-5	0	0,00	0	0,00	4	66,67	0	0,00	2	33,33
		6+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100,0
6	Mesleğe yeni katılan öğretmenlerin, eski öğretmenlerden daha bilgili olduklarını düşünüyor musunuz?	1	8	5,93	17	12,6	41	30,37	25	18,52	44	32,59
		2-3	14	24,1	4	6,90	17	29,31	10	17,24	13	22,41
		4-5	0	0,00	1	16,7	3	50,00	1	16,67	1	16,67
		6+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100,0
7	İş arkadaşlarımızla entelektüel anlamda düşünce alışverişi yapıyor musunuz?	1	8	5,93	7	5,19	17	12,59	35	25,93	68	50,37
		2-3	3	5,17	0	0,00	6	10,34	14	24,14	35	60,34
		4-5	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	16,67	5	83,33
		6+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100,0

Tablo 18'in devamı

8	Mesleğinizin toplumun gelişmesine önemli katkılarının olduğunu düşünüyor musunuz?	1	1	0,74	1	0,74	6	4,44	15	11,11	112	82,96
		2-3	0	0,00	0	0,00	0	0,00	4	6,90	54	93,10
		4-5	0	0,00	0	0,00	1	16,67	0	0,00	5	83,33
		6+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100,0
9	Mesleğinin, toplumda en güvenilen meslekler arasında olduğunu düşünüyor musunuz?	1	6	4,44	3	2,22	11	8,15	20	14,81	95	70,37
		2-3	0	0,00	1	1,72	3	5,17	9	15,52	45	77,59
		4-5	0	0,00	0	0,00	1	16,67	2	33,33	3	50,00
		6+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100,0
10	Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?	1	7	5,19	6	4,44	24	17,78	36	26,67	62	45,93
		2-3	1	1,72	0	0,00	3	5,17	20	34,48	34	58,62
		4-5	0	0,00	0	0,00	0	0,00	2	33,33	4	66,67
		6+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100,0

Tablo 18'de meslekte görev yeri sayısına göre mesleğe ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Görev yeri sayısı arttıkça sorulara olumlu yanıt veren öğretmenlerin oranı yükselmektedir. Örneğin, "Mesleğinizin toplumun gelişmesine önemli katkılarının olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna kesinlikle evet yanıtı verenlerin oranı 6 ve üzeri iş yerinde çalışanlarda yüzde yüze yükselmiştir. Bu oran birinci il yerinde çalışanlarda %82 düzeyindedir.

Tablo 19'da branşa göre öğretmenlerin mesleklerine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 19. Branş ve sınıf öğretmenlerinin mesleğe ilişkin algıları

B	Sorular	Branş	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Mesleğinizi severek yapıyor musunuz?	Branş	3	1,7	1	0,6	16	8,9	28	15,6	131	73,2
		İlk okul	1	4,7	1	4,8	2	9,5	3	14,3	14	66,7
2	Derslerde aktif eğitim yöntemlerinden yararlanıyor musunuz?	Branş	8	4,5	8	4,5	20	11,2	46	25,7	97	54,2
		İlk okul	0	0,0	1	4,8	4	19,1	3	14,3	13	61,9
3	Ders süresince multimedia mate-riyallerinden yararlanıyor musunuz?	Branş	22	12,3	15	8,4	27	15,1	55	30,7	60	33,5
		İlk okul	0	0,0	1	4,7	4	19,1	8	38,1	8	38,1
4	Okulunuzda çalışan diğer öğretmenlerin profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor mu?	Branş	3	1,7	8	4,5	52	29,1	49	27,4	67	37,4
		İlk okul	0	0,0	1	4,8	6	28,6	8	38,1	6	28,6

Tablo 19'un devamı

5	Sizce çalıştığınız okullarda öğrenciler öğretmenlerinden memnun mu?	Branş	3	1,7	4	2,2	52	29,0	60	33,5	60	33,5
		İlk okul	0	0,0	1	4,7	3	14,3	10	47,6	7	33,3
6	Mesleğe yeni katılan öğretmenlerin, eski öğretmenlerden daha bilgili olduklarını düşünüyor musunuz?	Branş	20	11,2	20	11,2	50	27,9	33	18,4	56	31,3
		İlk okul	2	9,5	2	9,5	11	52,4	3	14,3	3	14,3
7	İş arkadaşlarınızla entelektüel anlamda düşünce alışverişi yapıyor musunuz?	Branş	10	5,6	6	3,4	20	11,2	47	26,3	96	53,6
		İlk okul	1	4,7	1	4,7	3	14,3	3	14,3	13	61,9
8	Mesleğinizin toplumun gelişmesine önemli katkılarının olduğunu düşünüyor musunuz?	Branş	1	0,6	1	0,6	6	3,3	18	10,1	153	85,5
		İlk okul	0	0,0	0	0,0	1	4,8	1	4,8	19	90,5
9	Mesleğinin, toplumda en güvenilen meslekler arasında olduğunu düşünüyor musunuz?	Branş	6	3,4	4	2,3	11	6,1	29	16,2	129	72,1
		İlk okul	0	0,0	0	0,0	4	19,0	2	9,5	15	71,4
10	Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?	Branş	8	4,5	6	3,4	26	14,5	53	29,6	86	48,0
		İlk okul	0	0,0	0	0,0	1	4,8	5	23,8	15	71,4

Tablo 19'da branş ve ilk okul öğretmenlerinin mesleğe ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Branş öğretmenlerinde mesleğe ilişkin olumsuz algının oranı daha yüksek, olumlu görüşlerin oranı daha düşük, ilkokul öğretmenlerinde ise bunun tam aksi sonuç çıkmıştır. Örneğin, “Mesleğe yeni katılan öğretmenlerin, eski öğretmenlerden daha bilgili olduklarını düşünüyor musunuz?” sorusuna f=20 branş öğretmeni kesinlikle hayır yanıtı verdiği halde, bu rakam ilkokul öğretmenlerinde sadece f=2'dir. kesinlikle evet yanıtı verenlerin oranı 6 ve üzeri iş yerinde çalışanlarda yüzde yüze yükselmiştir. Bu oran birinci il yerinde çalışanlarda %82 düzeyindedir.

4.2.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Katılımcı öğretmenlerin Azerbaycan'ın eğitim sistemi ile ilgili algılarının frekans ve yüzde değerleri Tablo 20-27'de verilmiştir.

Tablo 20'de cinsiyete göre öğretmenlerin eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 20. Cinsiyete Göre Eğitim Sistemiyle İlgili Algıları

	Sorular	Cinsiyet	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
			1	Çalıştığınız okulda öğretmen öğrenci ilişkileri yüksek düzeyde mi?	Kadın	6	3,9	6	3,9	38	24,5	48
Erkek	3	6,7			4	8,9	9	20,0	16	35,5	13	28,9
2	Çalıştığınız okulda eğitim ortamı sizi memnun ediyor mu?	Kadın	7	4,5	4	2,6	28	18,0	44	28,4	72	46,5
		Erkek	3	6,7	7	15,6	5	11,1	11	24,4	19	42,2
3	Öğrencilerin derslere olan ilgisi yeterli düzeyde mi?	Kadın	14	9,0	8	5,2	45	29,0	51	32,9	37	23,9
		Erkek	5	11,1	2	4,5	11	24,4	15	33,3	12	26,7
4	Öğrencilerin edebi eserlere ve mütalaaya ilgisi yeterli düzeyde mi?	Kadın	13	8,4	25	16,1	45	29,0	35	22,6	37	23,9
		Erkek	7	15,6	6	13,3	11	24,4	10	22,2	11	24,5
5	Okulunuzun fiziki olanaklarının yeterli olduğunu ve materyal yönünden sıkıntı yaşamadığınızı düşünüyor musunuz?	Kadın	11	7,1	14	9,0	38	24,5	39	25,2	53	34,2
		Erkek	4	8,9	5	11,1	13	28,9	10	22,2	13	28,9
6	Okulunuzdaki kütüphanenin çalışması ve öğrencilerin ilgisi sizi memnun ediyormu?	Kadın	12	7,7	16	10,3	32	20,7	37	23,9	58	37,4
		Erkek	4	8,9	7	15,5	8	17,8	9	20,0	17	37,8
7	Tedris ettiğiniz dersin içeriğini yansıtan ders kitapları kurikulum reformlarının taleplerine uygun mu?	Kadın	10	6,4	15	9,7	33	21,3	50	32,3	47	30,3
		Erkek	5	11,1	4	8,9	6	13,3	17	37,8	13	28,9
8	Derslerde enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yeteri düzeyi yararlanıyor musunuz?	Kadın	14	9,0	5	3,2	30	19,4	44	28,4	62	40,0
		Erkek	1	2,2	4	8,9	7	15,6	20	44,4	13	28,9
9	Ders kitapları öğrencilerin eğitime olan ilgisini ve motivasyonunu arttırıyor mu?	Kadın	10	6,45	12	7,75	38	24,5	42	27,1	53	34,2
		Erkek	4	8,9	8	17,8	8	17,8	12	26,6	13	28,9
10	Önceki yıllarla kıyaslandığında, yeni ders kitaplarının içeriği sizi memnun ediyor mu?	Kadın	20	12,9	21	13,5	32	20,7	49	31,6	33	21,3
		Erkek	7	15,6	7	15,6	11	24,4	10	22,2	10	22,2
11	Eğitim sisteminde diferensiyonlaştırılmış maaş sisteminin uygulanması eğitimin gelişimine katkı sağlam mı?	Kadın	12	7,7	9	5,8	20	12,9	29	18,7	85	54,8
		Erkek	6	13,3	2	4,4	5	11,1	7	15,6	25	55,6

Eğitim sistemiyle ilgili algılar incelenerek her bir soru kendi içinde değerlendirilmiştir. Örneğin “Çalıştığınız okulda öğretmen öğrenci ilişkileri yüksek düzeyde mi?” sorusuna kadın öğretmenler f=57 ile kesinlikle evet düzeyinde görüş

bildirirken, erkek öğretmenler f=16 ile evet ve f=13 ile kesinlikle evet düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 21’de medeni duruma göre öğretmenlerin eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 21. Medeni duruma göre eğitim sistemi ile ilgili algıları

C	Sorular	Medeni durum	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Çalıştığımız okulda öğretmen öğrenci ilişkileri yüksek düzeyde mi?	Evli	5	3,5	6	4,2	28	19,4	53	36,8	52	36,1
		Bekar	4	7,1	4	7,1	19	33,9	11	19,6	18	32,1
2	Çalıştığımız okulda eğitim ortamı sizi memnun ediyor mu?	Evli	5	3,5	6	4,2	19	13,2	42	29,2	72	50,0
		Bekar	5	8,9	5	8,9	14	25,0	13	23,2	19	33,9
3	Öğrencilerin derslere olan ilgisi yeterli düzeyde mi?	Evli	7	4,9	6	4,2	36	25,0	57	39,6	38	26,4
		Bekar	12	21,4	4	7,1	20	35,7	9	16,1	11	19,6
4	Öğrencilerin edebi eserlere ve mütalaaya ilgisi yeterli düzeyde mi?	Evli	10	6,9	20	13,9	38	26,4	39	27,1	37	25,7
		Bekar	10	17,9	11	19,6	18	32,1	6	10,7	11	19,6
5	Okulunuzun fiziki olanaklarının yeterli olduğunu ve materyal yönünden sıkıntı yaşamadığınızı düşünüyor musunuz?	Evli	5	3,5	13	9,0	36	25,0	42	29,2	48	33,3
		Bekar	10	17,9	6	10,7	15	26,8	7	12,5	18	32,1
6	Okulunuzdaki kütüphanenin çalışması ve öğrencilerin ilgisi sizi memnun ediyor mu?	Evli	6	4,2	15	10,4	30	20,8	33	22,9	60	41,7
		Bekar	10	17,9	8	14,3	10	17,9	13	23,2	15	26,8
7	Tedris ettiğiniz dersin içeriğini yansıtan ders kitapları kurikulum reformlarının taleplerine uygun mu?	Evli	10	6,9	9	6,2	25	17,4	55	38,2	45	31,2
		Bekar	5	8,9	10	17,9	14	25,0	12	21,4	15	26,8
8	Derslerde enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yeteri düzeyi yararlanıyor musunuz?	Evli	8	5,6	5	3,5	23	16,0	48	33,3	60	41,7
		Bekar	7	12,5	4	7,1	14	25,0	16	28,6	15	26,8
9	Ders kitapları öğrencilerin eğitime olan ilgisini ve motivasyonunu artırıyor mu?	Evli	7	4,8	12	8,3	32	22,1	41	28,3	53	36,5
		Bekar	7	12,5	8	14,3	14	25,0	13	23,2	14	25,0
10	Önceki yıllarla kıyaslandığında, yeni ders kitaplarının içeriği sizi memnun ediyor mu?	Evli	13	9,0	18	12,5	32	22,2	50	34,7	31	21,5
		Bekar	14	25,0	10	17,8	11	19,6	9	16,1	12	21,4
11	Eğitim sisteminde diferensiyonlaştırılmış maaş sisteminin uygulanması eğitimin gelişimine katkı sağlam mı?	Evli	11	7,6	7	4,8	17	11,8	30	20,8	79	54,9
		Bekar	7	12,5	4	7,1	8	14,3	6	10,7	31	55,4

Tablo 21’de medeni duruma göre eğitim sistemiyle ilgili algıları incelenerek her bir soru kendi içinde değerlendirilmiştir. Örneğin “Çalıştığınız okulda eğitim ortamı sizi memnun ediyor mu?” sorusuna evli öğretmenler f=57 (%50) ile kesinlikle evet düzeyinde görüş bildirirken, bekar öğretmenler f=14 ile kısmen, f=13 ile evet ve f=19 ile kesinlikle evet düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 22’de yaşa göre öğretmenlerin eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 22. Yaşa göre eğitim sistemi ile ilgili algıları

C	Sorular	Yaş grupları	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Çalıştığınız okulda öğretmen öğrenci ilişkileri yüksek düzeyde mi?	21-25	4	12,12	6	18,2	14	42,42	4	12,12	5	15,1
		26-30	2	4,76	1	2,38	5	11,90	16	38,10	18	42,7
		31-40	1	2,04	1	2,04	10	20,41	17	34,69	20	40,8
		41-50	1	2,33	0	0,00	10	23,26	16	37,21	16	37,2
		50+	1	3,03	2	6,06	8	24,24	11	33,33	11	33,3
	Çalıştığınız okulda eğitim ortamı sizi memnun ediyor mu?	21-25	6	18,18	5	15,2	10	30,30	8	24,24	4	12,1
		26-30	1	2,38	1	2,38	3	7,14	15	35,71	22	52,4
		31-40	1	2,04	2	4,08	10	20,41	11	22,45	25	51,0
		41-50	1	2,33	1	2,33	5	11,63	14	32,56	22	51,2
		50+	1	3,03	2	6,06	5	15,15	7	21,21	18	54,5
3	Öğrencilerin derslere olan ilgisi yeterli düzeyde mi?	21-25	7	21,21	4	12,1	15	45,45	3	9,09	4	12,1
		26-30	5	11,90	0	0,00	11	26,19	16	38,10	10	23,8
		31-40	3	6,12	3	6,12	11	22,45	15	30,61	17	34,7
		41-50	2	4,65	1	2,33	6	13,95	20	46,51	14	32,6
		50+	2	6,06	2	6,06	13	39,39	12	36,36	4	12,1
4	Öğrencilerin edebi eserlere ve mütalaaya ilgisi yeterli düzeyde mi?	21-25	7	21,21	11	33,3	8	24,24	3	9,09	4	12,1
		26-30	3	7,14	5	11,9	15	35,71	10	23,81	9	21,4
		31-40	6	12,24	7	14,3	10	20,41	10	20,41	16	32,6
		41-50	2	4,65	1	2,33	14	32,56	8	18,60	18	41,9
		50+	2	6,06	7	21,2	9	27,27	14	42,42	1	3,03
5	Okulunuzun fiziki olanaklarının yeterli olduğunu ve materyal yönünden sıkıntı yaşamadığınızı düşünüyor musunuz?	21-25	7	21,21	7	21,2	12	36,36	3	9,09	4	12,1
		26-30	1	2,38	2	4,76	8	19,05	13	30,95	18	42,8
		31-40	3	6,12	4	8,16	13	26,53	13	26,53	16	32,6
		41-50	2	4,65	2	4,65	8	18,60	12	27,91	19	44,2
		50+	2	6,06	4	12,1	10	30,30	8	24,24	9	27,3

Tablo 22'nin devamı

	Okulunuzdaki kütüphanenin çalışması ve öğrencilerin ilgisi sizi memnun ediyor mu?	21-25	6	18,18	9	27,3	6	18,18	7	21,21	5	15,1
		26-30	3	7,14	3	7,14	13	30,95	6	14,29	17	40,5
		31-40	3	6,12	6	12,2	11	22,45	13	26,53	16	32,6
		41-50	2	4,65	1	2,33	6	13,95	11	25,58	23	53,5
		50+	2	6,06	4	12,1	4	12,12	9	27,27	14	42,4
7	Tedris ettiğiniz dersin içeriğini yansıtan ders kitapları kurikulum reformlarının taleplerine uygun mu?	21-25	7	21,21	6	18,2	8	24,24	9	27,27	3	9,1
		26-30	1	2,38	4	9,52	9	21,43	12	28,57	16	38,1
		31-40	2	4,08	6	12,2	9	18,37	17	34,69	15	30,6
		41-50	2	4,65	1	2,33	5	11,63	19	44,19	16	37,2
		50+	3	9,09	2	6,06	8	24,24	10	30,30	10	30,3
8	Derslerde enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yeteri düzeyi yararlanıyor musunuz?	21-25	7	21,21	4	12,1	8	24,24	7	21,21	7	21,2
		26-30	2	4,76	2	4,76	6	14,29	15	35,71	17	40,5
		31-40	1	2,04	1	2,04	12	24,49	17	34,69	18	36,7
		41-50	3	6,98	0	0,00	5	11,63	14	32,56	21	48,8
		50+	2	6,06	2	6,06	6	18,18	11	33,33	12	36,4
9	Ders kitapları öğrencilerin eğitime olan ilgisini ve motivasyonunu artırıyor mu?	21-25	2	6,06	9	27,3	11	33,33	6	18,18	5	15,1
		26-30	4	9,52	3	7,14	8	19,05	13	30,95	14	33,3
		31-40	1	2,04	3	6,12	12	24,49	14	28,57	19	38,8
		41-50	3	6,98	1	2,33	7	16,28	13	30,23	19	44,2
		50+	4	12,12	4	12,1	8	24,24	8	24,24	9	27,3
10	Önceki yıllarla kıyaslandığında, yeni ders kitaplarının içeriği sizi memnun ediyor mu?	21-25	8	24,24	7	21,2	6	18,18	4	12,12	8	24,2
		26-30	9	21,43	4	9,52	10	23,81	11	26,19	8	19,0
		31-40	4	8,16	5	10,2	14	28,57	17	34,69	9	18,4
		41-50	1	2,33	5	11,6	7	16,28	19	44,19	11	25,6
		50+	5	15,15	7	21,2	6	18,18	8	24,24	7	21,2
11	Eğitim sisteminde diferensiyonlaştırılmış maaş sisteminin uygulanması eğitimin gelişimine katkı sağlam mı?	21-25	5	15,15	3	9,09	4	12,12	3	9,09	18	54,5
		26-30	5	11,90	1	2,38	6	14,29	8	19,05	22	52,4
		31-40	2	4,08	2	4,08	9	18,37	8	16,33	28	57,1
		41-50	1	2,33	0	0,00	3	6,98	10	23,26	29	67,4
		50+	5	15,15	5	15,1	3	9,09	7	21,21	13	39,4

Tablo 22'de yaş gruplarına göre eğitim sistemiyle ilgili algılar incelenerek her bir soru kendi içinde değerlendirilmiştir. Örneğin "Öğrencilerin derslere olan ilgisi yeterli düzeyde mi?" sorusuna 21-25 yaş grubuna dahil öğretmenler f=15 ile kısmen düzeyinde görüş bildirirken, 26-30 yaş grubuna dahil öğretmenler f=16 ile evet, 31-40 yaş grubuna dahil öğretmenler f=17 ile kesinlikle evet, 41-50 yaş grubuna dahil öğretmenler f=20 ile evet, 50 yaş üzeri öğretmenler ise f=13 ile kısmen ve f=12 ile evet düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 23'te eğitim düzeyine göre öğretmenlerin eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 23. Eğitim düzeyide göre eğitim sistemi ile ilgili algıları

C	Sorular	Eğitim durumu	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Çalıştığımız okulda öğretmen öğrenci ilişkileri yüksek düzeyde mi?	önlisans	1	6,2	0	0,0	3	18,7	2	12,5	10	62,5
		lisans	6	5,2	7	6,1	31	27,0	32	27,8	39	33,9
		lisansüstü	2	2,9	3	4,3	13	18,8	30	43,5	21	30,4
2	Çalıştığımız okulda eğitim ortamı sizi memnun ediyor mu?	önlisans	1	6,2	0	0,0	3	18,7	2	12,5	10	62,5
		lisans	5	4,3	7	6,1	22	19,1	29	25,2	52	45,2
		lisansüstü	4	5,8	4	5,8	8	11,6	24	34,8	29	42,0
3	Öğrencilerin derslere olan ilgisi yeterli düzeyde mi?	önlisans	1	6,2	0	0,0	5	31,2	6	37,5	4	25,0
		lisans	10	8,7	5	4,3	37	32,2	34	29,6	29	25,2
		lisansüstü	8	11,6	5	7,3	14	20,3	26	37,7	16	23,2
4	Öğrencilerin edebi eserlere ve mütalaaya ilgisi yeterli düzeyde mi?	önlisans	1	6,2	1	6,3	3	18,7	6	37,5	5	31,2
		lisans	10	8,7	17	14,8	38	33,0	24	20,9	26	22,6
		lisansüstü	9	13,0	13	18,8	15	21,7	15	21,7	17	24,6
5	Okulunuzun fiziki olanaklarının yeterli olduğunu ve materyal yönünden sıkıntı yaşamadığınızı düşünüyor musunuz?	önlisans	1	6,2	1	6,2	1	6,2	4	25,0	9	56,2
		lisans	8	7,0	10	8,7	35	30,4	25	21,7	37	32,2
		lisansüstü	6	8,7	8	11,6	15	21,7	20	29,0	20	29
6	Okulunuzdaki kütüphanenin çalışması ve öğrencilerin ilgisi sizi memnun ediyor mu?	önlisans	2	12,5	1	6,2	1	6,2	2	12,5	10	62,5
		lisans	8	7,0	13	11,3	25	21,7	31	27,0	38	33,0
		lisansüstü	6	8,7	9	13,0	14	20,3	13	18,8	27	39,1
7	Tedris ettiğiniz dersin içeriğini yansıtan ders kitapları kurikulum reformlarının taleplerine uygunmu?	önlisans	0	0,0	0	0,0	3	18,7	5	31,2	8	50,0
		lisans	8	7,0	9	7,8	26	22,6	44	38,3	28	24,3
		lisansüstü	7	10,1	10	14,5	10	14,5	18	26,1	24	34,8
8	Derslerde enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yeteri düzeyi yararlanıyor musunuz?	önlisans	0	0,0	0	0,0	4	25,0	3	18,7	9	56,2
		lisans	7	6,1	7	6,1	22	19,1	37	32,2	42	36,5
		lisansüstü	8	11,6	2	2,9	11	15,9	24	34,8	24	34,8
9	Ders kitapları öğrencilerin eğitime olan ilgisini ve motivasyonunu arttırıyor mu?	önlisans	0	0,0	1	6,2	2	12,5	4	25,0	9	56,2
		lisans	6	5,2	17	14,8	26	22,6	34	29,6	32	27,8
		lisansüstü	8	11,6	2	2,9	18	26,1	16	23,1	25	36,2
10	Önceki yıllarla kıyaslandığında, yeni ders kitaplarının içeriği sizi memnun ediyor mu?	önlisans	3	18,8	1	6,2	3	18,7	5	31,2	4	25,0
		lisans	20	17,4	20	17,4	23	20,0	31	27,0	21	18,3
		lisansüstü	4	5,80	7	10,1	17	24,6	23	33,3	18	26,1
11	Eğitim sisteminde diferensiyonlaştırılmış maaş sisteminin uygulanması eğitimin gelişimine katkı sağlamı mı?	önlisans	0	0,0	1	6,2	1	6,2	4	25,0	10	62,5
		lisans	15	13,0	7	6,1	16	13,9	19	16,5	58	50,4
		lisansüstü	3	4,3	3	4,3	8	11,6	13	18,8	42	60,9

Tablo 23’te eğitim düzeyine göre eğitim sistemiyle ilgili algılar incelenerek her bir soru kendi içinde değerlendirilmiştir. Örneğin “Öğrencilerin edebi esere ve mütalaaya ilgisi yeterli düzeyde mi?” sorusuna önlisans diplomalı öğretmenler f=6 ile evet ve f=5 ile kesinlikle evet düzeyinde görüş bildirirken, lisans diplomalı öğretmenler f=38 ile kısmen, yüksek lisans diplomalı öğretmenler ise eşit düzeyde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 24’te mesleki kıdeme göre öğretmenlerin eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 24. Mesleki kıdeme göre eğitim sistemi ile ilgili algıları

A	Sorular	Mesleki Kıdem	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Çalıştığınız okulda öğretmen öğrenci ilişkileri yüksek düzeyde mi?	1-5	5	9,8	6	11,8	15	29,4	10	19,6	15	29,4
		6-10	1	3,03	1	3,03	6	18,2	15	45,5	10	30,3
		11-15	1	3,6	1	3,6	6	21,4	10	35,7	10	35,7
		16-20	0	0,0	0	0,0	8	18,2	14	31,8	22	50,0
		21+	2	4,5	2	4,5	12	27,3	15	34,1	13	29,5
2	Çalıştığınız okulda eğitim ortamı sizi memnun ediyor mu?	1-5	7	13,8	6	11,8	11	21,6	13	25,5	14	27,4
		6-10	0	0,0	0	0,0	5	15,2	13	39,4	15	45,4
		11-15	1	3,6	1	3,6	5	17,9	6	21,4	15	53,6
		16-20	0	0,0	2	4,5	4	9,1	12	27,3	26	59,1
		21+	2	4,5	2	4,5	8	18,2	11	25,0	21	47,7
3	Öğrencilerin derslere olan ilgisi yeterli düzeyde mi?	1-5	9	17,6	4	7,8	18	35,3	10	19,6	10	19,6
		6-10	3	9,1	0	0,0	11	33,3	12	36,4	7	21,2
		11-15	3	10,7	3	10,7	7	25,0	11	39,3	4	14,3
		16-20	1	2,3	1	2,3	9	20,5	15	34,1	18	40,9
		21+	3	6,8	2	4,5	11	25,0	18	41	10	22,7
4	Öğrencilerin edebi esere ve mütalaaya ilgisi yeterli düzeyde mi?	1-5	9	17,6	11	21,6	12	23,5	11	21,6	8	15,7
		6-10	1	3,03	8	24,3	13	39,4	3	9,1	8	24,3
		11-15	3	10,7	3	10,7	9	32,1	8	28,6	5	17,8
		16-20	5	11,4	2	4,5	11	25,0	10	22,7	16	36,4
		21+	2	4,5	7	15,9	11	25,0	13	29,5	11	25,0
5	Okulunuzun fiziki olanaklarının yeterli olduğunu ve materyal yönünden sıkıntı yaşamadığınızı düşünüyor musunuz?	1-5	8	15,7	7	13,7	16	31,4	7	13,7	13	25,5
		6-10	0	0,0	3	9,1	7	21,2	11	33,3	12	36,4
		11-15	3	10,7	2	7,1	6	21,4	8	28,6	9	32,1
		16-20	1	2,3	1	2,3	9	20,5	11	25,0	22	50,0
		21+	3	6,8	6	13,6	13	29,5	12	27,3	10	22,7

Tablo 24'ün devamı

6	Okulunuzdaki kütüphanenin çalışması ve öğrencilerin ilgisi sizi memnun ediyor mu?	1-5	9	17,6	10	19,6	11	21,6	10	19,6	11	21,6
		6-10	0	0,0	3	9,1	10	30,3	8	24,2	12	36,4
		11-15	3	10,7	3	10,7	7	25,0	4	14,3	11	39,3
		16-20	1	2,3	2	4,5	7	15,9	10	22,7	24	54,5
		21+	3	6,8	5	11,4	5	11,5	14	31,8	17	38,6
7	Tedris ettiğiniz dersin içeriğini yansıtan ders kitapları kurikulum reformlarının taleplerine uygun mu?	1-5	7	13,7	7	13,7	12	23,5	12	23,5	13	25,5
		6-10	1	3,03	4	12,1	8	24,3	11	33,3	9	27,3
		11-15	1	3,6	4	14,3	1	3,6	15	53,6	7	25,0
		16-20	2	4,5	1	2,3	9	20,5	15	34,1	17	38,6
		21+	4	9,1	3	6,8	9	20,5	14	31,8	14	31,8
8	Derslerde enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yeteri düzeyi yararlanıyor musunuz?	1-5	8	15,7	5	9,8	13	25,5	11	21,6	14	27,5
		6-10	1	3,03	1	3,03	6	18,2	14	42,4	11	33,3
		11-15	0	0,0	1	3,6	4	14,3	13	46,4	10	35,7
		16-20	2	4,5	0	0,0	5	11,5	15	34,1	22	50,0
		21+	4	9,1	2	4,5	9	20,5	11	25,0	18	40,9
9	Ders kitapları öğrencilerin eğitime olan ilgisini ve motivasyonunu artırıyor mu?	1-5	3	5,9	10	19,6	14	27,5	10	19,6	14	27,5
		6-10	3	9,1	3	9,1	7	21,2	14	42,4	6	18,2
		11-15	0	0,0	2	7,1	5	17,9	8	28,6	13	46,4
		16-20	3	6,8	2	4,5	9	20,4	8	18,2	22	50,0
		21+	5	11,6	3	6,8	11	25,0	14	31,8	11	25,0
10	Önceki yıllarla kıyaslandığında, yeni ders kitaplarının içeriği sizi memnun ediyor mu?	1-5	11	21,6	9	17,6	10	19,6	8	15,7	13	25,5
		6-10	6	18,2	5	15,2	7	21,2	12	36,4	3	9,1
		11-15	3	10,7	0	0,0	7	25,0	11	39,3	7	25,0
		16-20	4	9,1	4	9,1	10	22,7	14	31,8	12	27,3
		21+	3	6,8	10	22,7	9	20,4	14	31,8	8	18,2
11	Eğitim sisteminde diferensiyonlaştırılmış maaş sisteminin uygulanması eğitimin gelişimine katkı sağlam mı?	1-5	9	17,6	3	5,9	8	15,7	4	7,8	27	52,9
		6-10	1	3,03	1	3,03	6	18,2	8	24,2	17	51,5
		11-15	0	0,0	1	3,6	3	10,7	5	17,9	19	67,9
		16-20	4	9,1	1	2,3	5	11,4	9	20,5	25	56,8
		21+	4	9,1	5	11,4	3	6,9	10	22,7	22	50,0

Tablo 24'te mesleki kıdeme göre eğitim sistemiyle ilgili algılar incelenerek her bir soru kendi içinde değerlendirilmiştir. Örneğin "Okulunuzdaki kütüphanenin çalışması ve öğrencilerin ilgisi sizi memnun ediyor mu?" sorusuna 1-5 yıllık öğretmenlik yapan kişiler eşit ağırlıkta görüş bildirirken, 6-10 yıllık öğretmenler f=10 ve f=12 ile kısmen ve kesinlikle evet düzeyde görüş bildirmişlerdir. Diğer mesleki kıdemlerde ise bu oran kesinlikle evet olarak ağırlık kazanmıştır.

Tablo 25'te yönetimde göreve göre öğretmenlerin eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 25. Görev değişkenine göre eğitim sistemi ile ilgili algıları

C	Sorular	Yönetim Görevi	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Çalıştığınız okulda öğretmen öğrenci ilişkileri yüksek düzeyde mi?	Var	2	4,8	0	0,0	10	23,8	17	40,5	13	31
		Yok	7	4,4	10	6,3	37	23,4	47	29,7	57	36,1
2	Çalıştığınız okulda eğitim ortamı sizi memnun ediyor mu?	Var	0	0,00	2	4,8	6	14,3	12	28,6	22	52,4
		Yok	10	6,3	9	5,7	27	17,1	43	27,2	69	43,7
3	Öğrencilerin derslere olan ilgisi yeterli düzeyde mi?	Var	2	4,8	1	2,4	10	23,8	15	35,7	14	33,3
		Yok	17	10,8	9	5,7	46	29,1	51	32,3	35	22,2
4	Öğrencilerin edebi eserlere ve mütalaaya ilgisi yeterli düzeyde mi?	Var	3	7,1	5	11,9	10	23,8	12	28,6	12	28,7
		Yok	17	10,8	26	16,5	46	29,1	33	20,9	36	22,8
5	Okulunuzun fiziki olanaklarının yeterli olduğunu ve materyal yönünden sıkıntı yaşamadığınızı düşünüyor musunuz?	Var	1	2,4	3	7,1	10	23,8	12	28,6	16	38,1
		Yok	14	8,9	16	10,1	41	25,9	37	23,4	50	31,6
6	Okulunuzdaki kütüphanenin çalışması ve öğrencilerin ilgisi sizi memnun ediyor mu?	Var	2	4,8	3	7,1	9	21,4	9	21,4	19	45,3
		Yok	14	8,9	20	12,7	31	19,6	37	23,4	56	35,4
7	Tedris ettiğiniz dersin içeriğini yansıtan ders kitapları kurikulum reformlarının taleplerine uygun mu?	Var	1	2,4	1	2,4	7	16,7	16	38,1	17	40,5
		Yok	14	8,9	18	11,4	32	20,1	51	32,3	43	27,2
8	Derslerde enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yeteri düzeyi yararlanıyor musunuz?	Var	1	2,4	0	0,0	11	26,2	15	35,7	15	35,7
		Yok	14	8,9	9	5,7	26	16,5	49	31,0	60	38
9	Ders kitapları öğrencilerin eğitime olan ilgisini ve motivasyonunu arttırıyor mu?	Var	2	4,8	2	4,8	7	16,7	12	28,6	19	45,3
		Yok	12	7,6	18	11,4	39	24,7	42	26,6	47	29,7
10	Önceki yıllarla kıyaslandığında, yeni ders kitaplarının içeriği sizi memnun ediyor mu?	Var	4	9,5	2	4,76	13	30,9	13	31	10	23,8
		Yok	23	14,6	26	16,5	30	19	46	29,1	33	20,9
11	Eğitim sisteminde diferensiyonlaştırılmış maaş sisteminin uygulanması eğitimin gelişimine katkı sağlam mı?	Var	4	9,5	3	7,1	7	16,7	8	19,0	20	47,6
		Yok	14	8,9	8	5,1	18	11,4	28	17,7	90	57

Tablo 25’te yöneticilik görevi olup olmaması dikkate alınarak eğitim sistemiyle ilgili algılar incelenerek her bir soru kendi içinde değerlendirilmiştir. Bu kategoride dikkat çeken husus kesinlikle hayır ve hayır yanıtlarının oranının eğitim sisteminde yöneticilik yapanlarda düşük, yapmayanlarda yüksek olmasıdır. Örneğin “Derslerde enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yeteri düzeyi yararlanıyor musunuz?” sorusuna yönetici öğretmenler f=1 ile kesinlikle hayır düzeyinde görüş bildirirken,

yönetici olarak görev almayan öğretmenler f=14 ile kesinlikle hayır düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 26’da meslekte görev yeri sayısına göre öğretmenlerin eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 26. Meslekteki değişen görev yeri sayısına göre eğitim sistemi ile ilgili algıları

C	Sorular	Meslekte Görev Yeri Sayısı	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Çalıştığımız okulda öğretmen öğrenci ilişkileri yüksek düzeyde mi?	1	5	3,7	9	6,7	29	21,5	45	33,3	47	34,8
		2-3	3	5,2	1	1,7	16	27,6	17	29,3	21	36,2
		4-5	0	0,0	0	0,0	2	33,3	2	33,3	2	33,3
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
2	Çalıştığımız okulda eğitim ortamı sizi memnun ediyor mu?	1	8	5,9	9	6,7	24	17,9	39	28,9	55	40,7
		2-3	2	3,5	1	1,7	8	13,8	16	27,6	31	53,5
		4-5	0	0,0	1	16,7	1	16,7	0	0,0	4	66,7
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
3	Öğrencilerin derslere olan ilgisi yeterli düzeyde mi?	1	13	9,6	7	5,2	38	28,1	42	31,1	35	25,9
		2-3	5	8,6	2	3,5	17	29,3	21	36,2	13	22,4
		4-5	0	0,0	1	16,7	1	16,7	3	50,0	1	16,7
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
4	Öğrencilerin edebi eserlere ve mütalaaaya ilgisi yeterli düzeyde mi?	1	13	9,6	21	15,6	37	27,4	29	21,5	35	25,9
		2-3	5	8,6	8	13,8	17	29,3	15	25,9	13	22,4
		4-5	1	16,7	2	33,3	2	33,3	1	16,7	0	0,0
		6+	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
5	Okulunuzun fiziki olanaklarının yeterli olduğunu ve materyal yönünden sıkıntı yaşamadığınızı düşünüyor-musunuz?	1	9	6,7	14	10,4	36	26,7	29	21,5	47	34,8
		2-3	4	6,9	5	8,6	15	25,9	17	29,3	17	29,3
		4-5	1	16,67	0	0,0	0	0,0	3	50,0	2	33,3
		6+	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
6	Okulunuzdaki kütüphanenin çalışması ve öğrencilerin ilgisi sizi memnun ediyor mu?	1	8	5,9	18	13,3	30	22,2	34	25,2	45	33,3
		2-3	7	12,1	3	5,2	10	17,2	10	17,2	28	48,3
		4-5	0	0,0	2	33,	0	0,	2	33,3	2	33,
		6+	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
7	Tedris ettiğiniz dersin içeriğini yansıtan ders kitapları kurikulum reformlarının taleplerine uygun mu?	1	12	8,9	13	9,6	24	17,8	44	32,6	42	31,1
		2-3	1	1,7	4	6,9	15	25,9	21	36,2	17	29,3
		4-5	1	16,7	2	33,3	0	0,0	2	33,3	1	16,7
		6+	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Tablo 26'nın devamı

8	Derslerde enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yeteri düzeyi yararlanıyor musunuz?	1	12	8,9	6	4,4	26	19,3	41	30,4	50	37,0
		2-3	2	3,5	2	3,5	10	17,2	23	39,7	21	36,2
		4-5	1	16,7	1	16,7	1	16,7	0	0,0	3	50,0
		6+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100
9	Ders kitapları öğrencilerin eğitime olan ilgisini ve motivasyonunu arttırıyor mu?	1	9	6,7	19	14,1	28	20,8	38	28,2	41	30,4
		2-3	4	6,9	1	1,7	15	25,9	15	25,9	23	39,7
		4-5	0	0,0	0	0,0	3	50,0	1	16,7	2	33,3
		6+	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
10	Önceki yıllarla kıyaslandığında, yeni ders kitaplarının içeriği sizi memnun ediyormu?	1	18	13,3	21	15,6	29	21,5	35	25,9	32	23,7
		2-3	7	12,1	7	12,1	12	20,7	22	37,9	10	17,3
		4-5	1	16,7	0	0,0	2	33,3	2	33,3	1	16,7
		6+	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
11	Eğitim sisteminde diferensiyonlaştırılmış maaş sisteminin uygulanması eğitimin gelişimine katkı sağlam mı?	1	12	8,9	8	5,9	16	11,8	20	14,8	79	58,5
		2-3	4	6,9	3	5,2	8	13,8	15	25,9	28	48,3
		4-5	1	16,7	0	0,0	1	16,7	1	16,7	3	50,0
		6+	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Tablo 26'da meslekte değişen görev yeri sayısına göre eğitim sistemiyle ilgili algılar incelenerek her bir soru kendi içinde değerlendirilmiştir. Bu kategoride dikkat çeken husus kesinlikle hayır ve hayır yanıtlarının oranının meslekte görev yerlerinin sayısı arttıkça giderek azalmasıdır. Örneğin “Ders kitapları öğrencilerin eğitime olan ilgisini ve motivasyonunu arttırıyor mu?” sorusuna ilk görev yeri olan öğretmenler f=9 ile kesinlikle hayır düzeyinde görüş bildirirken, 2-3 görev yeri olan öğretmenler f=4 ile kesinlikle hayır düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Bu sayı görev yeri sayısı arttıkça da daha da aşağı düşmektedir.

Tablo 27'de bransa göre öğretmenlerin eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 27. Branş ve sınıf öğretmenlerinin eğitim sistemi ile ilgili algıları

C	Sorular	Branş	Kesinlikle Hayır		Hayır		Kısmen		Evet		Kesinlikle Evet	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Çalıştığınız okulda öğretmen öğrenci ilişkileri yüksek düzeyde mi?	Branş	9	5,0	10	5,6	43	24,0	56	31,3	61	34,0
		İlkokul	0	0,0	0	0,0	4	19,0	8	38,1	9	42,9
2	Çalıştığınız okulda eğitim ortamı sizi memnun ediyor mu?	Branş	10	5,6	11	6,1	31	17,3	50	27,9	77	43,0
		İlkokul	0	0,0	0	0,0	2	9,5	5	23,8	14	66,7
3	Öğrencilerin derslere olan ilgisi yeterli düzeyde mi?	Branş	19	10,6	9	5,1	50	27,9	59	33	42	23,5
		İlkokul	0	0,0	0	0,0	6	30,0	7	35,0	7	35,0
4	Öğrencilerin edebi eserlere ve mütalaaya ilgisi yeterli düzeyde mi?	Branş	19	10,6	31	17,3	49	27,4	41	22,9	39	21,8
		İlkokul	1	4,8	0	0,0	7	33,3	4	19,1	9	42,9
5	Okulunuzun fiziki olanaklarının yeterli olduğunu ve materyal yönünden sıkıntı yaşamadığınızı düşünüyor musunuz?	Branş	14	7,8	18	10,1	48	26,8	40	22,3	59	33
		İlkokul	1	4,8	1	4,8	3	14,3	9	42,9	7	33,3
6	Okulunuzdaki kütüphanenin çalışması ve öğrencilerin ilgisi sizi memnun ediyor mu?	Branş	16	8,9	21	11,7	37	20,7	40	22,3	65	36,3
		İlkokul	0	0,0	2	9,52	3	14,3	6	28,6	10	47,6
7	Tedris ettiğiniz dersin içeriğini yansıtan ders kitapları kurikulum reformlarının taleplerine uygun mu?	Branş	15	8,4	18	10,1	36	20,1	57	31,8	53	29,6
		İlkokul	0	0,0	1	4,8	3	14,3	10	47,6	7	33,3
8	Derslerde enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yeteri düzeyi yararlanıyor musunuz?	Branş	15	8,7	8	4,5	31	17,3	59	33	66	36,9
		İlkokul	0	0,0	1	4,8	6	28,6	5	23,8	9	42,9
9	Ders kitapları öğrencilerin eğitime olan ilgisini ve motivasyonunu arttırıyor mu?	Branş	14	7,8	20	11,2	37	20,7	50	27,9	58	32,4
		İlkokul	0	0,0	0	0,0	9	42,9	4	19,1	8	38,1
10	Önceki yıllarla kıyaslandığında, yeni ders kitaplarının içeriği sizi memnun ediyor mu?	Branş	24	13,4	24	13,4	40	22,4	50	27,9	41	22,9
		İlkokul	3	14,3	4	19,0	3	14,3	9	42,9	2	9,5
11	Eğitim sisteminde diferensiyonlaştırılmış maaş sisteminin uygulanması eğitimin gelişimine katkı sağlam mı?	Branş	18	10,1	9	5,0	24	13,4	28	15,6	100	55,9
		İlkokul	0	0,0	2	9,5	1	4,8	8	38,1	10	47,6

Tablo 27’de branş ve ilk okul öğretmenlerinin eğitim sistemiyle ilgili algıları incelenerek her bir soru kendi içinde değerlendirilmiştir. Örneğin “Eğitim sisteminde

diferensiyonlaştırılmış maaş sisteminin uygulanması eğitimin gelişimine katkı sağlar mı?" sorusuna branş öğretmenleri f=18 ile kesinlikle hayır düzeyinde, f=9 ile hayır, f=24 ile kısmen, f=28 ile evet ve f=100 ile kesinlikle evet düzeyinde görüş bildirirken, ilk okul öğretmenleri f=2 ile hayır, f=1 ile kısmen, f=8 ile evet ve f=10 ile kesinlikle evet düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

4.2.4. Açık Uçlu Soruların Değerlendirilmesi

4.2.4.1. Ülkemizin öğretmen yetiştirme sisteminin pozitif ve yetersiz yönleri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Bu soruyu mesleki kıdemi 1-5 yıl arası olan öğretmen görüşleri:

Pozitif yönler: Bildiğimiz gibi şu anda Azerbaycan'da eğitim iki yöntemle yapılıyor. Geleneksel yöntem ve interaktif eğitim yöntemi ile. İnteraktif eğitim yönteminde öğrenciler dersi daha rahat ve daha yüksek başarı düzeyi ile benimsiyorlar. İnteraktif eğitim yönteminden yararlanmak için gereken teknolojik araçların kısıtlı olması ise karşılaşılan temel olumsuzların başında geliyor.

Mesleki kıdemi 6-10 yıl arası olan öğretmen görüşleri:

Öğretmenlerin kalitesinin yükselmesi için belirli çalışmalar yapılmaktadır. Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi eğitim de kalitesinin yükselmesine neden olmaktadır. Öğretmenlerin yetiştirilmesi programının olumsuz yönleri giderek ortadan kaldırılmaktadır.

Meslek kıdemi 11-15 yıl arası olan öğretmen görüşleri:

Öğretmenlerin yetiştirilmesi sürecinde, tabii ki, olumsuzluklar fazladır. Özellikle, çağdaş eğitim sistemindeki öğretim süreçleri, yöntemler yenilik olarak lanse edilse de, aslında hiçbir olumlu yenilik sunmamaktalar.

41-50 yaş grubuna dahil öğretmen görüşleri:

Mesleki kıdemi 16-20 yıl arası olan öğretmen görüşleri:

Ders zamanı bilgisayar, akıllı levhalar vs.'den yararlanılması, tablet kitapların yaygınlaşması, eğitimde interaktif yöntemlerden yararlanılması, gelişmiş ülkelerinin eğitim sistemlerinin öğrenilmesi Azerbaycan'ın yeni eğitim sisteminin olumlu yönlerini oluşturmaktadır. Yeni eğitim sisteminin olumsuz yönlerinin başında okuma alışkanlığı ve kitaba olan ilginin azalması, pratik bilginin arka plana atılması gelmektedir.

Mesleki kıdemi 21 – yıl ve üzeri olan öğretmen görüşleri:

İletişim araçlarının, bilgisayar derslerinin saatlerinin arttırılması, kulikulumun uygulanmasına yönlendirilmiş ders saatlerinin arttırılması.

4.2.4.2. Üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin daha kaliteli öğretmen olarak yetiştirilmesi için hangi önerileriniz vardır?

Mesleki kıdemi 1-5 ve 6-10 yıl arası olan öğretmen görüşleri:

Yabancı üniversitelerle doğrudan uzaktan bağlantı kurulsun, söz konusu üniversitelerin ders süreçleri takip edilsin, öğretmen değişimi yapılsın. Bu uygulama öğretmen yetiştirilmesi sürecinde çok büyük bir gelişme sağlayabilir.

Mesleki kıdemi 11-15 ve 16-20 yıl arası olan öğretmen görüşleri:

Üniversitelerde anfiler ve sınıflar daha beklentilere cevap verecek düzeyde yeniden kurulsun, sanal kütüphaneler oluşturulsun. Uzaktan eğitime geçilsin.

Mesleki kıdemi 21 - yıl ve üzeri olan öğretmen görüşleri:

Üniversitelerin Eğitim Fakültelerinin orta öğretim kurumları ile ilişkileri ve stajyer öğretmen uygulaması sistemi geliştirilsin.

4.2.4.3. Çalıştığınız okulda sizi memnun etmeyen nedir? Okulda yönetici olarak çalışsaydınız eğitimin kalitesini yükseltmek için hangi adımları atardınız?

Katılımcıların tamamına yakını bu soruyu şöyle cevaplamışlardır: Teknolojik yeniliklerden ve çağdaş eğitim yöntemlerinden daha fazla yararlanılması için gereken ortamı sağladım.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

5.1.1. Araştırmada birinci alt amacına ilişkin bulgular sonucunda katılımcı öğretmenlerin Azerbaycan'ın öğretmen yetiştirme modelinden memnun kaldıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Okullarda yönetici pozisyonunda bulunan öğretmenlerin sorulara yüzde 90 düzeyinde kısmen, evet ve kesinlikle evet yanıtını vermesi ise özellikle dikkati çekmektedir.

5.1.2. Araştırmanın ikinci alt amacına ilişkin bulgular sonucunda öğretmenlerin mesleğe ilişkin algılar değerlendirilmiştir. Cinsiyet bazında dikkat çeken husus her iki cinsiyetten olan katılımcıların verdiği yanıtların eşit ağırlıkta olmasıdır. Medeni duruma göre baktığımızda, evli öğretmenlerin olumlu yanıtlarının oranının, bekar öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde olmasıdır. Kıdem ve yaş oranı yükseldikçe katılımcıların evet ve kesinlikle evet yanıtlarının oranı da yükselmektedir. Yönetici görevi bulunan öğretmenlerin evet ve kesinlikle evet yanıtları yüzde 90 civarında olduğu halde, kesinlikle hayır ve hayır yanıtlarının toplamı yüzde 10 civarında kalmıştır.

5.1.3. Öğretmenlerin Azerbaycan'ın eğitim sistemine ilişkin görüşleri araştırmanın üçüncü alt amacına ilişkin bulgularda değerlendirilmiştir. Cinsiyet bazında dikkat çeken husus kadın öğretmenlerin bu alt amaca ilişkin sorulara verdiği kesinlikle hayır ve hayır yanıtlarının oranının erkek öğretmenlere oranla yüksek olmasıdır. Bu oranının yüksek olmasının sebebi Azerbaycan'ın eğitim sisteminde çalışan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kadın öğretmenler olmasıdır. Medeni durum bakımından değerlendirmede ise evli ve bekar öğretmenlerin sorulara eşit ağırlıkta yanıt verdikleri görülmektedir. Genç öğretmenlerin eğitim sistemi ile ilgili olumsuz yanıtları yüksek olduğu halde, yaş düzeyi arttıkça bu oranın bariz bir şekilde aşağı düştüğü dikkati çekiyor. Branş öğretmenlerinin de sorulara, ilk okul öğretmenlerine oranla olumsuz yanıt verdikleri ilk bakışta dikkati çekiyor. Yönetici pozisyonu bulunan öğretmenlerin eğitim sisteminden memnurluk oranı da yüzde 90 düzeyinde bulunmaktadır.

5.1.4. Araştırmada yer alan açık uçlu sorulara ilişkin alınan sonuçlara bakıldığında öğretmenlerin yetiştirilmesinde çağdaş yöntemlerden yararlanılmakta olduğu ve yabancı eğitim kurumları ile ilişkilerin geliştirilmesinden memnunluk duyulduğu belirtilmiştir. Yeni ders yöntemleri öğrencilerin bilgiyi daha somut elde etmesine katkı sağlamaktadır. Olumsuz yönler olarak ise öğrencilerin kitaba olan ilgisinin aşağı düzeye inmesi, okulların yeni teknolojilerle donatılması gerekli görölmüştür.

5.2. Öneriler

5.2.1. Yabancı ölkelerin üniversitelerinin tecrübelerinden daha fazla yararlanılması gerekmektedir.

5.2.2. Üniversitelerde orta öğretim sisteminin talebi doğrultusunda kaliteli eğitimin verilmesi için anfiler, sınıflar ve laboratuvarlar gereken olanaklara sahip olmalı, üniversitelerde sanal kütüphanelerin kurulmalıdır.

5.2.3. Öğretmen adayı üniversite öğrencilerinin tecrübe kazanması açısından önemli olan staj saatlerinin süresinin arttırılması, üniversite öğrencilerinin kaliteli ders kitaplarına olan ihtiyaçlarının karşılanması eğitimin gelişmesi açısından önemli etkenler arasında bulunmaktadır.

5.2.4. Teknolojik yeniliklerden ve çağdaş eğitim yöntemlerinden daha fazla yararlanılması için okulların teknolojik araçlara olan gereksinimi karşılanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abdullayev, K. (2005). *Russkiy Yazık v Azerbaydjane*, Baku. Mutarcim Yayınları.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Arşivi, fon 1119, liste 1, iş 4, s. 17-21, 22-27, 51-52
- ACDA, fon 294, liste 1, iş 417, s. 4
- ACDA, fon 379, liste 1, iş 83, s. 142, 305
- ACDA, fon 411, liste 8, iş 1, s. 53
- ACDA, fon 411, liste 8, iş 1, s. 163
- ACDA, fon 51, liste 6, iş 1, s. 1-3
- ACDA, fon 796, liste 16, iş 677, s. 11-16
- ACDA, fon 894, liste 10, iş 106, s. 1, 3
- ACDA, fon 895, liste 3, iş 1, s. 15
- ACDA, fon 895, liste 3, iş 1, s. 34
- ACDA, fon 96, liste 16, iş 33, s. 57
- ACDA, fon894, liste 10, iş 150, s.13-14
- ACDEİA, fon 51, liste 1, iş 2, s. 319, 359
- ACDEİA, fon 51, liste 4, iş 1, s. 18-19
- ACDEİA, fon 51, liste 4, iş 1, s. 352
- ACDTA fon 312, liste 1, iş 2, s. 26
- ACDTA fon 312, liste 1, iş 2, s. 69
- ACDTA fon 312, liste 1, iş 279, s. 4
- ACDTA fon 46, liste 2, iş 120, s. 10
- ACDTA, fon 309, liste 2, iş 944, s. 10
- ACDTA, fon 58, liste 1, iş 21, s. 52
- ACEBA, 1970 yılı İçin Hazırlanan Hesabat, s. 201
- ACEBA, Eğitim Bakanlığı'nın 1997-98 Dönemi İçin Genel Raporu, (1998), Bakü.
- ACEBA, Kollegiyanın 1990 Yılı Belgeleri, 1991.
- ACEBA, Kollegiyanın 1999 Yılı Belgeleri, 2000.
- ACEBA, Kollegiyanın 2000 Yılı Belgeleri, 2001.
- ACMİKA, fon 1, liste 3, iş 24, s. 90-91
- ACMMA, fon 2941, liste 1, iş 264, s. 31, 33, 36
- ACMMA, fon 2941, liste 1, iş 49, s. 78

- ACMSİA, fon 1, liste 13, iş 240, s. 16
- ACMSİA, fon 1, liste 3, iş 18, s. 154
- ACMSİA, fon 1, liste 3, iş 68, s. 30
- Ahmedov, H. (2001). *Azerbaycan Okul ve Pedagogik Düşünce Tarihi*. Bakü.
- Ahmedov, H. (2006). *XIX. yüzyıl'da Azerbaycan Okulu*. Bakü, Maarif Yayınları.
- Akhmedov, C. (1990). *Oçerki İstorii Şkol i Pedagogičeskoj Mıslı v Azerbaydjane*.
Baku.
- Akhmedov, G. M. (2001). *Tezisi i Stati na Russkom Yazıke*. Cilt 4, Bakü, İzdatelstvo
AMU.
- Akti Sobrannie Kavkazskoy Arxeologičeskoj Komıssıey*, Cilt 10, Belge 107, Tiflis,
1866-1902, s.130.
- Axmedov, G. M. (1969). K istorii "Russko-Tatarskix" Şkol v Azerbaydjane. *Sovetskaya
Pedagogika Dergisi*, 9, 39-43.
- Alimirzoev, X. O. (1969). *Azerbaydjanskiy Gosudarstvennyj Universitet, za 50 let*,
Baku. Elm Yayınları.
- Aliyev, B. *Azerbaycan'da Öğretmen Hazırlığı Sisteminin Tam Değiştirilmesi Gerekir*,
<<http://azregionaldevelopment.az/az/news/localnews/3044-azrbaycanda-mllim-hazrl-sisteminin-tam-dyidirilmsi-klif-edilir.html>>, (14 Aralık 2015).
- Aliyev, H. Azerbaycan XXI. Asrın ve Üçüncü Binyılın Kavşagında. *Cumhuriyet
Gazetesi*, 30 Aralık 2000.
- Aliyev, İ. ve Muharremov, E. (2008). *Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Sembolleri*.
Bakü, Nurlan Yayınları.
- Aliyeva, G. (2010). Azerbaycan'da Halk Cumhuriyeti Döneminde Rusça Eğitim. *Tarih
ve Onun Problemleri Dergisi*, 4, 2010, 68-76.
- Aliyeva, Z. (2004). *Pedagoji Bilimi*. Bakü, ADMİÜ Yayınları.
- AMDTA, fon 309, liste 1, iş 780, s. 137.
- AMEA Tarih Enstitüsü'nün Bilim Arşivi, fon 1, liste 19, iş 8953, s. 92.
- Asgerov, Ş. (2003). *Eğitimimiz: Dün, Bugün, Yarın*, Bakü, Nurlan Yayınları.
- Aslan, B. (2000). *Birinci Dünya Savaşı Esnasında "Azerbaycan Türkleri"nin "Anadolu
Türkleri"ne "Kardaş Kömeği (Yardımlı)" ve Bakü Müslüman Cemiyet-i-
Hayriyesi*. Ankara, AKM Başkanlığı Yayınları.
- Atakişiyev, A. M. (1991). *Bakü Devlet Üniversitesi'nin Tarihi*. Bakü, Elm Yayınları.

Azadlık Gazetesi, 11 Kasım 1991.

Azadlık Gazetesi, 13 Eylül 1991.

Azərbaycan Cumhuriyeti (1918-1920). (1998). Bakü, Elm Yayınları.

Azərbaycan Cumhuriyeti (1991-2001). (2001). Bakü.

Azərbaycan Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti 'nin Bülleteni. (1991). Sayı 15-16.

Azərbaycan Cumhuriyeti. (1998). Edt: N. Ağamalıyeva, Bakü, Elm Yayınları.

Azərbaycan Cumhuriyeti 'nde Eğitimin Geliştirilmesi Devlet Stratejisi,
<<http://www.president.az/articles/9779>>, (24 Şubat 2016)

*Azərbaycan Cumhuriyeti 'nde Kesintisiz Pedagoji Eğitim ve Öğretmen Hazırlığının
Konsepti ve Stratejisi*, Bakanlar Kurulu'nun 25 Haziran 2007 Tarihli 102 Sayılı
Kararı, <[http://edu.gov.az/upload/file/fasilesiz-pedaqoji-tehsi-
%20konsepsiyasi.pdf](http://edu.gov.az/upload/file/fasilesiz-pedaqoji-tehsi-%20konsepsiyasi.pdf)>, (29 Mart 2016).

Azərbaycan Devlet İstatistik Komitesi. <<http://www.stat.gov.az/source/education/>>, (03
Mart 2016).

Azərbaycan Eğitim Bakanlığı. *Eğitim Reformu Projesi (1999-2003)*,
<<http://edu.gov.az/az/page/84/1319>>, (04 Şubat 2010).

Azərbaycan Eğitimi: Yakın Geçmişe, Bugüne ve Geleceğe Bir Bakış.
<<http://www.edu.gov.az/upload/file/cixish-16.10.09.pdf>>, (22 Şubat 2016).

Azərbaycan Gazetesi, Sayı 64, 29 Nisan 1919.

Azərbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Marifçilik.
<<http://www.azadliq.info/12354.html>>, (13 Ocak 2012).

Azərbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Marifçilik.
<<http://www.azadliq.info/12354.html>>, (13 Ocak 2012).

Azərbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Marifçilik.
<<http://www.azadliq.info/12354.html>>, (23 Mart 2016).

Azərbaycan Muallimi Gazetesi, Sayı 12/18, 20-26 Aralık 2002.

Azərbaycan Respublikası Devlet Siyasi Partiler ve İctimai Hareketler Arşivi, fon 1, siy.
74, iş 411, s. 239.

Azərbaycan Sovyet Ansiklopedisi. (1976). Bakü, Azərneşr Yayınları.

Azərbaycan Sovyet Rejimi Ortamında. <<http://kayzen.az/blog/Az.html>>, (28 Eylül
2013).

Azərbaycan Tarihi. (1964). Cilt 2. Bakü, AMEA Yayınları.

- Azerbaycan Tarihi.* (2007). Cilt 4. Bakü, Elm Yayınları.
- Azerbaycan Tarihi.* (2008). Cilt 5, Bakü, Elm Yayınları.
- Azerbaycan Tarihi.* (2008). Cilt 6, Bakü, Elm Yayınları.
- Azerbaycan Tarihi.* (2010). Edt: A.E. Rızayev. Bakü, Bakü Üniversitesi Yayını.
- Azerbaycan Üniversitelerinin En Pahalı Bölümleri Hangilerdir?*,
<<http://sonxeber.az/6678/azerbaycan-universitetlerinin-en-bahali-ixtisaslari-hansilardir>>, (24 Ağustos 2015).
- Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Ansiklopedisi.* (2005). Cilt 2, Bakü, Lider Yayınları.
- Azerbaydjanskiy Politekniiçeskiy İnstitut.* (1957). K 40 Letiyu Velikoy Oktyabrskoy Sosialistiçeskoj Revolyusii, Baku. Azereñsr Yayınları.
- Azerbaycan'da Eğitim Reformları.*
<http://www.azerbaijans.com/content_1729_az.html>, (09 Aralık 2015).
- Azerbaydjanskaya Demokratiçeskiye Respublika (1918-1920).* (1998). Zakonadatelnie Aktı (Sbornik Dokumentov), Baku, İzdatelstvo "Azerbaydjan".
- Azimov, K. ve Hasanov, R. (2003). *Sosyoloji*, Bakü, Diplomat Yayınları.
- Babaşlı, M. (2003). XX. Yüzyılın Başlarında Azerbaycan'da Milli Uyanış ve Marifçilik Hareketi. *Journal of Qafqaz University*, 12, 223-240
- Bağımsız Azerbaycan 10. Yıl.* (2001). Bakü, İstatistik Mecmu.
- Bahşaliyev, F. (2011). *Haydar Aliyev ve Azerbaycan'ın Eğitim Sisteminde Yapılan Reformların İstikametleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezinin Avtoreferatı, ADPU, Bakü.
- Baxşaliev, T.M. (1980). Razvitie Vısşego Obrazovanie v Azerbaydjane, v Usloviyax Razvitiyu Sosializma (1966-1970), Baku, AMEA.
- Bakinskiy Raboçiy Gazetesi.* Sayı 6/14, 14 Haziran 1951.
- Bakü Devlet Darülfünü'nun Tesisi.* Belgeler Toplusu. (1989). Bakü, ADU Yayını.
- Bayat, A. H. (1998). *Hüseynzade Ali Bey*. Ankara, AKM Başkanlığı Yayını.
- Cavadov, C. (1999). *Azerbaycan'da Hayır İşleri Hareketi* (XIX. Yüzyılın Sonu ve XX. Yüzyıl). Bakü, Elm Yayınları.
- Celilzade, Ş. *Öğretmen Hazırlığı İnteraktif Pedagogikaya Esaslanmalı*,
<<http://www.tehsilproblemleri.com/?p=6253>>, (1 Haziran 2014).
- Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Haziran 2000.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Aralık 2000.

- Efendi, O. (2010). *Yüksek Öğretim Eğitimi*. Bakü, İktisat Üniversitesi Yayınları.
Eğitim Gazetesi, Sayı 1, 2000.
Eğitim Gazetesi, Sayı 1, 2000.
Ekinci Gazetesi (1875-1877). (1979). Bakü, Azərneşr Yayınları.
Ekonomiko-statistiçeskiy Byulleten Azerbaydjana. (1939). No: 2.
Ekonomiko-Statistiçeskiy Byulleten Azerbaydjana, (1933). No: 2.
EYTBSÖRM, fon 1, liste 235, iş 794, s. 56
- Gafarov. T. (1999). *Azərbaycan Tarihi (1920-1991)*, Bakü. Elm Yayınları.
Gazeta Bakinskiy Raboçiy. No: 154, 23 Haziran 1933.
Gazeta Bakinskiy Raboçiy. No: 115, 8 Mayıs 1931.
Gazeta Bakinskiy Raboçiy. No: 232, 1 Haziran 1941.
Gazeta Bakinskiy Raboçiy. No: 326, 27 Aralık 1933.
Gazeta Molodoy Raboçiy. No: 188, 27 Eylül 1932.
Gazeta Pravda, No: 48, 27 Şubat 1936.
Gazeta Vişka, No: 34, 6 Ağustos 1929.
Gazeta Azerbaydjan. No: 132, 16 Şubat 1920.
- Guliyev, R. (1995). *Sosyoloji: Teori ve Araştırma Yöntemleri*. Bakü, Siyaset Yayınları.
Gürcistan Cumhuriyeti Devlet Tarih Arşivi-GCDTA, fon 423, liste 1, iş 32, s.1
- Hacıyev, T. (2012). *Azərbaycan Edebi Dilinin Tarihi*. Cilt 2, Bakü, Elm Yayınları.
- Halilov, N. *Öğretmen Hazırlığı Yeni Aşamada*, <<http://ismayilli-xeberleri.info/1682-m252601llim-haz305rl305287305-yeni-m601rh6011601d601.html>>, (30 Nisan 2016).
- Halk Gazetesi*, 8 Ocak 1992; 24 Mayıs 1994; 4 Eylül 2001; 28 Mayıs 2015.
- Hasanlı, C. (2009). *Azərbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Dış Politikası*. Bakü, Garisma MMC Yayınları.
- Hayat Gazetesi*, 3 Eylül 1991; 17 Eylül 1991; 9 Ekim 1991; 19 Aralık 1991.
- Hudiyev, N. *Azərbaycan'ın Çağdaş Eğitim Sistemi: Sorunlar, Düşünceler, Mülahazalar*, <<http://www.xalqgazeti.com/az/news/education/29194>>, (08 Ocak 2013).
- İlkin, G. (1990). Bakü'nün Üç Üleması. *Edebiyat ve İncəsənət Gazetesi*, 32.
- İsmayıl, M. ve İbrahimov, M. (1994). *El Atası*. Bakü, Azərneşr Yayınları.
- İsmayilov, R. (1993). *Azərbaycan Tarihi*. Bakü, Azərneşr Yayınları.

- İsmayılova, N. (2010). *Bağımsızlık Döneminde Azerbaycan'da Temel Eğitimin Gelişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Bakü.
- Jurnal SU Azerbaydjana* , No: 3, 1930, 541-547
- Jurnal SZ SSSR*. (1935). No: 1. 2-7.
- Kahramanova, A. F. (2005). *Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Döneminde Halk Marifinin Teşkilî Yolları*. Bakü. Elm Yayınları.
- Karyagii, İ. D. (1941). *Oçerki Ekonomiki Sosialistiçeskoy Promişlennosti*. Bakü, Azərneşr.
- Kaspiy Gazetesi*, Sayı 167, 20 Ocak 1900; Sayı 219, 12 Nisan 1901; Sayı 287, 13 Mayıs 1907
- Kerimova, T. C. (1987). *Podgotovka i Povışenie Kvalifikasii Nauçnix i Nauçno-Pedagoğičeskiy Kadrov v Azerbaydjanskoy SSR (1971-1980)*, Bakü, AMEA.
- Komünist Gazetesi*. Sayı 314, Kasım 1934; Sayı 103, 11 Nisan 1938.
- Kratie Svedeniya o Deyatelnosti Ministerstva Narodnogo Prosveşeniya za 1919 god.* (1990). İzv. AN Azerb. SSR, Seriya İstorii, Filosofii i Prava, No: 2.
- Kratkiy Otçet o Vipolnenii Bakinskim Sovetom Direktiv XVII Bakinskoy Partkonferensii.* (1929). Bakü.
- Kulturnoe Stroitelstvo Azerbaydjanskoy SSR*. (1961). Bakü, Stat. sb.
- Kulturnoe Stroitelstvo SSSR*. (1961). Moskova, Stat. sb..
- Mamedkulieva, F. Ş. (1983). *Dalneyşee Razvitie Vişşego i Srednego Obrazovaniya v Azerbaydjanskoy SSR (1971-1975)*. Bakü, AMEA.
- Mardanov, M. (2009). *Azerbaycan Eğitimi Yeni Gelişme Aşamasında*. Bakü, Çaşıoğlu Yayınları.
- Mardanov, M. (2011-2012). *Azerbaycan'ın Eğitim Tarihi*. Bakü, Tahsil Yayınları.
- Mardanov, M. ve Guliyev, C. (2003). *Azerbaycan Eğitimi Halk Cumhuriyeti Yıllarında (1918- 1920)*. Bakü, Çaşıoğlu Yayınları.
- Memmedov, H. (1983). *Sultan Mecid Ganizade*. Bakü, Yazıcı Yayınları.
- Muallim Gazetesi*. Sayı 7, 23 Kasım 1938.
- Musayev, İ. (2003). *Azerbaycan'ın Dış Politikası*. Bakü, Çaşıoğlu Yayınları.
- Nabiyev, B. (1984). *Firudin bey Göçerli*. Bakü, Maarif Yayınları.
- Narimanov, N. (1973). *Seçilmiş Eserleri*. Bakü, Elm Yayınları.

- Narodnoe Khozyaystvo Azerbaydjanskoj SSR k 50 Letiyu SSSR.* (1972). Baku, Yubileyniy stat. Ejogodnik.
- Narodnoe Khozyaystvo Azerbaydjanskoj SSR k 70 Letiyu Velikogo Oktyabrya.* (1987). Baku, Yubileyniy Stat. Ejegodnik.
- Narodnoe Khozyaystvo Azerbaydjanskoj SSR za 60 Let.* (1980). Baku, Yubileyniy Stat, sb.
- Narodnoe Obrazovanie i Kultura v Azerbaydjanskoj Respublike.* (1992). Baku, Stat. Sbornik.
- Narodnoe Obrazovanie v Azerbaydjane - 1920-1927.* (1928). Baku, Azerneşr Yayınları.
- Nazarli, A. (1997). Deyatelnost Pravitelstva ADR v Oblasti Srednego Obrazovaniya. *Trudi Nauçnoy Konferensii, Posvyaşennoy Dnyu Vosstanovleniya Azerbaydjanskoj Gosudarstvennosti.*
- Neft Kadroları Uğrunda Gazetesi,* Sayı 4, 30 Nisan 1958.
- Nesibzade, N. (1996). *Azerbaycan'ın Dış Politikası (1918-1920).* Bakü, Ay-Yıldız Yayınları.
- Obzor Deyatelnosti Pravitelstva za 1929 i 1930 gg.* (1931). Baku.
- Oçerki İstorii Raboçego Klassa Azerbaydjanskoj SSR. T. İ. (1917-1940 gg.).* (1974). Baku.
- Öğretmen Enstitüsünün 4 Şubesi Kapatıldı,* <<http://ayna.az/2014/xos-xeber-muellimler-institutunun-4-filiali-baglanib/>>, (30 Ocak 2016).
- Rüstemov, İ. (1997). *Genel Sosyoloji.* Bakü, Diplomat Yayınları.
- Rzayev, A. K. (1966). *Oçerki İstorii Vişşego Pedagogiçeskogo Obrazovaniya v Azerbaydjane.* Baku, Azerneşr.
- Salahov, M.N. (1990) *Vişşee Obrazovanie v Azerbaydjanskoj SSR v Period Razvitiya Sosializma (1945-1980).* Baku, AMEA Yayınları.
- Seyidov, F. (1988). *Gori Seminariyası ve Onun Mezunları.* Bakü, Maarif Yayınları.
- Şark Kadını Dergisi.* (1932). 9, 2-14.
- Tağıyev, E. (1961). *Azerbaycan'da Pedagoji Fikrin Gelişimi Tarihinden.* Bakü, Maarif Yayınları.
- Tağıyev, E. (1993). *Azerbaycan'da Mekteb Tarihi.* Elm Yayınları. Bakü.
- Tatarova, G. (2010). *Sosyolojide Bilginin Analizi Metodolojisi.* Bakü, Turan Yayınları.
- Tsirkulyar po upravleniyu Kavkazskim Uçebnum Okrugom.* (1879). 11, 399-407..

- VIII syezd Azerbaydjanskoy Kommunističeskoj Partii (bolşevikov)*. (1928). Baku, Steogr. Otçet.
- Vişçayşee Utverjdennoe o Zakavkazskix Uçilişax, Posle Sobranie Zakonov Rossiyskoj İmperii*. 1829, s. 3060.
- Vişşaya Obrazovanie v SSSR*. (1961). Moskova, Stat, sb.
- Vişşaya Şkola*. (1948). Osnovnie Postanovleniya, Prikazı i İnstruksii, 2-e İzdanie, Moskva.
- VKP(b), Sovetskaya Vlast, Komsomol i profsoyuzı o Kulturnom Stroitelstve*. (1931). Moskova.
- Vneşnyaya Torgovlya SSSR za 20 let (1918-1937)*. (1939). Moskova, Stat. Spravoçnik.
- Yakublu, N. (1999). *Azerbaycan Milli İstiklal Mücadelesi ve M. E. Resulzade*, Bakü, Adiloğlu Yayınları.
- Yeni Mektep Dergisi*. (1925). Sayı 5-6, Bakü, Azerneşr Yayınları.
- Yeni Yol Gazetesi*, Sayı 5, 14 Ekim 1922; Sayı 9, 27 Kasım 1928.
- Zülfükarlı, M. (2007). *Azerbaycan Tarihine Yeni Bakış*, Bakü, Tahsil Yayınları.
- 15 Let Neftyanoy Promışlennosti Sovetskogo Azerbaydjana*, (1935). Baku-Moskova. Azerneşr Yayınları.

EKLER

Ek 1. Azərbaycan'da Latin Alfabesine Geçilmesi Aşamasında Hazırlanan Yeni Alfabe Projesi

Jeni turq əlifbasının düzülüşü				
بئى تورک الفباىنىڭ دوزولوشى				
A a <i>A a</i> a f	B b <i>B b</i> be ب	C c <i>C c</i> ce ع	Ç ç <i>Ç ç</i> çe ع	D d <i>D d</i> de د
E e <i>E e</i> e f	Ə ə <i>Ə ə</i> ə i	F f <i>F f</i> ef ف	G g <i>G g</i> ge Ğ	H h <i>H h</i> ha3(z) ه
I i <i>I i</i> i !	L l <i>L l</i> L ل (داى) اى	J j <i>J j</i> Je ج (آى)	K k <i>K k</i> ka ق	Li <i>Li</i> el ل
M m <i>M m</i> em م	N n <i>N n</i> en ن	n <i>n</i> saglyr nym ن	o o <i>o o</i> o, او, او	ö ö <i>ö ö</i> ö (سوز) اد
P p <i>P p</i> pe پ	Q q <i>Q q</i> qu ك	q q <i>q q</i> du ك	R r <i>R r</i> er ر	S s <i>S s</i> es س
T t <i>T t</i> te ت	U u <i>U u</i> u (وتو) او	V v <i>V v</i> ve و	X x <i>X x</i> xe خ	y y <i>y y</i> y (ازدون) او
Z z <i>Z z</i> ze ز	z z <i>z z</i> ze ز	3 3 <i>3 3</i> 3e ش	apostrof	معلوم me,lym.

Kaynak: Yeni Yol Gazetesi, Sayı 4, 14 Ekim 1922.

Ek 2. Anket (Ölçekler)

Öğretmenlerin Mesleklerini Algılama Biçimleri ve Gelecekte Beklentileri

Değerli meslektaşım!

Bu anket yüksek lisans bitirme projesi kapsamında yapılan bir çalışmaya temel oluşturmak için, öğretmenlerimizin ülkemizdeki öğretmen yetiştirme modelini, mesleklerini ve mevcut eğitim sistemimizi nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Ankete vereceğiniz içten ve samimi cevaplar, sadece çalışma amacıyla kullanılacak olup, isim yazmanız gerekmemektedir. Yapacağınız destek ve katkılar için teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Danışman

Prof. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN
F. Ü. Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölüm

Aida ALİYEVA

F. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

- Cinsiyetiniz** : 1 () Kadın 2 () Erkek
- Medeni Durumunuz** : 1 () Evli 2 () Bekar
- Yaşınız** : 1 () 21-25 2 () 26-30 3 () 31-40 4 () 41-50
5 () 51 -
- Eğitim Durumunuz** : 1 () Önlisans 2 () Lisans 3 () Lisansüstü
- Mesleki Kıdeminiz** : 1 () 1-5 yıl 2 () 6-10 yıl 3 () 11-15 yıl 4 () 16-20 yıl
5 () 21 -
- Yönetim Göreviniz** : 1 () Var 2 () Yok
- Meslekte Kaçınıcı Görev Yeriniz** : 1 () 1 2 () 2 - 3 3 () 4-5 4 () 6
və üzeri
- Branşınız** : _____

A. Öğretmen Yetiştirme Modeli İle İlgili Algılar

No :	Sorular	Kesinlikle Hayır	Hayır	Kısmen	Evet	Kesinlikle Evet
1	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitede derslerin kaliteli teşkili için anfiler ve labaratuvar olanakları sizi memnun ediyor muydu?	()	()	()	()	()
2	Lisans eğitimi aldığınız üniversitenin lisanöncesi eğitim kurumları ile ilişkisi ve eğitim stajından memnun kaldınız mı?	()	()	()	()	()
3	Lisans öğrencilerinin pedagojik staj sürecinin ayarlanması ve bu amaçla ayrılan sürenin miktarı ve staj süreci kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesine uygun mudur?	()	()	()	()	()
4	Tercih ettiğiniz bölümle bağlı aldığınız derslerin içeriği ve bu derslere ayrılan saatlerin miktarı yeterli miydi?	()	()	()	()	()
5	Aldığınız lisans eğitimi okullarda bir öğretmen gibi çalışmanıza beklediğiniz katkıyı sağladı mı?	()	()	()	()	()
6	Lisans eğitimi aldığınız üniversitede derslerin ve hocaların kalitesi sizi memnun etti mi?	()	()	()	()	()
7	Üniversitede pedagojik stajların uygulanma kaidesi ve staj süreci geleceğin öğretmeni gibi sizi memnun etti mi?	()	()	()	()	()
8	Üniversitede ayrı ayrı derslerin teorik ve pratik kısımları için belirlenen saatlerin miktarı sizce yeterli miydi?	()	()	()	()	()
9	“Azerbaycanın öğretmen yetiştirme sistemi”nin günümüz taleplerine uygun eğitim kadrolarının hazırlanmasında yeteri olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()	()	()	()
10	Genel olarak, çağdaş eğitim, çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile bağlı bilgi ve becerilere sahip olmanızda eğitim aldığınız üniversitenin olanaklarını ve katkıları sizce yeterli mi?	()	()	()	()	()
11	Yürürlükte olan “öğretmen yetiştirme sistemi” sizce çağdaş eğitim bilgisinin ve öncül eğitim tecrübenin öğrenilmesine katkı sağlıyor mu?	()	()	()	()	()
12	Lisans eğitimi gördüğünüz üniversitelerde hocaların profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor muydu?	()	()	()	()	()

B. Mesleğe İlişkin Algılar

No:	Sorular	Kesinlikle Hayır	Hayır	Kısmen	Evet	Kesinlikle Evet
1	Mesleğinizi severek yapıyor musunuz?	()	()	()	()	()
2	Derslerde aktif eğitim yöntemlerinden yararlanıyor musunuz?	()	()	()	()	()
3	Ders süresince multimedia materyallerinden yararlanıyor musunuz?	()	()	()	()	()
4	Okulunuzda çalışan diğer öğretmenlerin profesyonellik düzeyi sizi memnun ediyor mu?	()	()	()	()	()
5	Sizce çalıştığımız okullarda öğrenciler öğretmenlerinden memnun mu?	()	()	()	()	()
6	Mesleğe yeni katılan öğretmenlerin, eski öğretmenlerden daha bilgili olduklarını düşünüyor musunuz?	()	()	()	()	()
7	İş arkadaşlarınızla entelektüel anlamda düşünce alışverişi yapıyor musunuz?	()	()	()	()	()
8	Mesleğinin, toplumun gelişmesine önemli katkılarının olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()	()	()	()
9	Mesleğinin, toplumda en güvenilen meslekler arasında olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()	()	()	()
10	Velilerden yeterli derecede saygı, ilgi ve destek görüyor musunuz?	()	()	()	()	()

C. Eğitim Sistemi İle İlgili Algılar

No:	Sorular	Kesinlikle Hayır	Hayır	Kısmen	Evet	Kesinlikle Evet
1	Çalıştığınız okulda öğretmen öğrenci ilişkileri yüksek düzeyde mi?	()	()	()	()	()
2	Çalıştığınız okulda eğitim ortamı sizi memnun ediyor mu?	()	()	()	()	()
3	Öğrencilerin derslere olan ilgisi yeterli düzeyde mi?	()	()	()	()	()
4	Öğrencilerde edebi eserlere ve mütalaaya ilgisi yeterli düzeyde mi?	()	()	()	()	()
5	Okulunuzun fiziki olanaklarının yeterli olduğunu ve materyal yönünden sıkıntı yaşamadığınızı düşünüyor musunuz?	()	()	()	()	()
6	Okulunuzdaki kütüphanenin çalışması ve öğrencilerin ilgisi sizi memnun ediyor mu?	()	()	()	()	()
7	Tedris ettiğiniz dersin içeriğini yansıtan ders kitapları kurikulum reformlarının taleplerine uygun mu?	()	()	()	()	()
8	Derslerde enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yeteri düzeyi yararlanıyor musunuz?	()	()	()	()	()
9	Ders kitapları öğrencilerin eğitime olan ilgisini ve motivasyonunu artırıyor mu?	()	()	()	()	()
10	Önceki yıllarla kıyaslandığında, yeni ders kitaplarının içeriği sizi memnun ediyor mu?	()	()	()	()	()
11	Eğitim sisteminde diferensiyonlaştırılmış maaş sisteminin uygulanması eğitimin gelişimine katkı sağlamı mı?	()	()	()	()	()

Açık Sorular:

1. Ülkemizin öğretmen yetiştirme sisteminin pozitif ve yetersiz yönleri ile bağlı düşünceleriniz?

.....
.....

2. Üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin daha kaliteli öğretmenler olarak yetiştirilmesi için hangi önerileriniz var?

.....
.....

3. Çalıştığınız okulda sizi memnun etmeyen nedir? Okulda yönetici olarak çalışsaydınız eğitimin kalitesini yükseltmek için hangi adımları atardınız?

.....
.....

Ek 3. Orijinallik Raporu

08.08.2016 Turnitin Orijinallik Raporu

 Turnitin Orijinallik Raporu

AZERBAYCAN'DA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SİSTEMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ Aida Aliyeva tarafından

AZERBAYCAN'DA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SİSTEMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ (y) den

Benzerlik Endeksi	Kaynağa göre Benzerlik
%2	İnternet Sources: %2 Yayımlar: %0 Öğrenci Ödevleri: N/A

08-Ağu-2016 10:48 EEST' de işleme kondu
NUMARA: 694356164
Kelime Sayısı: 41859

kaynaklar:

- 1 1% match (13-Haz-2013 tarihli internet)
http://azerbaijans.com/content_1729_tr.html
- 2 < 1% match (14-May-2015 tarihli internet)
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1877241816_01Abazao%C4%9Flu%C4%B0lkay-sos-1-46.pdf
- 3 < 1% match (29-Tem-2015 tarihli internet)
<http://dSPACE.trakya.edu.tr:8080/jspui/bitstream/1/550/1/Nefise%20KARAMAN.pdf>
- 4 < 1% match (10-Nis-2011 tarihli internet)
[http://web.firat.edu.tr/daum/docs/5115%20orta%C3%B6%C4%9Frenim--Y.Sevim%20-\(3773\)-%C3%B6dendi-6%20syf--79-84.doc](http://web.firat.edu.tr/daum/docs/5115%20orta%C3%B6%C4%9Frenim--Y.Sevim%20-(3773)-%C3%B6dendi-6%20syf--79-84.doc)
- 5 < 1% match (30-May-2015 tarihli internet)
<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1446/2068.pdf>
- 6 < 1% match (15-Haz-2015 tarihli internet)
http://usak.org.tr/images_upload/files/UHP_40_makale2.pdf
- 7 < 1% match (yayımlar)
ŞİRİN, Erkan Faruk, ERDOĞDU, Murat and MÜLAZIMOĞLU, Olcay. "Beden eğitimi öğretmenlerinin öğretmenlik kariyer basamaklarında yükselme sistemine ilişkin görüşleri". Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, 2010.
- 8 < 1% match (19-Şub-2013 tarihli internet)
<http://www.vekilveli.com/kaynak/okul-vekillerinin-egitim-duzeyinin-belirlenmesi.pdf>
- 9 < 1% match (02-Oca-2016 tarihli internet)
<http://axc.preslib.az/ebooks/pdf/34.pdf>
- 10 < 1% match (30-Nis-2016 tarihli internet)
<http://www.turansam.org/makale.php?id=501>
- 11 < 1% match (15-May-2015 tarihli internet)
<http://sosyaldergi.usak.edu.tr/Makaleler/0099a7f0-3b4e-4292-9146-ebc6d100847c.docx>
- 12 < 1% match (19-Oca-2015 tarihli internet)
http://adumilas.adu.edu.tr/web/catalog/file_download.php?file_id=2560
- 13 < 1% match (10-Ağu-2015 tarihli internet)
http://www.researchgate.net/publication/47412665_Okul_ncesi_Eitim_rehberlerinin_Empatik_Eilimlerinin_Baz_Deikenler_As
- 14 < 1% match (28-Ağu-2015 tarihli internet)
<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/24767/Sevda%20Tazeo%C4%9Flu.pdf>
- 15 < 1% match (27-Ara-2015 tarihli internet)
<http://bys.trakya.edu.tr/file/open/45400949/>

https://turnitin.com/newreport_printview.asp?eq=1&eb=1&esm=3&cid=694356164&sid=0&n=0&m=0&svr=03&r=46.598044333005426&lang=tr

1/52

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim Soyad : Aida ALİYEVA
Doğum Tarihi : 1 Eylül 1976
Yaşadığı şehir: Gence şehri / Azerbaycan
Telefon No : 00994709490650

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise Eğitimi : Gence şehir 25 sayılı okul
Lisans Eğitimi : Gence Devlet Üniversitesi

ÇALIŞTIĞI KURUM ve TARİH

Gence Devlet Üniversitesi Coğrafya Bölümü
1 Eylül 2003